361

Amos Oz

SOȚUL MEU, MIHAEL

Un roman psihologic, urmărind procesul de maturizare a unei tinere căsătorite de timpuriu şi, totodată, de formare a mentalității moderne în Israelul contemporan. Transpus cu subtilă simplitate şi tulburătoare francheţe prin optica eroinei, romanul scriitorului israelian Amos Oz atestă o profundă şi rafinată cunoaştere a sufletului feminin, pe care îl prezintă în complexitatea contradictorie a alcătuirii sale.

Colecția GLOBUS

EDITURA UNIVERS

Lei 7

6

AMOS OZ SOȚUL MEU, MIHAEL

1981

AMOS OZ

Soțul meu, Mihael

Colecția GLOBUS / Editura Univers

COPERTA COLECȚIEI: ION STATE
Grafica: Viorel Popescu.
Ilustrația: Dodi Teodorescu Romanați

MY MICHAEL
AMOS OZ
Fontana / Collins

GLOBUS

Amos Oz

Soțul meu, Mihael

Traducere de LIDIA IONESCU

EDITURA UNIVERS
Bucuresti
1981

Lector : ANTOANETA RALIAN
Tehnoredactor : NICOLAE ŞERBĂNESCU

Bun de tipar 28. 04. 1981. Coli tipar 9,25.

Tiparul executat sub comanda nr. 119 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr.89—97
Bucureşti
Republica Socialistă România

1

AM ÎNCEPUT SĂ SCRIU, deoarece mulţi dintre cei pe care i-am iubit sînt morţi. Am început să scriu, deoarece cînd eram tînără aveam o uriaşă forţă de a iubi ; această forţă a început să moară. Şi eu nu vreau să mor.

Am împlinit treizeci de ani şi sînt căsătorită. Soţul meu, Mihael Gonen, doctor în geologie, este un om cumsecade. L-am iubit mult. Ne-am întîlnit la mănăstirea Terra Sancta, cu zece ani în urmă. Eram studentă în anul întîi la Universitatea Ebraică, pe vremea cînd încă se mai ţineau cursuri la colegiul din Terra Sancta.

Iată cum ne-am întîlnit :

Era iarnă şi, pe la nouă dimineaţa, coborînd scările, am alunecat. Un tînăr necunoscut m-a susţinut, prinzîndu-mă de braţ. Avea o mînă sigură şi totuşi reţinută. I-am zărit degetele scurte, cu unghii boante. Degete palide cu o tentă mai închisă, catifelată, la articulaţii. Se repezise ca să mă împiedice să cad şi am rămas sprijinită de braţul lui pînă mi-a trecut durerea. Eram descumpănită. Este umilitor să cazi aşa,

deodată, în fața unor străini : te aștepți să întîlnești priviri umilitoare și zîmbete malițioase. Eram stînjenită și pentru că simțeam mîna străinului mare și caldă. Așa cum mă susținea, căldura degetelor pătrundea prin mîneca rochiei albastre de lînă pe care mi-o împletise mama. Era iarnă la Ierusalim.

A vrut să știe dacă m-am lovit.

I-am spus că mi-e teamă să nu-mi fi scrîntit glezna.

A răspuns că i-a plăcut întotdeauna cuvîntul gleznă. Apoi a zîmbit. Un zîmbet timid și intimidant. M-am înroșit. Nu i-am respins propunerea de a-l însoți la barul din subsol. Mă durea piciorul. Colegiul Terra Sancta este o mănăstire creștină ce fusese închiriată Universității Ebraice după războiul din 1948, cînd drumul spre muntele Scopus fusese tăiat. O clădire rece, cu coridoarele înalte și largi. Mă simțeam tulburată, lăsîndu-mă condusă de tînărul necunoscut care mă sprijinea. Eram bucuroasă să-l ascult. Nu îndrăzneam să-l privesc în față și să-i cercetez trăsăturile. Bănuiam mai mult decît vedeam că are chipul alungit, slab și smead.

— Și acum hai să ne așezăm, spuse el.

Am luat loc, ferindu-ne să ne uităm unul la altul. Fără să mă întrebe ce doresc, a comandat două cafele. Mi-am iubit tatăl mai mult decît pe oricare om din lume. Cînd noul meu prieten își întoarse capul, am văzut că părul îi era tăiat scurt și că nu se bărbierise egal. Pe ici pe colo, în special pe sub bărbie, îi rămăseseră cîțiva țepi negricioși. Nu știu de ce amănuntul acesta mi s-a părut important, un punct în favoarea lui. Îmi

plăcea cum surîde, iar degetele lui care se jucau cu o linguriță păreau însuflețite de o viață a lor proprie. Și linguriței îi plăcea să fie atinsă de ele. Propriile mele degete tînjeau să-i alinte bărbia, acolo unde nu se răsese bine și îi mijeau țepii de barbă.

Se numea Mihael Gonen.

Era student în anul trei la geologie. Venea din Holon unde se și născuse.

— E frig în Ierusalimul ăsta al tău.

— Ierusalimul meu ? De unde știi că sînt din Ierusalim ?

Mă rugă să-l iert dacă se înșelase, totuși el credea că nu se înșelase. Învățase să distingă locuitorii Ierusalimului dintr-o singură privire. Pe cînd vorbea, se uită pentru prima dată în ochii mei. Ochii lui erau cenușii. Am observat în ei o licărire de amuzament, lipsită însă de veselie. I-am spus că ghicise corect. Eram într-adevăr din Ierusalim.

— Să ghicesc ? Da de unde !

Se prefăcu jignit, dar colțurile gurii îi zîmbeau. Nu, nu încercase să ghicească. Putea să vadă că sînt din Ierusalim. Să vadă ? Se învățau oare asemenea lucruri la cursurile de geologie ? Nu, bineînțeles că nu. Era de fapt ceva ce învățase de la pisici. De la pisici ? Da, îi plăcea să observe pisicile. Pisicile nu se împrietenesc niciodată cu cineva care nu-i dispus să le îndrăgească. Pisicile nu se înșeală în privința oamenilor.

— Am impresia că ești un om fericit, i-am spus eu veselă.

Am început să rîd și rîsul mă dădu de gol.

În continuare, Mihael Gonen mă invită să-l întovărăşesc la etajul trei al clădirii, unde urma să se proiecteze nişte filme documentare despre Marea Moartă şi deşertul Arava.

La urcare, ajunşi în locul unde alunecasem, îmi prinse din nou braţul cu mîna stîngă, ca şi cum treapta aceea era predestinată accidentelor. Prin mîneca de lînă a rochiei albastre, îi simţeam fiecare deget în parte. Tuşi sec, ceea ce mă făcu să-l privesc. Îmi prinse privirea şi se înroşi. Se înroşi pînă la urechi. Ploaia bătea furioasă în ferestre.

— Toarnă cu găleata, spuse Mihael.

— Într-adevăr. Toarnă cu găleata, întării şi eu cu entuziasm, de parcă brusc aş fi descoperit că sîntem rude.

Mihael şovăi, apoi adăugă :

— Dis-de-dimineaţă am constatat că e ceaţă şi că suflă un vînt puternic.

— În Ierusalimul meu iarna e iarnă, am răspuns eu veselă, accentuînd „Ierusalimul meu" ca să-i reamintesc de primele lui cuvinte.

Aş fi vrut să-l mai aud vorbind dar n-a găsit nimic de spus. Nu era un om de spirit. Zîmbi din nou. Într-o zi cu ploaie, în Ierusalim, la colegiul Terra Sancta, pe scările dintre etajul întîi şi doi. Cît de bine îmi aduc aminte !

În documentarul ştiinţific am văzut cum se evaporează apa pînă cînd iese la iveală sarea pură, cristale de un alb scînteietor, deasupra nămolului cenuşiu. Minereul din cristale era asemenea unor vinişoare delicate şi fragile. Nămolul cenuşiu se cliva treptat sub ochii noştri ; documentarul arăta procesele naturii într-un ritm accelerat. Filmul era mut. Ferestrele fuseseră acoperite cu perdele negre, ca lumina zilei să nu pătrundă. De altfel lumina acelei zile era palidă şi mohorîtă. Un lector bătrîn rostea din cînd în cînd cîte un comentariu, dădea explicaţii pe care eu nu le înţelegeam. Vocea îi era domoală şi sonoră. Îmi amintea vocea doctorului Rosenthal care mă tratase de difterie pe cînd eram de nouă ani. Cu o baghetă, indica mereu punctele mai semnificative ale imaginii ca să împiedice mintea studenţilor să rătăcească printre elemente neesenţiale. Eu eram singura spectatoare liberă să observ amănunte lipsite de importanţă, ca de pildă amărîtele plante de deşert care, perseverente, apăreau mereu pe ecran în preajma maşinilor de extras potasiu. În lumina scăzută a lanternei magice puteam examina în voie şi trăsăturile, braţul, bagheta bătrînului lector. Îmi amintea o poză dintr-una din cărţile mele preferate, de gravurile care ilustrau Moby Dick.

De afară se auzeau uneori bubuituri răguşite de tunet. Ploaia răpăia mînioasă în geamurile acoperite, de parcă ar fi vrut să ne atragă atenţia că ne-a adus o veste importantă.

2

RĂPOSATUL MEU TATĂ obişnuia să spună : Oamenii tari pot să înfăptuiască aproape tot ce doresc, dar nici cei mai tari dintre ei nu pot

hotărî ce să-şi dorească. Eu nu sînt un om deosebit de tare.

Mihael şi cu mine ne-am dat întîlnire pentru aceeaşi seară la cafeneaua Atara din strada Ben Yehuda. Afară bîntuia furtuna, lovind furioasă în zidurile de piatră ale Ierusalimului.

Restricţiile alimentare erau încă în vigoare. Ni s-a servit un surogat de cafea cu zahărul în săculeţe de hîrtie. Pornind de la aceasta, Mihael îmi spuse o anecdotă, dar nu reuşi să aibă haz. Nu-i om de spirit. Nu se pricepuse probabil cum s-o povestească. Îmi făcea însă plăcere că se străduieşte, eram bucuroasă că-l vedeam încordat din cauza prezenţei mele. De dragul meu ieşea din carapace şi încerca să fie amuzant şi să se amuze. Pe cînd eram de nouă ani, tot mai speram că dacă voi mai creşte voi deveni bărbat şi nu femeie. De mică nu aveam prietene ci mă jucam numai cu băieţii. Citeam cărţi scrise pentru ei. Mă băteam, loveam cu piciorul, mă cocoţam peste tot. Locuiam în Kiryat Shmuel, la marginea unui cartier numit Katamon. Alături de noi cobora în pantă un teren viran plin de pietroaie, de ciulini şi de fiare vechi. Jos, în vale, se afla casa gemenilor. Gemenii erau arabi, Halil şi Aziz, fiii lui Rashid Shahada. Dacă eram prinţesă, ei îmi formau escorta, dacă pretindeam că sînt comandant de oşti, ei erau ofiţerii, cînd eram explorator, făceau pe călăuşii, dacă eram căpitan de vas, formau echipajul, dacă eram spion, ei erau complicii. Tot împreună exploram străzi îndepărtate, hoinăream prin păduri, flămînzi şi cu sufletul la gură, hărţuind copiii habotnici, strecurîndu-ne în păduricea din jurul mănăstirii Sfîntul Simeon, ca să ne batem joc de poliţiştii britanici, strigîndu-le porecle. Ne ţineam după ei ca apoi s-o luăm la goană, ne ascundeam şi apoi brusc apăream la un pas de ei. Gemenii erau supuşii mei. Le porunceam cu o bucurie rece. E atît de mult de atunci!

Mihael spuse:

— Eşti timidă, nu-i aşa?

După ce a băut cafeaua, a scos o pipă din buzunarul hainei, punînd-o pe masă, între noi. Eram îmbrăcată în pantaloni maro de catifea reiată, cu un pulovăr roşu, şleampăt, cum obişnuiau să poarte studentele pe vremea aceea, ca să-şi dea un aer degajat. Mihael remarcă sfios că-i părusem mai feminină în rochia de lînă albastră pe care o purtasem de dimineaţă. Ce puţin aşa vedea el.

— Şi tu păreai altfel azi dimineaţă, am ripostat eu.

Mihael purta un impermeabil gri pe care nu l-a dezbrăcat tot timpul cît am stat la cafeneaua Atara. Obrajii îi erau aprinşi din cauza frigului biciuitor de afară, Trupul lui era zvelt şi osos. Luă pipa neaprinsă şi începu să deseneze contururi pe faţa de masă. Degetele lui care se jucau cu pipa îmi dădeau o senzaţie de pace. Cuprins probabil brusc de remuşcări pentru observaţia făcută cu privire la hainele mele, îmi spuse, ca şi cum ar fi vrut s-o dreagă, că sînt frumoasă. Rosti cuvintele cu ochii aţintiţi la pipă. Nu sînt destul de tare, dar, decît tînărul acesta, tot eu sînt mai tare.

— Spune-mi ceva despre tine, l-am rugat apoi.

— N-am luptat în brigala Palmach. Am fost într-o unitate de transmisie. Operator radio în regimentul Carmel.

În continuare începu să-mi vorbească despre tatăl său. Era văduv. Lucra în departamentul apelor din municipiul Holon.

Rashid Shahada, tatăl gemenilor, fusese funcționar la serviciul tehnic al municipiului Ierusalim, în timpul mandatului britanic. Era un arab cultivat, dar cu străinii se purta ca un chelner.

Mihael îmi mai spuse că tatăl său își cheltuiește aproape toată leafa ca să-i plătească lui studiile. Fiind fiul său unic, își pusese toate speranțele în el. Refuza să admită că nu-i decît un tînăr obișnuit. Vorbind de pildă despre lucrările practice pe care Mihael le avea de pregătit pentru cursurile de geologie, exclama plin de respect: „E o lucrare științifică foarte profundă". Ar fi dorit să-l vadă ajuns profesor la universitatea din Ierusalim, căci și bunicul său predase științele naturale la Institutul Pedagogic din Grodno. Fusese foarte apreciat ca profesor. Tatăl lui se gîndea ce bine ar fi ca ștafeta să fie preluată de tînăra generație.

— Familia nu-i o cursă de ștafetă cu profesia drept torță, am comentat eu.

— Tatei nu-i pot spune asta, ripostă Mihael. E un tip sentimental și se folosește de expresiile ebraice în felul în care se mînuiesc piesele fragile de porțelan prețios. Și acum spune-mi tu ceva despre familia ta.

I-am povestit că tatăl meu murise în patruzeci și trei. Fusese un om pașnic. Avea obiceiul să vorbească cu oamenii de parcă ar fi încercat să-i potolească și să cîștige o simpatie pe care nu o merita. Avea o prăvălie cu aparate electrice și radiouri — vînzări și mici reparații. De la moartea lui, mama mea trăia în kibuțul Nof Harim, cu fratele meu mai mare, Emanuel.

— Serile se instalează în camera lui Emanuel și a soției sale Rina, unde bea ceai și încearcă să-l învețe pe fiul lor bunele maniere, părinții aparținînd unei generații care nu se prea sinchisește de politețe. În restul zilei stă închisă într-o cămăruță de la marginea gospodăriei colective, unde citește Turgheniev și Gorki în rusește, îmi scrie mie scrisori într-o ebraică stîlcită, împletește sau ascultă radio. Rochia albastră care ți-a plăcut azi dimineață era împletită de mama.

Mihael zîmbi.

— Ar fi nostim ca mama ta și tatăl meu să se întîlnească. Sînt sigur că ar avea multe să-și spună. Nu ca noi, Hanna, care stăm aici și ne povestim despre părinți. Te plictisești? întrebă el îngrijorat strîngînd din ochi, de parcă s-ar fi lovit punîndu-mi întrebarea.

— Nu, i-am răspuns. Nu mă plictisesc. Mă simt bine aici.

Mihael vru să știe dacă nu spun acestea doar ca să nu-l jignesc. Am negat cu insistență, rugîndu-l să-mi mai vorbească despre tatăl său. I-am spus că îmi place cum povestește.

Tatăl lui Mihael era un om serios și fără pretenții. Serile și le petrecea conducînd clubul muncitoresc din Holon. Îl conducea? Ei, adică aranja băncile, afișa înștiințările, multiplica broșurile, aduna mucurile după ședințe. Ar fi fost grozav

dacă părinţii noştri s-ar fi putut întîlni! Mai spusese asta o dată. Îşi ceru iertare că se repetă şi mă plictiseşte. Ce studiam la universitate? Arheologia?

I-am spus că locuiesc într-o cameră închiriată la o familie de evrei ortodocşi, în cartierul Ahva. Dimineţile lucrez ca educatoare la grădiniţa de de copii a Sarei Zeldin în Kerem Abraham. După-amiezile frecventez cursurile de literatură ebraică veche şi modernă. Dar sînt doar o studentă în anul întîi.

— Studentă rimează cu prudentă.

În strădania lui de a evita golurile de conversaţie, încercă să fie spiritual, recurgînd la un joc de cuvinte. Dar poanta nu era clară şi începu să o formuleze încă o dată. Tăcu brusc şi, iritat, mai făcu o încercare de a-şi aprinde pipa recalcitrantă. Îmi plăcea să-l văd descumpănit. Pe vremea aceea încă nu puteam să sufăr bărbaţii duri pe care prietenele mele îi adorau: nişte matahale de bărbaţi din Palmach care tăbărau asupra ta cu o avalanşă de complimente amăgitoare; tractorişti cu mădularele vînjoase ce se întorceau din Neghev acoperiţi de praf şi luau cu asalt oraşul năpustindu-se asupra femeilor. Mi-a fost dragă sfiala studentului Mihael Gonen, la cafeneaua Atara, în noaptea aceea de iarnă.

Un savant renumit intră în cafenea, întovărăşit de două femei. Mihael se aplecă spre mine ca să-mi şoptească la ureche numele lui. Îmi atingea părul cu buzele. Îmi spuneam: „Acum respiră parfumul părului meu. În clipa asta părul meu îi gîdilă obrazul!“ Îmi făcea plăcere. I-am spus:

— Pot să-ţi citesc gîndurile. Văd clar prin tine. Acum te întrebi ce o să se întîmple în continuare. Unde plecăm de aici? N-am dreptate?

Mihael se înroşi brusc ca un copil prins furînd bomboane.

— N-am avut niciodată o prietenă.

— Niciodată!?

Gînditor, Mihael împinse ceaşca golită. Se uită spre mine. Foarte adînc, dincolo de timiditatea lui, o ironie reprimată i se ascundea în priviri.

— Pînă acum.

După un sfert de oră, savantul renumit plecă cu una dintre cele două femei. Prietena ei se retrase la o masă într-un colţ şi-şi aprinse o ţigară. Avea o expresie amară.

Mihael observă:

— Femeia aceea e geloasă.

— Pe noi?

— Poate pe tine.

Încerca să bată în retragere. Nu se simţea în largul lui tocmai pentru că se străduia prea tare. Aş fi vrut să-i pot spune că eforturile îi erau preţuite. Că degetele lui mă fascinau. Nu puteam să-i vorbesc astfel, dar îmi era teamă şi de tăcere. I-am povestit că îmi plăcea să mă întîlnesc cu oamenii celebri din Ierusalim, scriitori şi savanţi. Moştenisem acest interes de la tatăl meu. Cînd eram mică, tata mi-i arăta pe stradă. Tatălui meu îi plăcea enorm expresia „renume mondial“. Îmi şoptea emoţionat că profesorul care tocmai dispăruse într-o prăvălie avea un renume mondial, sau altă persoană, ieşită la cumpărături, avea o faimă internaţională. Şi-mi arăta cîte un bătrînel

care își căuta drumul cu grijă, ca un călător într-o țară străină. La școală, studiind cărțile profeților, mi-i închipuiam pe profeți aidoma profesorilor și cărturarilor pe care mi-i arăta tata: bărbații cu trăsături fine, cu ochelari, cu bărbi albe bine îngrijite, cu pași tremurători și șovăielnici de parcă ar fi coborît panta abruptă a unui ghețar. Și îmi venea să rîd imaginîndu-mi bătrînii aceștia firavi, tunînd și fulgerînd împotriva păcătoșilor. Îmi spuneam că, în culmea mîniei, vocea o să-i lase și n-o să mai poată scoate decît un țipăt prelung și strident. Dacă vreun scriitor sau profesor universitar intra în prăvălia tatei de pe Calea Jaffei, el se întorcea acasă atît de fericit de parcă l-ar fi prins pe Dumnezeu de un picior. Repeta cu voce solemnă cuvintele banale pe care le rostiseră și studia fiecare cuvințel în parte ca și cum ar fi fost vorba de niște monede. Căuta mereu tîlcul ascuns în cuvintele lor, căci el socotea viața drept o lecție din care trebuia să desprindă morala. Era un om atent. Într-o sîmbătă dimineața, m-a luat împreună cu fratele meu Emanuel să-i ascultăm pe Martin Buber și pe Hugo Bergmann vorbind în cadrul întrunirii unei organizații pacifiste. Și acum îmi aduc aminte de o întîmplare ciudată. La ieșirea din sală, profesorul Bergmann s-a oprit în fața tatei și a spus: „Nu mă așteptam deloc să te întîlnesc azi aici, printre noi, iubite doctore Liebermann. Vă rog să mă iertați... nu sînteți profesorul Liebermann? Și totuși sînt sigur că ne-am mai întîlnit. Figura dumneavoastră, domnule, îmi este foarte cunoscută." Tata începu să se bîlbîie, și păli de parcă ar fi fost acuzat de o nelegiuire. Profesorul, și el jenat, se acuza de eroarea comisă. Probabil tocmai această jenă îl făcu să-mi atingă umărul și să spună: „În orice caz, fiica dumneavoastră — fiica dumneavoastră, nu-i așa? — e foarte drăguță." Și zîmbi ușor pe sub mustață. Tata n-a uitat toată viața lui această întîmplare. Nu se mai sătura s-o povestească cu emoție și încîntare. Chiar cînd stătea în fotoliu, în halat de casă, cu ochelarii ridicați pe frunte și gura ostenită, tata părea că ascultă, în tăcere, vocea unei tainice forțe.

— Și să știi, Mihael, pînă în ziua de azi tot mai cred uneori că am să mă căsătoresc cu un tînăr erudit, destinat să se bucure de reputație mondială; în lumina lămpii de birou, capul lui ar sta aplecat deasupra unui teanc de tomuri germane. Eu m-aș strecura în vîrful picioarelor ca să-i pun o ceașcă de ceai pe masă, să-i golesc scrumiera, să-i cobor storurile și apoi aș ieși fără ca el să mă fi observat. N-ai decît să rîzi de mine, dacă vrei!

3

ORA ZECE.

Ne-am plătit fiecare cafeaua, cum se obișnuiește între studenți, și am ieșit afară în noapte. Gerul tăios ne ardea obrajii. Am suflat ca să privesc cum mi se amestecă respirația cu a lui. Cu mîna i-am atins stofa mantalei. Era aspră, grosolană și plăcută la pipăit. Nu aveam mănuși și Mihael insistă să mi le pun pe ale lui. Erau groase, din

piele uzată. Şuvoaie de apă se scurgeau pe jos, prin rigolă, spre Piaţa Sion, ca şi cum în centrul oraşului s-ar fi desfăşurat un eveniment senzaţional. O pereche, bine înfofolită, trecu pe lîngă noi ţinîndu-se de braţ. Fata spunea :

— Asta-i cu neputinţă. Nu-mi vine să cred ! Însoţitorul ei rîdea.

— Eşti tu naivă !

Am stat cîteva clipe în loc, neştiind ce să facem. Tot ce ştiam era că n-am fi vrut să ne despărţim. Ploaia se oprise şi aerul era mai rece. Nu puteam îndura frigul. Tremuram. Priveam apa care se scurgea prin rigolă. Şoseaua strălucea. Asfaltul reflecta lumina gălbuie, discontinuă, a farurilor de la automobile. Încercînd să mă gîndesc cum aş face să-l mai reţin pe Mihael un pic lîngă mine, îmi treceau prin minte frînturi de idei.

— Uneltesc împotriva ta, Hanna, îmi spuse el.

— Cine sapă groapa altuia, cade singur în ea. Ai grijă.

— Am intenţii sumbre, Hanna.

Buzele tremurătoare îl dădeau de gol. În clipa aceea părea un copil, un copil mare şi trist căruia i se tunsese mai tot părul. Aş fi vrut să-i cumpăr o pălărie. Aş fi vrut să-l ating.

Mihael ridică braţul brusc. Un taxi se opri cu un scrîşnet umed. Ne-am regăsit apoi împreună în pîntecele cald al maşinii. Mihael spuse şoferului să ne ducă unde are el chef, căci lui nu-i pasă. Şoferul îmi aruncă o privire furişă, cu două înţelesuri. Tabloul de bord îi reflecta pe faţă o lumină roşiatică, făcînd-o să pară jupuită de piele şi rămasă doar carne vie. Avea aerul unui satir

care îşi bate joc, şoferul acela de taxi. Nu l-am uitat.

Am mers vreo douăzeci de minute fără să ştim încotro. Respiraţia noastră caldă aburea ferestrele. Mihael vorbea despre geologie. În Texas, oamenii sapă o fîntînă şi se trezesc că ţîşneşte petrol. Poate că există şi în Israel surse ascunse de petrol. Mihael vorbea despre „litosferă", „gresie", „strat de cretă", „cambrian", precambrian", „roci metamorfice", „roci vulcanice", „tectonică". Am simţit atunci pentru prima oară tresărirea aceea a inimii pe care o simt şi acum cînd îl aud pe soţul meu folosind cuvintele lui ciudate, care, ca un mesaj cifrat, desenează realităţi ce au înţeles doar pentru mine. Sub scoarţa pămîntului, forţe opuse endogene şi exogene acţionează fără întrerupere. Rocile sedimentare, fragile, sînt supuse unui proces constant de dezintegrare, sub forţa presiunii. Litosfera este o crustă de roci dure. Sub crusta de roci dure se dezlănţuie nucleul în flăcări, siderosfera.

Nu sînt absolut sigură că Mihael a folosit exact aceste cuvinte în timpul plimbării cu taxiul, prin Ierusalim, în noaptea aceea din iarna anului 1950. Dar unele dintre ele le-am auzit atunci pentru prima dată şi mi s-a strîns inima. Era ca şi cum mi se transmitea un mesaj straniu, ce nu prevestea nimic bun şi pe care nu-l puteam descifra. Ca încercarea nereuşită de a reconstrui un coşmar şters din memorie. Insesizabil ca un vis.

Pe cînd rostea aceste cuvinte, vocea lui era profundă şi gravă. Lumina tabloului de bord strălucea roşie în întuneric. Mihael vorbea ca sub apăsarea unei mari responsabilităţi, ca şi cum precizia avea

în momentul acela o supremă importanţă. Dacă mi-ar fi luat mîna în mîna lui nu mi-aş fi retras-o. Dar iubitul meu era purtat de un val domol de entuziasm. Era patetic, potolit şi antrenant. Nu avusesem dreptate. Putea fi foarte tare cînd dorea să fie. Mult mai tare decît mine. L-am acceptat. Cuvintele lui mă linişteau ca somnul de după-amiază, cînd te trezeşti în amurg şi timpul pare leneş, tu eşti moale, iar lucrurile se topesc în jurul tău.

Taxiul trecea pe străzi ude pe care nu le puteam identifica, pentru că ferestrele erau aburite. Ştergătoarele mîngîiau parbrizul. Băteau un ritm îngemănat şi statornic, supunîndu-se parcă unei legi inviolabile. După douăzeci de minute, Mihael spuse şoferului să se oprească, fiindcă nu era bogat şi plimbarea noastră îl costa şi aşa preţul a cinci prînzuri la restaurantul studenţesc din capătul străzii Mamilah.

Taxiul ne-a lăsat într-un loc nefamiliar : o alee abruptă, pavată cu pietre fasonate, biciuite de ploaia care reîncepuse între timp. Vîntul ne lovea fără milă. Mergeam încet. Eram uzi pînă la piele ; părul lui Mihael era leoarcă. Mă amuza să-l privesc căci arăta ca un copil care plînge. La un moment dat, a întins un deget ca să şteargă o picătură de ploaie rămasă atîrnată de bărbia mea, Pe neaşteptate ne-am trezit în piaţa din faţa imobilului Generali. Un leu înaripat, un leu ud şi îngheţat, ne privea de sus. Mihael putea să jure că leul rîde de noi pe tăcute.

— Tu nu-l auzi, Hanna ? Rîde. Ne priveşte şi rîde. Şi după părerea mea are dreptate.

Am răspuns :

— Poate-i păcat că Ierusalimul este atît de mic încît nu ne putem pierde în el.

Mihael mă întovărăşi în lungul străzii Melisanda, a străzii Profetului şi a străzii Strauss, poreclită şi Strada Sănătăţii, din cauza spitalului. Nu se vedea ţipenie de om. Părea că oraşul fusese abandonat de locuitori şi lăsat numai pentru noi. Eram stăpîna oraşului. În copilărie, îmi plăcea un joc pe care îl numeam „Prinţesa oraşului". Gemenii jucau rolul cetăţenilor supuşi. Din cînd în cînd îi puneam să facă pe răzvrătiţii şi atunci îi pedepseam cu asprime. Pedepsirea lor îmi provoca o plăcere subtilă.

Noaptea, în timpul iernii, clădirile Ierusalimului par siluete cenuşii profilate pe un ecran negru. Peisaj îmbibat de violenţă înăbuşită. Ierusalimul poate fi uneori un oraş abstract : pietre, pini şi fier ruginit.

Pisici cu cozile în sus traversau străzile pustii. Zidurile aleilor reflectau deformat zgomotul paşilor noştri, făcîndu-l să răsune înăbuşit şi prelung. Ne-am oprit vreo cinci minute în faţa casei mele. M-am scuzat :

— Mihael, nu pot să te invit sus, în cameră, la o ceaşcă de ceai fierbinte, căci gazdele mele sînt foarte pioase. Cînd am închiriat camera le-am promis să nu invit niciodată bărbaţi la mine. E trecut acum de unsprezece.

Cuvîntul „bărbaţi" ne făcu pe amîndoi să zîmbim.

— Nu mă aşteptam să mă inviţi acum la tine în cameră.

I-am spus :

— Mihael Gonen, ești un băiat binecrescut și-ți sînt recunoscătoare pentru seara aceasta. Pentru toată seara. Dacă o să mă mai inviți să petrecem împreună o seară asemănătoare, nu cred că am să te refuz.

Se aplecă spre mine, îmi căută mîna și mi-o strînse tare. Apoi mi-o sărută cu o mișcare bruscă și violentă, de parcă ar fi repetat-o în gînd toată seara, de parcă ar fi numărat, fără voce, pînă la trei înainte de a se pleca să mi-o sărute. Prin pielea mănușii pe care mi-o împrumutase la ieșirea din cafenea, am simțit un val intens de căldură punînd stăpînire pe mine. O pală umedă de vînt înfioră vîrful copacilor și apoi se potoli. Ca un lord într-un film englezesc îmi sărutase mîna prin mănușă, numai că Mihael era ud leoarcă, uitase să surîdă și mănușa nu era albă.

Mi-am scos ambele mănuși și i le-am înapoiat. Se grăbi să și le pună cît timp mai păstrau căldura mîinilor mele. La etajul întîi se auzeau, dincolo de storurile trase, tusea chinuitoare a unui bolnav.

— Ce ciudat te porți astăzi, i-am spus zîmbind. De parcă l-aș fi cunoscut și în alte zile.

4

PĂSTREZ AMINTIREA PLĂCUTĂ a unei crize de difterie de care am suferit pe cînd eram copil de nouă ani. Era iarnă. Timp de cîteva săptămîni am zăcut în patul din dreptul ferestrei care dădea spre sud. Prin geam vedeam o întindere mohorîtă de negură și ploaie : Ierusalimul de sud, umbrele colinelor Betleemului, Emek Refaim, cartierul arabilor bogați din vale. Un peisaj hibernal, fără contururi, mase informe care pluteau în spațiu, variind de la un cenușiu închis, pînă la unul întunecat. Puteam să văd chiar trenurile, și să le întovărășesc cu privirea drum lung în valea Refaim, de la stația neagră de funingine, pînă la curba de la poalele satului arab Beit Safafa. Eu conduceam trenul. Trupe care îmi rămăseseră credincioase erau postate în vîrful munților. Eram împărat în exil. Un împărat a cărui autoritate nu era micșorată de distanță și izolare. În visele mele mutam cartierele de sud spre insulele St. Pierre și Miquelon, pe care le zărisem în albumul de timbre al fratelui meu. Numele lor îmi stîrniseră imaginația. Eram în stare să-mi port visele dincolo de granițele somnului. Nopțile și zilele nu se mai deosebeau, formau o lume continuă. Febra ridicată contribuia la acest efect. Au fost cîteva săptămîni de delir colorat. Eram regină. Modul meu tiranic de a conduce dezlănțuise o revoltă sălbatică. Am fost capturată de mulțime, închisă, umilită, torturată. Dar o mînă de partizani devotați complotau prin cotloane sumbre ca să mă salveze. Aveam încredere în ei. Mă complăceam în cruda mea suferință, deoarece îmi dădea prilej de mîndrie. Îmi părea rău că trebuia să mă însănătoșesc. Doctorul Rosenthal era de părere că există copii care preferă să fie bolnavi, refuză să se vindece, deoarece boala le oferă un fel de libertate. Cînd m-am făcut bine, la sfîrșitul iernii, m-am simțit exilată. Pierdusem forța magică, ca-

pacitatea de a face visele să mă poarte dincolo de bariera somnului. Pînă în ziua de azi simt un fel de decepție cînd mă trezesc. Dorința mea vagă de a mă îmbolnăvi grav, mă face uneori să rîd.

După ce m-am despărțit de Mihael, am urcat în camera mea. Mi-am făcut un ceai. Timp de un sfert de oră am stat fără gînduri în fața sobei cu petrol, ca să mă încălzesc. Am curățat un măr trimis de fratele meu Emanuel din kibuțul său Nof Harim. Mi-am amintit cum a încercat zadarnic Mihael de cîteva ori să-și aprindă pipa. Texasul este un loc fascinant : omul sapă o groapă în grădină ca să planteze un arbore fructifer și deodată țîșnește un jet de petrol. Era o realitate nouă pentru mine, nu mă preocupase niciodată lumea subterană care colcăie sub fiecare petec de pămînt pe care pășim. Minerale și cuarț, dolomită, și fel de fel de alte corpuri.

Am scris apoi o scrisoare mamei, fratelui meu și familiei sale. I-am anunțat pe toți că mă simt bine. Trebuia să-mi amintesc a doua zi să cumpăr un timbru.

În literatura iluministă ebraică se fac dese referințe la conflictul dintre întuneric și lumină. Scriitorul este încredințat de triumful final al luminii. Trebuie să mărturisesc că eu prefer întunericul. În special vara. Lumina albă este teroarea Ierusalimului. Face de rușine orașul. Dar în inima mea nu există conflict între lumină și întuneric. Mi-am amintit cum am alunecat de dimineață pe scară la universitate. Fusese un moment umilitor. Unul dintre motivele pentru care îmi place să

dorm, este că mi-e greu să iau hotărîri. În visuri se petrec uneori lucruri teribile, dar există totdeauna o forță care hotărăște în locul tău și tu ești liber să plutești încotro te poartă valul, ca barca din poveste cu echipajul adormit. Ca într-un hamac moale, cu pescăruși și o întindere de apă ce este totodată suprafață lin unduitoare și volbura adîncimilor neexplorate. Știu că fundul mărilor este considerat rece. Dar nu e astfel întotdeauna și pretutindeni. Am citit undeva despre curenți calzi și vulcani submarini. Într-un anumit loc, dincolo de adîncurile înghețate ale oceanului, se află uneori ascunsă o peșteră caldă. Cînd eram mică am citit și recitit cartea lui Jules Verne, care aparținea fratelui meu, „Douăzeci de mii de leghe sub mări". Sînt nopți fermecate în care descopăr un drum tainic prin profunzimile apei și ale întunericului populat cu animale marine verzi și vîscoase și ajung să bat la poarta peșterii calde. Acolo sînt acasă. Mă așteaptă un căpitan posomorît, înconjurat de cărți, de pipe și de hărți. Are barba neagră și privirea înfometată. Mă cuprinde ca un sălbatic și eu îi potolesc pornirile turbate. Pești mititei trec prin noi de parcă am fi făcuți din apă ; fiecare trecere îmi stîrnește fiori de plăcere arzătoare.

Am citit pentru seminarul de a doua zi două capitole din *Iubirea din Sion* de Mapu. Dacă eu aș fi fost Tomar, l-aș fi lăsat pe Amnon să se tîrască în genunchi în fața mea timp de șapte nopți. Cînd în cele din urmă mi-ar fi mărturisit în limbaj biblic chinurile iubirii sale, i-aș fi poruncit să mă poarte cu o corabie în insulele arhipelagului, în locurile îndepărtate în care Pie-

ile Roşii se preschimbă în creaturi marine încîntătoare, cu paiete de argint şi scîntei electrice, iar pescăruşii plutesc în văzduhul albastru.

Uneori noaptea văd pustiul stepei ruseşti. Cîmpii îngheţate acoperite cu polei albăstrui, în care se reflectă lumina scînteietoare a unei luni neîmblînzite. Văd o sanie şi o blană de urs, spatele negru al unui vizitiu încotoşmănat, galopul furios al cailor, ochi de lup licărind în bezna din jur, un copac mort, înălţat singuratic pe o pantă albă şi stelele care veghează sinistru în inima nopţii de stepă. Dintr-odată vizitiul întoarce spre mine o faţă grea, ca dăltuită de un sculptor beat. De mustăţile lui încîlcite atîrnau chiciură. Gura e căscată de parcă el ar scoate urletul vîntului biciuitor. Copacul mort care stă singur pe colina din stepă nu se află acolo la întîmplare, are un rost pe care odată trează nu-l pot defini. Dar chiar după ce mă deştept, îmi amintesc că avea un rost. Şi astfel nu revin cu mîinile complet goale.

De dimineaţă m-am dus să cumpăr un timbru, ca să trimit scrisoarea la Nof Harim. Am mîncat o chiflă şi un iaurt şi am băut o ceaşcă de ceai. Doamna Tarnopoler, gazda mea, a venit la mine să mă roage ca la întoarcere să cumpăr un bidon cu petrol. În timp ce îmi beam ceaiul am reuşit să mai citesc un capitol din Mapu. La grădiniţa de copii a Sarei Zeldin una dintre fete mi-a spus :

— Hanna, astăzi eşti veselă ca o fetiţă.

M-am îmbrăcat cu rochia albastră de lînă şi mi-am legat la gît un fular roşu de mătase. Privindu-mă în oglindă am fost încîntată să constat că fularul roşu îmi dădea aerul unei fetiţe îndrăzneţe, gata să-şi piardă capul.

Mihael mă aştepta la prînz la intrarea în universitatea Terra Sancta, lîngă porţile grele de fier, ornamentate cu un metal mai întunecat. Ţinea în braţe o cutie plină cu eşantioane geologice. Chiar dacă mi-ar fi dat în gînd să dau mîna cu el, tot n-ar fi fost posibil.

— A, tot tu eşti, am spus. Cine ţi-a cerut să mă aştepţi aici ? Nu-mi amintesc să-ţi fi dat cineva întîlnire.

— Se vede că nu plouă şi nu mai eşti udă. Cînd eşti udă n-o faci pe grozava.

Apoi Mihael îmi atrase atenţia asupra zîmbetului maliţios şi viclean al statuii de bronz de pe acoperiş, care o reprezenta pe Fecioara Maria. Braţele îi erau întinse ca şi cum ar fi vrut să îmbrăţişeze întregul oraş.

Am coborît la biblioteca din subsol. În coridorul strîmt şi întunecos m-am întîlnit cu bibliotecarul, un om amabil, scund, care purta pe cap tichie. Obişnuiam să ne salutăm şi să glumim. Se miră şi el de parcă ar fi făcut o descoperire.

— Ce ţi s-a întîmplat azi, domnişoară ? Veşti bune ? Dacă mi-e îngăduit să spun, e de mirare cum îţi străluceşte pe faţă bucuria.

La seminarul Mapu, lectorul ne povesti o anecdotă tipică, despre o sectă de evrei habotnici care susţineau că, de cînd Abraham Mapu a publicat *Iubirea din Sion* a crescut numărul vizitatorilor în casele prost famate. Cerul să ne păzească !

Ce i-a apucat azi pe toţi ? S-au înţeles între ei ?

Doamna Tarnopoler, gazda mea, cumpărase o sobă nouă. M-a primit cu un zîmbet.

5

O DATĂ CU VENIREA SERII, cerul se mai lumină puţin. Pete albastre pluteau spre răsărit. Aerul era umed.

M-am înţeles cu Mihael să ne întîlnim în faţa cinematografului Edison. Cel care va ajunge primul urma să cumpere două bilete la filmul în care juca Greta Garbo. Eroina filmului moare din dragoste nefericită, după ce şi-a sacrificat trupul şi sufletul unui om de nimic. Cît timp a rulat filmul, mi-am înăbuşit o irezistibilă poftă de rîs. Suferinţa ei şi nimicnicia lui păreau doi termeni într-o ecuaţie matematică simplă, care nu mă ispitea s-o rezolv. Nu mă lăsa nici măcar indiferentă. Totuşi simţeam că nu mai rezist. De aceea mi-am culcat capul pe umărul lui Mihael şi am privit filmul dintr-o parte, pînă cînd imaginea a început să joace în ochii mei, transformîndu-se într-o succesiune de tonuri care variau între negru şi alb, predominînd nuanţele de cenuşiu.

La ieşire, Mihael spuse :

— Cînd oamenii sînt mulţumiţi şi nu au ce face, sensibilitatea lor creşte pînă devine o tumoare malingă.

— Ce constatare răsuflată, l-am tachinat eu.

— Uite ce, Hanna, arta nu-i specialitatea mea. Sînt doar un biet student în ştiinţe, ca să zic aşa.

Nu m-am lăsat.

— Şi asta-i răsuflată.

Mihael zîmbi.

— Şi atunci ?

De cîte ori nu găseşte răspuns, arborează un surîs de copil ce observă adulţii îndeletnicindu-se cu ceva ridicol. Un surîs timid şi intimidant.

Am coborît strada Isaia spre strada Geula. Stele scînteietoare îşi făceau apariţia pe cerul Ierusalimului. Multe dintre felinarele de pe timpul Mandatului Britanic fuseseră distruse în bombardamentele războiului de independenţă. În 1950, în mare parte erau încă stinse. La capătul străzilor, în depărtare, se vedeau umbrele munţilor.

— Ăsta nu-i oraş, am remarcat eu, e o iluzie. Sîntem înconjuraţi din toate părţile de munţi — Castel, Muntele Scopus, Augusta Victoria, Nebi Samuel, Miss Carey. Brusc, oraşul îmi face impresia că a devenit imaterial.

Mihael constată :

— După ploaie, Ierusalimul te face să fii trist. Dar de fapt Ierusalimul are întotdeauna acest efect... doar că e vorba de o tristeţe deosebită pentru fiecare moment al zilei, pentru fiecare anotimp al anului.

I-am simţit braţul în jurul umerilor.

Ţineam mîinile înfundate în buzunarele pantalonilor călduroşi, de catifea reiată. Am scos o mînă ca să-i ating bărbia. Se răsese bine, nu ca atunci cînd ne întîlnisem prima dată. I-am spus că se bărbierise special ca să-mi placă.

Mihael păru încurcat. Minţi, spunîndu-mi că întîmplător îşi cumpărase în ziua aceea un brici nou. Am început să rîd. Ezită o clipă, apoi se hotărî să rîdă împreună cu mine.

Pe strada Geula, am văzut o femeie legată la cap cu basma albă deschizînd fereastra de la etajul doi şi plecîndu-şi trupul pe jumătate în afară, de parcă ar fi vrut să se arunce jos în stradă. Dar nu făcu decît să închidă obloanele grele de fier. Balamalele gemură cu disperare.

Trecînd pe lîngă grădiniţa de copii a Sarei Zeldin, i-am spus lui Mihael că lucrez acolo. Eram severă ca educatoare? El credea că da. Ce-l făcea să-şi imagineze acest lucru? Nu ştiu ce să răspundă. Întocmai ca un copil, i-am spus, care începe să spună ceva şi nu ştie cum să continue. Îşi exprimă o părere de rău dar nu are îndrăzneala să şi-o susţină. Ca un copil.

Mihael zîmbi.

Dintr-o curte, la colţul străzii Malachi, se auzi mieunatul strident al unei pisici. Un ţipăt pătrunzător, isteric, urmat de două gemete înăbuşite, şi apoi un suspin scăzut, slab şi supus, ca şi cum nu mai exista nici o nădejde.

— Urlă din dragoste. Ştii, Hanna, pisicile sînt în călduri iarna, în zilele cele mai friguroase. Cînd voi fi căsătorit am să ţin o pisică. Întotdeauna mi-am dorit una, dar nu m-a lăsat tata. Sînt singurul lui copil. Pisicile urlă din dragoste, pentru că nu sînt legate de nici o constrîngere, de nici o convenţie. Am impresia că o pisică în călduri simte că a fost înşfăcată de un străin care o scutură de moarte. Suferinţa e fizică. Arzătoare. Nu, n-am învăţat asta la geologie. Mi-a fost

teamă că ai să rîzi de mine dacă vorbesc aşa. Hai să mergem.

Am spus:

— Tu probabil ai fost un copil foarte răsfăţat.

— Eram speranţa familiei, răspunse el. Şi mai sînt încă. Tata şi cele patru surori ale lui pariază pe mine de parcă eu aş fi calul lor de curse, iar studiile universitare, hipodromul. Ce faci dimineaţa la grădiniţă, Hanna?

— Ce întrebare caraghioasă! Fac exact ceea ce face oricare altă educatoare la o grădiniţă de copii. Luna trecută, pentru Hanuka, am lipit sfîrleze de hîrtie şi am decupat Macabei de carton. Uneori mătur frunzele de pe cărările din curte. Alteori zdrăngănesc la pian. Şi adesea le spun copiilor poveşti din memorie, despre indieni, insule, călătorii, submarine. Cînd eram mică adoram cărţile fratelui meu. Cărţi de Jules Verne şi Fenimore Cooper. Credeam că dacă mă bat, mă sui în copaci, citesc cărţi de aventuri, cînd am să fiu mare am să mă transform în băiat. Mi-era ciudă că sînt fată. Femeile îmi inspirau scîrbă şi silă. Şi acum mi-ar plăcea uneori să întîlnesc un băiat ca Mihael Strogoff. Mare şi puternic, dar în acelaşi timp calm şi rezervat. Mi-l doresc tăcut, loial, preocupat, dar stăpînindu-şi cu greu un torent de energie interioară. Ce vrei să spui? Bineînţeles că nu te compar cu Mihael Strogoff. Ce ar putea să justifice o asemenea comparaţie? Nu, bineînţeles.

Mihael spuse:

— Dacă ne-am fi întîlnit pe cînd eram copii, mă lăsai lat. În clasele primare fetele mai bătăuşe dădeau cu mine de pămînt. Eu eram ceea ce se

cheamă „băiat bun" : cam adormit, dar muncitor, disciplinat, curat și foarte cinstit. Acum nu mai sînt deloc adormit.

I-am povestit lui Mihael despre gemeni. Mă băteam cu ei cu înverșunare. Mai tîrziu, pe la doisprezece ani, eram îndrăgostită de amîndoi. Îi strigam Halziz : Halil și Aziz. Erau băieți frumoși. Doi marinari puternici și ascultători din echipajul căpitanului Nemo. Abia dacă vorbeau. Sau tăceau, sau scoteau sunete guturale. Nu le plăceau cuvintele. O pereche de lupi bruni-cenușii. Ageri și cu colți albi. Sălbatici și întunecați. Pirați. Ce poți să știi tu, micul meu Mihael!

Mihael îmi povesti apoi despre mama lui.

— Mama a murit cînd aveam trei ani. Îmi amintesc că avea mîini albe, dar i-am uitat chipul. Există cîteva fotografii dar nu sînt clare. M-a crescut tata. A făcut din mine un mic socialist evreu, povestindu-mi despre copii hasmoneeni, copii de la țară, copii ai emigranților clandestini, copii din kibuț. Povestiri despre copii care mor de foame în India și despre cei din Revoluția din Octombrie în Rusia. *Cuore* a lui Edmondo d'Amicis. Copii răniți care salvează orașul. Copii care își împart ultima cojiță de pîine. Copii exploatați, alții care luptă. Cele patru mătuși, surorile tatălui meu, erau complet diferite. Un băiețaș trebuie să fie curat, harnic, să studieze conștiincios ca să-și facă un loc în societate. Să devină, de pildă, un tînăr medic care își ajută țara și devine și el cunoscut. Sau un tînăr avocat care pledează curajos în fața judecătorilor britanici și despre care scrie și în ziare. În ziua în care s-a sărbătorit independența, tata

și-a schimbat numele din Ganz în Gonen. De fapt sînt Mihael Ganz. Prietenii mei din Holon încă mă mai numesc Ganz. Dar tu să nu-mi spui astfel, Hanna. Spune-mi și mai departe Mihael.

Am trecut pe lîngă zidurile cazarmei Schneller. Cu mulți ani în urmă, aici fusese un orfelinat sirian. Numele trezea în mine o tristețe străveche, a cărei cauză nu mi-o puteam explica. Un clopot răsuna la răsărit. Am încercat să-i număr bătăile. Ne țineam de braț. Mîna mea era înghețată, a lui Mihael, caldă.

A remarcat glumind :

— Mîini reci, inima caldă.

Apoi i-am spus :

— Tata avea mîini calde și inimă caldă. Avea o prăvălie cu radiouri și aparate electrice, dar nu era negustor bun. Mi-l amintesc spălînd vasele, încins cu șorțul mamei mele. Ștergea praful, scutura așternutul. Era expert în pregătirea omletelor. Binecuvînta absent lumînările de Hanuka. Lua în serios spusele oricărui pierde-vară. Se străduia să placă cu orice preț. Ca și cum toți l-ar fi judecat, iar el, ajuns la capătul puterilor, era nevoit să treacă cu bine un examen fără sfîrșit și să se facă iertat pentru vreo greșeală uitată.

Mihael spuse :

— Omul cu care te vei mărita, trebuie să fie foarte tare.

Începu să bureze și se lăsă o ceață deasă, cenușie. Clădirile dădeau impresia că ar fi imponderabile. În cartierul Mekor Baruch trecu pe lîngă noi o motocicletă și ne împroșcă. Mihael căzuse pe gînduri. La poarta casei mele m-am ridi-

cat pe vîrfuri ca să-l sărut pe obraz. Îmi mîngîie uşor cu mîna fruntea ca să mi-o usuce. Sfios, buzele lui îmi atinseră pielea. Mă numi apoi „Fată rece şi frumoasă a Ierusalimului". I-am spus că-mi place. Dacă i-aş fi soţie, nu l-aş lăsa să fie atît de slab. În întuneric avea aerul unui adolescent debil. Mihael zîmbi. Dacă i-aş fi soţie, i-am mai spus, l-aş învăţa să răspundă cînd e întrebat, în loc să tot zîmbească de parcă n-ar exista cuvinte. Mihael îşi înghiţi indignarea, privi fix balustrada şubredă şi spuse :

— Aş vrea să ne căsătorim. Te rog, nu-mi da răspunsul imediat.

Începură să cadă din nou stropi îngheţaţi de ploaie. Tremuram. O clipă mă bucură gîndul că nu ştiam ce vîrstă are Mihael. Totuşi din vina lui începusem să tremur. Nu-l puteam chema sus, în cameră, dar ar fi putut să mă invite el în locuinţa lui. După ieşirea din cinematograf încercase de două ori să-mi spună ceva, dar i-am tăiat vorba exclamînd :

— Asta-i răsuflată !

Nu-mi aduceam aminte ce încercase să-mi spună. Bineînţeles că am să-i îngădui să ţină o pisică. Prezenţa lui îmi dădea o senzaţie de pace. De ce omul cu care mă voi mărita trebuia neapărat să fie tare ?

6

PESTE O SĂPTĂMÎNĂ am făcut o vizită în kibuţul Tirat Yaar de pe colinele Ierusalimului.

Mihael avea o prietenă, o colegă de clasă, care se căsătorise cu un băiat din kibuţ. M-a rugat să-l întovărăşesc. Era foarte important pentru el, mi-a spus, să mă prezinte vechii lui prietene. Aceasta era o fată înaltă, slabă şi nesărată. Părul cenuşiu şi gura strînsă pungă îi dădeau aerul unui bătrîn înţelept. Doi copii de o vîrstă greu de definit se înghesuiau într-un colţ al camerei. Ceva din înfăţişarea mea sau hainele pe care le purtam îi făcea să izbucnească mereu în hohote înăbuşite de rîs. Mă simţeam stingherită. Timp de două ore, Mihael a purtat o conversaţie animată cu prietena lui şi cu soţul ei. Fusesem uitată după primele trei sau patru fraze politicoase. M-au servit cu un ceai călduţ şi biscuiţi uscaţi. Timp de două ore am fiert de mînie, deschizînd şi închizînd încuietoarea servietei lui Mihael. Pentru ce m-a adus aici ? De ce am acceptat să vin ? Cu ce fel de om m-am încurcat ? Muncitor, disciplinat, curat, cinstit, şi teribil de plicticos. Dar glumele lui sinistre !? Cînd eşti lipsit de humor, nu trebuie să te forţezi tot timpul să fii amuzant. Iar Mihael se străduia cît putea să fie spiritual şi vesel. Îşi povesteau întîmplări serbede despre profesori plicticoşi. Viaţa intimă a profesorului lor de gimnastică, Yehiam Peled, îi făcu să se strîmbe de rîs ca nişte liceeni răutăcioşi. Se lansară apoi într-o discuţie politică violentă, legată de izbucnirea războiului de independenţă. Soţul prietenei bătea cu pumnul în masă, iar Mihael ridicase vocea. Strigînd, vocea lui devenea nesigură şi tremurătoare. Era prima dată cînd îl ve-

deam în tovărăşia altor oameni. Mă înşelasem în privinţa lui.

Am mers apoi prin întuneric spre şoseaua principală. Tirat Yaar era legat de şoseaua Ierusalimului printr-un drum mărginit de chiparoşi. Un vînt aprig mă biciuia fără milă. În lumina amurgului, colinele Ierusalimului păreau să pună la cale ceva ameninţător. Mihael mergea tăcut alături de mine. Ne simţeam străini unul de altul, el şi cu mine. Îmi amintesc că o clipă am fost cuprinsă de senzaţia bizară că nu sînt trează, sau că nu trăiesc în prezent. Parcă mai trecusem cîndva prin toate acestea. Sau, cu mulţi ani în urmă, cineva mă prevenise să nu merg pe întuneric de-a lungul acestui drum sumbru, alături de un om rău. Timpul nu mai era o scurgere lină şi regulată. Se transformase într-o serie de rafale precipitate. Totul se petrecea în copilărie, sau într-un vis, sau într-o poveste de groază. Aşa, deodată, mi se făcu frică de silueta nedesluşită care mergea în tăcere, alături. Gulerul hainei ridicat îi acoperea partea de jos a feţei. Trupul îi era subţire ca o umbră. Restul trăsăturilor îi erau ascunse de o şapcă studenţească din piele neagră, trasă pe ochi. „Cine este omul acesta ? Ce ştii despre el ? Nu ţi-e frate, nu ţi-e nici un fel de rudă, nici măcar prieten vechi, ci doar o umbră străină, aici departe de orice aşezare omenească, în întuneric, noapte, tîrziu. Poate are de gînd să te atace ? Poate-i bolnav. Nici o persoană de încredere nu ţi-a vorbit despre el. De ce nu-mi adresează nici un cuvînt ? E afundat în

gîndurile lui. De ce m-a adus pînă aici ? Ce pune la cale ? E noapte. Sîntem în afara oraşului. Sînt singură. Şi el e singur. Poate că tot ce mi-a spus a fost minciună premeditată. Nu-i student. Nu-l cheamă Mihael Ganen. A evadat dintr-un ospiciu. E periculos. Cînd mi s-au mai întîmplat toate acestea ? Cineva m-a prevenit de multă vreme că o să mi se întîmple exact aşa. Ce sînt sunetele astea prelungi care se aud dinspre cîmpie ? Nu se poate vedea nici lumina stelelor prin perdeaua de chiparoşi. În livadă se simte o prezenţă. Dacă ţip, mă aude oare cineva ? Un străin ce-şi iuţeşte cu grosolănie paşii, fără să ţină seama de ai mei. Rămîn puţin în urmă, în mod deliberat. Nici nu observă. Îmi clănţăne dinţii de frig şi de frică ; vîntul iernii urlă şi muşcă. Silueta tăcută nu-mi aparţine. S-a îndepărtat, s-a închis în sine ca şi cum eu n-aş fi decît o născocire a gîndurilor lui, care nu există în realitate. Şi totuşi, exist, Mihael. Mi-e frig. Nu m-a auzit. Poate n-am vorbit tare."

— Mi-e frig şi nu pot fugi aşa iute, am strigat cu toate forţele mele.

Ca şi cum l-aş fi tulburat din gîndurile lui, mi-a aruncat răspunsul :

— Nu mai este mult. Am ajuns aproape la staţia de autobuz. Ai răbdare.

Cînd termină de vorbit, dispăru din nou în adîncurile mantalei sale largi. Mi se puse un nod în gît şi ochii mi se umplură de lacrimi. Mă simţeam insultată, umilită. Înspăimîntată. Doream să-l ţin de mînă. Nu-i cunoşteam decît mîna. Pe el nu-l cunoşteam. Deloc.

Vîntul rece vorbea chiparoşilor într-o limbă calmă dar amenințătoare. Nu exista fericire pe lume. Nici în chiparoşi, nici în poteca prăfuită, nici în dealurile negre din jur.

— Mihael, am încercat să-i vorbesc disperată. Mihael, săptămîna trecută mi-ai spus că îţi place cuvîntul „gleznă". Răspunde-mi, pentru numele lui Dumnezeu, îţi dai seama că pantofii îmi sînt plini de apă? Că mă dor gleznele de parcă aş umbla desculţă într-un cîmp cu spini? Spune-mi cine-i de vină?

Mihael se întoarse brusc spre mine, înspăimîntîndu-mă. Mă privi zăpăcit. Apoi îşi alătură obrazul ud de faţa mea şi-şi lipi buzele de gîtul meu ca un copil care suge. Tremura. Obrazul îi era rece şi umed. Nu mai era bine ras de data aceasta. Îi simţeam pe pielea gîtului fiecare ţep din barbă. Îmi plăcea să simt stofa aspră a mantalei sale. O stofă ca un val liniştit de căldură. Îşi descheie haina şi mă trase înăuntru. Acum eram împreună. Îi respiram mirosul. Îl simţeam foarte viu. Pe mine de asemenea. Nu mai eram o nălucire a gîndurilor lui, iar el nu mai era doar o spaimă în inima mea. Eram reali. Îi sorbeam respiraţia împanicată. Mă desfătam cu ea.

— Eşti al meu, i-am şoptit. Nu mai fugi departe de mine.

Cu buzele i-am atins fruntea şi degetele lui îmi găsiră ceafa. Degetele lui erau atente şi delicate. Mi-am amintit de linguriţa cu care se jucase la bufetul universităţii, linguriţa căreia îi făcea plăcere să fie atinsă de el. Dacă Mihael ar fi fost om rău şi degetele lui ar fi fost rele.

7

CU DOUĂ SĂPTĂMÎNI înainte de căsătorie m-am dus cu Mihael să-i vizităm pe tatăl lui şi pe mătuşile din Holon şi pe mama şi familia fratelui meu în kibuţul Nof Harim.

Tatăl lui Mihael locuia într-un apartament mic şi întunecos, compus din două camere, într-un cartier muncitoresc. În seara în care l-am vizitat era o pană de lumină. Yehezkel Gonen mi se prezentă la lumina unei lămpi cu gaz care fumega. Era răcit şi nu a vrut să mă sărute ca să nu mă molipsesc de gripă, tocmai în preajma nunţii. Era îmbrăcat într-un halat gros şi arăta tras la faţă. Îmi spuse că îmi încredinţează o povară foarte preţioasă — pe Mihael al lui. Se simţi apoi stînjenit şi regretă cele spuse. Încercă să mă facă să cred că a vrut doar să glumească. Îngrijorat, timid, bătrînul enumera toate bolile pe care le avusese Mihael în copilărie. Insistă asupra unei anghine care îi pusese viaţa în pericol pe la zece ani. La sfîrşit sublinie faptul că de la paisprezece ani Mihael nu mai suferise de nimic. În concluzie se putea spune că Mihael al nostru, deşi nu arată prea voinic, se bucura de o sănătate deplină.

Îmi veni în minte că tata, cînd încerca să vîndă un radio uzat, vorbea clientului pe acelaşi ton: deschis, sincer, amical, deşi rezervat şi străduindu-se să placă.

În timp ce cu mine discuta foarte curtenitor, cu fiul său abia dacă schimbă cîteva cuvinte. Îi comunică doar că fusese surprins să primească

scrisoarea care îi aducea vestea. Îi părea rău că nu ne poate prepara ceai sau cafea, curentul electric fiind tăiat, iar el neavînd o plită cu gaz. Pe cînd trăia Tova, Dumnezeu s-o odihnească, — Tova era mama lui Mihael — dacă ea ar fi avut fericirea să trăiască aceste clipe, totul ar fi fost mai vesel. Tova fusese o femeie excepţională. Nu voia să vorbim despre ea acum, de ce să amesteci tristeţea cu bucuria? Dar într-o zi îmi va povesti o întîmplare foarte tristă.

— Ce-aş putea să vă ofer, totuşi? A, şocolată.

Agitat de parcă ar fi fost învinuit că şi-a neglijat datoria, Yehezkel Gonen scotoci într-un sertar şi dădu la iveală o cutie veche de şocolată, învelită încă în hîrtie colorată de împachetat.

— Serviţi-vă! Serviţi-vă, scumpii mei copii! Vă rog. Iartă-mă, dar nu am înţeles bine ce studiezi la universitate. A, da, bineînţeles. Literatura ebraică. Am să-mi amintesc de acum înainte. Cu profesorul Klausner? Ei, da! Klausner e o mare personalitate, chiar dacă nu aprobă mişcarea muncitorească. Am pe undeva un volum cu „Istoria celui de-al doilea templu". Am să-l găsesc imediat şi am să ţi-l arăt. De fapt mi-ar plăcea să ţi-l dăruiesc. Îţi va fi mai de folos decît îmi este mie. Tu ai viaţa în faţă, a mea a rămas în urmă. Nu-mi va fi uşor să-l găsesc cu lipsa asta de electricitate, dar ce nu fac eu pentru nora mea?

În timp ce Yehezkel Gonen, răsuflînd din greu, căuta cartea în raftul de jos al bibliotecii, sosiră trei din cele patru mătuşi. Fuseseră şi ele invitate să mă cunoască. Zăpăceala provocată de pana de electricitate le făcuse să întîrzie şi să

n-o găsească pe tanti Gitta ca să o aducă şi pe ea. Aşa se explica faptul că nu erau decît trei. În onoarea mea, în cinstea evenimentului, luaseră un taxi tot drumul de la Tel Aviv la Holon. Pe tot traseul fusese întuneric beznă.

Mătuşile mă tratară cu o simpatie uşor exagerată, de parcă, deşi înţelegeau ce pun la cale, m-ar fi iertat. Erau încîntate să mă cunoască. Mihael le scrisese lucruri atît de frumoase despre mine. Ce bucurie să vadă cu ochii lor că nu a exagerat. Mătuşa Leah are un prieten la Ierusalim, un domn Cutare, om cultivat şi cu influenţă, care la cererea ei a şi cules informaţii despre familia mea. Deci mătuşile, toate patru, ştiu că vin dintr-o familie onorabilă.

Tanti Jenia a dorit să stăm puţin de vorbă între patru ochi.

— Iartă-mă, ştiu că nu-i frumos să şuşoteşti cînd eşti în societate, dar fiind în mijlocul familiei politeţea mai poate fi neglijată uneori. De acum înainte faci şi tu parte din familie, nu-i aşa?

Ne-am retras în cealaltă cameră şi ne-am aşezat pe întuneric pe patul tare al lui Yehezkel Gonen. Mătuşa Jenia a aprins o lanternă de parcă am fi fost singure, noaptea, afară pe cîmp. La fiecare mişcare umbrele noastre executau un dans sălbatic pe peretele din faţă, căci lanterna îi tremura în mînă. Îmi trecu prin cap gîndul trăsnit că tanti Jenia îmi va cere să mă dezbrac. Poate unde îmi spusese Mihael că e medic pediatru.

Începu să vorbească pe un ton afectuos şi ferm.

— Situaţia materială a lui Yehezkel, adică tatăl lui Mihael, nu-i cine ştie ce bună. La drept vorbind, nu-i bună de loc. Yehezkel nu-i decît un mic funcţionar. N-ar rost să explic unei fete deştepte ca tine ce înseamnă să fii mic funcţionar. Cea mai mare parte a salariului merge pe educaţia lui Mihael. N-am să încep nici să-ţi spun ce sacrificiu înseamnă asta. Iar Mihael nu are de gînd să se lase de studii. Trebuie să te previn într-un mod clar şi definitiv că familia nu va consimţi nici într-un caz ca el să-şi întrerupă studiile. Nici nu poate fi vorba de aşa ceva. Am discutat toate acestea cu surorile mele venind încoace în taxi. Ne-am propus să facem un mare efort şi să vă dăm fiecare dintre noi, să zicem, cinci sute de lire. Poate ceva mai mult, sau ceva mai puţin. Sînt sigură că va contribui şi mătuşa Gitta deşi nu a putut fi aici în seara asta. Nu, nu-i nevoie să-mi mulţumeşti. Avem un spirit de familie foarte dezvoltat, dacă pot să mă exprim astfel. Sîntem foarte uniţi. Cînd Mihael va deveni profesor ne veţi putea restitui banii, ha, ha, ha! Asta nu are importanţă. Principalul este că nici cu aceşti bani nu veţi putea întemeia un cămin. Preţurile cresc într-un mod înspăimîntător. Banii îşi pierd zilnic valoarea. Ceea ce vreau să te întreb este, sînteţi ferm hotărîţi să vă căsătoriţi în martie? N-aţi mai putea amîna puţin? Şi permite-mi să-ţi mai pun o întrebare. Aşa, deschis, ca între membrii aceleiaşi familii. S-a petrecut ceva care să vă împiedice să amînaţi data căsătoriei? Nu? Atunci de ce graba asta? Trebuie să ştii că eu am fost logodită timp de şase ani, la Kovno, înainte de a mă căsători cu

primul meu soţ. Şase ani! Îmi dau seama că în vremea de astăzi nu poate fi vorba de o logodnă aşa de lungă cum ar fi şase ani. Dar ce ai spune de un an? Nu? Hotărît nu? Fie şi aşa. Totuşi nu-mi vine să cred că reuşeşti să pui prea mult deoparte din banii cîştigaţi la grădiniţa de copii. Vor fi cheltuieli pentru întreţinerea casei şi altele pentru studii. Trebuie să-ţi dai seama de un lucru, că dificultăţile materiale, la începutul unei căsnicii, pot distruge cu uşurinţă menajul unei tinere perechi. Vorbesc din experienţă. Am să-ţi povestesc cîndva o întîmplare tragică. Dă-mi voie să-ţi vorbesc deschis, ca medic. Recunosc că pentru o lună, două, jumătate de an, viaţa sexuală va fi mai presus de toate celelalte. Dar ce se va întîmpla după aceea? Eşti inteligentă şi te rog să reflectezi serios la întrebarea asta. Mi s-a spus că familia ta locuieşte într-un kibuţ. Ce spui? Tatăl tău ţi-a lăsat prin testament trei mii de lire pe care îi vei moşteni în ziua nunţii. Asta-i o veste bună. Foarte bună. Vezi, Hannele, Mihael a uitat să menţioneze acest lucru în scrisoare. Dealtfel se ştie că Mihael trăieşte cu capul în nori. Oricît ar fi de genial în domeniul ştiinţific, cînd e vorba de viaţa reală este tot copil. Deci rămîne hotărît pentru luna martie? Fie şi martie. Nu-i bine ca bătrînii să-şi impună punctul de vedere în viaţa celor tineri. Viaţa voastră e înainte, noi am lăsat-o în urmă. Fiecare generaţie să înveţe din propriile ei greşeli. Vă doresc noroc. Şi încă un lucru: dacă vreodată ai nevoie de un ajutor sau un sfat, să mi te adresezi negreşit mie. Am mai multă

experiență decît zece femei obișnuite la un loc. Și acum să ne întoarcem la ceilalți. *Mazeltov*, Yehezkel. *Mazeltov*, Misha. Vă urez la toți fericire.

În kibuțul Nof Harim din Galilea, Emanuel îl primi pe Mihael cu o îmbrățișare de urs și cîteva palme entuziaste pe spate, de parcă și-ar fi regăsit un frate pierdut de multă vreme. În cursul unei plimbări scurte de douăzeci de minute, îi arătă toată ferma.

— Ai luptat în Palmach? Nu? Ei și ce? N-are importanță. Și ceilalți au făcut treabă bună.

Mai în serios, mai în glumă, ne-a îndemnat să venim și noi la Nof Harim. Ce-i rău în asta? Și aici un tînăr inteligent se poate face util și poate găsi satisfacții ca și la Ierusalim.

— Mi-am dat dintr-o privire seama că nu ești chiar un leu furios. Din punct de vedere fizic vreau să zic. Ei și ce-i cu asta? Doar nu sîntem aici echipă de fotbal. Ai putea lucra la crescătoria de pui sau chiar în birou. Rinele, Rinele, du-te și adă sticla de coniac pe care am cîștigat-o la loteria balului de Purim. Hai, grăbește-te, avem un cumnat nou, bun și drăguț. Dar cu tine ce-i, Hannușca? De ce nu spui nimic? Fata asta se mărită și ai zice, văzîndu-i mutra, că tocmai a rămas văduvă. Mihael, băiete, ți s-a spus de ce s-a dizolvat Palmachul? Stai liniștit, nu-ți bate capul, voiam să știu dacă ai aflat ultimul banc. Nu? Sînteți rămași în urmă, voi ăia din Ierusalim. Stai să ți-l spun.

Și, în cele din urmă, mama.

Mama a plîns vorbind cu Mihael. I-a povestit într-o ebraică stîlcită despre moartea tatei. Cuvintele îi erau întrerupte de suspine. Și-a cerut apoi voie să-l măsoare. Să-l măsoare pe Mihael? Da, să-l măsoare. Dorea să-i împletească un pulover alb. Va face tot posibilul să fie gata pînă la nuntă. Are haine negre? N-ar vrea să poarte la ceremonie hainele bietului Josef? Nu i-ar veni greu să le transforme ca să-i vină bine. Nu-i mult de făcut. Nu sînt nici prea mari, nici prea mici. Insistă. Din motive sentimentale. Era unicul dar pe care i-l putea face.

Cu un accent pronunțat rusesc, mama repeta neobosită ca și cum ar fi așteptat cu disperare o confirmare.

— Hannele e fată bună. Fată foarte bună. A suferit mult. Tu trebuie să știi asta. Și, nu știu cum să-ți spun. E fată bună. Ține minte!

8

BIETUL MEU TATĂ spunea uneori: „Oamenii simpli nu sînt în stare să ducă la capăt o minciună. Înșelăciunea se dă singură de gol. E ca o pătură prea scurtă. Dacă încerci să-ți acoperi picioarele, rămîne capul descoperit și dacă îți acoperi capul, ies picioarele afară. Omul folosește o scuză bine ticluită ca să ascundă ceva și nu-și dă seama că scuza însăși dezvăluie un adevăr supărător. Adevărul curat, pe de altă parte e un

dezastru complet și nu duce nicăieri. Ce pot deci face oamenii simpli? Să privească și să tacă. Asta-i tot ce putem face. Să privim în tăcere."

Zece zile înaintea nunții am închiriat un vechi apartament de două camere în cartierul numit Mekor Baruch, din nord-vestul Ierusalimului. Populația din acest cartier era formată, prin 1950, în afara familiilor bigote, de mici funcționari de prin ministere, de la Agenția Evreiască, Banca Anglo-palestiniană, negustori de textile, casieri de cinematograf. Era de pe atunci un cartier în declin. Ierusalimul modern se întinde spre sud și sud-vest. Apartamentul nostru era destul de mohorît, cu instalații sanitare demodate, dar camerele aveau plafon înalt, ceea ce pe mine mă atrăgea. Am plănuit să zugrăvim pereții în culori deschise și să creștem plante în ghiveci. Nu știam pe atunci că plantelor de acest fel nu le merge bine în Ierusalim, poate din cauza cantității mari de rugină și de purificatori chimici din apa de robinet.

Timpul liber îl petreceam hoinărind prin Ierusalim și cumpărînd obiectele strict necesare: mobila de bază, cîteva articole pentru bucătărie, perii, mături și ceva îmbrăcăminte. Am avut surpriza să constat că Mihael știa să se tocmească fără să-și piardă demnitatea. Nu l-am văzut niciodată înfuriindu-se. Eram mîndră de el. Prietena mea cea mai bună, Hadassa, care tocmai se căsătorise cu un tînăr economist foarte promițător, își exprimă părerea despre Mihael în următoarele cuvinte:

— Un băiat modest și inteligent. Nu strălucește, dar e băiat de nădejde.

Prietenii părinților mei, stabiliți de mult timp în Ierusalim spuneau:

— Face impresie bună.

Mergeam braț la braț. Încercam să descifrez frazele pe care Mihael și le formula în minte la fiecare cunoștință nouă. Vorbea puțin. Avea privirea ageră. Era amabil și reținut. Lumea spunea:

— Geologie? N-aș fi crezut. Mă așteptam să fie student la litere.

În fiecare zi ne duceam în camera închiriată de Mihael în Mousrara, unde depozitam pentru moment cumpărăturile. Îmi petreceam mai toate serile brodînd flori pe fețe de pernă. Iar pe cearșafurile noi brodam numele nostru: Gonen. Mă pricepeam să brodez.

Mă așezam în fotoliul pe care îl cumpărasem pentru balconul apartamentului nostru. Mihael stătea la birou adîncit într-o lucrare de geomorfologie. Se străduia să o termine ca să o poată preda înaintea nunții. Își luase angajamentul să reușească. La lumina lămpii, îi vedeam obrazul lung, smead, slab, cu părul tuns scurt. Uneori îmi spuneam că seamănă cu un elev din internatul unei școli religioase, sau cu unul dintre băieții din orfelinatul Diskin, pe care îi priveam traversînd strada în drum spre gară, pe vremea cînd eram copil. Erau rași în cap și mergeau doi cîte doi, ținîndu-se de mînă. Păreau triști și resemnați. Dar dincolo de resemnarea aparentă, simțeam cum se ascunde violența.

Începuse din nou să se radă neatent. Sub bărbie i se vedeau țepi negri. Își pierduse briciul cel

nou ? Nu ! Recunoscu și el că mă mințise în seara cînd ne întîlnisem pentru a doua oară. Nu-și cumpărase nici un brici, nou. Se bărbierise doar mai cu grijă, în cinstea mea. Ce-l făcuse să mă mintă ? Îl pusesem în încurcătură. De ce și-a reluat obiceiul de a se rade o dată la două zile ? Pentru că acum nu se mai simțea stingherit în prezența mea.

— Nu pot să sufăr să mă rad. Dacă aș fi artist și nu geolog, m-aș gîndi să las să-mi crească barba.

Am încercat să mi-l imaginez cu barbă și m-a cuprins rîsul.

— Ce găsești așa comic ?

— Te simți jignit ?

— Nu mă simt jignit. Nici vorbă.

— Atunci de ce te uiți așa la mine ?

— Pentru că am reușit în sfîrșit să te fac să rîzi. De nenumărate ori m-am străduit să te fac să rîzi și a fost zadarnic. Și acum, fără să încerc, am reușit. Sînt fericit.

Ochii lui Mihael sînt cenușii. Cînd surîde, îi tremură colțurile gurii. E cenușiu și rezervat Mihael al meu.

Din două în două ore, îi făceam cîte un ceai cu lămîie, așa cum îi plăcea. Vorbeam rar deoarece nu voiam să-l întrerup de la lucru. Îmi plăcea cuvîntul geomorfologie. Odată am pășit tiptil, în picioarele goale, și m-am oprit în spatele lui. Plecat deasupra lucrării, Mihael nu știa că sînt acolo. Peste umărul lui, am reușit să citesc cîteva fraze. Caligrafia îi era clară și rotundă ca a unei școlărițe silitoare. Dar cuvintele m-au făcut să mă cutremur : „Extracția zăcămintelor minerale. Forțe vulcanice exercitînd presiune spre exterior. Lavă solidificată. Bazalt. Cursuri consecvente și subsecvente. Proces morfotectonic care a început în urmă cu mii de ani și mai continuă încă. Dezintegrare treptată. Dezintegrare bruscă. Dislocări seismice atît de slabe încît pot fi detectate numai cu instrumentele cele mai sensibile."

Din nou m-au tulburat aceste cuvinte. Mi se transmitea un mesaj cifrat. Viața mea depindea de el. Și eu nu aveam cheia.

M-am reîntors în fotoliul meu și mi-am continuat brodatul.

Mihael înălță capul și spuse :

— N-am mai întîlnit o fată ca tine !

Adăugă apoi grăbit, ca să nu i-a iau înainte :

— Ce declarație răsuflată !

Îmi place să menționez că pînă în noaptea nunții nu m-am dat lui Mihael.

Cu cîteva luni înainte de moarte, tata m-a chemat la el în cameră, închizînd ușa în urma noastră. Fața îi era de pe atunci răvășită de boală. Obrajii supți, pielea uscată și galbenă. Nu privea spre mine, ci spre covorul întins în fața lui, pe dușumea, de parcă ar fi citit acolo cuvintele pe care urma să mi le spună. Dorea să mă prevină că există ticăloși care ademenesc femeile cu vorbe dulci și apoi le lasă pradă destinului.

Aveam vreo treisprezece ani. Tot ce-mi spunea auzisem și mai înainte din gura vreunor fete care chicoteau sau a unor băieți plini de coșuri. Dar tata rostea cuvintele nu ca pe o glumă, ci cu o notă de tristețe potolită. Își formula afirmațiile

de parcă însăşi existenţa a două sexe diferite era cauza unei dezordini care sporea suferinţa în lume, şi oamenii ar trebui să facă totul ca să atenueze rezultatele acestei dezordini. Sfîrşind ce avea de spus, mă sfătui să mă gîndesc la el în momentele dificile, căci astfel voi evita poate o hotărîre greşită.

Nu cred să fi fost acesta adevăratul motiv pentru care nu m-am dat lui Mihael pînă în noaptea nunţii. Nu vreau să amintesc aici adevăratul motiv. Oamenii ar trebui să fie prudenţi cînd pronunţă cuvîntul „motiv". Cine mi-a spus aceasta ? Desigur, chiar Mihael. Cînd îşi trecea braţele în jurul meu, îl simţeam puternic şi rezervat. Era poate şi el timid, ca şi mine. Nu mă ruga niciodată prin cuvinte. Degetele lui cereau, dar fără să insiste. Îşi plimba degetele încet, în lungul spatelui meu. Apoi îşi retrăgea mîna şi privea întîi la degete, apoi la mine, la mine şi iar la degete, de parcă le compara atent între ele. Mihael al meu.

Într-o seară, înainte de a pleca de la Mihael ca să mă întorc în camera mea (mai aveam de locuit mai puţin de o săptămînă la familia Tarnopoler, în Ahva), am spus :

— Sînt sigură, Mihael, că ai fi surprins să afli că ştiu cîte ceva despre cursurile consecvente şi subsecvente, ceva pe care nici tu nu-l ştii. Dacă eşti băiat bun, într-o zi am să-ţi spun şi ţie.

I-am zbîrlit apoi părul cu mîna : adevărat arici. La ce făceam aluzie, nici eu n-aş putea spune.

Într-una dintre ultimele nopţi înainte de căsătorie, am avut un vis înfricoşător. Eram împreună cu Mihael la Ierihon. Făceam cumpărături într-o piaţă care se afla printre şiruri de colibe joase de lut. (În 1938 tata, fratele meu şi cu mine am făcut o excursie la Ierihon, în timpul sărbătorii Sucos. Ne-am dus cu un autobuz arab. Aveam opt ani. N-am uitat ziua aceea, deoarece aniversarea mea este tocmai de Sucos.)

În vis, am cumpărat împreună cu Mihael un covor, cîteva perne pe care să stăm jos şi un divan. Mihael nu era de acord cu cumpărăturile alese de mine, dar le plătea în tăcere. Tîrgul din Ierihon era pestriţ şi gălăgios. Lumea striga în gura mare. Treceam liniştită prin mulţime, îmbrăcată într-o fustă sport. Pe cer strălucea un soare teribil, orbitor, aşa cum văzusem într-un tablou de Van Gogh. Un jeep se opri lîngă noi. Un ofiţer britanic, de statură pitică, sări din maşină şi-l bătu pe Mihael pe umăr. Mihael se întoarse brusc, se scutură violent şi o rupse la fugă, răsturnînd tejghelele din calea lui şi dispărînd prin mulţime. Rămăsesem singură. Femeile ţipau. Doi bărbaţi apărură şi mă luară pe sus. Erau înfăşuraţi în veşminte lungi. Nu li se vedeau decît ochii, asemenea unor cărbuni aprinşi. Mă strîngeau brutal şi mă durea. Mă tîrîră pe străzi şerpuite pînă la o periferie care amintea cartierul abisinienilor din partea de est al noului Ierusalim. Mă împinseră în jos pe nişte trepte, într-un beci luminat de o lampă de gaz murdară. Beciul era negru. Mă aruncară la pămînt. Mirosea a mucegai. Aerul era stătut. De afară se auzea înăbuşit un lătrat furios de cîine. Brusc,

gemenii își aruncară mantiile. Eram toți trei de aceeași vîrstă. Casa lor se afla în fața casei noastre, dincolo de un teren viran, între Katamon și Kiryat Shmuel. Aveau o curte interioară, împrejmuită de casa construită jur-împrejurul ei. Pe pereți creștea viță. Zidurile erau făcute dintr-o piatră roșiatică populară printre arabii bogați din cartierele de sud ale Ierusalimului.

Mi-era teamă de gemeni. Își băteau joc de mine. Aveau dinții foarte albi. Erau întunecați și supli. O pereche de lupi puternici, cenușii. Am încercat să strig, „Mihael, Mihael !" Dar nu aveam voce. Eram mută. Un val de întuneric se aruncă asupra mea. Întunericul voia ca Mihael să mă salveze numai la capătul suferinței și al plăcerii. Gemenii nu dădeau nici un semn că și-ar aminti de copilăria noastră. Doar rîsul lor. Săreau în sus și în jos pe pardoseala beciului de parcă le-ar fi fost frig. Dar aerul nu era rece. Săreau împinși ca de un resort, de energia lor clocotitoare. Erau efervescenți. Nu puteau să-și stăpînească un rîs nervos, isteric. Aziz era puțin mai înalt decît fratele său și ceva mai negru. Fugi pe lîngă mine și deschise o ușă pe care nu o observasem. Arătă spre ușă, înclinîndu-se ca un chelner. Eram liberă. Puteam să plec. Acesta a fost momentul cel mai îngrozitor. Aș fi putut să plec, dar n-am făcut-o. Atunci Halil scoase un geamăt slab, tremurător, închise și fereca ușa. Aziz scoase din faldurile mantiei un cuțit lung sclipitor. (Era cuțitul de pîine pe care îl cumpărasem împreună cu Mihael cu o zi în urmă, în magazinul lui Schwartz.) Ochii îi străluceau. Căzu jos în patru labe. Ochii îi aruncau văpăi. Albul ochilor era tulbure și injectat. M-am retras lîngă peretele beciului. Peretele era mînjit. O mîzgă lipicioasă și spurcată pătrundea prin haine, lipindu-mi-se de piele. Cu ultimile forțe am țipat.

A doua zi, dimineață, doamna Tarnopoler, gazda mea, intră în cameră să-mi spună că am strigat prin somn. Dacă domnișoara Hanna țipă în somn cu două nopți înainte de nuntă, e semn sigur de nenorocire. În visuri ni se arată ceea ce trebuie să facem și ceea ce ne este interzis. În vis sîntem puși să plătim pentru toate faptele noastre rele, spuse doamna Tarnopoler. Dacă mi-ar fi mamă, — trebuia să-mi spună și asta chiar dacă m-aș supăra pe ea — nu mi-ar fi îngăduit să mă căsătoresc așa deodată cu cineva pe care întîmplător îl cunoscusem pe stradă. Aș fi putut să întîlnesc un om complet diferit, sau să nu întîlnesc pe nimeni. Unde te poate duce așa ceva ? La nenorocire.

— Voi, ăștia, vă căsătoriți așa, cît ai bate din palme, ca la jocurile de Purim. Eu m-am măritat prin intermediul unei pețitoare, care știa cum să aducă la îndeplinire cele scrise în stele, căci cunoștea bine ambele familii și examinase cu băgare de seamă din ce-i făcut mirele și din ce-i făcută mireasa. La urma urmelor, ești ceea ce este familia ta. Părinții, bunicii, mătușile și unchii, frații și surorile sînt ceea ce este apa pentru o fîntînă. La noapte, înainte să te culci, am să-ți fac un ceai de mentă. E un leac bun pentru un suflet tulburat. Dușmanii cei mai răi să aibă parte de asemenea visuri înainte de nuntă ! Toate astea se întîmplă, domnișoară Hanna, pentru că voi tinerii vă căsătoriți ca idolatrii din Biblie : o

fecioară se întîlnește cu un străin și fără să știe din ce-i făcut se înțelege cu el să fixeze data nunții, ca și cum oamenii ar fi singuri pe lume.

Pronunțînd cuvîntul „fecioară“ doamna Tarnopoler schiță un zîmbet sceptic. Nu am răspuns nimic.

9

NE-AM CĂSĂTORIT la mijlocul lunii martie. Ceremonia s-a desfășurat pe terasa de pe acoperișul vechiului rabinat din bulevardul Iaffa, în fața librăriei de cărți străine a lui Steimatsky, sub un cer mohorît, de un cenușiu deschis, presărat cu nori de un cenușiu mai închis.

Atît Mihael cît și tatăl său purtau haine negre, cu batistă albă în buzunarul de la piept. Semănau așa de mult între ei, încît de două ori i-am confundat chemîndu-l pe soțul meu Yehezkel.

Mihael sparse paharul tradițional cu o lovitură brutală de picior. Spărgîndu-se, paharul scoase un zgomot sec. Un murmur slab trecu printre cei prezenți. Mătușa Leah plîngea. Mama plîngea și ea.

Fratele meu Emanuel uitase să-și aducă o calotă. Își acoperi părul zbîrlit cu o batistă în carouri. Cumnata mea Rina mă sprijinea cu o mînă fermă, de parcă urma să leșin brusc. N-am uitat nici un amănunt.

Seara a avut loc o petrecere într-una dintre sălile de conferință ale mănăstirii Ratisbone. În urmă cu zece ani, cînd ne-am căsătorit, cele mai

multe dintre universități erau deschise în diverse mănăstiri creștine. Ca urmare a războiului pentru independență, clădirea universitară de pe muntele Scopus fusese tăiată de oraș. Vremurile erau încă foarte nestabile.

Sala în care s-a sărbătorit nunta era înaltă și veche, iar tavanul afumat. Pictura cu care fusese decorat se cojea și, în multe locuri, era ștearsă. Am reușit cu greutate să disting anumite scene din viața lui Hristos, de la naștere pînă la crucificare. Mi-am întors privirea de la tavan.

Mama purta o rochie neagră, rochia pe care și-o făcuse singură după moartea tatălui meu, în 1943. De data aceasta își prinsese pe piept o broșă de aramă, ca să facă distincție între durere și bucurie. Colierul greu pe care îl purta mama mea sclipea în lumina candelabrelor antice.

Veniseră vreo treizeci, patruzeci de studenți, mai mulți de la geologie, dar și cîțiva din anul întîi de la litere. Prietena mea cea mai bună, Hadassa, venise cu tînărul ei soț și-mi dărui o reproducere a unei picturi la modă, reprezentînd o bătrînă iemenită. Cîțiva prieteni de-ai tatei făcuseră o colectă între dînșii, ca să ne ofere un cec. Fratele meu Emanuel, venit împreună cu șapte tineri de la kibuț, mi-a dăruit un vas aurit. Emanuel și prietenii săi își dădeau toată silința să fie ei sufletul petrecerii, dar prezența studenților îi cam stingherea.

Doi dintre tinerii geologi s-au ridicat și au citit un dialog lung și plictisitor, bazat pe comparații humoristice între diferite straturi geologice și amor. Lectura era plină de aluzii grosolane, cu duble înțelesuri. Încercau să ne distreze.

Sara Zeldin de la grădinița de copii, bătrînă și ridată, ne dărui un serviciu de ceai. Pe fiecare piesă era pictată o pereche de îndrăgostiți îmbrăcați în albastru, iar bordura era aurită. O îmbrățișă pe mama și apoi se sărutară. Își vorbeau în idiș, clătinînd tot timpul din cap.

Cele patru mătuși ale lui Mihael, surorile tatălui său, se instalaseră în jurul unei mese încărcate de tartine și vorbeau aferate despre mine. Nu se oboseau să coboare vocea. Nu le eram simpatică. Mihael fusese întotdeauna disciplinat și cu scaun la cap și, iată-l acum însurîndu-se în graba mare, fapt care ar fi putut stîrni bîrfeli. Mătușa Jenia fusese logodită timp de șase ani la Kovno. Șase ani a așteptat pînă să se căsătorească cu primul ei soț. Amănuntele bîrfelilor provocate de graba noastră fură discutate în limba poloneză.

Fratele meu și prietenii lui de la kibuț băură prea mult. Deveniră gălăgioși. Cîntau în gura mare o variantă fără perdea a unui cunoscut cîntec de chef. Glumiră cu fetele pînă cînd rîsetele au degenerat în chiote. O studentă în geologie, Yardena, cu părul auriu și rochia acoperită cu paiete argintii, se descălță și începu să execute de una singură un dans spaniol dezlănțuit. Toți oaspeții o acompaniau, bătînd ritmul din palme. Fratele meu Emanuel sparse o sticlă cu suc de portocale în onoarea ei. Urcată pe un scaun, cu un pahar plin de lichior în mînă, Yardena cîntă un binecunoscut cîntec american despre o dragoste nefericită.

A mai avut loc un incident pe care vreau să-l amintesc: spre sfîrșitul petrecerii, soțul meu încercă să mă sărute pe ceafă, luîndu-mă prin surprindere. Ideea îi fusese probabil sugerată de colegi. Tocmai atunci țineam un pahar plin cu vin, pe care mi-l pusese fratele meu în mînă. Cînd buzele lui Mihael mi-au atins ceafa, am tresărit foarte tare și vinul s-a vărsat pe rochia mea albă de mireasă. O parte din vin a ajuns și pe taiorul maro al mătușii Jenia. Are oare vreo importanță acest amănunt ? De cînd proprietara mea, doamna Tarnopoler, mi-a făcut preziceri pentru că mă auzise noaptea țipînd în somn, fusesem obsedată de semne și prevestiri. Întocmai ca și tata. Tata era mereu atent. Trecea prin viață de parcă ar fi fost un curs preliminar, în care se învață o lecție și se adună experiență.

10

LA SFÎRȘITUL SĂPTĂMÎNII, profesorul meu a venit să mă felicite. Scena s-a petrecut în holul colegiului Terra Sancta, în pauza cursului său săptămînal despre Abraham Mapu.

— Doamnă......Da, doamnă Gonen, tocmai am auzit vestea cea bună și mă grăbesc să vă felicit. Vă urez un cămin care să fie pe de-a-ntregul rațional. Cu aceasta cred că v-am dorit toată fericirea posibilă. Pot să vă întreb care este specialitatea preafericitului dumneavoastră mire ? A, geologia ! Ce îmbinare simbolică ! Atît geologia cît și studiul literaturii răscolesc în adîncuri, căutînd comori ascunse. Pot să vă mai întreb, doamnă Gonen, dacă aveți intenția să vă continuați stu-

diile ? A, da ! Bine. Sînt încîntat. După cum știți port un interes aproape patern destinului elevilor mei.

Soțul meu cumpără o bibliotecă spațioasă. Nu avea deocamdată decît puține cărți, douăzeci, treizeci de volume, dar cu timpul numărul lor avea să sporească. Mihael se gîndea la un perete întreg acoperit cu cărți. În așteptare, bibilioteca era aproape goală. Am adus de la grădinița de copii cîteva figurine pe care le făcusem eu din sîrmă sau rafie colorată, ca rafturile să pară mai puțin goale. În așteptare...

Boilerul se strică. Mihael încercă să-l repare singur. Cînd era tînăr, îmi spuse el, reparase de multe ori robinete stricate, rugat de tatăl sau de mătușile sale. De data aceasta reparația nu-i reuși, dimpotrivă aparatul se strică mai rău. Chemarăm un instalator, un tînăr frumos din Africa de Nord, care puse aparatul la punct cu ușurință. Mihael se simțea rușinat de nereușita lui. Stătea îmbufnat ca un copil. Îmi făcea plăcere să-l văd necăjit.

— Ce pereche încîntătoare ! spuse instalatorul. N-am să vă cer prea mult...

În primele nopți reușeam să adorm doar cu ajutorul somniferelor. De cînd împlinisem opt ani și i se dăduse fratelui meu o cameră numai pentru el, am dormit întotdeauna singură. Mi se părea bizar să-l văd pe Mihael cum închide ochii și doarme. Nu-l văzusem niciodată dormind înainte de căsătorie. Își trăgea pătura peste cap și dispărea. Uneori trebuia să-mi amintesc că sîsîitul

ritmic pe care îl auzeam este respirația lui și că de azi înainte nu exista alt om pe lume care să-mi fie mai aproape. Mă tot suceam și răsuceam pînă în zori în patul dublu pe care îl cumpărasem pe mai nimic de la foștii locatari ai apartamentului. Patul era bogat decorat cu sculpturi în lemn, și vopsit în maro. Era inutil de mare, ca mai toată mobila veche. Atît de larg, încît odată, trezindu-mă, am crezut că Mihael s-a sculat și a plecat. Era de fapt ghemuit în cealaltă parte a patului. Odată cu zorile răsăreau și ei din noapte și veneau la mine. Veneau senzuali și violenți. Erau aproape tangibili, întunecați, agili și tăcuți.

Nu-mi dorisem niciodată un bărbat pătimaș. Cu ce am greșit oare să am parte de această dezamăgire ? Pe cînd eram fetiță, îmi imaginam întotdeauna că mă voi mărita cu un tînăr savant sortit să ajungă la un renume mondial. Aș fi intrat în vîrful picioarelor în biroul lui mobilat cu austeritate, i-aș fi pus un pahar cu ceai pe unul dintre volumele grele, germane, îngrămădite pe masa de lucru, i-aș fi golit scrumiera și aș fi tras fără zgomot stolurile ca apoi, fără ca el să mă fi observat, să plec tot în vîrful picioarelor. Dacă soțul meu s-ar fi năpustit asupra mea ca un om care moare de sete, mi-ar fi fost rușine de mine. Dar atunci de ce mă indispunea faptul că se apropie de mine ca și cum aș fi fost un instrument delicat, ca și cum ar fi ținut în mînă o eprubetă fragilă ? În timpul nopții, îmi aminteam de mantaua aspră, groasă, pe care o purtase în seara în care mersesem pe jos de la Tirat Yaar la stația de autobuz de pe șoseaua Ierusalimului. Și lingu-

rița cu care se jucase în barul colegiului Terra Sancta, îmi venise în minte în primele nopți.

Îmi tremura ceașca de cafea în mînă cînd mi-am întrebat soțul într-una dintre acele prime dimineți, cu ochii ațintiți la crăpătura unei dale din pardosea, dacă mă găsește bună ca femeie. Se gîndi cîteva clipe, apoi răspunse ca la școală că nu-și poate da seama deoarece nu mai cunoscuse alte femei. Răspunsul lui era sincer. De ce oare a continuat să-mi tremure mîna pînă cînd cafeaua s-a vărsat pe fața nouă de masă ?.

În fiecare dimineață preparam o omletă dublă. Făceam cafeaua pentru amîndoi. Mihael tăia pîinea.

Îmi făcea plăcere să-mi pun un șorț și să aranjez vesela și diferitele obiecte la locul lor nou, la mine în bucătărie. Zilele erau liniștite. La ora opt Mihael pleca la cursuri, luîndu-și servieta cea nouă, mare și neagră, pe care i-o cumpărase tatăl său drept dar de nuntă. Îmi luam rămas bun de la el în colțul străzii și mă îndreptam spre grădinița de copii a Sarei Zeldin. Îmi cumpărasem o rochie nouă de primăvară din bumbac imprimat cu flori galbene. Dar primăvara refuza să vină și iarna se prelungea. Am avut o iarnă lungă și grea la Ierusalim în 1950.

Mulțumită somniferelor, visam toată ziua. Bătrîna Sara Zeldin mă privea cu înțeles prin ochelarii ei cu rame de aur. Își imagina probabil nopți pătimașe. Aș fi vrut să-i spun adevărul, dar îmi lipseau cuvintele. Nopțile noastre erau liniștite. Uneori îmi închipuiam că simt o vagă dorință înfiorîndu-mi șira spinării. Ca și cum un eveniment

deciziv nu avusese încă loc. Ca și cum totul fusese numai prefață, repetiție, preparative. Studiam un rol complicat pe care în curînd va trebui să-l joc. Un eveniment important urma să aibă loc.

Aș vrea să notez un fapt bizar în legătura cu Peretz Smolenskin.

Profesorul nostru, după ce a terminat seria de conferințe despre Abraham Mapu, trecuse la analiza romanului *Călător pe cărările vieții* de Smolenskin. Ne povesti cu lux de amănunte despre călătoriile autorului și despre chinurile lui sentimentale. În perioada aceea, criticii încă mai credeau că scriitorul însuși trebuie să apară în operele sale.

În unele momente eram stăpînită de certitudinea că îl cunoscusem personal pe Peretz Smolenskin. Este posibil ca portretul care figurează în cărți să-mi fi amintit de cineva cunoscut. Dar nu cred să fi fost acesta adevăratul motiv. Simțeam că-l ascultasem în copilărie spunîndu-mi lucruri care-mi modelaseră viața și că am să-l reîntîlnesc în curînd. Trebuia, da trebuia neaparat să-mi formulez întrebările pe care urma să i le pun lui Peretz Smolenskin. De fapt trebuia în primul rînd să verific influența lui Dickens în povestirile lui Smolenskin.

În fiecare după-amiază, mă instalam în fața aceleiași mese din sala de lectură a universității, ca să citesc *David Copperfield* într-o veche ediție englezească. David semăna cu Josef, orfanul din orașul Madmena, eroul nuvelei lui Smolenskin. Amîndoi treceau prin tot felul de greutăți. Ambii scriitori, fiindu-le milă de orfani, erau ne-

cruțători cu societatea. Stăteam liniștită două, trei ore, citind despre suferință și cruzime de parcă aș fi citit despre dinozauri dispăruți de foarte multă vreme și pentu totdeauna. Sau de parcă aș fi avut în față fabule fără sens, cu o morală lipsită de importanță. Făceam cunoștință cu ei la rece.

În perioada aceea lucra în subsolul colegiului Terra Sancta un bibliotecar bătrîn, cu tichie, care mă cunoștea și pe numele de fată și de căsătorită. Probabil că nu mai trăiește. Am fost fericită cînd mi-a spus :

— Doamnă Hanna Greenbaum — Gonen, inițialele H. G. înseamnă în ebraică „sărbătoare". Vă urez ca toată viața să vă fie o sărbătoare.

Trecu luna martie. Trecu și jumătate din aprilie. A fost lungă și aspră iarna la Ierusalim în 1950. Seară stăteam lîngă fereastră așteptînd întoarcerea soțului meu. Suflam în geamul ferestrei și desenam o inimă străpunsă de o săgeată, două mîini unite, literele H.G. și M.G și H.M. Uneori alte desene. Cînd silueta lui Mihael apărea în capul străzii, ștergeam repede totul cu mîna. Din depărtare, Mihael credea că îi fac semne și-mi răspundea mișcînd brațul. Cînd ajungea înăuntru mîna cu care ștersesem geamul era udă și rece. Lui Mihael îi plăcea să spună : „Mîini reci, inimă caldă !"

De la kibuțul Nof Harim ne sosi un pachet cu două pulovere împletite de mama. Unul alb pentru Mihael, iar pentru mine unul din lînă albastră cenușie, culoarea ochilor calmi ai soțului meu.

11

ÎNTR-O SÎMBĂTĂ ALBASTRĂ, primăvara luă brusc munții cu asalt și noi o pornirăm pe jos din Ierusalim spre Tirat Yaar. Am plecat de acasă pe la ora șapte și am coborît pe drumul ce ducea la Kfar Lifta. Ne țineam de mînă. Dimineața era scăldată în azur. Conturul munților părea pictat cu o pensulă delicată pe fondul albastru al cerului. În despicăturile stîncilor se cuibăreau ciclamene sălbatice. Anemonele în flăcări străluceau pe coastă. Pămîntul era reavăn. Apa de ploaie umplea găurile stîncilor, iar pinii fuseseră proaspăt spălați. Un chiparos singuratic respira în extaz sub ruinele satului arab părăsit Colonia.

De mai multe ori Mihael se opri ca să-mi arate diverse structuri geologice, spunîndu-mi și numele lor. Știam eu oare că acești munți fuseseră acoperiți de apa mării cu sute de mii de ani în urmă ?

— La sfîrșitul timpului, marea va acoperi din nou Ierusalimul, am afirmat eu foarte sigură. Mihael rîse.

— Face și Hanna parte dintre profeți ?

Era vioi și vesel. Din cînd în cînd ridica o piatră și-i vorbea foarte serios, mustrător. În timp ce urcam spre castel, văzurăm o pasăre mare, șoim sau vultur, zburînd în cerc, sus, deasupra capetelor noastre.

— Încă n-am murit, i-am strigat eu fericită.

Stîncile erau lunecoase. M-am lăsat să alunec în amintirea scărilor din Terra Sancta. I-am povestit lui Mihael ce-mi spusese doamna Tarnopoler în dimineața de dinaintea nunții, că oamenii ca

noi se căsătoresc asemenea idolatrilor din Biblie, ca la un joc de Purim. Fecioara își pune ochii pe un bărbat întîlnit din întîmplare. S-ar fi putut să întîlnească un om cu totul diferit.

Am cules apoi o ciclamenă și am înfipt-o în butoniera lui Mihael. El mi-a luat mîna, mîna mea rece, între degetele lui calde.

— Mi-ar place să spun ceva tare răsuflat, spuse rîzînd.

N-am uitat nimic. A uita înseamnă a muri. Și eu nu vreau să mor.

Liora, prietena soțului meu, era de serviciu în acea sîmbătă, așa că nu a putut rămîne cu noi. Ne-a întrebat dacă sîntem bine și s-a întors în bucătărie. Am mîncat în sala de mese. Apoi m-am întins pe o pajiște, cu capul bărbatului meu în poală. Eram pe punctul de a-i povesti despre suferința mea, despre gemeni. O teamă surdă mă făcu să renunț. Nu i-am povestit nimic.

Ceva mai tîrziu ne-am plimbat pînă la Aqua Bella. Alături de noi, la marginea unui crîng, se oprise un grup de băieți și fete veniți cu bicicleta din Ierusalim. Unul dintre ei își repara un cauciuc. Frînturi din conversația lor ajungeau pînă la mine.

— Minciuna n-are picioare lungi, spunea cel care își repara cauciucul. Ieri i-am spus tatei că mă duc la club și de fapt m-am dus să văd „Samson și Dalila", la cinematograful Sion. Cine crezi să stătea pe scaunul din spatele meu? Tata în carne și oase.

Se auzi apoi o conversație între două fete:

— Sora mea Ester s-a căsătorit pentru bani. Eu n-am să mă mărit decît din dragoste. Viața nu-i un joc.

— În ceea ce mă privește, nu văd de ce nu ți-aș spune că nu am nimic împotriva amorului liber, așa, cu măsură. Altfel cum poți să știi, la douăzeci de ani, dacă dragostea ta va dura pînă la treizeci. Am auzit odată vorbind un șef din mișcarea socialistă a tineretului și el spunea că dragostea între tinerii de astăzi ar trebui să fie ceva simplu și natural, ca și cum ai bea un pahar cu apă. Totuși nu sînt de părere că trebuie să te bălăcești în desfrîu. Măsură în toate. Nu ca Rivkele care își schimbă iubiții în fiecare săptămînă, dar nici chiar ca Dalila. Dacă un băiat nu face decît s-o întrebe cît e ceasul, se înroșește și o ia la fugă, de parcă toți ar vrea să o violeze. În viață trebuie să urmezi calea de mijloc și să eviți extremele. Toți cei care trăiesc fără rețineri vremuri tineri, așa cum spune Stefan Zweig într-una din cărțile sale.

Ne-am întors la Ierusalim cu primul autobuz, după sfîrșitul sabatului. Începuse să bată un vînt puternic dinspre nord-vest. Cerul se înnourase. Dimineața de primăvară fusese o falsă alarmă. Mai era încă iarnă la Ierusalim. Am renunțat la intenția de a merge în oraș să vedem „Samson și Dalila". În schimb ne-am culcat devreme. Mihael citea suplimentul săptămînal al unei reviste, iar eu *Înmormîntarea unui măgar* de Peretz Smolenskin, pentru seminarul de a doua zi. Casa noastră era foarte liniștită. Storurile erau trase. Lampa de pat arunca umbre la care nu-mi plăcea să mă

uit. Auzeam cum picură robinetul din bucătărie. Mă contopeam cu ritmul lui.

Ceva mai tîrziu se auzi un grup de tineri trecînd pe sub fereastra noastră, în drum spre casă, de la un club al tineretului religios. Băieţii cîntau :

> Urăsc femeile, sînt toate neam drăcesc,
> Afară de una, pe care o iubesc.

Fetele scoteau ţipete ascuţite.

Mihael lăsă să-i cadă revista. Întrebă dacă mă poate întrerupe o clipă. Dorea să stăm puţin de vorbă.

— Dacă am avea bani, ne-am putea cumpăra un radio şi am asculta concertele stînd acasă. Dar cum datorăm o mică avere, nu ne putem permite un radio anul acesta. Poate zgîrcioaba de Sara Zeldin o să-ţi ridice puţin salariul luna viitoare. A, bine că mi-am adus aminte. Instalatorul care a reparat boilerul era amabil şi drăguţ, dar aparatul s-a stricat din nou.

Mihael stinse lumina. Mîna lui dibui în întuneric după mîna mea. Dar cum nu i se obişnuiseră încă ochii cu lumina săracă ce trecea printre storuri, mîna i se lovi de bărbia mea atît de violent, încît am gemut de durere. Îşi ceru iertare mîngîindu-mi părul. Mă simţeam obosită şi absentă. Îşi lipi obrazul de al meu. Plimbarea pe care o făcusem astăzi fusese atît de lungă şi plăcută, încît nu mai rămăsese timp să se şi radă. Ţepii îmi zgîriau bărbia. Îmi amintesc un anumit moment neplăcut în care am simţit că semăn cu o mireasă dintr-o

anecdotă vulgară, o mireasă de modă veche care nu pricepea de ce mirele se înghesuie în ea cînd patul este atît de larg. Un moment umilitor.

În noaptea aceea am visat-o pe doamna Tarnopoler. Eram într-un oraş de cîmpie, poate la Holon, poate în locuinţa socrului meu. Doamna Tarnopoler mi-a pregătit un ceai de mentă. Era amar şi scîrbos. Am vomitat şi mi-am murdărit rochia albă de mireasă. Doamna Tarnopoler rîdea gros. „Te-am prevenit," se lăuda ea, „te-am prevenit, dar te-ai încăpăţînat să ignorezi toate semnele !" O pasăre urîtă îşi scoase ghearele ascuţite şi încîrligate. Gheare îmi zgîriau pleoapele. M-am trezit îngrozită şi m-am aruncat în braţele lui Mihael. Se scutură enervat, mormăind :

— Ţi-ai ieşit din minţi ? Lasă-mă în pace. Trebuie să dorm. Mîine am o zi grea.

Am luat un somnifer. După o oră am mai luat unul. În cele din urmă am căzut într-un somn ca un leşin. A doua zi aveam puţină febră. Nu m-am dus la lucru. La prînz m-am certat cu Mihael, copleşindu-l cu insulte. Mihael şi-a înăbuşit sentimentele şi a tăcut. Seara ne-am împăcat. Fiecare se învinuia pe sine că a început cearta. Ne-a vizitat prietena mea Hadassa, cu soţul ei, tînărul economist. S-a vorbit despre politica de restricţii. Soţul Hadassei susţinea că guvernul se bazează pe ipoteze ridicole, de parcă întregul stat Israel nu ar fi decît o vastă mişcare de tineret. Hadassa susţinea că oficialităţile sînt prea ocupate doar de bunăstarea familiilor proprii şi cită un caz de corupţie oribilă, despre care vorbea tot Ierusalimul. Mihael căzu un timp pe gînduri şi apoi îşi ex-

primă părerea că este greşit să aştepţi prea mult de la viaţă. Nu mi-am dat seama dacă apăra guvernul, sau era de acord cu oaspeţii noştri. L-am întrebat ce vrea să spună. Mihael mi-a zîmbit de parcă singurul răspuns pe care îl aşteptam de la el era un zîmbet. Am trecut în bucătărie să fac ceai şi cafea şi să aduc nişte prăjituri. Prin uşile deschise auzeam ce spune prietena mea Hadassa. Mă lăuda faţă de soţul meu. Ii spunea că sînt cea mai bună studentă din an. Vorbiră apoi despre Universitatea Ebraică. O universitate atît de tînără, condusă după principiile cele mai conservatoare.

12

ÎN LUNA IUNIE, trei luni după căsătorie, am constatat că sînt însărcinată.

Mihael nu a fost prea încîntat cînd i-am dat această veste. M-a întrebat de două ori dacă sînt sigură. Citise cîndva, înainte de căsătorie, într-un manual de medicină, că nu-i greu să te înşeli, în special prima dată. Poate interpretasem greşit simptomele.

Auzindu-l vorbind astfel, am ieşit din cameră. El a rămas pe loc, în faţa oglinzii, trecîndu-şi briciul peste pielea sensibilă dintre buza de jos şi bărbie. Poate că nu alesesem momentul potrivit : tocmai cînd se bărbierea.

A doua zi, Jenia, mătuşa pediatră, sosi din Tel Aviv. Mihael îi telefonase de dimineaţă şi ea lăsase totul şi venise în goană.

Mătuşa Jenia îmi vorbi cu asprime. Mă învinui de iresponsabilitate. Din cauza mea se vor duce de rîpă toate eforturile pe care le făcea Mihael ca să progreseze şi să reuşească în viaţă. Nu-mi dădeam oare seama că succesul lui era şi al meu ? Şi tocmai acum, înainte de ultimul lui examen.

— Ca un copil, mă mustra tanti Jenia. Întocmai ca un copil.

Refuză să rămînă peste noapte. Lăsase totul baltă şi se repezise ca o nebună la Ierusalim. Regreta că a venit. Regreta multe alte lucruri.

— E vorba de o operaţie care ţine douăzeci de minute, nimic mai grav decît cînd îţi scoţi amigdalele. Dar există femei care complică totul şi nu vor să înţeleagă lucrurile cele mai elementare. Cît despre tine Mihael, stai ca de lemn, de parcă nu te-ar privi şi pe tine. Îmi vine să cred uneori că nu are nici un sens ca generaţia mai în vîrstă să se sacrifice pentru cei tineri. Dar mai bine tac şi nu mai spun tot ce am pe suflet. Bună ziua amîndurora.

Mătuşa Jenia îşi trînti pe cap pălăria şi ieşi ca o furtună. Mihael rămase mut, cu gura deschisă pe jumătate, ca un copil căruia tocmai i s-a povestit o întîmplare înfricoşătoare. M-am refugiat în bucătărie, am încuiat uşa şi am început să plîng. Stăteam lîngă bufet, rădeam un morcov, îl presăram cu zahăr, adăugam puţină zeamă de lămîie şi plîngeam. Dacă soţul meu a bătut la uşă, n-am răspuns. Dar sînt aproape sigură că n-a bătut.

Fiul nostru Yair s-a născut la sfîrşitul primului an de căsătorie, în martie 1951, după o sarcină dificilă.

În timpul verii, la începutul graviditații, am pierdut pe stradă două cartele a lui Mihael și a mea. Fără ele era cu neputință să cumpăr alimentele de bază. Săptămîni întregi am avut simptome de lipsă de vitamine. Mihael ne accepta să cumpere la negru nici măcar un gram de sare. Moștenise acest principiu de la tatăl său, un respect crunt și orgolios față de legile statului.

Chiar după ce am primit cartele noi, am continuat să simt diferite tulburări. Odată am amețit și am căzut pe terenul de joc al grădiniței de copii. Doctorul mi-a interzis să mai lucrez. Ne-a venit greu să luăm această hotărîre, deoarece situația noastră financiară era critică. Doctorul mi-a mai prescris injecții cu extrat de ficat și tablete de calciu. Suferearn de o durere de cap permanentă. Aveam senzația că mă înțeapă în tîmplă un cui de gheață. Visele mele deveniseră torturante. Mă trezeam țipînd. Mihael a scris familiei lui că a trebuit să-mi întrerup activitatea. Le-a vorbit și despre starea mea psihică. Grație intervenției soțului Hadassei, Mihael a reușit să obțină un mic împrumut de la fondul Asociației Studențești.

La sfîrșitul lui august, sosi o scrisoare recomandată de la mătușa Jenia. Nu găsise de cuviință să ne scrie nici un rînd, dar în plic era un cec de trei sute de lire. Mihael îmi spuse că sînt liberă să refuz banii, dacă mîndria mea o cere, iar el ar fi de acord să renunțe la studii și să-și caute un serviciu. I-am răspuns că nu-mi place cuvîntul „mîndrie" și că accept banii cu recunoștință. În cazul acesta Mihael m-a rugat să-mi amintesc întotdeauna că a fost dispus să renunțe la studii și să-și caute de lucru.

— Am să-mi aduc aminte, Mihael. Doar mă cunoști. Eu nu știu să uit.

N-am mai audiat cursurile la universitate. Nu voi mai studia niciodată literatura ebraică. Într-un caiet mi-am notat că operele poeților evrei din Renaștere sînt pătrunse de un sentiment de disperare. De unde vine acest sentiment, în ce constă el, nu voi ști niciodată.

Treburile din casă erau și ele neglijate. Stăteam mai toată dimineața singură, în micul nostru balcon care dădea spre o curte deșartă. Mă odihneam întinsă pe șezlong, aruncînd firimituri de pîine la pisici. Îmi plăcea să mă uit cum se joacă în curte copiii vecinilor. Tatăl meu obișnuia să folosească uneori fraza „stătea în tăcere, privind". Stăteam și eu și priveam în tăcere, dar departe de acea tăcere, de acea privire la care se referea probabil tata. Ce urmăresc oare copiii din curte întrecîndu-se și alergînd cu sufletul la gură ? Jocul era obositor și victoria deșartă. Ce-ți poate oferi victoria ? Noaptea tot va cădea. Iarna tot se va întoarce. Ploile vor veni și vor șterge totul. Vînturi aprige vor bate din nou în Ierusalim. S-ar putea să fie război. Jocul de-a v-ați ascunselea este absurd de zadarnic. Din balconul meu îi pot vedea pe toți. Poate cineva să se ascundă într-adevăr ? Cine încearcă ? Ce lucru ciudat este entuziasmul ! Odihniți-vă copii obosiți ! Iarna mai este încă departe, dar a și început să-și adune forțele. Iar distanța este amăgitoare.

După prînz cădeam epuizată pe pat. Nu mai eram în stare nici să citesc ziarul.

Mihael pleca la opt dimineața ca să se întoarcă seara la șase. Era vară. Nu mai puteam sufla în geam ca să desenez forme pe sticlă. Ca să-mi fie mie mai ușor, Mihael își reluase vechiul obicei de a prînzi cu colegii la cantina universitară din capul străzii Mamilla.

În decembrie intram în luna a șasea de graviditate, Mihael se prezentă la prima parte a examenului de licență și obținu nota „bine" cu mențiuni. N-avea decît să sărbătorească singur și să mă lase pe mine în pace. Începu de îndată să studieze pentru partea a doua a examenului care se dădea în octombrie. Seara, cînd se reîntorcea obosit acasă, se oferea să facă cumpărăturile la băcănie, la zarzavagiu, la farmacie. O singură dată fu nevoit să lipsească de la o lucrare practică importantă, deoarece îl rugasem să treacă pe la spital și să ia rezultatul unei analize.

În seara cu pricina, Mihael renunță la tăcerea pe care și-o impusese. Încercă să-mi explice că nici pentru el viața nu-i atît de ușoară în ultima vreme. Nu trebuia să-mi imaginez că el stă pe roze, cum se zice.

— Nu mi-am închipuit așa ceva, Mihael.

Atunci ce îl făcea să se simtă vinovat? Ar fi cazul să-și dea și el seama că nu pot fi romantică în starea în care mă aflu. Nu am nici măcar o rochie de sarcină. Purtam tot rochia mea obișnuită care nu mi se mai potrivea și în care nu mă simțeam bine. Deci cum puteam să mai fiu drăguță și atrăgătoare?

Nu, nu era asta ceea ce-mi cerea. Nu de frumusețea mea ducea lipsă. Dorea însă să mă roage

să mă implore, să nu mai fiu atît de rece și susceptibilă.

Într-adevăr, în acea perioadă a existat între noi un fel de compromis dezagreabil. Eram ca doi călători pe care destinul îi pusese alături într-un lung voiaj cu trenul. Obligați să ținem seama unul de altul, să respectăm formele de politețe, să nu ne deranjăm, să fim discreți, să nu ne luăm libertăți unul față de celălalt. Să fim amabili și circumspecți. Să ne mai distrăm eventual împreună, purtînd o conversație agreabilă și superficială. Fără nici o pretenție. Și în anumite momente, să manifestăm chiar puțină simpatie.

Dar prin fereastra trenului peisajul se perinda plat și mohorît. Cîmpuri arse de secetă, tufișuri veștejite.

Dacă îl rugam să închidă fereastra era încîntat să-mi fie de folos.

Era un fel de echilibru hibernal. Prudent și anevoios ca atunci cînd cobori niște trepte udate de ploaie. Nu doream decît să mă odihnesc și să mă tot odihnesc.

Trebuie să recunosc că cel mai adesea eu eram cea care strica echilibrul. Fără sprijinul ferm dat de Mihael aș fi alunecat și aș fi căzut. În mod intenționat nu scoteam nici un cuvînt o seară întreagă, de parcă aș fi fost singură în casă. Dacă Mihael mă întreba cum mă simt, îi răspundeam:

— Ție ce-ți pasă?!

Dacă simțindu-se jignit, nu mă mai întreba a doua zi dimineață cum mă simt îi reproșam învinuindu-l că nu-i pasă.

O dată sau de două ori, la începutul iernii, l-am pus în încurcătură cu lacrimile mele. L-am făcut brută. L-am acuzat de nesimţire şi indiferenţă. Mihael a respins cu blîndeţe ambele acuzaţii. Vorbea cu calm şi răbdare de parcă eu aş fi fost jignita care trebuie împăcată. M-am încăpăţînat ca un copil neascultător. L-am urît pînă cînd mi s-a pus un nod în gît. Am vomitat ca să-l scot din sărite.

Mihael spălă pe jos cu calm şi insistenţă, storcînd cîrpa afară şi ştergînd de două ori duşumeaua. Mă întrebă apoi dacă mă simt mai bine. Încălzi puţin lapte, îndepărtînd spuma care-mi făcea silă. Îşi ceru iertare că mă enervase în starea în care mă aflam. Mă rugă să-i explic ce m-a supărat ca să nu mai repete aceeaşi greşeală. Apoi plecă să cumpere un bidon cu gaz.

În ultima lună a sarcinii mă simţeam urîtă. Nu mai îndrăzneam să mă uit în oglindă, obrazul îmi era desfigurat de pete. Trebuia să port ciorapi elastici din cauza varicelor. Mă întrebam dacă nu arăt acum ca doamna Tarnopoler sau ca bătrîna Sara Zeldin.

— Găseşti că sînt urîtă, Mihael ?

— Îmi eşti foarte scumpă, Hanna.

— Dacă nu mă găseşti urîtă, de ce nu mă mai strîngi în braţe ?

— Pentru că dacă o fac, izbucneşti în lacrimi şi spui că mă prefac. Ai uitat ce mi-ai spus azi dimineaţă ? Să nu te mai ating. Deci n-o mai fac.

Cînd Mihael nu era acasă, îmi revenea dorinţa din copilărie de a cădea grav bolnavă.

13

TATĂL LUI MIHAEL compuse o scrisoare în versuri ca să-şi felicite fiul pentru succesul la examen. Rima „succesul minunat" cu „cît sînt de încîntat" şi cu „Hanna s-a bucurat". Mihael îmi citi scrisoarea tare şi apoi mărturisi că s-ar fi aşteptat şi din partea mea la o mică atenţie, ca de pildă o pipă nouă, cu prilejul reuşitei sale la examen. Spuse aceasta cu un zîmbet timid şi intimidant. M-a înfuriat ce mi-a spus şi m-a înfuriat şi zîmbetul lui. Nu-i repetasem de o mie de ori că mă doare capul de parcă mă înţeapă un cui de gheaţă ? De ce se gîndeşte tot timpul la persoana lui şi niciodată la mine ?

De trei ori Mihael a refuzat din cauza mea să ia parte la expediţii geologice importante, la care au participat toţi colegii. O dată la Muntele Menara, unde se descoperiseră zăcăminte de fier, altădată la Neghev, iar a treia oară la uzinele de potasiu din Sodom. Pînă şi prietenii lui căsătoriţi nu au lipsit de la aceste deplasări. Nu i-am mulţumit lui Mihael pentru sacrificiul făcut. Dar într-o seară mi-au trecut întîmplător prin minte nişte versuri pe jumătate uitate dintr-un cîntec pentru copii, un cîntec despre un băieţel numit Mihael.

> Mihael cel mititel, şase ani a tot dansat
> Dar apoi un clopoţel de la şcoală l-a chemat,
> Porumbelului său drag rămas bun el i-a urat
> Şi cu lacrimile-n ochi, spre şcoală s-a îndreptat.

Am izbucnit în rîs.

Mihael mă privi cu uimire mută. Îmi spuse că nu i se întîmplă des să mă vadă bine dispusă. Ar fi vrut mult să știe ce m-a făcut să rîd așa deodată.

M-am uitat în ochii lui mirați și am rîs și mai tare.

Mihael căzu pe gînduri timp de cîteva momente. Apoi începu să-mi povestească o anecdotă politică pe care o auzise în ziua aceea la cantină.

Mama mea veni din kibuțul Nof Harim să stea cu noi pînă voi naște și ca să se îngrijească de gospodărie. De cînd se mutase la Nof Harim, după moartea tatălui meu în 1943, nu mai avusese niciodată prilejul să conducă o casă. Era înspăimîntător de entuziastă și activă. După prima masă de prînz pregătită la sosire, îi spuse lui Mihael că deși știe că nu-i plac vinetele, ea l-a făcut să le mănînce, fără să-și dea seama, în trei feluri diferite de mîncare. Se pot face minuni în bucătărie. Nu simțise gustul vinetelor chiar deloc? Nici măcar un pic?

Mihael îi răspundea politicos. Nu, nu observase că a mîncat vinete. Da, se pot face minuni în bucătărie.

Mama îl trimetea pe Mihael să-i facă tot felul de comisioane. Îi otrăvea viața cu insistența ei energică pentru menținerea unei igiene stricte. Trebuia să se spele mereu pe mîini. Să nu pună bani pe masă cînd oamenii mănîncă. Să scoată rama plaselor de la ferestre, ca să le poată curăți bine.

— Ce faci? Te rog, nu scutura pe balcon. Tot praful intră din nou în cameră. Nu pe balcon, jos, afară, în curte. Așa-i bine. Așa trebuie!

Știa că Mihael fusese orfan și nu-l crescuse mama lui. Din cauza asta nu se supăra pe el. Totuși, îi venea greu să înțeleagă cum un tînăr cu educație, student la universitate, nu-și dă seama că lumea este năpădită de microbi.

Mihael se supunea, ascultător, ca un copil bine crescut. „Cum pot să te ajut? Dă-mi voie mie. Te deranjez? Nu, mă duc să cumpăr. Bineînțeles, am să întreb zarzavagiul. Foarte bine, am să încerc să mă întorc mai devreme. Iau cu mine coșul pentru cumpărături. Nu, n-am să uit, uite am făcut o listă." Renunță la intenția de a cumpăra primul volum al Enciclopediei Ebraice. Se putea lipsi de el. Își dădea bine seama că trebuie să economisim cît mai mult.

În fiecare seară, în schimbul unei mici sume de bani. Mihael lucra cîteva ore ca ajutor de bibliotecar, la el la facultate.

— Nu mai am onoarea prezenței voastre nici măcar seara, bombăneam eu.

Mihael renunță să mai fumeze pipa în casă, deoarece mama nu suporta mirosul de tutun și avea convingerea că fumul face rău și copilului. Cînd nu se mai putea stăpîni, cobora în stradă și fuma cîte un sfert de oră stînd sub un felinar, ca un poet în căutarea inspirației. Odată m-am așezat la fereastră și l-am urmărit din ochi. La lumina felinarului, puteam să-i văd părul tuns scurt pe ceafă. Inele de fum se încolăceau în jurul lui făcîndu-l să pară un spirit chemat dintre morți. Îmi aminteam cuvinte spuse de Mihael

cu mult timp în urmă : Pisicile nu se înşeală niciodată în privinţa oamenilor." Îi plăcea cuvîntul „gleznă".Eram o fată rece şi frumoasă a Ierusalimului. După părerea lui, el era un tînăr obişnuit. Nu avusese altă fată înainte de a mă întîlni pe mine. Sub ploaie, leul de pe imobilul Generali rîdea pe sub mustaţă. Emoţia devine o tumoare malignă, cînd oamenii sînt mulţumiţi şi n-au de lucru. Ierusalimul te face să fii trist, dar este o tristeţe diferită pentru fiecare moment al zilei, pentru fiecare anotimp al anului. Trecuse mult timp de cînd rostise aceste cuvinte. Mihael le uitase probabil. Numai eu mă încăpăţînam să nu cedez nici o fărîmă în ghearele reci ale timpului. Mă întrebam care să fie efectul magic pe care timpul îl exercită asupra celor mai banale cuvinte. Există un fel de alchime în lume care este şi melodia interioară a vieţii mele. Şeful din mişcarea de tineret care spusese fetei văzute de noi la Aqua Bella că iubirea în ziua de azi ar trebui să fie simplă ca atunci cînd bei un pahar cu apă nu avea dreptate. Mihael nu greşise spunînd în noaptea aceea, în strada Geulah, că soţul meu va trebui să fie un om tare. Acum simţeam că, deşi obligat să stea şi să fumeze sub felinar, ca un copil pedepsit, nu avea dreptul să dea vina pe mine pentru suferinţele sale, iar eu în curînd voi fi moartă şi deci nu avea rost să-mi pese de el. Mihael îşi stinse pipa şi porni spre casă. M-am culcat în grabă şi m-am întors cu faţa spre perete. Mama îl rugă să-i deschidă o conservă. Mihael îi răspunse că o va face cu plăcere. Sirena unei ambulanţe răsuna în depărtare.

Într-o noapte, după ce am stins lumina în tăcere, Mihael mi-a şoptit că uneori are senzaţia că nu-l mai iubesc. Rosti aceasta liniştit, ca şi cum ar fi repetat numele unor minerale.

— Sînt deprimată, i-am răspuns. Asta-i tot.

Mihael se arătă înţelegător. Starea mea specială. Sănătatea şubredă. Condiţii dificile. Poate a pronunţat şi cuvintele „psihopatologie" şi „psihosomatică". Toată vara vîntul agită vîrful pinilor din Ierusalim, dar cînd se potoleşte nu lasă nici o urmă. Îmi eşti străin, Mihael. Stai noaptea alături de mine în pat şi-mi eşti străin.

14

FIUL NOSTRU YAIR s-a născut în martie 1951.

Numele tatălui meu, Josef, fusese dat fiului fratelui meu Emanuel. Băiatul meu a primit două nume, Yair şi Zalman, în amintirea bunicului lui Mihael, Zalman Ganz.

Yehezkel Gonen veni la Ierusalim a doua zi după naşterea copilului. Mihael îl aduse să mă vadă la maternitatea spitalului Shaare Zedek, un spital mohorît şi deprimant, construit în ultimul secol. Peretele din faţa patului meu se cojea şi, privind spre el descopeream tot felul de forme bizare, un lanţ de munţi sălbatici, sau femei întunecate, încremenite în atitudini isterice.

Yehezkel Gonen era şi el întunecat şi deprimant. Stătu o bună bucată de vreme lîngă pat,

ţinîndu-l pe Mihael de mînă şi plictisindu-ne cu descrierea peregrinărilor sale : Cum a venit din Holon la Ierusalim. Cum de la autogară a nimerit din greşeală în Mea Shearim în loc de Mekor Baruch. Existau colţuri în Mea Shearim care, cu scările lor întortocheate şi cu frînghiile grele de rufe, îi reamintiseră de cartierele sărace din Radom, în vechea Polonie. Nu ne puteam imagina, ne spuse el, cît suferea de dorul fostei lui patrii şi cît de adîncă îi era tristeţea. Ajuns deci la Mea Shearim, a întrebat una şi i-au răspuns alta şi a întrebat din nou şi l-au îndrumat greşit încă o dată — nu ar fi crezut că nişte copii evrei ortodocşi sînt în stare să-ţi facă asemenea figuri, sau poate că sînt înşelătoare străzile periferice ale Ierusalimului. În sfîrşit, obosit, la capătul puterilor, a reuşit mai mult din întîmplare să găsească casa.

— Dar totul e bine cînd se sfîrşeşte bine, cum se spune. Nu-i asta important. Important e că vreau să te sărut pe frunte, aşa, să-ţi urez sănătate din partea mea şi a mătuşilor lui Mihael, să-ţi înmînez acest plic. Conţine o sută patruzeci şi şapte de lire, tot ce a mai rămas din economiile mele. Flori, îmi pare rău dar am uitat să-ţi aduc şi te rog şi te implor să-i pui nepotului meu numele Zalman.

Spunînd acestea îşi făcu vînt cu pălăria ponosită, ca să se mai răcorească şi suspină uşurat, de parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă.

— Mi-ar place să-ţi explic pe scurt, în cîteva cuvinte, motivul pentru care doresc să-l cheme Zalman. Un motiv sentimental. Sper să nu te

obosească toată vorbăria asta, draga mea. Deci un motiv sentimental. Zalman era numele tatălui meu, bunicul scumpului nostru Mihael. Zalman Ganz era în felul lui un om remarcabil. Este de datoria noastră să-i respectăm memoria, aşa cum face orice bun evreu. Zalman Ganz era profesor şi încă unul foarte bun. Dintre cei mai buni. Preda ştiinţe naturale la Institutul Pedagogic din Grodno. De la el a moştenit Mihael talent pentru ştiinţe. Deci, să ne întoarcem la subiect. Vă rog din suflet. Nu v-am cerut nimic pînă acum. Dealtfel, cînd o să mi se îngăduie să văd copilul ? Deci, nu v-am cerut niciodată nimic. V-am dat tot ce-am putut. Şi acum, scumpii mei copii, vă cer un hatîr, unul foarte mare. Înseamnă enorm de mult pentru mine. Vă rog să-i puneţi nepotului meu numele Zalman.

Yehezkel se ridică şi ieşi pe culoar, ca să ne lase singuri să ne putem sfătui. Era un bătrîn politicos. Eu nu ştiam dacă trebuie să rîd sau să ţip. „Zalman“ — ce mai nume !

Mihael, foarte prudent, veni cu sugestia să trecem în certificatul de naştere ambele nume : Yair Zalman. Era doar o propunere, el nu stăruia. Hotărîrea definitivă urma să o iau eu. Pînă cînd copilul va creşte, credea el că ar fi poate mai bine să nu-i dăm în vileag cel de-al doilea nume, ca să-l scutim de un noian de suferinţe.

— Eşti înţelept, Mihael. Eşti foarte înţelept.

Soţul meu mă mîngîie pe obraz. Mă întrebă ce aş mai dori să-mi cumpere în drum spre casă. Apoi ieşi să-l informeze pe tatăl său despre formula de compromis asupra căreia căzusem de acord. Îmi imaginez că soţul meu m-a lăudat faţă

de tatăl său pentru că am acceptat cu atîta ușurință ceva ce altă femeie în locul meu... și așa mai departe.

Nu am fost de față la ceremonia de circumcizie. Doctorii descoperiseră o ușoară complicație și nu mi-au permis să mă scol din pat. La prînz apăru tanti Jenia, doctorul Jenia Ganz Crispin. Trecu prin salonul meu ca o furtună și se năpusti în cabinetul medical. Urlă în germană și poloneză. Amenință să mă transporte într-o ambulanță particulară la spitalul din Tel Aviv unde lucra ca medic asistent la pediatrie. Avea de reproșat lucruri grave medicului care mă îngrijea. În prezența celorlalți doctori și a infirmierelor îl acuză de neglijență.

— E monstruos, exclamă ea. Parcă am fi într-un spital din Asia. Domnul să ne păzească !

Nu știu ce a reproșat tanti Jenia doctorului curant și de ce era atît de furioasă. Nu se opri decît o clipă la patul meu, atingîndu-mi obrazul cu buzele și cu mustața, și îmi porunci să nu mă necăjesc.

— Lasă totul în grija mea. Nu mă dau în lături să fac un scandal la cea mai înaltă instanță, dacă e nevoie. Mihael al nostru trăiește într-un turn de fildeș. Ca și taică-său, *der selber Huhem !*[1]

În timp ce vorbea, și-a sprijinit palma de cearșaful meu. I-am privit mîna scurtă, bărbătească. Degetele îi erau încordate ca și cum în timp ce mîna i se odihnea pe pat, ea se lupta să-și stăpînească suspinele.

[1] In idiș : la fel de deștept !

Mătușa Jenia suferise mult în tinerețe. Mihael îmi istorisise o parte din povestea vieții ei. Primul ei soț fusese un ginecolog, numit Lipa Freud. În 1934, Freud acesta o părăsise ca să fugă la Cairo după o atletă cehă. Se spînzurase apoi într-o cameră din hotelul Shepheard, pe vremea aceea hotelul cel mai luxos din orientul mijlociu. În timpul celui de-al doilea război mondial, ea se recăsătorise cu un actor numit Albert Crispin. Acesta suferise o depresiune nervoasă și, odată vindecat, căzuse într-o apatie totală. În ultimii zece ani, fusese ținut într-o pensiune din Nahariya unde nu făcea nimic decît să doarmă, să mănînce și să privească fix. Mătușa Jenia îl întreținea pe cheltuiala ei.

Mă întreb de ce suferințele altor persoane ne par subiecte de operetă ? Oare numai pentru că este vorba de alții și nu de noi ? Bietul meu tată spunea uneori că nici cei mai tari oameni nu pot hotărî ce să-și dorească. La plecare, tanti Jenia spuse :

— Ai să vezi, Hanna, medicul ăsta o să regrete ziua în care m-a întîlnit. Ce ticălos ! Oriunde te întorci în ziua de astăzi dai numai de răutate și prostie. Să fii sănătoasă, Hanna.

— Și tu, tanti Jenia. Și-ți mulțumesc. Te-ai obosit atîta pentru mine !

— Oboseală ! Ce oboseală ? Ia nu mai vorbi prostii, Hanna. Trebuie să ne purtăm ca oamenii și nu ca niște animale sălbatice. În afară de tabletele de calciu, să refuzi orice alt medicament. Spune-le că am zis eu așa.

15

ÎN NOAPTEA ACEEA, la maternitate, o femeie din orient începu să plîngă cu disperare. Infirmiera și medicul de gardă se străduiau s-o liniștească. O rugau să le spună ce o doare ca să o poată ajuta. Femeia continua să plîngă ritmic și monoton, de parcă n-ar fi existat nici cuvinte, nici oameni pe lume.

Personalul medical îi vorbea ca și cum ar fi avut de-a face cu un criminal versat. Cînd aspru, cînd blînd. Cînd o amenințau, cînd o asigurau că totul va fi bine.

Femeia nu reacționa la spusele lor. Poate dintr-o mîndrie încăpățînată. La lumina slabă a lămpii puteam să-i văd fața. Nu avea aerul că plînge. Obrazul îi era neted și fără riduri. Doar vocea îi era stridentă și lacrimile i se prelingeau încet în jos.

La miezul nopții personalul medical se sfătui ce-i de făcut. Infirmiera șefă îi aduse copilul, deși nu era timpul reglementar. De sub cearșaf femeia scoase o mînă, ca laba unui mic animal. Atinse capul copilului și apoi își retrase brusc brațul de parcă ar fi atins un fier înroșit. Așezară copilul în pat lîngă mamă. Tînăra continua să plîngă. Chiar cînd reluară copilul nu se produse nici o schimbare. În cele din urmă infirmiera prinse brațul subțire și înfipse în el un ac de siringă. Femeia clătină încet din cap mirată, găsind parcă bizar faptul că oamenii aceștia cultivați se preocupă de ea tot timpul. Nu-și dădeau ei seama că nimic pe lume nu mai are importanță?

Tot restul nopții continua să se vaiete cu vocea ei stridentă. Treptat n-am mai văzut salonul sumbru și lumina palidă. Vedeam un cutremur de pămînt la Ierusalim.

Un bătrîn trecea pe strada Zephania. Era gras și posomorît și purta în spate un sac mare. Omul se opri în colțul străzii Amos. Începu să strige „Repar primus! Primus!“ Străzile erau deșarte. Nici țipenie de om. Păsările dispăruseră. Pisici cu cozile în sus ieșeau de prin curți, jigărite, încordate, sperioase. Săreau pe trunchiurile arborilor plantați la marginea trotuarelor și se cățărau pe cele mai înalte crengi. Acolo stăteau la pîndă, cu blana zbîrlită, scuipînd în jos de parcă ar fi văzut un cîine dușman trecînd prin cartierul Kerem Abraham. Bătrînul lăsă sacul jos, în mijlocul drumului. Nu era nici o mișcare pe stradă, căci armata britanică decretase stare excepțională cu îngrădirea circulației. Omul se scărpină pe gît cu o mișcare furioasă. În mînă ținea un cui ruginit pe care îl înfipse în asfalt, făcînd o crăpătură. Aceasta se lărgi și se ramifică asemeni unei rețele de cale ferată într-un film documentar care prezintă procesul în ritm accelerat. Îmi mușcam pumnul ca să nu țip de spaimă. Auzeam un val de pietriș rostogolindu-se în lungul străzii Zephania în direcția cartierului Bokherian. Pietrișul mă atingea și pe mine, fără să-mi producă dureri. Ca și cum pietricelele erau făcute din lînă. Dar în aer era un tremur nervos amintind zbîrlitul unei pisici care se pregătește să sară. Încet, un bolovan enorm se desprinse din muntele Scopus, își croi drum prin noul cartier

Beit Yisrael ca și cum casele ar fi fost construite din pietre de domino și o porni în sus pe strada Profetul Ezekiel. Simțeam că un asemenea bolovan nu are dreptul să se rostogolească în sus, că ar trebui să lunece la vale, că ceea ce face nu-i cinstit. Îmi era teamă că îmi va smulge de la gît colierul cel nou, că se va pierde, că voi fi pedepsită. M-am întors să fug, dar omul pusese sacul de-a curmezișul străzii și nu-l puteam clinti din loc fiind prea greu. M-am lipit de un gard, știind că îmi voi murdări rochia mea preferată și atunci bolovanul căzu peste mine, dar era și el din lînă pufoasă, nu era deloc dur. Casele se clătinară, înclinîndu-se toate în șir, apoi se răsuciră încet și se prăbușiră ca niște magnifici eroi, asasinați în mod glorios, pe scena operei. Avalanșa nu-mi făcu nici un rău. Se lăsă asupra mea ca o plapomă caldă, ca un strat de puf. Era o îmbrățișare blîndă, șovăitoare. Dintre ruine răsăriră niște femei în zdrențe. Una dintre ele era doamna Tarnopoler. Femeile se văitau după o melodie orientală, ca bocitoarele plătite pe care le văzusem la înmormîntarea tatălui meu, în curtea camerei mortuare a spitalului Bikur Holim. Sute și mii de copii evrei ortodocși, slabi, cu perciuni, îmbrăcați în caftane negre, curgeau într-un șuvoi tăcut dinspre Ahva, Geula, Sanhedriya, Beit Yisrael, Mea Shearim, Tel Aza. Se opriră lîngă ruine și începură să scormonească, să scormonească cu înverșunare, agitîndu-se înflăcărați. Era greu să-i privești și să nu devii unul dintre ei. Făceam parte dintre ei. Un băiat îmbrăcat în polițist plana sus într-un balcon șubred care stătea deasupra fațadei ce mai rămăsese

dintr-o casă prăbușită. Băiatul rîdea în gura mare văzîndu-mă întinsă pe șosea. Era un băiat prost crescut. Bolnavă, părăsită în mijlocul drumului, văzui o mașină britanică blindată, verde, înaintînd încet. Prin megafonul de pe turela automobilului se auzea o voce vorbind în ebraică. Vocea calmă, bărbătească, mă înfiora din cap pînă în tălpile picioarelor. Anunța regulile stării de asediu. Oricine va fi prins pe stradă, va fi împușcat fără somație. Eram înconjurată de medici, deoarece, bolnavă, zăceam în stradă fără să mă pot ridica. Doctorii vorbeau poloneza. „E pericol să izbucnească o molimă" spuneau ei. Poloneza lor era ebraică, dar nu o ebraică vorbită de noi. Soldații din poliția militară, cu chipiuri roșii, așteptau întărituri, așteptau soldații cu chipiuri roșii ca sîngele de pe vedetele britanice Dragonul și Tigroaica. Dintr-odată băiatul îmbrăcat în polițist își dădu drumul din balcon cu capul înainte și pluti ușor spre trotuar ca și cum generalul Cunningham, înaltul comisar pentru Palestina, suspendase orice lege a gravității. Cădea încet ca zăpada spre caldarîmul în ruină, cădea și eu nu puteam să strig.

Cu puțin înainte de ora două, infirmiera de noapte mă deșteptă. Îmi aduse copilul la alăptat, într-un cărucior care scîrțîia. Coșmarul mă mai obseda și plîngeam și eu, plîngeam mai ceva ca femeia orientală care tot se mai auzea suspinînd. Printre lacrimi imploram infirmiera să-mi explice cum de mai este copilul meu în viață, cum de rezistase dezastrului.

16

TIMPUL ȘI MEMORIA favorizează cuvintele banale. Se poartă cu ele cu o bunăvoință specială. Le înconjoară cu o dulce lumină crepusculară. Mă agăț de amintiri și de cuvinte, cum te-ai prinde de o bară, cînd te găsești la înălțime. De pildă cuvintele unui vers pentru copii refuză să mi se desprindă din minte :

> Micul clovn, micul clovn va dansa cu mine ?
> Micul și drăguțul clovn dansează cu oricine.

Aș vrea să fac următoarea remarcă : Al doilea vers dă un răspuns la întrebarea pusă în primul vers, dar un răspuns nesatisfăcător.

Zece zile după naștere, medicii îmi îngăduiră să ies din spital cu condiția să stau la pat și să evit orice efort. Mihael era răbdător și plin de zel. În momentul în care am ajuns cu taxiul acasă, aducîndu-mi copilul, izbucni o ceartă violentă între mama și mătușa Jenia. Tanti Jenia își mai luase o zi liberă și venise la Ierusalim ca să ne dea sfaturi. Încerca să mă convingă că trebuie să am o comportare rațională.

Mătușa Jenia îl sfătui pe Mihael să pună leagănul lipit de peretele dinspre sud, ca storurile să poată fi ridicate fără ca soarele să ajungă la copil. Mama îl sfătui pe Mihael să pună leagănul alături pe patul meu. Nu avea nicidecum intenția să contrazică un doctor în probleme de medicină. Dar oamenii mai au și suflet în afară de trup și

numai o mamă poate înțelege sufletul altei mame. Mama și copilul trebuie să fie alături. Să se simtă unul pe altul. O casă nu-i totuna cu un spital. Nu-i vorba aici de medicină ci de sensibilitate. Mama rosti aceste cuvinte într-o ebraică destul de stîlcită. Mătușa Jenia nu se adresă ei, ci lui Mihael, spunîndu-i că poate înțelege foarte bine sentimentele doamnei Greenbaum dar speră că cel puțin el, Mihael și cu ea însăși sînt persoane raționale.

În momentul acela izbucni conflictul, plin de venin, dar în același timp uimitor de politicos, în cursul căruia ambele femei renunțară la punctul lor de vedere, insistînd că nu are rost să se certe pentru atîta lucru. Dar fiecare refuza să accepte renunțarea celeilalte.

În acest timp, Mihael, în costumul său gri, stătea fără să scoată un cuvînt. Copilul dormea în brațele lui. Ochii lui Mihael implorau pe cele două femei să-i ia copilul din brațe. Avea aerul unui om care se luptă cu disperare să-și stăpînească un strănut. I-am surîs.

Fiecare dintre cele două femei o ținea pe cealaltă de un braț împingînd-o ușurel. Își spuneau „*Pani* Greenbaum“ și „*Pani* Doctor“. De la un timp discuția fu continuată într-o poloneză foarte curgătoare.

Mihael interveni bîlbîindu-se :

— N-are sens. Nu are nici un sens.

Dar nu specifică pe care dintre cele două păreri o consideră lipsită de sens.

În cele din urmă, mătușa Jenia avu ideea fericită de a lăsa părinții să hotărască.

Mihael spuse :

— Hanna ?

Eram obosită. Am acceptat ideea mătuşii Jenia pentru că, în aceeaşi dimineaţă, ajungînd la Ierusalim, îmi cumpărase un capot de flanelă albastră. Nu puteam s-o jignesc, îmbrăcată în frumosul capot pe care mi-l dăruise.

Tanti Jenia era toată numai zîmbet. Îl bătu pe umăr pe Mihael, ca o doamnă din marea societate care felicită jocheul ce-i călărise calul, făcîndu-l să cîştige la curse. Mama spuse cu voce dulceagă :

— *Gut, gut. Azoy wie Hannele will. Yo.* [1]

Dar în aceeaşi seară, la scurt timp după plecarea mătuşii Jenia, se hotărî să se reîntoarcă la Nof Harim. Nu mai avea ce face aici. Se temea să nu ne deranjeze. Dincolo, la Emanuel, aveau multă nevoie de dînsa. Totul va fi bine. Cînd Hannele era mică, timpurile fuseseră mult mai grele. Totul va fi bine.

După ce plecară cele două femei, am constatat că soţul meu învăţase cum să încălzească laptele, într-o cratiţă cu apă clocotită, cum să hrănească copilul şi să-l ridice din cînd în cînd ca să rîgîie, eliminînd aerul înghiţit.

Doctorii îmi interziseseră să alăptez copilul, căci se ivise o nouă complicaţie. Noua complicaţie nu era gravă. Îmi dădea cîteodată dureri şi o stare de indispoziţie.

Cînd se trezea din somn, copilul deschidea ochii etalînd insule de albastru pur. Simţeam că aceasta este culoarea lui interioară, că deschizătura pleoapelor dă la iveală doar cîţiva stropi din albastrul radios care umplea trupul micuţului. Cînd fiul meu privi spre mine mi-am dat seama că nu vede nimic. M-a cuprins spaima. Nu aveam încredere că natura va repeta şi de data aceasta succesiunea bine orînduită a evenimentelor. Nu cunoşteam nimic din legile după care reacţionează trupul. Mihael nu mă putea lămuri prea mult.

— În general, spuse el, lumea fizică este dirijată de legi constante. Nu sînt biolog, dar ca student în ştiinţe naturale găsesc inutile întrebările tale stăruitoare despre natura cauzalităţii. Termenul cauzalitate este întotdeauna o sursă de complicaţii şi neînţelegeri.

Îmi plăcea să-mi văd soţul punîndu-şi un şorţ alb peste haina gri, spălîndu-se pe mîini şi ridicîndu-şi cu grijă fiul.

— Munceşti din greu, Mihael, am rîs eu încet.

—Nu-i nevoie să-ţi baţi joc de mine, ripostă el cu vocea egală.

Cînd eram mică, mama îmi cînta de multe ori un cîntecel despre un copil bun numit David :

> Micul David, dulce băiat,
> Ordonat şi tot timpul curat.

Nu ştiu cum vine mai departe. Dacă nu mi-ar fi fost rău m-aş fi dus în oraş să-i cumpăr lui Mihael un cadou. O pipă nouă. O trusă de toaletă viu colorată. Visez.

La ora cinci dimineaţa Mihael se scula, încălzea apa şi spăla scutecele copilului. Ceva mai

[1] Bine, bine. Aşa cum doreşte Hannele. Da. (în limba idiş)

tîrziu, deschizînd ochii, îl vedeam aplecat spre mine, tăcut și supus. Îmi adusese o cană cu lapte și miere. Eram somnoroasă. Uneori nici nu întindeam mîna, să iau ceașca, pentru că mi se părea că îl visez pe Mihael, că nu este real. În unele nopți, Mihael nici nu se mai dezbrăca. Îl găseau zorile stînd la birou și citindu-și cărțile. Mestеca între dinți muștiucul pipei sale stinse. N-am uitat încă micul zgomot pe care îl făcea mestecînd astfel. Mai ațipea vreo jumătate de oră, o oră, cu brațul întins pe masă și capul culcat pe braț.

Dacă copilul plîngea noaptea, Mihael îl lua în brațe și-l plimba în lungul și latul camerei, între fereastră și ușă, șoptindu-i la ureche lucrurile pe care trebuia să le învețe pe de rost. Pe jumătate adormită, auzeam în noapte cuvintele secrete de recunoaștere pe care le murmura „Devonian", „Permian", „Triasic", „litosferă", „siderosferă". Într-unul din visele mele, profesorul de ebraică lăuda limbajul sintetic al scriitorului Mendele și, pronunțînd cîteva dintre aceste cuvinte îmi spunea : „domnișoară Greenbaum, vă rog să-mi explicați pe scurt dublul înțeles inerent acestei situații". Doamne, ce mai zîmbea bătrînul profesor în visul meu. Și surîsul era blînd și binevoitor ca o mîngîiere.

În cursul acelor nopți, Mihael scria un lung eseu avînd ca subiect vechiul conflict între teoria neptuniană și teoria plutoniană despre originea pămîntului. Acest conflict a precedat „teoria nebulară" Kant-Laplace. Găseam un anumit farmec în denumirea „teorie nebulară".

— Cum s-a format, de fapt, pămîntul, Mihael, ? mi-am întrebat eu soțul.

Mihael se mulțumi să-mi surîdă, de parcă acesta era unicul răspuns pe care îl așteptam de la dînsul. Și, într-adevăr, nu așteptam nici un răspuns. Eram absentă. Eram bolnavă.

În acele zile din vara anului 1951 Mihael îmi mărturisi un vis al său : să-și dezvolte eseul și să-l publice peste cîțiva ani, ca pe o scurtă lucrare originală. Pot eu să-mi imaginez, întrebă el, cît ar fi tatăl său de fericit ? N-am reușit să găsesc nici un singur cuvînt de încurajare. Eram crispată, retrasă în mine însămi, de parcă aș fi pierdut o mică broșă cu perle în fundul mării. Rătăceam ore în șir într-un crepuscul verde ca marea. Îmi era rău, eram deprimată, aveam coșmare înfricoșătoare ziua și noaptea. Abia dacă observam cearcănele negre care apăruseră sub ochii lui Mihael. Era extenuat. Stătea ore în șir la coadă, cu cartela mea în mînă, la centrele unde se distribuiau alimente pentru femeile care alăptează. Nu se plîngea niciodată. Glumea doar sec, în felul său obișnuit, spunînd că el ar avea drept la rația suplimentară, fiind el cel care hrănește copilul.

17

MICUL YAIR ÎNCEPU să semene cu fratele meu Emanuel, cu fața lui lată, strălucind de sănătate, nasul cărnos și umerii obrajilor înalți. Nu-mi făcea plăcere această asemănare. Yair era

un copil lacom și robust. Își bea laptele cu înghițituri sonore, iar cînd dormea, intestinele îi ghiorăiau mulțumite. Pielea îi era trandafirie. Insulele de albastru pur se transformară în doi ochi mici, cenușii și iscoditori. Era predispus să aibă crize neașteptate de furie, în timpul cărora bătea aerul cu pumnii încleștați. Îmi trecu prin minte că dacă pumnii nu i-ar fi atît de mici, ar fi fost periculos să te apropii de el. În momentele acelea îl porecleam pe fiul meu „șoarecele care urlă", după bine cunoscutul film. Mihael prefera porecla „pui de urs". La vîrsta de trei luni, fiul nostru avea mai mult păr decît majoritatea copiilor.

Uneori, cînd copilul plîngea și Mihael era plecat, mergeam desculță la el și zgîlțîiam leagănul strigîndu-mi fiul într-un extaz de durere : „Zalman Yair, Yair Zalman !" Ca și cum îmi făcuse vreun rău. În primele luni din viața copilului meu am fost o mamă indiferentă. Amintindu-mi dezagreabila vizită a mătușii Jenia, la începutul sarcinei mele, aveam momente în care nutream gîndul pervers că eu fusesem cea care dorise să scape de copil și tanti Jenia mă forțase să-l păstrez. Simțeam de asemeni că în curînd voi fi moartă și, în consecință, nu datoram nimic nimănui, nici măcar acestui copil trandafiriu, sănătos și rău. Da, Yair era rău. Adesea țipa cînd îl țineam în brațe și fața îi devenea roșie ca a unui țăran beat dintr-un film rusesc. Numai dacă Mihael îl lua din brațele mele și-i cînta încetișor, consimțea și Yair să se liniștească. Mă simțeam ofensată ; ca și cum un străin m-ar fi umilit cu lipsa lui josnică de recunoștință.

Îmi aduc aminte. N-am uitat. Cînd Mihael plimba copilul înainte și înapoi prin cameră, șoptindu-i cuvinte sinistre la ureche, observam uneori la ei amîndoi, la noi trei, ceva ce s-ar fi putut numi melancolie, căci nu văd ce alt cuvînt aș putea folosi.

Eram bolnavă. Chiar cînd medicul mă anunță că, spre marea lui satisfacție, sînt vindecată și pot relua viața normală, tot mai eram bolnavă. Totuși am hotărît să scot patul pliant pe care dormea Mihael din camera în care era leagănul. De acum înainte voi avea eu grijă de copil. Soțul meu va dormi în salon ca să nu-l mai deranjăm de la studii. Va putea astfel recupera timpul pierdut în ultimele luni.

La ora opt seara hrăneam copilul, îl adormeam, încuiam ușa pe dinăuntru și mă lungeam singură în patul nostru dublu. Uneori, pe la nouă, sau nouă jumătate, Mihael bătea discret în ușă. Dacă îi deschideam îmi spunea :

— Am văzut lumină pe sub ușă și am știut că nu dormi. De asta am bătut.

Pe cînd vorbea, se uita la mine cu ochii lui cenușii, de parcă și el ar fi fost fiul meu, mai mare și mai cuminte. Îi răspundeam rece și distantă :

— Sînt bolnavă, Mihael. Știi bine că nu sînt sănătoasă.

El strîngea cu atîta forță pipa goală, încît i se înroșeau încheieturile degetelor.

— Am vrut să te întreb......dacă nu te deranjez......dacă nu te pot ajuta cu ceva......sau, poate

ai nevoie de mine ? Nu acum ? Ştii bine că sînt în camera de alături, dacă doreşti ceva. Nu fac nimic important, recitesc doar pentru a treia oară cartea lui Goldschmidt......

Cu mult timp în urmă, Mihael Gonen mi-a spus că pisicile nu se înşeală în privinţa oamenilor, că nu se împrietenesc cu cineva care nu-i dispus să le îndrăgească. Ei şi ce !

Mă trezeam la revărsatul zorilor. Ierusalimul este un oraş îndepărtat, chiar dacă locuieşti acolo, chiar dacă te-ai născut acolo. Mă trezeam şi ascultam cum bate vîntul pe străzile înguste din Mekor Baruh. Prin unele curţi şi balcoane vechi există un fel de gherete din tablă ruginită. Vîntul se joacă prin ele. Pe frînghiile întinse dintr-o parte în cealaltă a străzii, rufele ude foşnesc. Gunoierii tîrăsc lăzi de gunoi de-a lungul trotuarelor. Unul dintre ei înjură totdeauna răguşit. Într-o ogradă dosnică, un cocoş cîntă furios. Voci îndepărtate răsună din toate direcţiile. Peste tot domneşte o febră încordată şi tăcută. Miorlăitul pisicilor înnebunite de dorinţă. O împuşcătură izolată undeva spre nord. Motorul unei maşini vuind în depărtare. Geamătul unei femei într-un apartament învecinat. Clopote ce cîntă departe, spre răsărit, poate la bisericile din oraşul vechi. Un vînt proaspăt înfioară vîrfurile copacilor. Ierusalimul este oraşul pinilor şi al vîntului. Există un fel de simpatie încordată între pini şi vînt. Pinii bătrîni din Talpiot, Katamon, Beit Hekerem şi din pădurile întunecate în spa-

tele cazărmii Schneller. Jos, în satul Ein Kerem, în zori, neguri albe fac pe emisarii unui regat de diferite culori. Mănăstirile sînt înconjurate de ziduri înalte, jos în satul Ein Kerem. Dar chiar între ziduri sînt pini care şuşotesc. Urzesc lucruri sinistre în lumina oarbă a zorilor. Urzesc de parcă eu n-aş fi aici să-i aud. De parcă eu n-aş fi aici. Un fîşîit de roţi. Bicicleta lăptarului. Paşii lui uşori pe coridor. Tusea lui seacă. Cîini lătrînd prin ogrăzi. Acolo, afară, în ogradă, cîinii văd o scenă înfricoşătoare, care rămîne ascunsă privirii mele. O jaluzea se vaită. Ei ştiu că stau trează şi tremur. Urzesc de parcă eu n-aş fi aici. Ţinta lor sînt eu.

În fiecare dimineaţă, după ce fac cumpărăturile şi rînduiesc prin casă, îl iau pe Yair ca să-l plimb cu căruciorul. E vară în Ierusalim. Cer liniştit, albastru. O pornim spre piaţa Mahane Yehuda să cumpărăm o tigaie nouă, sau o strecurătoare ieftină. Cînd eram copil, îmi plăcea să mă uit la spinările goale cafenii ale cărăuşilor din piaţă. Mirosul lor de sudoare îmi părea plăcut. Chiar şi acum mirosurile învăluitoare ale pieţii îmi dau un sentiment de tihnă. Uneori mă aşez pe o bancă în faţa şcolii religioase de băieţi Tachkemoni, cu căruciorul copilului alături şi urmăresc din ochi băieţii care se bat în curte, în recreaţii.

Adeseori ajungem pînă la pădurea Schneller. Pentru o asemenea expediţie pregătesc o sticlă de ceai cu lămîie, biscuiţi, împletitura mea, o pătură gri şi nişte jucării. Petrecem o oră şi mai

bine în păduricea care se întinde pe o coastă abruptă și-i așternută cu ace uscate de pin. Încă de mică am numit această pădurice „codru“.

Întind pătura pe jos și-l pun pe Yair să se joace cu cuburile lui. Eu mă așez pe o stîncă rece împreună cu alte trei sau patru casnice. Sînt femei cumsecade, bucuroase să-mi vorbească despre ele însele și familiile lor, fără să facă nici cea mai mică aluzie că se cuvine să-mi dezvăluiesc și eu, la rîndul meu, secretele. Ca să nu le fac impresia că aș fi mîndră sau disprețuitoare, vorbesc cu ele despre avantajele diferitelor feluri de andrele. Le informez despre bluzele drăguțe, din materiale ușoare, care sînt de vînzare cu preț redus la magazinul „Maayan Stub“ sau la „Schwartz“. Una dintre femei mă învață cum se vindecă răceala unui copil prin inhalații. Uneori încerc să le distrez spunîndu-le cîte un banc politic, adus acasă de Mihael, despre Dov Yosef, ministrul raționalizării sau despre un emigrant proaspăt sosit care îi spune una sau alta lui Ben Gurion. Dar întorcînd capul, dau cu ochii de satul arab Chaafat care picotește de cealaltă parte a graniței, scăldat în lumina albastră. Roșii sînt țiglele acoperișurilor îndepărtate, iar în vîrful arborilor mai apropiați, păsările cîntă dimineața cîntece într-o limbă pe care nu o înțeleg.

Obosesc ușor. Mă reîntorc acasă, hrănesc copilul, îl culc la el în leagăn și cad extenuată pe pat. În bucătărie au apărut furnici. Probabil au descoperit și ele cît sînt de neputincioasă.

Spre mijlocul lunii mai, i-am dat lui Mihael permisiunea să-și fumeze pipa în casă, cu excepția camerei în care dormim, copilul și cu mine. Ce s-ar întîmpla cu noi dacă s-ar îmbolnăvi Mihael, chiar și numai puțin? De la paisprezece ani nu mai fusese bolnav nici o zi. N-ar putea lua o scurtă vacanță? Peste doi ani și jumătate, sau cam așa ceva, după ce își va da doctoratul, va putea să-și permită un ritm mai lent de muncă și atunci vom petrece toți trei o vacanță plăcută. Dar nu există oare ceva ce i-ar face plăcere? N-ar dori să-i cumpăr poate ceva de îmbrăcat? Ei da, speră să-și poată cumpăra Enciclopedia Ebraică, pe măsură ce apare; în acest scop vine pe jos acasă de patru ori pe săptămînă, în loc să ia autobuzul și astfel a și economisit vreo douăzeci de lire.

Spre începutul lunii iunie, copilul dădu primele semne că își recunoaște tatăl. Mihael se îndrepta spre el dinspre ușă și Yair a început să gîngurească încîntat. Mihael a încercat să se apropie din direcția opusă și din nou copilul a chiuit de bucurie. Nu-mi plăcea expresia copilului cînd era pradă bucuriei. I-am mărturisit lui Mihael teama mea că băiatul nu va fi cine știe ce inteligent. Mihael rămase cu gura căscată de uimire. Începu să spună ceva, șovăi, apoi rămase tăcut. Puțin mai tîrziu scrise cîte o carte poștală tatălui și mătușilor sale, vestindu-i că băiatul îl recunoaște. Soțul meu era convins că el și fiul său erau predestinați să fie prieteni la cataramă.

— Te-au răsfățat probabil cînd erai copil, i-am spus eu.

18

ÎN IULIE, ANUL universitar luă sfîrşit. Drept recompensă pentru eforturile sale şi pentru a-l încuraja în studii, i se acordă lui Mihael o mică bursă. Profesorul îi vorbi între patru ochi despre perspectivele pe care le are.

— Un student harnic şi echilibrat ca tine, nu va fi trecut cu vederea ; vei fi numit cu siguranţă asistent.

Într-o seară, Mihael invită cîţiva colegi ca să-şi sărbătorească succesul. Proiectase, în taină, o mică petrecere.

Primeam rar vizitatori. Din trei în trei luni, una dintre mătuşi venea să petreacă jumătate de zi cu noi. Bătrîna Sara Zeldin, de la grădiniţa de copii, trecea pe la noi pentru zece minute, ca să ne dea sfaturi utile în legătură cu copilul. Soţul Liorei, prietena lui Mihael, veni de la kibutul Tirat Yaar şi ne aduse o ladă de mere. Odată, fratele meu Emanuel îşi făcu apariţia la miezul nopţii.

— Scăpaţi-mă de amărîtul ăsta de pui ! Hai, repede ! Mai sînteţi în viaţă ? V-am adus şi o pasăre. Trăieşte încă şi ea. Aşa, toate cele bune. Aţi auzit bancul despre cei trei aviatori ? Bun, sărutaţi copilul. Mă aşteaptă jos camioneta şi o să înceapă să claxoneze dacă mai întîrzii.

Sîmbăta venea uneori prietena mea Hadassa cu soţul ei sau fără el. Încerca mereu să mă convingă să mă întorc la universitate. Prietenul mătuşii Leah, bătrînul domn Kadishman, avea obiceiul să pice din cînd în cînd în vizită ca să

vadă ce mai facem şi să joace o partidă de şah cu Mihael.

În noaptea petrecerii veniră trei studenţi. Printre ei o fată blondă care mi-a părut de o frumuseţe orbitoare la început, şi apoi am constatat că are trăsături vulgare. Era, dealfel, fata care dansase dansul spaniol la nunta noastră. Mă striga „drăguţo" iar pe Mihael „geniule".

Soţul meu turnă vinul şi servi biscuiţii. Apoi se urcă pe masă şi începu să-şi imite profesorii. Prietenii rîdeau politicos. Numai fata cea blondă, Yardena, era sincer entuziasmată.

— Mişa, îl aplauda ea, Mişa, eşti formidabil !

Mă simţeam ruşinată de soţul meu, pentru că nu avea haz. Veselia lui era forţată. Chiar cînd a povestit o anecdotă amuzantă n-am reuşit să rîd, deoarece o povestea de parcă ar fi dictat notiţe la cursuri.

După două ore invitaţii plecară.

Mihael strînse paharele şi le duse la bucătărie. Apoi deşertă scrumierele. Mătură camera. Îşi puse un şorţ şi porni spre chiuveta din bucătărie. Trecînd prin coridor. se opri şi mă privi ca un elev mustrat. Mă sfătui să mă culc, promiţîndu-mi să nu facă zgomot. Bănuia el că mă simt obosită, după toată agitaţia. Făcuse o greşeală. Acum îşi dădea seama ce mare greşeală făcuse. Nu ar fi trebuit să invite străini cînd nervii mei mai erau încă zdruncinaţi şi oboseam uşor. Era mirat de el însuşi că nu-şi dăduse seama la timp. Dealtfel, fata aceea Yardena i se păruse teribil de vulgară. Am să-l pot oare ierta pentru cele întîmplate ?

În timp ce Mihael mă ruga să-l iert pentru mica petrecere pe care o organizase, mi-am amintit cît de pierdută mă simțisem în noaptea aceea cînd ne-am întors de la prima noastră expediție la Tirat Yaar, cum ne-am oprit între două rînduri de chiparoși întunecați, cum ploaia rece îmi biciuia obrazul și cum Mihael și-a deschis pe neașteptate mantaua aspră ca să mă strîngă la piept.

Stătea acum aplecat deasupra chiuvetei și linia cefei lui părea ruptă, iar gesturile îi erau ostenite. Spăla paharele cu apă caldă și le clătea cu apă rece. M-am strecurat în spatele lui, în picioarele goale. L-am sărutat pe părul tuns scurt, mi-am trecut brațele în jurul umerilor lui și i-am apucat mîna fermă și acoperită cu păr. Eram fericită știind că-mi simte sînii pe spinare, căci de la începutul sarcinii eu și cu soțul meu nu ne mai apropiasem unul de celălalt. Mîna lui Mihael era udă de la spălat paharele. Un deget îi era legat cu un bandaj murdar. Se tăiase probabil și nu și-a mai dat osteneala să-mi spună și mie. Și bandajul era ud. Întoarse spre mine un obraz slab și prelung, mai scofîlcit parcă decît fusese cînd ne-am întîlnit pentru prima dată la Terra Sancta. Am observat că tot trupul îi era slăbit. Umerii obrajilor îi erau proeminenți. Sub nara dreaptă începuse să-i apară un rid. I-am mîngîiat obrazul. Nu a dat nici un semn că ar fi surprins. Ca și cum așteptase toate acestea de mult timp. Ca și cum ar fi știut dinainte că în această seară va avea loc o schimbare.

A fost odată o fetiță numită Hanna, căreia i s-a dăruit o rochie nouă, albă ca zăpada, cu care să cinstească Sabatul. Avea și pantofiori din antilopă veritabilă și buclele îi erau strînse într-un fular frumos, de mătase, căci mica Hanna avea păr buclat. Fetița ieși în stradă și văzu un bătrîn vînzător de cărbuni, gîrbovit sub povara sacului său negru. Sabatul se apropia. Micuța Hanna, pentru că avea inimă bună, alergă să-l ajute pe vînzătorul de cărbuni să-și care sacul. Rochia ei albă se acoperi cu cărbune și pantofii de antilopă se murdăriră. Hanna începu să plîngă amarnic, pentru că mica Hanna era fetiță cuminte, ordonată și tot timpul curată. Luna cea bună din cer o auzi plîngînd și trimise niște raze care să se joace pe rochia ei și să prefacă fiecare pată într-o floare de aur și fiecare mînjitură într-o stea de argint. Pentru că nu există tristețe pe lume care să nu poată fi prefăcută într-o mare bucurie.

Mi-am legănat copilul ca să adoarmă și am trecut în camera soțului meu îmbrăcată într-o cămașă transparentă care îmi ajungea pînă la glezne. Mihael puse un semn în carte, o închise, lăsă pipa jos și stinse lampa de pe noptieră. Se ridică apoi și mă cuprinse de mijloc. Nu spuse nimic.

Mai tîrziu i-am șoptit cuvintele cele mai afectuoase pe care le-am găsit în inima mea :

— Spune-mi, Mihael, de ce mi-ai spus odată că îți place cuvîntul gleznă ? Mi-ești drag pentru că îți place cuvîntul gleznă. Poate că nu e prea tîrziu ca să-ți spun că ești un om blînd și sensibil. Ești o ființă rară, Mihael. Tu o să-ți scrii

teza și eu am să ți-o copiez pe curat. Teza ta va fi foarte documentată și Yair și cu mine vom fi mîndri de tine. Tatăl tău va fi și el fericit. Totul se va schimba în bine. Vom fi mai deschiși unul față de altul. Te iubesc. M-am îndrăgostit de tine cînd te-am întîlnit la Terra Sancta. Poate nu-i prea tîrziu să-ți spun că degetele tale mă fascinează. Nu știu ce cuvinte să folosesc ca să-ți spun ce mult doresc să-ți fiu soție. Mult, mult de tot.

Mihael era somnoros. Puteam să-i găsesc vreo vină ? Îi vorbisem cu cea mai blîndă voce, dar el era mort de oboseală. Noapte de noapte stătuse la birou pînă la ora două, trei dimineața, aplecat asupra tezei, mestecîndu-și pipa stinsă. De dragul meu acceptase sarcina de a corecta lucrările studenților din anul întîi și chiar de a traduce din engleză articole științifice. Cu banii cîștigați îmi cumpărase o plită electrică și un cărucior scump pentru Yair, cu arcuri și acoperiș colorat. Era atît de obosit și vocea mea atît de lină ! A adormit.

I-am șoptit soțului meu absent cuvintele cele mai duioase care erau în mine. I-am șoptit despre gemeni. Și despre fetița mîndră care fusese regina gemenilor. Nu i-am ascuns nimic. Toată noaptea m-am jucat prin întuneric cu degetele de la mîna lui stîngă și el și-a ascuns capul în așternut și nu a simțit nimic. Dormeam din nou alături de soțul meu.

A doua zi dimineață, Mihael era același, supus și eficient. Nu de mult începuse să-i apară un rid sub nara stîngă. Era abia vizibil deocamdată,

dar dacă ridurile vor deveni mai numeroase și mai adînci, Mihael va semăna din ce în ce mai mult cu tatăl său.

19

SÎNT LINIȘTITĂ. Evenimentele nu mă mai pot atinge. Acesta-i locul meu. Mă aflu aici. Așa cum sînt. Zilele se aseamănă între ele. Și eu mă asemăn cu mine însămi. Chiar îmbrăcată în rochia mea nouă de vară cu talia înaltă, sînt tot aceeași. Fusese confecționată cu grijă și împachetată frumos, legată cu panglică roșie și pusă în vitrină. Fusese cumpărată, despachetată, folosită și dată la o parte. Există o dezolantă asemănare între zile. Mai ales cînd domnește vara la Ierusalim.

Am scris din oboseală, un neadevăr. A fost o zi, de pildă, spre sfîrșitul lui iulie 1953, o zi frumoasă și albastră, plină de voci și de viziuni. Dis-de-dimineață a sosit zarzavagiul nostru cel chipeș, persanul Elijah Mossiah și fiica lui, frumoasa Levana cu cozi aurii. Domnul Guttmann electricianul din strada David Yellin, mi-a promis să-mi repare fierul de călcat în două zile și să se țină de cuvînt. Se mai oferise să-mi procure un bec galben ca să îndepărteze țînțarii noaptea din balcon. Yair avea doi ani și trei luni. Căzu pe trepte și le bătu cu pumnii lui mici. Pe genunchi îi apărură pete de sînge. I-am pansat rana fără să-i privesc chipul. Cu o noapte înainte văzusem un film italian modern : *Hoții de biciclete*, la cinematograful Edison. La prînz, Mihael lăudă filmul cu

anumite rezerve. Cumpărase un ziar în care se vorbea despre Coreea de sud și despre trupe de infiltrație în Neghev. Pe strada noastră s-a iscat o ceartă între două femei bigote. Sirena unei ambulanțe sunase dinspre strada Rashi sau dinspre alte străzi alăturate. O vecină mi se plînse de scumpetea și proasta calitate a peștelui. Mihael începu să poarte ochelari, căci îl dureau ochii. Ochelari numai pentru citit. Am cumpărat o înghețată pentru Yair și una pentru mine la cofetăria Allenby, din strada Regele George. Am scăpat înghețată pe mîneca bluzei mele verzi.

Familia Kamnitzer de la etaj avea un fiu numit Yoram, un băiat visător și blond de paisprezece ani. Yoram era poet. În poeziile lui vorbea despre singurătate. Mi-a adus manuscrisul să i-l citesc pentru că auzise că studiasem în tinerețe literatura. Trebuia să-i judec eu poemele. Vocea îi tremura, buzele îi fremătau și în ochi îi licărea o scînteie verde. Yoram îmi aduse o poezie nouă, dedicată poetei Rachel. În versurile lui, Yoram compara viața fără iubire cu un pustiu sălbatic. Un călător caută un izvor în deșert, dar rătăcește înșelat de un miraj. În cele din urmă cade mort, la marginea adevăratului izvor.

L-am luat în rîs :

— Cine ar fi crezut că un băiat bine crescut și pios ca tine scrie poezii de dragoste !

O clipă Yoram avu forța să rîdă cu mine, dar începu să strîngă brațele scaunului și degetele îi erau palide ca ale unei fete. Rîdea cu mine, dar brusc ochii i se umplură de lacrimi. Smulse hîrtia pe care era scris poemul și o mototoli în pumn. Se ridică să fugă din cameră. În ușă se opri.

— Îmi pare rău, doamnă Gonen, șopti el. La revedere.

A urmat regretul.

În seara aceea, prietenul mătușii Leah, bătrînul domn Abraham Kadishman, veni să ne viziteze. Băurăm cafea și el critică guvernul.

Zilele tot mai semănau toate între ele. Treceau fără să lase nici o urmă. Am datoria solemnă față de mine însumi să însemnez în acest caiet trecerea fiecărei zile, a fiecărei ore pentru că zilele sînt ale mele, iar eu sînt liniștită, iar zilele trec în goană ca munții văzuți din tren, în drum spre Ierusalim. Eu voi muri, Mihael va muri, zarzavagiul persan Elijah Mossiah va muri, Levana va muri, Yoram va muri, Kadishman va muri, toți vecinii, toată lumea va muri, tot Ierusalimul va muri și atunci va trece un tren ciudat, plin de oameni ciudați care, ca și noi, vor sta la fereastră și vor privi munții ciudați dispărînd în goană. Nu pot nici măcar omorî o furnică pe dușumeaua bucătăriei fără să mă gîndesc la mine însămi.

Și mă gîndesc și la lucrurile fragile din străfundul trupului meu. Lucruri fragile care sînt întru totul ale mele, ca inima mea, ca nervii și pîntecul meu. Sînt ale mele, sînt eu însumi, dar nu-mi va fi niciodată îngăduit să le văd, să le ating căci totul pe lume este departe.

Numai dacă aș putea să stăpînesc locomotiva și să devin regina trenului, să manevrez doi gemeni supli de parcă ar fi o prelungire a trupului meu : mîna dreaptă și mîna stîngă.

— Sau dacă s-ar întîmpla într-adevăr ca în șaptesprezece august 1953, la șase dimineața, un șofer de taxi din Buchara numit Rahamim Rahamimov,

voinic și surîzător, să vină în sfîrșit în pragul casei mele, să bată la ușă și să întrebe politicos dacă domnișoara Yvonne Azulai este gata de plecare. Aș fi fost absolut gata să plec cu el la aeroportul Lydda și să-mi iau zborul într-un avion olimpic spre stepele înzăpezite ale Rusiei, noaptea, într-o sanie acoperită cu blănuri de urs, în timp ce silueta vizitiului se desena masivă pe întinsurile nesfîrșite de gheață, unde scapără ochi de lupi flămînzi. Razele lunii cad pe coama copacului singurattic. Oprește, vizitiule, oprește o clipă, întoarce-ți fața ca să te pot vedea. Chipul lui e cioplit în lemn noduros, în lumina albă, blajină. Țurțuri de gheață îi atîrnă de mustața răsucită.

Și submarinul Nautilus a existat și mai există încă în adîncimile mării, imens, bine luminat, alunecînd fără zgomot prin oceanul cenușiu, străbătut de curenți calzi, și prin labirintul de peșteri submarine, la rădăcina recifelor de corali din arhipelag ; lunecînd tot mai adînc, cu o pulsație puternică, el știe încotro merge și de ce nu stă liniștit, nu ca o piatră, nu ca o femeie obosită.

Și pe lîngă coasta Newfoundland, sub aurora boreală, distrugătorul britanic Dragon patrulează atent și echipajul lui nu cunoaște odihnă, de frica lui Moby Dick, nobila balenă albă. În septembrie nava dragon va naviga din Newfoundland spre Noua Caledonie, să transporte provizii trupelor de acolo. Te rog, Dragon, nu uita Haifa și Israelul și pe îndepărtata Hanna.

În toți acești ani Mihael a nutrit speranța să schimbe apartamentul nostru din Meckor Baruch pe unul în Rehavia sau Beit Hakerem. Nu-i plă-

cea să locuiască aici. Și mătușile sale se tot mirau de ce Mihael trăiește înconjurat de familii habotnice și nu într-un cartier mai civilizat.

— Un om de știință are nevoie de pace și liniște, susțineau mătușile, iar aici vecinii sînt gălăgioși.

Din vina mea nu am reușit să economisim suficient ca să plătim măcar acontul pentru un apartament nou, deși Mihael a fost destul de delicat să nu divulge acest adevăr mătușilor. În fiecare an, odată cu sosirea primăverii, sînt cuprinsă de mania cumpărăturilor. Aparate electrice, o perdea gri deschis care acopere un întreg perete și un maldăr de rochii noi. Înainte de a mă căsători îmi cumpăram puțină îmbrăcăminte. Ca studentă purtam aceleași haine cît era iarna de lungă, o rochie albastră de lînă împletită de mama, sau o pereche de pantaloni maro din catifea reiată și un pulover roșu, șleampăt, cum obișnuiau să poarte studentele pe vremea aceea, ca să-și dea un aer degajat. Acum mă plictisesc de rochiile noi după cîteva săptămîni. În fiecare primăvară mă apucă dorința de a face noi achiziții. Alerg înfrigurată din magazin în magazin, de parcă lozul cel mare m-ar aștepta undeva, dar mereu în altă parte.

Mihael se miră de ce nu mai port rochia cu talia înaltă. Fusesem atît de încîntată cînd o cumpărasem în urmă cu mai puțin de șase săptămîni. Își înghiți nedumerirea și clătină tăcut din cap în sus și în jos, voind parcă să spună că înțelege, fapt care m-a făcut să-mi fiarbă sîngele în vine. Poate acesta a fost motivul că am plecat în oraș cu intenția de a-l scandaliza cu risipa mea. Îmi

place să-l văd cum se stăpînește. Vreau să-l fac să-și iasă din fire.

Mai erau visurile.

În fiecare noapte se urzesc împotriva mea lucruri teribile. În zori gemenii se antrenează să arunce grenade printre stîncile din deșertul iudaic, la sud-est de Ierihon. Trupurile gemenilor se mișcă în unison. Pe umeri poartă mitraliere. Uniforme uzate militare, mînjite de ulei. Pe fruntea lui Halil zvîcnește o vînă. Aziz se apleacă și-și face vînt înainte. Halil înclină capul. Aziz aruncă grenada, răsucindu-se. Zgomotul sec al exploziei. Munții transmit și retransmit ecoul. Marea Moartă pălește în urma lor ca un lac de ulei în clocot.

20

PRIN IERUSALIM RĂTĂCESC bătrîni negustori ambulanți. Nu sînt asemeni sărmanului negustor de cărbuni din povestea cu rochia micuței Hanna. Fețele lor nu par iluminate de o strălucire interioară. Sînt învăluiți într-o ură ca de gheață. Bătrîni negustori ambulanți. Meșteșugari ciudați ce rătăcesc prin oraș. Sînt bizari. Îi cunosc de ani de zile pe ei și strigătele lor. Chiar pe vremea cînd aveam cinci sau șase ani, mă făceau să tremur de frică. Am să-i descriu și pe ei aici, poate că astfel n-or să mai vină noaptea să mă sperie. Încerc să le descifrez obiceiurile și sfera de activitate, să ghicesc cînd și care dintre ei va veni să-și strige marfa pe strada noastră.

Sînt desigur supuși și ei unor legi, unui program regulat. „Geamuri ! Geamuri !“, vocea lui este răgușită și seacă. Nu poartă scule, nici tăblii de sticlă, resemnat parcă să nu primească răspuns la strigătele lui. „*Alte Sachen ! Alte Schich*“ [1], cu un sac mare pe umeri, ca hoțul dintr-o poveste ilustrată pentru copii. „Primus ! Repar primus !“, un bărbat greoi cu o țeastă mare și osoasă ca a lui Vulcan, fierarul antic. „Saltele ! Saltele !“, saltelele răsună în vocea lui guturală ca o aluzie aproape indecentă. Tocilarul poartă cu el o roată de lemn pe care o învîrtește, apăsînd o pedală. Nu are dinți și urechile îi sînt păroase și blegi. Parc-ar fi un liliac. Meșteșugari bătrîni, negustori ambulanți bizari, an de an rătăcesc pe străzile Ierusalimului neatinși de timp. Ca și cum Ierusalimul ar fi un castel nordic bîntuit de stafii și ei fantomele răzbunătoare ce stau la pîndă.

M-am născut în Kiryat Shmuel, la marginea dinspre cartierul Kataman, în timpul sărbătorii Sucos în 1930. Uneori am senzația ciudată că un deșert sumbru desparte casa părinților mei de casa soțului meu. N-am mai trecut niciodată pe strada unde m-am născut. Într-o sîmbătă dimineața, Mihael, Yair și cu mine ne-am dus să ne plimbăm pînă la capătul cartierului Talbiyeh. Am refuzat să merg mai departe. Ca un copil răsfățat am bătut din picior. Nu și nu ! Soțul și cu copilul meu au rîs de mine, dar mi-au făcut pe voie.

În Mea Shearim, Beit Yisrael, Sanhedria, Kerem Abraham, Ahva, Zichron Moshe, Nahalat

[1] Haine vechi. Ghete vechi ! (idiș).

Shiva locuiesc evrei ortodocşi, aşkenazimi, cu căciuli de blană şi sefarzi cu tunici vărgate. Bătrîne ţepene şed tăcute pe scaune scunde ca şi cum în faţa lor nu s-ar vedea un mic oraş, ci o întindere vastă de pămînt pe care trebuie să o scruteze zilnic cu ochii lor de vultur.

Ierusalimul nu are sfîrşit. Talpiot, un continent uitat spre sud, ascuns printre pinii ce şuşotesc veşnic. O boare albăstruie se răspîndeşte dinspre deşertul Iudeei, care mărgineşte Talpiotul spre răsărit. Boarea atinge micile vile şi grădinile umbrite de pini. Beit Hakerem, un sătuc singuratic, pierdut în şesul măturat de vînturi, tivit de cîmpuri stîncoase. Bayit Vagan, un fort de munte, izolat, unde o vioară cîntă în spatele ferestrelor cu obloanele trase ziua toată, iar noaptea urlă şacalii dinspre sud. O tăcere încordată domneşte în Rehavia, pe strada Saadya Vagan, după apusul soarelui. Lîngă o fereastră luminată, stă un învăţat cărunt la masa lui de lucru, bătînd cu degetele clapele maşinii de scris. Cine poate să-şi închipuie că la celălalt capăt al străzii se află cartierul Shaarei Hesed, plin de femei desculţe ce umblă noaptea printre cearşafuri colorate care fîlfîie în vînt, plin de pisici ce se strecoară din curte în curte. Este posibil ca bătrînul care cîntă la maşina lui de scris, să nu le simtă ? Şi cine şi-ar închipui că sub balconul lui se întinde Valea Crucii, o pădurice bătrînă, ridicîndu-se în pantă pînă în pragul caselor din Rehavia, gata să le năpădească şi să le înăbuşe în vegetaţia ei abundentă ? Focuri plăpînde pîlpîie în vale şi cîntece tărăgănate se ridică din pădure şi se întind spre geamurile ferestrelor. Spre căderea nopţii, cete de puşti cu dinţii albi îşi croiesc drum spre Rehavia, din mahalalele oraşului, ca să spargă felinarele maiestuoase cu pietre mici şi ascuţite. Străzile mai sînt încă liniştite. Dar şi punţile distrugătorului britanic Dragon vor mai fi încă liniştite, cînd răscoala va fi început să izbucnească jos, în pîntecele navei. Cînd se lasă noaptea, în Ierusalim poţi zări în capătul străzilor munţii ameninţători care parcă aşteaptă ca întunericul să se abată peste oraşul retras în sine însuşi.

În Tel Arza, la nordul Ierusalimului, trăieşte o bătrînă pianistă. Exersează fără întrerupere, neobosită. Pregăteşte un nou recital cu bucăţi din Schubert şi Chopin. Turnul solitar Nebi Samwil, cocoţat pe vîrful unei coline dinspre nord, stă nemişcat dincolo de frontieră şi priveşte zi şi noapte la bătrîna pianistă care şade nevinovată la pianul ei, cu spatele ţeapăn întors spre fereastră. Noaptea turnul rîde pe înfundate, turnul înalt şi zvelt rîde de parcă ar spune în sinea lui : „Chopin şi Schubert".

Într-o zi de august, am plecat să facem o plimbare lungă. L-am lăsat pe Yair cu prietena mea cea mai bună Hadassa, în strada Bazalel. Era vară în Ierusalim. Străzile se scăldau într-o lumină nouă. Mă gîndesc la lumina dintre cinci jumătate şi şase jumătate, ultima lumină a zilei. Răcoarea era mîngîietoare. Pe aleea îngustă Pri Hadash se afla o curte pavată, despărţită de stradă printr-un gard dărîmat. Un arbore bătrîn îşi făcuse loc printre dalele neregulate de piatră. Nu ştiu ce fel de arbore era. Trecînd pe acolo iarna, mă înşelasem crezîndu-l uscat. Acum răsăriseră din

trunchi mlădițe tinere și zgîriau aerul cu gheare ascuțite.

Din aleea Pri Hadash am cotit la stînga pe strada Josephus. Un bărbat masiv și întunecat, înfășurat într-o manta, cu o șapcă gri pe cap, se uita la mine prin vitrina luminată a unei pescării. Sînt oare nebună sau este adevăratul meu soț cel care îmi aruncă priviri furioase și încărcate de reproș, prin fereastra luminată a unei pescării, învăluit într-o manta și purtînd o șapcă gri ?

Femeile își scoseseră așternuturile mai groase pe balcon : roșii și albe, pături și cuverturi. O tînără zveltă și dreaptă ieșise pe un balcon de pe strada Hashmonaim. Își suflecase mînecile și-și strînsese părul într-o basma. Bătea furioasă cu un băț de lemn o plapomă, fără să ne acorde nici o atenție. Pe zid se mai putea citi o lozincă scrisă cu litere roșii, în timpul rezistenței.

Ne-am plimbat pînă departe, în acea seară, eu și Mihael. Am mers în jos, prin cartierul Bokharian și în lungul străzii Profetul Samuel pînă la poarta Mandelbaum. De aici am străbătut aleea care șerpuiește printre casele unguretști, pînă la cartierul abisinian, al Mousrara și în lungul bulevardului Jaffa, la Piața Notre Dame. Ierusalimul este un oraș înșelător. Cartiere întregi par suspendate în aer. Dar o privire mai atentă descopere o nemăsurată pondere în rețeaua arbitrară a străduțelor întortocheate. Un labirint de locuințe temporare, colibe și barăci, sprijinindu-se cu o mînie mocnită de casele din piatră cenușie, ale cărei nuanțe bat cînd spre albastru, cînd spre roșu. Canale de fier ruginit. Ziduri dărîmate. O luptă

mută și înverșunată între zidăria de piatră și vegetația încăpățînată. Terenuri virane, acoperite de moloz și scaieți. Și peste tot efecte violente de lumină : este destul ca un nor rătăcit să treacă pentru o clipă între amurg și oraș și Ierusalimul este imediat altul.

Și zidurile.

Fiecare cartier, fiecare mahala are un miez ascuns, înconjurat de ziduri înalte. Fortărețe dușmănoase taie calea trecătorului. Poate oare cineva să se simtă acasă în Ierusalim, mă întreb, chiar dacă locuiește aici de un secol ? Orașul curților închise, cu sufletul ferecat îndărătul zidurilor sumbre, încoronate cu bucățele de sticlă ascuțită. Nu există un Ierusalim. Fărîme împrăștiate anume ca să-i păcălească pe naivi.

Există scoici în interiorul altor scoici, dar miezul rămîne inabordabil. Am scris : „M-am născut la Ierusalim", dar nu pot scrie „Ierusalimul este orașul meu". Nu pot să știu ce mă pîndește din adîncul cartierului rusesc, de dincolo de zidurile barăcilor Schneller, dintre așezările monastice ale satului Ein Kerem, sau de prin ungherele palatului guvernatorului, aflat pe Colina Sfatului Rău. E un oraș care coace în sinea lui ceva.

Pe strada Melisanda, cînd s-au aprins luminile, un om înalt și demn s-a precipitat spre Mihael, l-a prins de nasturii de la haină și i-a vorbit astfel :

— Blestemul să cadă pe tine care ai venit să tulburi Israelul. Să piei din lumea asta !

Mihael care nu era obișnuit cu nebunii Ierusalimului, luat prin surprindere, a pălit. Străinul, zîmbind prietenos, a adăugat liniștit :

— Așa să piară toți dușmanii Domnului, amin.

Mihael era pe punctul de a încerca să explice străinului că-l confundase probabil cu cel mai aprig duşman al său, dar omul a încheiat discuţia ţintind spre pantofii lui Mihael.

— Ptiu! Scuip pe tine şi pe tot neamul tău, acum şi pururea şi în vecii vecilor, amin.

Sate şi mahalale înconjoară îndeaproape Ierusalimul, ca nişte trecători curioşi care se înghesuie în jurul unei femei ce zace în mijlocul drumului, Nebi Samwil, Shaafat, Sheich, Jarrah, Isawiyeh, Augusta Victoria, Wadi Joz, Silwan, Sur Baher, Beit Safafa. Dacă toate astea ar strînge pumnul, oraşul ar fi zdrobit.

Pare de necrezut că, seara, învăţaţii bătrîni şi şubrezi ies afară să respire puţin aer proaspăt. Pipăie cu bastonul trotuarul, ca nişte călători orbi într-o stepă acoperită de zăpadă. Mihael şi cu mine am întîlnit o astfel de pereche în seara aceea, în strada Luntz, în spatele casei Sansur. Se plimbau braţ la braţ, ajutîndu-se parcă unul pe altul în ambianţa ostilă. Am zîmbit, salutîndu-i veselă. Amîndoi au ridicat iute mîna la cap. Unul îşi învîrti în aer pălăria, bucuros să-mi răspundă, cealălalt, fiind cu capul gol, îmi făcu semn din mînă cu un gest simbolic sau poate absent.

21

ÎN ACEEAŞI TOAMNĂ Mihael a fost numit asistent la facultatea de geologie. De data aceasta nu a mai sărbătorit evenimentul invitînd

oaspeţi, ci şi-a luat două zile libere. Am plecat cu Yair la Tel Aviv, unde am locuit la mătuşa Leah. Oraşul plat şi strălucitor, autobuzele viu colorate, priveliştea mării şi gustul brizei sărate, pomii bine tunşi, plantaţi de-a lungul trotuarelor, toate au trezit un dor adînc în mine, fără să ştiu nici eu de ce şi pentru ce. Plutea liniştea şi un sentiment de vagă aşteptare. Ne-am întîlnit cu trei colegi ai lui Mihael şi am văzut două spectacole la teatrul Habima. Am închiriat o barcă şi am vîslit în sus pe Yarkon, spre Şapte Mori. Eucalipţi uriaşi se reflectau tremurători în apă. A fost un moment foarte liniştit.

Tot în aceeaşi toamnă, mi-am reluat lucrul, cinci ore pe zi, la grădiniţa bătrînei Sara Zeldin. Începusem să plătim datoriile făcute după căsătorie. Restituisem chiar o parte din banii primiţi de la mătuşile lui Mihael. Dar n-am reuşit să economisim bani pentru acontul unui nou apartament, deoarece, în preziua Paştelui, m-am dus, fără să mă sfătuiesc cu Mihael, şi am cumpărat un divan scump şi trei fotolii asortate de la Zuzovskys.

De îndată ce Mihael a obţinut autorizaţia necesară din partea municipalităţii, am închis cu cărămidă balconul. Camera astfel obţinută am numit-o birou. Mihael şi-a pus înăuntru masa de lucru şi rafturile de cărţi. I-am cumpărat primul volum din Enciclopedia Ebraică, ca dar pentru cea de a patra aniversare a căsătoriei noastre. El mi-a oferit un radio, fabricat în Israel.

Mihael studia pînă noaptea tîrziu. O uşă de sticlă despărţea noul birou de dormitor. Prin uşa

de sticlă, lumina lămpii arunca umbre gigantice pe peretele din faţa patului meu. Noaptea, umbra lui Mihael îmi tulbura visele. Dacă deschidea un sertar, sau mişca o carte, îşi punea ochelarii, sau îşi aprindea pipa, umbrele negre lingeau peretele din faţa mea. Umbrele se prăbuşeau într-o linişte totală. Uneori prindeau forme. Închideam ochii strîns şi totuşi umbrele nu mă slăbeau din încleştarea lor. Cînd deschideam ochii, întreaga cameră părea să se rostogolească, cu fiecare mişcare a soţului meu, în faţa mesei lui de lucru, noaptea.

Îmi părea rău că Mihael e geolog şi nu arhitect. Că nu stă noaptea aplecat deasupra proiectelor unor clădiri, drumuri, fortăreţe puternice, sau a unui port în care distrugătorul britanic Dragon ar putea ancora.

Mîna lui Mihael era delicată şi sigură. Ce îngrijite diagrame ştia să facă! Desenează o hartă geologică pe hîrtie transparentă şi, pe cînd lucrează, ţine buzele foarte strînse. Îmi pare un general, sau un om de stat care ia o hotărîre capitală, cu un calm de gheaţă. Dacă Mihael ar fi arhitect, poate că aş reuşi să accept mai uşor umbrele pe care le aruncă noaptea pe peretele dormitorului meu. Gîndul că Mihael explorează straturi necunoscute din adîncul scoarţei pămîntului, mi se părea noaptea straniu şi înfricoşător. Ca şi cum ar fi disecat şi stîrnit în cursul nopţii o lume care nu iartă.

În cele din urmă mă ridicam din pat, să-mi fac un ceai de mentă, cum învăţasem de la doamna Tarnopoler care fusese proprietăreasa mea înainte de căsătorie. Sau aprindeam lumina şi citeam pînă la miezul nopţii, sau pînă la ora

unu, cînd soţul meu se întindea în tăcere lîngă mine, îmi spunea noapte bună, mă săruta pe buze şi-şi trăgea pătura peste cap.

Cărţile pe care le citeam noaptea nu constituiau deloc un indiciu că studiasem cîndva literatura. Somerset Maugham sau Daphne du Maurier în engleză, în ediţii ieftine, cu coperte lucioase, Stefan Zweig, Romain Rolland. Gustul meu devenise sentimental. Am plîns citind *„Une femme sans amour“* de André Maurois, într-o traducere populară. Am plîns ca o şcolăriţă. Nu fusesem la înălţimea aşteptărilor profesorului meu. Îi înşelasem speranţele pe care şi le exprimase imediat după căsătoria mea.

Stînd la chiuveta din bucătărie, puteam să văd grădina de dedesubt. Grădina noastră era neglijată, plină de noroi iarna, de praf şi scaieţi vara. Ici colo cîte o farfurie spartă. Yoram Kamnitzer şi prietenii săi construiseră fortăreţe de piatră din care mai rămăseseră ruinele. La capătul grădinii era un robinet stricat. Există o stepă rusească, există Newfoundland, există insulele arhipelagului şi eu sînt exilată aici. Dar uneori ochii îmi sînt deschişi şi pot vedea Timpul. Timpul se aseamănă cu o maşină a poliţiei care patrulează pe străzi noaptea, semnalizînd iute cu lumina roşie, iar roţile mişcîndu-i-se relativ încet. Roţile freamătă uşor. Înaintează cu prudenţă. Încet. Ameninţător. La pîndă.

Am vrut să-mi închipui că lucrurile neînsufleţite ascultă de un ritm diferit, deoarece ele nu gîndesc.

De pildă, pe ramurile unui smochin care crește la noi în grădină, de ani de zile spînzură o cană ruginită. Poate un vecin mort de mult a aruncat-o pe fereastra apartamentului de deasupra și cana a rămas agățată de o creangă. Am găsit-o acolo, acoperită de rugină și atîrnînd în fața ferestrei de la bucătărie, cînd ne-am mutat aici cu patru, cinci ani în urmă. Nici chiar vîntul crunt al iernii nu reușea s-o arunce la pămînt. În ziua de Anul Nou totuși, stînd la fereastra de la bucătărie, am văzut-o cu ochii mei căzînd jos din copac. Nu era nici pic de vînt, nici o pisică, nici o pasăre nu mișcase ramurile. Dar o forță puternică, necunoscută mie, dădea roade în acel moment. Metalul ruginit se dezagregase și cana căzu cu zgomot jos. Iată ce vreau să spun : În toți acești ani în care observasem obiectul într-un repaos complet, se desfășura de fapt un proces ascuns. În toți acești ani.

22

VECINII NOȘTRI sînt în majoritate oameni bigoți, cu o mulțime de copii. La vîrsta de patru ani, Yair îmi pune uneori întrebări la care nu știu cum să răspund. Îl trimit la tatăl său, cu întrebarea lui cu tot. Și Mihael, care adesea se poartă cu mine de parcă aș fi o fetiță nedisciplinată, vorbește cu fiul său ca de la om la om. Glasurile lor ajung pînă la mine în bucătărie. Niciodată unul nu îl întrerupe pe celălalt. Mihael l-a învățat pe Yair să termine ce are de spus prin

cuvintele : „am terminat". Mihael însuși folosește uneori aceste cuvinte, cînd își încheie răspunsul. Este metoda aleasă de soțul meu ca să-și învețe fiul că oamenii nu trebuie să se întrerupă unii pe alții cînd discută.

Yair întreabă, de pildă :

— De ce fiecare om gîndește în mod diferit ?

Mihael răspunde :

— Oamenii sînt diferiți.

Yair întreabă mai departe :

— De ce nu există doi oameni, sau doi copii la fel ?

Mihael admite că nu cunoaște răspunsul. Copilul face o pauză, se gîndește și spune :

— Cred că mămica știe totul, pentru că nu spune niciodată „nu știu". Mămica spune : „Știu, dar nu pot să-ți explic". Eu cred că dacă nu poți explica, nu poți spune că știi. Am terminat.

Mihael, cu un zîmbet ascuns, încearcă poate să explice fiului său diferența de a gîndi un lucru și a-l exprima în cuvinte.

Cînd aud o conversație ca aceasta, nu mă pot împiedica să nu-mi aduc aminte de bietul meu tată care era un om atent și examina întotdeauna orice cuvînt pe care îl auzea rostit, fie și de un copil, căci era mereu în căutarea unor semne sau aluzii despre un adevăr care îi scăpa și în pragul căruia trebuia să rămînă prosternat toată viața.

La vîrsta de patru și de cinci ani, Yair era un copil voinic și tăcut. Uneori vădea o tendință extraordinară spre violență. Descoperise probabil cît erau de timizi și sperioși copiii din vecini. Cu gesturile lui lente, inspira teamă chiar unor bă-

fetei mai mari decît el. Se întîmpla să vină acasă stîlcit în bătaie de părinţii altor copii. De obicei refuza să spună cine l-a bătut. Dacă Mihael insista totuşi, răspunsul era de cele mai multe ori :

— A fost vina mea. Eu am început. M-am luat la bătaie şi atunci m-au bătut şi ei.

— De ce te-ai luat la bătaie ?

— M-au scos din sărite.

— Ce ţi-au făcut ?

— Tot felul de lucruri.

— Ca de pildă ?

— Nu pot spune. N-au spus, au făcut anumite lucruri.

— Ce lucruri ?

— Lucruri.

Am observat la fiul meu o impertinenţă posacă. Mult interes pentru mîncare. Pentru obiecte. Aparate electrice. Ceasuri. Tăceri prelungite de parcă ar fi permanent absorbit într-un proces mintal complicat.

Mihael nu a ridicat niciodată mîna asupra băiatului, din principiu şi pentru că el însuşi fusese crescut cu înţelegere şi fără bătaie. N-aş putea spune acelaşi lucru despre mine. L-am bătut pe Yair de cîte ori dădea dovadă de impertinenţă posacă. Îl loveam fără să privesc în ochii lui cenuşii, liniştiţi, pînă cînd, răsuflînd din greu, reuşeam să-l fac să plîngă. Voinţa lui era atît de puternică încît uneori mă făcea să mă cutremur şi cînd orgoliul îi era în sfîrşit înfrînt, scotea un suspin grotesc care suna mai mult a imitaţie de copil ce plînge.

Mai sus de noi, la etajul doi, pe acelaşi culoar cu familia Kamnitzer, locuiau doi bătrîni fără copii. Se numeau Glick. El era negustor de mărunţişuri şi ea suferea de crize de isterie. Mă trezea uneori noaptea cîte un suspin slab, prelung, ca acela al unui căţeluş. Alteori, la revărsatul zorilor, se auzea un ţipăt ascuţit, urmat, după o pauză, de un geamăt înăbuşit, de parcă venea de sub apă. Săream din pat şi alergam în cămaşă de noapte spre camera unde dormea copilul. De multe ori credeam că ţipă copilul, că i s-a întîmplat ceva îngrozitor.

Uram nopţile.

Cartierul Mekor Baruch e construit din piatră şi fier. Balustrade de fier, în lungul scărilor care urcă în exteriorul caselor. Porţi murdare de fier cu inscripţii care indicau data construcţiei şi numele donatorului şi al părinţilor săi. Garduri dărîmate, înţepenite în poziţii contorsionate. Obloane ruginite, atîrnînd într-o singură balama, ameninţînd s-o pornească în jos spre stradă.

Cînd bate vîntul, zăngănesc construcţiile de tablă pe care oamenii şi le-au amenajat prin balcoane şi poduri. Şi acest zgomot contribuie la deprimarea care mă tot cuprinde. Spre sfîrşitul nopţilor, cei doi plutesc în tăcere deasupra cartierului. Goi pînă la mijloc, desculţi şi uşori, lunecă pe afară. Pumni uscăţivi ciocănesc fierul ruginit, deoarece li s-a dat poruncă să bage spaima în cîini. În zori lătratul cîinilor se preface într-un urlet delirant. Gemenii se scurg pe afară. Pot să-i simt. Pot să aud lipăitul tălpilor goale. Rîd unul la altul fără glas. Se aburcă unul în spatele celuilalt şi se ridică pînă în dreptul meu, în smo-

chinul care crește în grădină. Au ordin să apuce o ramură și să-mi bată cu ea în geam. Nu tare. Ușor. Am auzit odată unghii zgîriind în oblon. Altădată s-au gîndit să arunce conuri de pin. Au fost trimiși să mă trezească. Cineva își închipuie că dorm. Cînd eram tînără aveam o uriașă forță de a iubi și acum forța mea de a iubi a început să moară. Nu vreau să mor.

În cursul acestor ani mi-am pus uneori întrebări asemănătoare cu cele care mi-au trecut prin minte cînd ne întorceam pe jos de la Tirat Yaar, în noaptea aceea de iarnă, cu trei săptămîni înainte de nuntă. „Ce găsești la omul acesta și ce știi despre el ? Să presupunem că un altul te-ar fi prins de braț cînd ai alunecat pe scări la Terra Sancta. Există oare anumite legi, chiar dacă nu mi-e dat să le identific vreodată, sau doamna Tarnopoler avea dreptate spunîndu-mi ce mi-a spus cu două zile înainte de nuntă ?"

Nu mă străduiesc să ghicesc ce gînduri nutrește soțul meu. Pe chipul lui citesc repaos ca și cum dorința i-a fost îndeplinită și acum stă indiferent și mulțumit și așteaptă autobuzul care, după o vizită plăcută la grădina zoologică, îl va duce acasă ca să mănînce, să se dezbrace și să se culce. La școala primară, cînd descriam excursii, obișnuiam să rezum starea de spirit cu care am încheiat călătoria prin cuvintele : „Obosită dar fericită". Aceasta este exact expresia pe care Mihael o are pe față de cele mai multe ori.

Mihael ia două autobuze în fiecare dimineață ca să ajungă la Universitate. Servieta cumpărată de tatăl său ca dar de nuntă s-a jerpelit, fiind făcută dintr-un material sintetic, relicvă a anilor

de austeritate economică, dar Mihael nu mă lasă să-i cumpăr una nouă. Ține le vechea servietă, spune el, din motive sentimentale.

Cu degete îndemînatice și sigure, timpul distruge obiectele neînsuflețite. Toate obiectele sînt la discreția lui.

În servietă, Mihael poartă notele de curs pe care le numerotează cu cifre romane și nu cu cele obișnuite, arabe. Mai poartă, fie că este iarnă sau vară, un fular de lînă împletit de mama. Și cîteva tablete împotriva arsurilor de stomac. În ultima vreme, Mihael a început să sufere de ușoare arsuri de stomac, în special înaintea mesei de prînz.

Iarna soțul meu poartă un impermeabil albastru-cenușiu care se asortează cu culoarea ochilor. Iar peste pălărie poartă o glugă de plastic. Vara îmbracă o cămașă largă, în carouri, fără cravată. Prin cămașă i se zărește torsul slab și păros. Tot mai insistă să-și poarte părul tuns scurt, așa că arată ca un sportiv, sau ca un ofițer. Cît de puțin ne este îngăduit să știm despre alte persoane. Chiar dacă sîntem foarte atenți. Chiar dacă nu uităm niciodată nimic.

Nu prea vorbim în după-amiezile din cursul săptămînii : poți să-mi dai ; vrei să-mi ții ; grăbește-te ; nu murdări ; unde-i Yair ? ; cînd e gata ? ; te rog aprinde lumina în hol.

Seara, după radio jurnalul de la ora nouă, curățim și mîncăm fructe, stînd pe fotoliu unul în fața celuilalt.

Apoi Mihael se așază la masă și își pune ochelarii de citit. Eu deschid aparatul de radio și

ascult muzică. Nu muzică de concert, ci melodii de dans, de la vreun post străin îndepărtat. La unsprezece mă urc în pat. Într-unul dintre pereți este ascunsă o conductă de apă. Sunetul scurgerii interioare. Tusea. Vîntul.

În fiecare marți, întorcîndu-se de la universitate, Mihael trece prin centrul orașului și cumpără două bilete de cinema la agenția Kahana. Începem să ne îmbrăcăm pe la ora opt și la opt și un sfert plecăm de acasă. Tînărul palid Yoram Kamnitzer îl supraveghează pe Yair, cît eu și Mihael sîntem la cinematograf. În schimb îl ajut să se pregătească pentru examenul de literatură ebraică. Datorită lui nu am uitat tot ce am învățat ca studentă. Stăm și citim împreună eseurile lui Ahad Haam și comparăm preotul și profetul, trupul și spiritul, sclavia și libertatea. Toate ideile sînt prezentate în perechi simetrice contrastante. Îmi place sistemul acesta. Și Yoram crede că profeția, libertatea și spiritul ne îndeamnă să ne eliberăm de lanțurile sclaviei și ale trupului. De cîte ori îi admir una dintre poezii, o sclipire verde i se aprinde în ochi. Poeziile lui Yoram sînt scrise cu pasiune. Folosește cuvinte și fraze neobișnuite. Odată l-am întrebat ce înțelege prin expresia „iubire ascetică", folosită într-una din poeziile sale. Yoram mi-a spus că există unele iubiri care nu sînt prilej de bucurii. Am repetat o remarcă pe care o auzisem cu mult timp în urmă de la soțul meu : „Cînd oamenii sînt mulțumiți și n-au ce face, emoțiile lor cresc și devin o tumoare malignă."

Yoram exclamă : „Doamnă Gonen", dar brusc vocea i se sparse astfel că ultima silabă a sunat

ca un scrîșnet, căci era la vîrsta cînd băieții își stăpînesc cu greu glasul.

Dacă Mihael intră în cameră în timp ce eu lucrez cu Yoram, băiatul pare pradă unei contracții interioare. Își curbează spatele și privește fix la dușumea, stingherit de parcă ar fi vărsat ceva pe jos sau ar fi spart un vas. Yoram Kamnitzer va termina liceul, va merge la universitate și apoi va preda ebraica și Biblia la Ierusalim. De Anul Nou ne va trimite regulat o felicitare, la care noi îi vom răspunde. Timpul va continua să stea în preajma noastră, o prezență impozantă și transparentă, ostilă lui Yoram, ostilă mie, neprevestind nimic bun.

Într-o zi, în toamna anului 1954, Mihael se întoarse seara purtînd în brațe un pisoi cenușiu cu alb. Îl găsise pe strada David Yelin, lîngă zidul școlii religioase de fete.

— Nu-i așa că-i drăguț ? Pune mîna pe el. Uite cum ridică lăbuța la noi și ne amenință de parcă ar fi cel puțin leopard sau panteră. Unde-i cartea cu animale a lui Yair ? Adu cartea, mămico, te rog și hai să-i arătăm lui Yair că pisicile și leoparzii sînt veri.

Cînd Mihael luă mîna fiului meu și i-o duse să mîngîie pisoiul, am observat un tremur în colțul gurii copilului, de parcă s-ar fi temut că pisoiul este fragil sau că ar fi periculos să-l atingă.

— Uite, mămico, se uită drept la mine. Ce dorește ?

— Să mănînce, dragă, și să doarmă. Du-te și fă-i un culcuș pe podeaua din bucătărie. Nu, prostuțule, pisicile nu au nevoie de pătură.

— De ce nu?

— Pentru că nu sînt ca oamenii. Sînt altfel.

— De ce sînt altfel?

— Așa sînt făcute. Nu pot să-ți explic.

— Tăticule, de ce nu folosesc pisicile pătură, ca noi?

— Pentru că pisicile au blană călduroasă așa că pot să-și țină cald și fără pătură.

Mihael și Yair se jucară toată seara cu pisoiul. L-au numit „Fulguleț". Deși avea cîteva săptămîni, dădea dovadă de o înduioșătoare lipsă de coordonare a mișcărilor. Își dădea toată silința să prindă un fluturaș care fîlfîia tocmai pe tavanul bucătăriei. Salturile lui erau grotești, pisoiul fiind lipsit de simțul înălțimii și al distanței; sărea doar cîțiva centimetri de la podea, deschizînd și închizînd botișorul de parcă ar fi ajuns la fluture. Am izbucnit cu toții în rîs. Auzindu-ne rîzînd, motănașul se zburli și scoase un sîsîit menit să ne înghețe sîngele în vine.

— Fulguleț o să crească, spuse Yair, și o să fie cel mai puternic motan din cartier. O să-l învățăm să ne păzească avutul și să prindă hoții și nepoftiții. O să fie pisica noastră de pază.

— Are nevoie de hrană, spuse Mihael și are nevoie să fie mîngîiat. Fiecare creatură are nevoie de iubire. Deci îl vom iubi pe Fulguleț și el ne va iubi pe noi. Totuși nu este cazul să-l săruți, Yair, mama o să se supere pe tine.

Am contribuit și eu cu lapte și brînză într-un castronaș de plastic verde. Mihael a trebuit să bage botul pisoiului în lapte, deoarece nu era încă deprins să bea din farfurie. Micul animal se sperie; scuipă și-și scutură violent capul ud, împrăștiind picături albe. Culoarea lui Fulguleț nu era albă, ci cenușiu cu alb. O pisică obișnuită.

Noaptea, pisoiul descoperi o deschizătură îngustă în fereastra bucătăriei. Se strecură prin balcon pînă în dormitorul nostru, unde găsi patul. Se hotărî să se facă ghem la picioarele mele, deși Mihael fusese cel care îl adoptase și se jucase cu el toată seara. Era un pisoi nerecunoscător. Ignora persoana care fusese bună cu el și se lingușea la cea care îl tratase cu răceală. Cu cîțiva ani în urmă, Mihael îmi spusese, „Pisicile nu se împrietenesc niciodată cu cineva care nu le îndrăgește". Acum îmi dau seama că afirmația fusese doar o metaforă care nu trebuia luată în serios. Mihael o spusese ca să pară original. Pisoiul stătea la picioarele mele și torcea într-un fel liniștit și liniștitor. Spre dimineață, pisicul zgîrie la ușă. M-am sculat și l-am lăsat să iasă. Abia ieșit, mieună să-l las să intre din nou înăuntru. Reintrat se îndreptă tacticos spre ușa de la balcon, căscă, se întinse, mieună rugîndu-ne să-l lăsăm afară. Era un pisoi capricios, sau poate numai nehotărît.

După cinci zile pisicul nostru a plecat și nu s-a mai întors. Toată seara soțul și fiul meu l-au căutat pe stradă, prin împrejurimi și în jurul școlii religioase unde îl culesese Mihael cu o săptămînă în urmă. Yair era de părere că Fulguleț fusese ofensat. Mihael, pe de altă parte, susținea că se întorsese acasă la mama lui. Aveam conștiința curată. Am declarat aceasta sus și tare, pentru că plutea bănuiala că eu i-aș fi făcut de pe-

trecanie. Putea oare Mihael să-şi închipuie că sînt în stare să otrăvesc un pisoi ?

— Îmi dau seama, spuse el, că am greşit hotărînd să ţin o pisică fără să mă consult cu tine, de parcă aş trăi singur. Te rog încearcă să mă înţelegi : N-am vrut decît să fac băiatul fericit. Pe cînd eram copil, mi-am dorit o pisică, dar tata n-a vrut să-mi dea voie.

— Nu m-am atins de el, Mihael. Trebuie să mă crezi. Nu am nimic împotrivă să aduci altă pisică. Nu m-am atins niciodată de el.

— Bănuiesc că a pornit spre cer, într-un rădvan de aur, zîmbi Mihael sec. Să nu mai vorbim de el. Îmi pare doar rău pentru băiat. Era foarte ataşat de Fulguleţ. Dar să schimbăm subiectul. Doar n-o să ne certăm pentru un pisic !

— Nu-i nici o ceartă, am ripostat eu.

— Nici ceartă şi nici pisic.

Mihael zîmbi cu zîmbetul lui sec.

23

Cam în această perioadă nopţile noastre şi-au schimbat savoarea. Ca urmare a unei preocupări prelungite şi atente, Mihael a învăţat să-mi bucure trupul. Degetele lui erau încrezătoare şi experte. Nu renunţau niciodată pînă cînd nu mă făceau să scot un geamăt profund. Mihael persevera cu răbdare şi delicateţe pînă cînd reuşea să-mi smulgă acel geamăt. Învăţase să-şi apese buzele într-un anumit loc, pe gîtul meu, stăruind cu vigoare. Mîna lui caldă, sigură,

urca în lungul spatelui meu pînă la ceafă, la rădăcina părului. În lumina săracă ce se strecura printre jaluzele de la felinarul din stradă, Mihael vedea pe faţa mea ceva asemănător unei expresii de durere ascuţită. Ochii mei erau totdeauna închişi, într-un efort constant de concentrare. Ştiam că ochii lui Mihael nu sînt închişi, pentru că era atent şi lucid. Lucidă şi competentă era acum şi atingerea lui. Fiecare mişcare a mîinii sale era calculată să-mi stîrnească plăcere. Cînd mă trezeam în zori, îl doream din nou. Viziuni sălbatice mă asaltau fără voia mea. Un anahoret îmbrăcat în blănuri mă ia în pădurea Schneller, mă muşcă de umăr şi strigă. Un muncitor nebun de la fabrica cea nouă, la vest de Mekor Baruch, mă înhaţă şi fuge cu mine în munţi, purtîndu-mă fără efort în braţele lui pătate cu ulei. Şi gemenii cei întunecaţi : mîinile lor sînt blînde, dar neşovăitoare, picioarele păroase şi bronzate. Nu rîd niciodată.

Alteori izbucneşte război în Ierusalim şi eu părăsesc casa într-o cămaşă de noapte subţire şi alerg înnebunită în lungul străzii întunecate şi înguste. Torţe strălucitoare luminează brusc aleea de chiparoşi : mi-am pierdut copilul. Străini bizari îl caută prin văi. Un cercetaş. Ofiţeri de poliţie. Voluntari obosiţi din satele învecinate. Ochii lor exprimă clar mila, dar sînt atît de ocupaţi ! Cu politeţe şi seriozitate mă îndeamnă să nu mă necăjesc. Avem motive de speranţă. După răsăritul soarelui eforturile lor vor fi sporite. Rătăcesc pe aleile sumbre din spatele bulevardului abisinienilor. Strig „Yair, Yair !“ pe o stradă plină de pisici moarte care se rostogolesc pe trotuar. Dintr-o curte apare venerabilul profesor

care m-a învățat literatura ebraică. Poartă un costum ponosit. „Nici dumneata nu ai copii, tînără doamnă?", mă întreabă el politicos. „Îmi veți permite deci să vă invit înăuntru?". Cine este fata străină, în rochie verde, care îl ține pe soțul meu de mijloc, mai în jos pe stradă, de parcă eu n-aș fi aici? Eram invizibilă. Soțul meu spunea „Un sentiment de fericire, un sentiment de tristețe". Mai spunea „Se va construi un pod foarte adînc la Ashod."

Era toamnă. Copacii nu erau bine înfipți în pămînt, se clătinau în mod suspect, obscen. Pe un balcon înalt l-am văzut pe căpitanul Nemo. Fața îi era palidă și ochii îi luceau. Părul lui negru îi era tuns scurt. Știam că întîrzie din vina mea, din vina mea nu ridică pînzele. Timpul se scurge. Mi-e rușine de mine, căpitane. Nu mă privi așa tăcut.

Într-o zi, pe cînd aveam șase sau șapte ani, stăteam în prăvălia tatălui meu pe bulevardul Iaffa, cînd intră poetul Saul Tchernichovsky, să cumpere o lampă de birou. „Și fetița asta drăgălașă e de vînzare?" întrebă poetul rîzînd. Pe neașteptate mă ridică în brațele lui puternice și mustățile argintii îmi gîndilară obrazul. Trupul lui emana un miros puternic și cald. Zîmbetul îi era șiret ca al unui copil zburdalnic, care a reușit să-i provoace pe cei mari. După plecarea lui, tata rămase agitat și emoționat.

— Marele nostru poet a vorbit și s-a purtat cu noi ca un client obișnuit. Dar sînt sigur că făcea aluzie la ceva, continuă tata pe un ton gînditor, cînd a ridicat-o pe Hanna în brațe și a rîs.

N-am uitat. La începutul iernii 1954 l-am visat pe poet. Și orașul Danzig. Și o lungă procesiune.

Mihael începuse să colecționeze timbre. Spunea că o face pentru fiul său, dar deocamdată Yair nu manifesta nici un interes pentru timbre. Odată, la ora cinei, Mihael îmi arătă un timbru rar din Danzig. Cum reușise să facă rost de el? În dimineața aceea cumpărase o carte de la un anticar de pe strada Solel. Cartea era intitulată „Seismografia lacurilor cu ape adînci" și printre pagini descoperise acest timbru rar din Danzig.

Timbrul cel rar nu era deosebit de frumos: culori închise, o cruce stilizată cu o coroană deasupra și, scris cu litere gotice *„Freie Stadt"*. Nici o urmă de peisaj. Nu puteam ghici cum arată orașul. Dacă are bulevarde largi și clădiri cu zidurile înalte. Dacă coboară în pantă abruptă ca să-și scalde picioarele în apa portului, ca Haifa, sau se întinde pe o cîmpie mlăștinoasă. Un oraș de turnuri, înconjurat de pădure, sau poate un oraș de bănci și uzine, construite toate într-un plan pătrat. Timbrul nu dădea nici o lămurire.

L-am întrebat pe Mihael cum arată orașul Danzig.

Mihael răspunse cu un zîmbet, de parcă unicul răspuns pe care îl așteptam de la el era un zîmbet.

De data asta am repetat întrebarea. Și astfel, pentru că îl întrebasem de două ori, a fost silit să admită că-l surprinde întrebarea mea.

— De ce naiba vrei să afli cum arată Danzigul ? Şi ce te face să crezi că eu aş şti ? După cină am să mă uit în Enciclopedia Ebraică, adică nu, nu mă pot uita, că încă nu au ajuns la litera D. Şi pentru că veni vorba, dacă doreşti să călătorim în străinătate, cîndva în viitor, te sfătuiesc să mai reduci cheltuielile şi să nu mai arunci rochiile după ce le-ai purtat doar cîteva săptămîni. Ce s-a întîmplat cu fusta aceea gri pe care am cumpărat-o împreună, de Sucos, la magazinul Maayan Stub ?

Şi astfel n-am putut afla nimic de la Mihael despre oraşul Danzig. După cină, cînd ştergeam împreună farfuriile, am început să-mi bat joc de el. L-am acuzat că, sub pretextul că colecţionează timbre pentru copil, vrea de fapt să-şi satisfacă dorinţa lui puerilă de a strînge timbre ca un băieţel. Doream să-mi înving soţul în cursul unei mici discuţii.

Mihael m-a privat chiar şi de această anemică satisfacţie. Nu se lasă uşor jignit. Nu a întrerupt şuvoiul meu de provocări pentru că nu se face să-l întrerupi pe cel care vorbeşte. A continuat să şteargă cu grijă farfuria de porţelan pe care o avea în mînă. S-a ridicat apoi cu grijă s-o pună la locul ei, în dulapul de deasupra chiuvetei. Pe urmă, fără să întoarcă capul, îmi spuse că nu este nimic nou în ceea ce am afirmat. Nu-i nevoie să cunoşti prea multă psihologie ca să ştii că şi oamenilor adulţi le place uneori să se joace. Colecţiona timbre pentru Yair exact în acelaşi fel în care eu îi decupam din reviste imagini, deşi nu-l interesau deloc pe copil. Şi

atunci, la ce bun să-mi bat joc de el ?

După spălarea vaselor, Mihael se aşeză într-un fotoliu ca să asculte ştirile. Stăteam tăcută în faţa lui. Curăţam fructe. Ni le treceam unul altuia odată ce erau cojite. Mihael spuse :

— Nota de plată a electricităţii este enormă luna aceasta.

I-am răspuns :

— Toate preţurile cresc. Pînă şi laptele s-a scumpit nu demult.

În noaptea aceea am visat oraşul Danzig.

Eram prinţesă. Din turnul castelului meu priveam în jos spre oraş. O mulţime de cetăţeni se adunaseră la piciorul turnului. Am întins braţele să-i salut. Gestul amintea atitudinea Madonei din vîrful mînăstirii Terra Sancta.

Vedeam aglomeraţia sumbră de acoperişuri. Spre sud-est cerul se întuneca deasupra părţilor vechi ale oraşului. Nori negri veneau mînaţi dinspre nord. Se apropia furtuna. În vale puteam distinge siluetele gigantice ale macaralelor din port, schelete din fier negru. Se desenau pe cerul scăldat în lumina apusului. În vîrful fiecărei macarale scînteia o lumină roşie de control. Ziua devenea treptat cenuşie. Am auzit sirena unui vapor care ieşea din port. Dinspre sud puteam auzi uruitul trenurilor în mişcare, dar trenurile înseşi nu erau vizibile. Se vedea un parc cu tufişuri frunzoase. În mijlocul parcului era un lac lunguieţ şi în centrul lui o mică insulă care servea drept platformă unei statui. Statuia prinţesei. Statuia mea.

Din piață se ridicau strigăte de furie. Eu, prințesa orașului, de sus de unde eram, trebuia să vorbesc poporului care aștepta în piață. Trebuia să-i spun că-l iubesc, că-l iert, dar că am fost grav bolnavă, timp îndelungat. Nu puteam vorbi. Mai eram încă bolnavă. Poetul Saul Tchernichovsky pe care îl numisem șambelan, veni să se așeze la dreapta mea. Vorbi el poporului, folosind cuvinte liniștitoare, într-o limbă care-mi era străină. Lumea îl aclama. Deodată mi s-a părut că disting dincolo de ovații un murmur vag de protest. Poetul rosti patru cuvinte cu rimă, o lozincă sau un proverb, în altă limbă, și mulțimea izbucni într-un rîs molipsitor. O femeie scoase un țipăt. Un copil se cățără pe o coloană și începu să se strîmbe. Un bărbat cu pelerină aruncă o remarcă înveninată. Ovații puternice acoperiră totul. Poetul îmi puse pe umeri o capă călduroasă. I-am atins părul fin, argintiu, cu vîrful degetelor. Gestul provocă o emoție violentă în mulțime, un vuiet care se transformă în tumult. O izbucnire de dragoste sau de mînie.

Un avion zbura deasupra orașului. I-am poruncit să semnalizeze cu lumini verzi și roșii. O clipă mi se păru că avionul zboară printre stele, antrenînd în urma lui pe cele mai slabe dintre ele. Apoi un batalion de soldați dădu năvală în piața Sion. Bărbații cîntau un imn în onoarea prințesei. M-au purtat pe străzi într-o trăsură trasă de patru cai suri. Cu o mînă ostenită trimiteam bezele poporului. Supușii mei se îmbulzeau cu miile în străzile Geula, Mahane Yahuda, Ussishkin și Keren Kayemet. Fiecare braț agita un stegulеț sau o floare. Era o procesiune. Mă sprijineam de brațele celor doi ofițeri sobri, întunecați și grațioși care formau garda mea personală. Eram obosită. Supușii mei îmi aruncau cununi de crizanteme. Crizantemele sînt florile mele preferate. Era zi de sărbătoare. La mănăstirea Terra Sancta Mihael îmi întinse mîna și mă ajută că cobor din trăsură. Ca de obicei era calm și stăpînit. Prințesa știa că momentul era hotărîtor. Simțea că trebuie să aibă o comportare regală. Un mic bibliotecar își făcu apariția, purtînd o calotă neagră. Gesturile lui erau supuse. Era Yehezkel, tatăl lui Mihael. „Alteța voastră“ se înclină maestrul de ceremonii cu supunere „cu îngăduința Alteței voastre“. Dincolo de această aservire mi se părea că simt o umbră de ironie. Nu-mi plăcuse niciodată rîsul sec al bătrînei Sara Zeldin. Nu avea nici un drept să stea acolo pe scară și să rîdă de mine. Eram în subsolul bibliotecii. În penumbră distingeam forme de femei slabe. Stăteau tolănite pe jos, cu picioarele desfăcute, în spațiile înguste de trecere dintre lăzile cu cărți. Dușumeaua era acoperită cu mîzgă. Femeile arătau toate la fel, cu părul vopsit și sînii expuși în mod obscen. Nici nu-mi zîmbea și nu mă trata cu respect. Suferința le era întipărită pe figură. Erau vulgare. Femeile acestea care mă urau, mă atingeau, fără ca totuși să mă atingă. Vîrfurile degetelor le erau ascuțite și amenințătoare. Erau prostituatele din docuri. Își băteau joc în gura mare. Rîgîiau. Erau bete. Din trupurile lor emana un miros rînced. „Sînt prințesa de Danzig“, am încercat să strig, dar vocea îmi pierise. Eram și eu una dintre acele femei. Îmi trecu prin gînd: „Sînt toate prințese de Danzig“. Mi-am

amintit că trebuie să primesc imediat o delegaţie de cetăţeni şi comercianţi, ca să discutăm privilegiile. Nu ştiu ce înseamnă privilegiu. Sînt obosită. Sînt una dintre femeile acestea înrăite. Prin ceaţă, dinspre navele îndepărtate, străbate geamătul unui vapor, ca dinspre locul unui masacru. Eram prizonieră în subsolul bibliotecii. Am fost predată unor femei respingătoare, pe duşumeaua soioasă. Nu uitasem că există un distrugător britanic numit Dragon care mă cunoştea, care va şti să mă recunoască dintre toate, care va veni şi-mi va salva viaţa. Dar marea nu se va reîntoarce în Oraşul Liber pînă la noua eră de gheaţă. Pînă atunci nava Dragon este departe, foarte departe, patrulînd zi şi noapte coasta Mozambicului. Nici o navă nu poate ajunge în oraşul desfiinţat demult. Eram pierdută.

24

SOŢUL MEU MIHAEL GONEN mi-a dedicat primul articol pe care l-a publicat într-o revistă ştiinţifică. Titlul era „Procesul de eroziune în ravinele deşertului Paran". Este şi subiectul tezei sale de doctorat. Dedicaţia era tipărită sub titlu, cu litere cursive :

Autorul doreşte să dedice această lucrare soţiei sale înţelegătoare Hanna.

Am citit articolul şi l-am felicitat pe Mihael. Îmi plăcea felul în care evita să folosească adjective şi adverbe şi se concentra asupra substantivelor şi a verbelor. Îmi mai plăcea cum se

fereşte de perioade lungi, enunţînd fiecare idee printr-o serie de fraze scurte şi concise. Admiram stilul său sec şi pozitiv.

Mihael s-a legat de cuvîntul „sec". Ca toţi oamenii pe care nu-i interesează limba şi folosesc cuvintele în felul în care se servesc de aer şi de apă, Mihael a crezut că am folosit cuvîntul în sens peiorativ. Îi părea rău, spuse el, că nu-i poet, că nu-mi poate dedica o poezie în loc de o lucrare seacă de cercetare ştiinţifică. Fiecare face ce poate. Ştie că aceasta-i o frază răsuflată.

— Mihael, îţi închipui că nu-ţi sînt recunoscătoare pentru dedicaţie, sau că nu-ţi apreciez articolul ?

— Dar nu te acuz. Articolul este destinat geologilor şi specialiştilor în ştiinţe înrudite. Geologia nu-i istorie. Un om cultivat poate foarte bine să-i ignoreze elementele de bază.

Cuvintele lui Mihael m-au mîhnit pentru că încercasem să găsesc calea de a-i împărtăşi bucuria şi, fără să vreau, l-am jignit.

— N-ai putea să-mi explici în cuvinte simple ce înseamnă geomorfologia ?

Mihael, gînditor, întinse mîna şi-şi ridică ochelarii de pe masă. Îi contemplă cu unul dintre zîmbetele lui secrete şi-i puse din nou jos.

— Da, sînt de acord să-ţi explic, dacă doreşti într-adevăr să ştii şi nu întrebi doar ca să-mi faci plăcere. Nu, nu lăsa împletitul. Îmi place să şed în faţa ta şi să-ţi vorbesc în timp ce tu împleteşti. Îmi place să te văd relaxată. Nu trebuie să te uiţi spre mine ; ştiu că mă urmăreşti cu atenţie. Nu ne supunem unul pe altul la un interogatoriu. Geomorfologia se află la

granița dintre geologie și geografie. Tratează despre procesele care intervin la diferențierea formelor de relief de pe suprafața globului. Cei mai mulți oameni consideră greșit că pămîntul a fost creat odată pentru totdeauna în urmă cu multe milioane de ani. De fapt, suprafața pămîntului este într-o permanentă devenire. Dacă recurgem la termenul popular de creație, s-ar putea spune că pămîntul se crează într-un mod progresiv și continuu. Și acum, în timp ce noi stăm de vorbă, factori diferiți, ba chiar opuși, acționează simultan pentru a da contur peisajului și a-l modela atît la suprafață, cît și în interior. Unii dintre factori sînt de natură geologică. Derivă din acțiunea centrului lichid al pămîntului care se răcește în mod gradat și egal. Alți factori sînt atmosferici ca vîntul, inundațiile și contrastele între căldură și frig care se succed în acord cu legile ciclice. Anumiți factori fizici au deasemeni efect asupra proceselor geomorfologice. Din întîmplare, acest fapt simplu este adesea trecut cu vederea de specialiști, poate tocmai fiindcă e atît de simplu : factorii fizici sînt atît de evidenți încît unii dintre cei mai eminenți experți tind uneori să-i neglijeze. Forța gravității, de pildă și acțiunea soarelui. S-au sugerat explicații complicate pentru fenomene care își au originea în simple legi naturale.

În afară de factorii geologici, atmosfera și factorii fizici, trebuie luate în considerație și anumite procese chimice. De pildă topirea metalelor, a zăpezilor, a gheții. Putem spune în concluzie că geomorfologia este punctul de interferență dintre diferite discipline științifice. De altfel mitologia

greacă anticipează acestea, atribuind formarea pămîntului ciocnirilor dintre forțe constante. Acest principiu este acceptat de știința modernă care totuși nu încearcă să explice originea diverșilor factori. Într-un anumit sens noi ne mulțumim cu un domeniu de explorare mult mai puțin vast decît cel abordat de mitologia antică. „Cum" și nu „de ce" este singura întrebare care ne preocupă. Dar unii savanți nu reușesc totdeauna să reziste tentației de a încerca o explicație generală. Școala sovietică, de pildă, atît cît putem fi la curent cu publicațiile lor, folosește uneori concepte împrumutate din domeniul umanistic. Există o mare tentație pentru fiecare om de știință să recurgă la metafore și să se lase legănat de iluzia că metafora poate înlocui explicația științifică. Eu însumi mă feresc de a folosi expresii de efect, curente la anumite școli. Mă refer la termeni vagi ca „atracție", „repulsie", „ritm" și altele de acest fel. Există o linie de despărțire foarte fină între o descripție științifică și o poveste. Mult mai fină decît se obișnuiește să se creadă. Fac tot posibilul să nu depășesc această linie. Poate aceasta-i cauza că articolul meu dă impresia de sec.

— Mihael, am spus eu. Trebuie să clarific o neînțelegere. Cînd am folosit cuvîntul „sec" am vrut să-ți fac un compliment.

— Sînt extrem de fericit că te aud spunînd aceasta, deși îmi vine greu să cred că înțelegem amîndoi același lucru prin cuvîntul „sec". Sîntem atît de diferiți. Dacă poți să-mi acorzi cîteva ore într-o zi, mi-ar plăcea să-ți arăt laboratorul meu și poți asista la un curs. Atunci aș putea să-ți

explic cîte ceva într-un mod mai simplu şi poate mai puţin sec.

— Mîine, i-am spus, alegînd cu grijă cel mai frumos surîs al meu.

— Voi fi încîntat.

A doua zi dimineaţă, l-am trimis pe Yair la grădiniţă cu un bilet de scuză pentru Sara Zeldin : din motive personale urgente, sînt obligată să-mi iau o zi liberă.

M-am dus împreună cu Mihael la laboratorul său, schimbînd două autobuze. Cînd am ajuns, Mihael a rugat femeia de serviciu să facă două cafele şi să i le aducă sus în cameră.

— Două cafele astăzi în loc de una, spuse el vesel şi adăugă repede. Matilda, îţi prezint pe doamna Gonen, soţia mea.

Ne-am dus apoi la biroul lui Mihael, la etajul doi. Era o cămăruţă amenajată la capătul unui lung coridor, de care era separată printr-un perete de placaj. Înăuntru se afla un birou ajuns aici de la vreo instituţie de pe timpul mandatului britanic, o pereche de scaune de trestie şi nişte rafturi goale împodobite doar de o scoică mare care servea drept vas. Sub sticla care acoperea biroul, era o fotografie de a mea luată în ziua nunţii, Yair deghizat pentru Purim şi două pisici albe decupate dintr-o revistă colorată.

Mihael se aşeză cu spatele spre fereastră, îşi întinse picioarele, îşi sprijini coatele pe birou şi încercă să ia o poziţie oficială.

— Vă rog, doamnă, luaţi loc. Ce pot face pentru dumneavoastră ?

În momentul acela uşa se deschise şi Matilda apăru purtînd o tavă cu două ceşti de cafea. S-ar fi putut să audă ultimele cuvinte ale lui Mihael. În zăpăceala lui, Mihael se repetă :

— Matilda, îţi prezint pe doamna Gonen, soţia mea.

Matilda plecă din cameră. Mihael îmi ceru permisiunea să-şi cerceteze cîteva minute hîrtiile. Sorbeam din cafea şi-l priveam, căci ghicisem că dorea acest lucru. Observă că-l privesc şi faţa i se lumină de o satisfacţie liniştită. Cît de puţin e nevoie să facem ca cei care ne sînt aproape să fie mulţumiţi !

După cîteva minute Mihael se ridică. M-am ridicat şi eu. Se scuză pentru mica întîrziere.

— A trebuit să pun puţină ordine în hîrtii. Acum hai să coborîm în laborator. Sper să-l găseşti interesant. Voi fi încîntat să-ţi răspund la orice întrebare.

Politicos şi explicit, soţul meu îmi prezentă laboratorul de geologie. I-am pus întrebări ca să-i ofer prilejul să-mi dea explicaţii. Mă tot întreba dacă n-am obosit şi nu mă plictiseşte. De data aceasta mi-am ales cu multă atenţie cuvintele.

— Nu, Mihael, l-am asigurat eu, nu sînt nici obosită nici plictisită. Îmi place să te ascult cînd explici. Ai darul să explici lucruri complicate, într-un fel precis şi desluşit. Vreau să mai văd şi alte lucruri. Tot ce spui mi se pare complet nou şi fascinant.

Îmi luă mîna într-a lui şi mi-o ţinu cîteva clipe, întocmai cum a făcut pe vremuri, cînd am ieşit din cafeneaua Atara pe stradă, în ploaie.

Ca toţi studenţii de la Litere am considerat întotdeauna că orice subiect ştiinţific este un sistem de corelare între cuvinte şi fapte. Îmi dădeam acum seama că Mihael şi colegii săi nu se preocupau numai de cuvinte, ci căutau comori ascunse în adîncul pămîntului: apă, petrol, sare, minereuri, piatră de construcţie, ba chiar şi pietre preţioase pentru bijuteriile femeilor.

Plecînd din laborator am spus :

— Aş dori să te conving că acasă, cînd am folosit cuvîntul „sec", l-am folosit într-un sens pozitiv. Dacă mă inviţi acum să asist la prelegerea ta, am să mă aşez în fundul sălii şi am să mă simt foarte mîndră de tine.

Nu era destul. Aş fi vrut să pot merge cu el acasă, să-l mîngîi îndelung pe păr. Îmi storceam creierii să găsesc un cuvînt potrivit care să-i aducă din nou în ochi strălucirea timidă de satisfacţie şi bucurie.

Am găsit un loc liber în penultimul rînd. Soţul meu stătea sprijinit în coate de catedră. Trupul lui zvelt luase o poziţie relaxată. Din cînd în cînd se întorcea şi arăta cu o baghetă una dintre diagramele pe care le desenase pe tablă înainte de a-şi începe cursul. Liniile pe care le trăsese cu creta pe tablă erau precise şi delicate. Mă gîndeam la trupul său despuiat de veşminte. Studenţii din anul întîi stăteau aplecaţi asupra caietelor de notiţe. Unul dintre ei ridică odată mîna şi puse o întrebare. Mihael îl privi atent cîteva secunde, încercînd parcă să afle originea întrebării. Cînd începu să dea răspunsul, vorbi în aşa fel de parcă problema ridicată de student

era cea mai importantă dintre toate. Era calm şi reţinut. Chiar pauzele scurte pe care le făcea între două fraze nu-mi dădeau impresia că vin din ezitare ci pentru a alege cît mai atent cuvintele, avînd un adînc simţ al responsabilităţii. Mi-am amintit dintr-odată de bătrînul lector de geologie de la Terra Sancta, în acel februarie cu cinci ani în urmă. Şi el folosea o baghetă ca să indice trăsăturile cele mai semnificative ale filmului documentar. Vocea îi era domoală şi sonoră. Şi soţul meu avea vocea plăcută. Dis-de-dimineaţă, cînd se bărbierea în baie, fredona în şoaptă crezînd că mai sînt încă adormită. Acum, adresîndu-se studenţilor, alegea la fiecare frază cîte un cuvînt, asupra căruia insista, accentuîndu-l uşor, ca şi cum ar fi vrut să atragă discret atenţia celor mai inteligenţi dintre ei. Trăsăturile, braţul şi bagheta bătrînului lector de la Terra Sancta, îmi amintiseră, la lumina unei lanterne magice, de gravurile care ilustrau cărţile pe care le iubisem în copilărie. Moby Dick sau povestirile lui Jules Verne. Nu sînt în stare să uit. Unde voi fi, ce voi fi devenit oare în ziua în care Mihael se va confunda cu umbra bătrînului profesor de la Terra Sancta ?

După prelegere, am luat masa la cantina universităţii.

— Aş dori să-ţi prezint pe soţia mea, spuse Mihael mîndru cîtorva persoane cunoscute, care se întîmplară să treacă pe lîngă noi.

Era ca un elev care-şi prezintă tatăl celebru directorului şcolii sale.

Am băut cafea. Mihael a comandat pentru mine cafea turcească. El prefera cafeaua cu lapte.

Apoi şi-a aprins pipa.

— Nu-mi vine deloc să cred, spuse el, că ai găsit ceva să te intereseze în cursul meu. Eram destul de emoţionat deşi nici unul dintre studenţi nu ştia că şi soţia mea este de faţă. Eram atît de emoţionat, de fapt, încît de două ori am pierdut aproape firul expunerii, din cauză că mă gîndeam la tine şi te priveam. Îmi părea doar rău că nu predau un subiect de literatură. Mi-ar fi plăcut mult să-ţi captez interesul, în loc de a te plictisi cu un subiect atît de sec.

Mihael începuse tocmai să-şi scrie teza de doctorat. Aştepta cu nerăbdare, spunea el, ziua în care bătrînul său tată îşi va putea adresa scrisorile săptămînale „Domnului doctor şi doamnei M. Gonen". Bineînţeles acesta nu-i decît sentimentalism pueril, dar fiecare om pune preţ pe cîte un astfel de sentiment. Pe de altă parte, nu poţi să te grăbeşti cînd îţi scrii teza de doctorat. Mai ales dacă este vorba de un subiect complicat ca al lui.

Spunînd cuvintele „subiect complicat", un uşor rictus îi încreţi faţa şi pentru o clipă mi-am dat seama cum se vor extinde în viitor ridurile fine care îi apăruseră nu de mult în jurul gurii.

25

ÎN VARA ANULUI 1955 am plecat cu fiul nostru la Holon, să petrecem o săptămînă de vacanţă odihnindu-ne şi înotînd în mare.

Alături de noi în autobuz şedea un om îngrozitor, un mutilat de război probabil, sau vreun refugiat din Europa. Faţa îi era boţită şi orbita unui ochi goală. Partea cea mai îngrozitoare era gura : nu avea buze şi deci i se vedeau toţi dinţii, ca şi cum ar fi rînjit de la o ureche la alta, sau ar fi fost un craniu gol. Îndată ce nefericitul nostru tovarăş de călătorie privi spre copil, Yair îşi ascunse faţa la pieptul meu, dar din cînd în cînd, ca şi cum ar fi vrut să-şi ascută teama, arunca o privire furişă spre trăsăturile devastate. Umerii băiatului tremurau şi faţa îi era albă de spaimă.

Străinul se amuza teribil de acest joc. Nu-şi întorcea faţa şi nu-şi lua ochiul unic de la fiul nostru. Încercînd parcă să apese pe toate corzile spaimei lui, începu să se strîmbe şi să-şi dezgolească dinţii pînă cînd m-a cuprins şi pe mine frica. Pîndea cu aviditate fiecare privire a băiatului şi încerca să se strîmbe de fiecare dată. Yair începu să guste acest joc îngrozitor. Se ridica şi privea fix la străin aşteptînd cu răbdare să facă o nouă grimasă, ca atunci să-şi ascundă din nou faţa la pieptul meu şi să tremure violent. I se scutura tot trupul. Jocul se desfăşura fără nici un sunet. Yair suspina cu muşchii, cu plămînii, dar nu şi cu vocea.

Nu puteam face nimic ; nu mai erau alte locuri libere. Mutilatul şi copilul nu îngăduiau nici lui Mihael să se interpună, aşa cum încerca să o facă, Se aplecau ca să se privească pe la spatele lui sau pe sub braţ.

Cînd am coborît din autobuz, la autogara centrală din Tel Aviv, străinul veni la noi şi-i oferi

lui Yair un biscuit. Avea mănuşi, deşi era în plină vară. Yair acceptă biscuitul şi şi-l strecură tăcut în buzunar.

Bărbatul atinse cu un deget obrazul băiatului, spunînd :

— Ce copil drăguţ ! Ce băieţel dulce !

Yair tremura înfrigurat, dar nu scoase nici o vorbă.

După ce ne-am urcat în autobuzul de Holon, copilul scoase biscuitul din buzunar, îl ţinu în mînă, în faţa lui şi rosti o singură frază :

— Cine are chef să moară, n-are decît să-l mănînce.

— Nu trebuie să accepţi daruri de la necunoscuţi, l-am mustrat eu.

Yair căzu pe gînduri. Începu să spună ceva, se răzgîndi şi în cele din urmă zise :

— Omul acela era foarte rău. Nu era deloc evreu.

Mihael se simţi obligat să intervină :

— A fost probabil foarte grav rănit în război. Este poate un erou.

Yair se îndărătnici.

— Nu este erou. Nici măcar evreu. Om rău şi atîta tot.

Mihael îl întrerupse sever :

— Lasă trăncăneala, Yair.

Copilul apropie biscuitul de gură şi începu din nou să tremure din toate mădularele. Mormăi :

— Am să mor. Aşa îţi trebuie. Am să mănînc asta.

Eram gata să-i spun : „N-ai să mori niciodată" citînd dintr-un pasaj frumos de Gershom Shoffman, dar Mihael care nu ştia să rîdă, nici să ia

lucrurile în uşor, mi-o luă înainte cu nişte cuvinte mai bine chibzuite :

— Ai să mori la o sută douăzeci de ani. Şi acum lasă, te rog, prostiile. Am terminat.

Yair îl dădu ascultare. Un timp ţinu buzele bine strînse. În cele din urmă spuse şovăitor, ca şi cum ar fi încheiat un proces mental foarte complicat :

— Cînd ajungem la bunicul Yehezkel, n-am să mănînc nimic. Nimic, nimic.

Am rămas şase zile la bunicul Yehezkel. Dimineţile stăteam cu copilul pe plajă la Bat Yam. Zilele erau liniştite.

Yehezkel Gonen nu mai lucra la departamentul municipal al apelor. De la începutul anului, trăia dintr-o mică pensie. Nu-şi neglija totuşi îndatoririle la sediul local al partidului muncitoresc. Se ducea seară de seară la club, cu mănunchiul său de chei în buzunar. Îşi nota într-un carneţel că trebuie să ducă perdelele la curăţat, să cumpere o sticlă cu suc de fructe pentru cel care va vorbi, să adune recipisele şi să le claseze după dată. Dimineţile şi le petrecea studiind noţiunile de bază de geologie, căci se înscrisese la un curs prin corespondenţă organizat de Institutul Educaţiei Publice, în dorinţa de a purta conversaţii ştiinţifice simple cu fiul său.

— Constat că am acum timp liber din belşug, afirma el. Omul nu trebuie să spună niciodată : „sînt prea bătrîn ca să mai profit de pe urma învăţăturii". Consideraţi, vă rog, că apartamentul ăsta vă aparţine, ne mai spunea el. Faceţi abstracţie de existenţa mea. Dacă vă gîndiţi

mereu la mine, nu o să vă priască vacanța. Dacă vă vine chef să schimbați aranjamentul mobilei, sau să lăsați paturile desfăcute, nu vă sfiiți s-o faceți. Nu trebuie să vă simțiți obligați la nimic din politețe. Vreau să vă bucurați de o odihnă totală. Îmi păreți amîndoi atît de tineri, dragii mei ! Atît de tineri încît dacă nu aș fi atît de încîntat să vă văd, m-ar cuprinde mila de mine însumi.

Yehezkel repetă această frază cu mai multe ocazii. Din tot ce spunea se degaja o anumită pedanterie ceremonioasă, fie din cauză că obișnuia să enunțe cuvintele ca și cum s-ar fi adresat unui mic public, fie pentru că era înclinat să folosească expresii care de obicei sînt întrebuințate numai la ocazii solemne. Îmi aminteam cum spusese Mihael, în cursul conversației noastre de la cafeneaua Atara, că tatăl său întrebuințează frazele ebraice în felul în care se mînuiesc piesele fragile de porțelan. Îmi dădeam acum seama că Mihael, din pură întîmplare, reușise să facă o caracterizare foarte exactă.

Din prima zi se statornicise o prietenie foarte puternică între bunic și nepot. Se sculau amîndoi la șase dimineața, foarte atenți să nu ne trezească și pe noi, se îmbrăcau, luau un mic dejun frugal și plecau să se plimbe pe străzile deșarte. Lui Yehezkel îi plăcea să-și inițieze nepotul în misterele serviciilor municipale ; ramificarea rețelei electrice de la transformatorul central, circuitul apelor, cartierul general al pompierilor, semnalele de alarmă și hidranții plasați în diferite puncte ale orașului, colectarea gunoaielor de

către serviciile de igienă, rețeaua liniilor de autobuz. Era o întreagă lume, nouă, înzestrată cu o fascinantă logică proprie. O altă noutate amuzantă era numele cu care bunicul își chema nepotul :

— Părinții tăi te cheamă Yair, dar eu am să-ți spun Zalman, căci numele tău adevărat este Zalman.

Copilul nu respinse numele cel nou, dar conform unui anumit principiu de echitate, știut doar de el însuși, începu să-l strige pe bătrîn cu același nume, Zalman. La opt și jumătate se înapoiau de la plimbare și Yair anunța :

— Zalman și Zalman s-au întors.

Rîdeam cu lacrimi. Nici măcar Mihael nu-și putea stăpîni un zîmbet.

Cînd ne sculam și noi, găseam micul dejun gata pregătit pe masa din bucătărie : salată, cafea și felii de pîine albă, unse cu unt.

— Zalman v-a pregătit totul cu propria lui mînă, nu-i așa că-i băiat deștept ? declara Yehezkel mîndru.

Adăuga apoi ca să nu falsifice realitatea :

— Cît despre mine i-am dat numai cîteva sfaturi.

Apoi Yehezkel ne întovărășea pe toți trei la stația de autobuz, atrăgîndu-ne atenția să ne ferim de curenți și de insolație. Odată îndrăzni să spună :

— Aș veni și eu, dar mi-e teamă să nu vă fiu o povară.

La amiază, cînd ne întorceam de la plajă, Yehezkel ne pregătea un prînz vegetarian : ouă, legume, pîine prăjită și fructe. Carne nu apă-

rea niciodată pe masa lui, în urma unui principiu pe care se abținea să ni-l explice, ca să nu ne plictisească. În timpul mesei, își dădea silința să ne distreze cu întîmplări din copilăria lui Mihael, ca de pildă ce a spus odată Mihael liderului Moshe Shertok, care venise în vizită la școala lui primară și cum acesta sugerase să publice spusele lui Mihael într-o revistă pentru copii.

În timpul meselor, Yehezkel povestea nepotului său istorioare despre arabi răi și arabi buni, evrei răi și evrei buni, eroismul unor copii evrei și despre ofițeri britanici care maltratau copiii emigranților clandestini.

Yair se dovedea a fi elev atent și devotat, nu-i scăpa nici un cuvînt și nu uita nici un amănunt. Părea să întrunească setea de cunoaștere a lui Mihael cu deprimanta mea aptitudine de a nu uita nimic. Puteai să-l faci să treacă un examen cu toate cele învățate de la „bunicul Zalman“ : Firele electrice sînt legate de stația Reading ; rezerva de apă este adusă dintr-un izvor din Rosh Haayin ; Bevin fusese un englez rău, iar Wingate unul bun.

Bunicul ne răsfăța cu mici daruri. Cinci cravate într-o cutie pentru Mihael, pentru mine „Poezia Ebraică în Spania și Provincii“ de profesorul Shirman, iar pentru nepotul său cumpără o mașină roșie de pompieri cu sirenă, care chiar funcționa.

Zilele se scurgeau liniștite.

Afară, în spațiile verzi dintre blocurile muncitorești, erau plantați ficuși în jurul unor pătrate de gazon bine îngrijit. Păsărelele cîntau toată ziua. Orașul era alb și scăldat în lumina soare-

lui. Spre seară se pornea o briză dinspre mare și Yehezkel deschidea larg obloanele și ușa bucătăriei :

— Bate un vînt răcoritor, spunea el. Aerul de mare este respirația vieții.

La zece seara, cînd se întorcea de la club, bătrînul se apleca deasupra patului ca să-și sărute nepotul adormit. Apoi venea la noi pe balcon și stăteam împreună pe șezlongurile destrămate. Se abținea să ne vorbească despre partid temîndu-se că s-ar putea să nu ne intereseze ceea ce îl interesa pe el. Nu-și îngăduia să ne plictisească în cursul scurtei noastre vacanțe. Îndruma în schimb conversația spre subiecte pe care le considera mai apropiate de inima noastră. Îmi vorbea despre Josef Hayyim Brenner care fusese ucis nu departe de Holon în urmă cu treizeci și cinci de ani. Brenner, după părerea lui, fusese un mare scriitor și un mare socialist, deși profesorii din Ierusalim îl priveau de sus, reproșîndu-i că se amestecase prea mult în politică și nu fusese un estet pur.

— Ascultă-mă ce-ți spun, zicea el, mai curînd sau mai tîrziu valoarea lui Brenner va fi recunoscută din nou chiar la Ierusalim.

Nu mă hazardam să-l contrazic.

Îl bucura tăcerea mea pe care o considera drept încă o dovadă de bun gust. Ca și Mihael, considera că sînt înzestrată cu un suflet sensibil.

— Ai să mă ierți dacă-mi îngădui să fiu sentimental spunîndu-ți că-mi ești la fel de dragă ca o fiică ?

Cu Mihael vorbea despre resursele naturale ale țării.

— Nu-i departe ziua cînd se va descoperi petrol la noi în țară. Nu am nici cea mai vagă îndoială. Îmi amintesc cît de sceptici erau așa-zișii experți în legătură cu un vers din Deuteronomy „O țară unde pietrele sînt din fier și din munții căreia poți scoate cupru". Și acum avem Muntele Manara și avem Timna : fier și cupru. Sînt convins că în curînd se va descoperi și petrol. Existența lui este limpede menționată în Talmud și vechii rabini erau oameni practici și realiști, ceea ce scriau era bazat pe cunoștințe temeinice, nu doar pe sentimente. Sper, fiule, că nu ești și tu un geolog lipsit de imaginație. Sînt convins că destinul te va alătura celor care caută și descoperă lucruri noi. Dar acum trebuie să încetez de a vă mai plictisi pe amîndoi cu vorbăria asta. Voi sînteți aici în vacanță și eu, nebun bătrîn ce sînt, trăncănesc despre lucruri care fac parte din activitatea voastră profesională, ca și cum nu v-ar aștepta suficiente eforturi intelectuale cînd vă veți întoarce la Ierusalim. Ce pisălog bătrîn mai sînt și eu ! De ce nu mergeți acum amîndoi la culcare ca să vă treziți mîine dimineață proaspeți și bine dispuși ? Noapte bună, dragii mei. Somn ușor. Și să nu dați atenție sporovăielilor unui bătrîn care trăiește singur și are rar norocul să vorbească cu cineva.

Zilele erau liniștite.

După-amiezile ne duceam în grădinile publice unde ne întîlneam cu prieteni și vecini care preziseseră cu toții un viitor strălucit lui Mihael și erau acum bucuroși să-i împărtășească succesele. Erau mîndri să strîngă mîna soției lui, să-i ciupească de obraz fiul și să povestească întîmplări

hazlii de pe vremea cînd îl purtau pe Mihael, copil, în brațe.

În fiecare zi Mihael îmi aducea un ziar și o revistă colorată. Eram bronzați. În piele ni se impregnase mirosul mării. Orașul era mic, iar casele văruite.

— Holon este un oraș nou, spunea Yehezkel Gonen. Aici nu s-a încercat să se restaureze o splendoare din antichitate, ci s-a ridicat din nisip un orășel curat și plăcut. Iar eu, care îl cunosc de la început, mă bucur în fiecare zi de el, deși nu are, bineînțeles, nici urmă din ce aveți voi la Ierusalim.

În ultima seară veniră cele patru mătuși din Tel Aviv ca să ne vadă. Au adus daruri pentru Yair, l-au îmbrățișat vijelios și l-au sărutat energic. În mod excepțional au fost toate patru agreabile ; chiar tanti Jenia ne-a scutit de lamentările ei obișnuite.

Mătușa Leah a luat cuvîntul :

— Cred că pot spune, din partea noastră a tuturor, că nu ai înșelat speranțele pe care noi le-am pus în tine, Mișa. Hanna ar trebui să radieze de mîndrie pentru succesul tău. Îmi mai aduc aminte cum își băteau prietenii lui Mișa joc de el după războiul de independență, că nu se duce cu ei, ca un nătărău, la vreun kibuț în Neghev. A preferat, pe bună dreptate, să meargă la Ierusalim, la universitate, și să fie de folos familiei și poporului său cu mintea, cu talentul și nu cu forța mușchilor ca un animal de povară. Și acum, că Mihael al nostru este aproape doctor, aceiași prieteni care îl luau în bătaie de joc vin să-l roage să le îndrume și lor primii pași

spre universitate. Şi-au irosit, ca proştii, cei mai buni ani din viaţă şi acum sînt scîrbiţi şi obosiţi de kibuţul lor din Neghev, pe cînd Mişa al nostru, care a dat dovadă de înţelepciune de la bun început, îşi poate permite, dacă ar vrea, să plătească pe acei amici aroganţi ca să-i mute mobila din vechiul apartament în cel nou pe care cu siguranţă îl va obţine în curînd.

Spunînd „kibuţul din Neghev" mătuşa Leah şi-a încreţit faţa: pronunţa numele Neghev aproape ca pe o înjurătură. Ultimele cuvinte făcură pe toate patru mătuşile să izbucnească în hohote ascuţite de rîs. Yehezkel interveni:

— Nici un om nu trebuie dispreţuit.

Mihael reflectă cîteva momente, apoi se declară de acord cu tatăl său, adăugînd că, după părerea lui, educaţia nu schimbă valoarea de bază a unei persoane.

Această opinie fu primită cu încîntare de tanti Jenia. Ea ne atrase atenţia că succesul nu i se urcase la cap lui Mihael şi nu-i alterase modestia.

— Modestia este o calitate foarte folositoare. Totdeauna am susţinut că datoria unei soţii este aceea de a încuraja soţul pe calea succesului. Numai cînd bărbatul e un om de nimic, soţia lui este forţată să-şi aleagă calea spinoasă de a se lupta ca un bărbat, ca să răzbată într-o lume a bărbaţilor. Acesta a fost destinul meu. Sînt bucuroasă că Mişa nu a rezervat asemenea sarcină soţiei sale. Şi tu, dragă Hanna, şi tu trebuie să fii mulţumită, pentru că în lume nu există o satisfacţie mai mare ca aceea cînd un efort susţinut este încununat de succes, succes care în viitor, sînt sigură, va fi şi mai mare. Acesta

mi-a fost crezul de cînd eram copil. Toate necazurile prin care am trecut nu mi-au slăbit cu nimic credinţa. Dimpotrivă, mi-au întărit-o.

Niciodată n-am să uit ce a făcut Yehezkel în dimineaţa zilei în care urma să ne întoarcem la Ierusalim. S-a urcat pe o scară la rafturile de sus ale unui dulap şi a coborît o cutie mare, din care a scos uniforma de sentinelă decolorată şi mototolită. A mai dat la iveală din dulap şi o şapcă veche, numită „kolpak" pe care i-a pus-o nepotului său pe cap.

Era aşa de mare încît aproape îi acoperea ochii. Bunicul şi-a tras uniforma peste pijamaua cu care era îmbrăcat.

Toată dimineaţa, pînă la ora plecării, cei doi au luat cu asalt apartamentul, înscenînd lupte şi manevre. S-au împuşcat unul pe altul cu bastoane, ascunşi în tranşee, în spatele mobilelor. Se strigau unul pe altul „Zalman". Faţa lui Yair era luminată de o bucurie frenetică pe măsură ce descoperea, pentru prima dată, desfătarea puterii, iar bătrînul soldat asculta fiecare comandă cu neclintită supunere. Yehezkel a fost un bătrîn fericit în acea dimineaţă din urmă, a ultimei noastre vizite la Holon. Timp de un minut mi s-a strîns inima la senzaţia că scena îmi era bine cunoscută, ca şi cum aş mai fi văzut-o cu mulţi, mulţi ani în urmă. Era ca o copie ştearsă a unui original mult mai clar, mult mai bine conturat. Nu-mi aduceam aminte nici unde, nici cînd. M-a săgetat un fior în lungul şirii spinării şi am simţit o pornire arzătoare să transpun ceva în cuvinte, să-mi avertizez poate fiul şi socrul

de pericolul focului și al electrocutării. Dar jocul lor nu avea nici o legătură cu asemenea riscuri. Mă stăpînea un impuls de a-i cere lui Mihael să plecăm imediat, dar nu eram în stare să scot o vorbă. Ar fi sunat prostesc și grosolan. Ce mă făcea oare să fiu atît de neliniștită ? Cîteva formații de avioane de luptă trecuseră în dimineața aceea, în zbor jos, peste Holon. Nu cred că acesta a fost motivul stării mele de agitație. Nu cred că motivul este cuvîntul potrivit în acest context. Avioanele de luptă vîjîiau pe sus, geamurile zăngăneau. Aveam impresia că toate acestea nu le trăiam în nici un caz pentru prima oară.

Înainte de plecare, socrul meu Yehezkel m-a sărutat pe amîndoi obrajii. Cu acest prilej am observat că ochii lui păreau schimbați, ca și cum pupilele încețoșate i se măriseră, acoperindu-i albul ochilor. Fața îi era și ea cenușie, obrajii subțiri și zbîrciți și buzele care mi-au atins fruntea nu erau calde. Prin contrast mîna lui era uimitor de fierbinte ; o strîngea pe a mea cu o energie aproape frenetică, ca și cum bătrînul ar fi încercat să-mi dea degetele lui în dar. Patru zile după reîntoarcerea noastră la Ierusalim, toate acestea îmi veniră în minte într-o străfulgerare orbitoare, cînd, spre seară, sosi mătușa Jenia să ne anunțe că Yehezkel se prăbușise în stația de autobuz din fața casei sale.

— Seara trecută, nu mai departe de seara trecută, Yehezkel a fost la noi în vizită, spunea ea pe un ton de scuză de parcă ar fi vrut să risipească o bănuială urîtă. Seara trecută a fost la noi în vizită și nu s-a plîns de nici o suferință. Ba dimpotrivă, mi-a vorbit despre un nou ser împotriva paraliziei infantile care tocmai fusese descoperit în America. Era......normal. Perfect normal. Și apoi, pe neașteptate, azi dimineață, chiar sub ochii vecinilor săi, familia Globerman, a căzut jos în stația de autobuz.

Începu brusc să suspine.

— Mișa orfan !

Pe cînd plîngea, își răsfrîngea buzele ca un bătrîn copil certat. Strîngea cu putere capul lui Mihael la pieptul ei slab, alintîndu-i fruntea, apoi se opri.

— Mișa, cum e posibil ca un om să cadă așa deodată pe trotuar, fără nici un motiv, cum ți-ar cădea din mînă o geantă sau un pachet ? Chiar așa, jos pe trotuar și.... e groaznic. Nu-i.... nu-i drept. E revoltător. Ca și cum bietul Yehezkel n-ar fi fost decît o geantă sau un pachet, să cadă astfel și să se spargă...... este......gîndește-te ce impresie face, Mișa..... ce rușine..... cu Globermanii de alături privind din balcon ca dintr-o lojă, la operă, iar niște străini să-l ridice ținîndu-l de brațe și de picioare și să-l dea la o parte ca să nu împiedice circulația și întorcîndu-se apoi să-i culeagă pălăria și ochelarii și cărțile care se împrăștiaseră pe toată strada...... Și știi unde se ducea ?

Tanti Jenia ridică vocea pînă deveni un vaiet strident.

— Se ducea pînă la bibliotecă ca să restituie niște cărți împrumutate, nu avusese deloc intenția să ia autobuzul. Din pură întîmplare a căzut chiar în stația de autobuz, peste drum de

Globermani. Un om atît de blînd...... atît de amabil...... atît de blînd și așa, pe neașteptate..... ca la circ, ți-o spun, ca la cinematograf, un om merge liniștit pe stradă și dintr-odată vine cineva pe la spate, îi trage cu un baston în cap și el se apleacă și se prăbușește...... ca și cum omul nu ar fi decît o păpușă de cîrpe, sau așa ceva. Ți-o spun eu, Mișa, viața nu-i decît un rahat împuțit. Lăsați copilul la vecini, sau unde știți și veniți repede cu mine la Tel Aviv. Leah a rămas singură acolo, stîngace cum o știți, ca să facă toate aranjamentele necesare. Sînt o mie de formalități. Un om moare și sînt atîtea formalități de-ai crede că pleacă cel puțin în străinătate. Luați-vă hainele și să mergem. Între timp mă duc la farmacie să comand un taxi și...... da, Mișa, te rog, pune-ți haine negre, sau cel puțin un surtuc și grăbiți-vă amîndoi, vă rog. Ce dezastru, Mișa, ce groaznic dezastru !

Mătușa Jenia plecă. Îi auzeam pașii grăbiți pe scări și pe pavajul din curtea de sub fereastră. Am rămas în aceeași poziție în care mă găsise la intrare, sprijinindu-mă de scîndura de călcat, cu fierul încins în mînă. Mihael se repezi în balcon, ca și cum ar fi vrut s-o strige : „tanti Jenia. tanti Jenia !".

După un minut intră din nou în cameră. Trase obloanele, închise ferestrele în tăcere și apoi ieși să închidă ușa de la bucătărie. Trecînd prin coridor lăsă să-i scape un geamăt înăbușit. Probabil dăduse cu ochii de propriul său chip în oglinda de la cuier. Deschise dulapul, își scoase costumul negru și mută cureaua de la un pantalon la altul.

— Tata a murit, spuse încet, fără să mă privească, ca și cum nu aș fi fost de față cînd venise mătușa Jenia.

Am pus fierul jos, pe dușumea, sub dulap, am dus scîndura de călcat în baie și am intrat în camera lui Yair. L-am oprit din joacă, am scris un bilețel și l-am trimis cu el la familia Kamnitzer.

— Bunicul Yehezkel e rău bolnav, i-am spus înainte de plecare.

Un ecou diformat al cuvintelor mele se întoarse la mine de pe scări, pe cînd Yair, emoționat, vestea pe toți copiii din casă :

— Bunicul Zalman e foarte bolnav și părinții mei pleacă să-l facă iar bine.

Mihael puse portofelul în buzunarul interior și încheie nasturii sacoului costumului negru care aparținuse cîndva răposatului meu tată și pe care mama mea Malca îl transformase ca să i se potrivească lui. Își puse pălăria. Cu un gest automat, își luă vechea lui servietă neagră, uzată, apoi o puse la loc enervat.

— Sînt gata de plecare, anunță el. Poate că nu se cuvenea ca tanti Jenia să spună anumite lucruri, dar are dreptate. N-ar fi trebuit să se întîmple așa. Nu-i drept. Să te pornești împotriva unui bătrîn cinstit și cumsecade, care nu-i cine știe ce puternic sau sănătos, și să-l dobori pe neașteptate jos pe trotuar, în mijlocul orașului, ziua în amiaza mare, ca pe un criminal periculos. E lipsă de decență, îți spun, Hanna, e o cruzime, da...... e o cruzime !

Pe cînd spunea aceste cuvinte începu să tremure din tot trupul, ca un copil care se trezește

într-o noapte de iarnă şi, în loc s-o vadă pe mama, dă cu ochii de un chip străin care îl priveşte din întuneric.

26

ÎN PRIMA SĂPTĂMÎNĂ după înmormîntare, Mihael renunţă să se mai bărbierească. Nu cred că a procedat astfel din respect pentru tradiţie, sau din consideraţie pentru dorinţa tatălui său (Yehezkel se socotea pe sine însuşi ateu). Simţea poate că ar fi fost degradant să se radă în timpul săptămînii lui de doliu. Cînd sîntem copleşiţi de durere, găsim uneori amarnic de degradante cele mai banale îndeletniciri. Lui Mihael nu-i plăcuse niciodată să se radă. Obrajii îi fură repede acoperiţi de ţepi negricioşi şi aspri care îi dădeau un aer furios.

Cu barba lui nerasă, Mihael îmi părea alt om. În anumite momente aveam senzaţia că trupul îi este mai puternic decît îl ştiam în realitate. Gîtul i se subţiase. În jurul gurii îi apăruseră riduri care sugerau o ironie amară, străină de el. Ochii aveau o expresie obosită, de parcă ar fi fost istovit de muncă fizică. În zilele lui de doliu, soţul meu avea înfăţişarea unui muncitor amărît, dintr-unul din micile ateliere de pe strada Agrippa.

O bună parte din zi, Mihael stătea într-un fotoliu, în papuci îmblăniţi şi halat gri deschis cu carouri mai închise. Cînd îi puneam ziarul în braţe, se apleca să-l citească. Dacă ziarul luneca pe jos, nu-şi dădea osteneala să-l ridice. Nu-mi dădeam seama dacă era îngîndurat sau absent. Odată mi-a cerut să-i torn un pahar de coniac. I-am îndeplinit dorinţa, dar păru că nu-şi mai aduce aminte. Mă privi surprins şi nu se atinse de băutură. Altădată, după ce ascultase buletinul de ştiri, a remarcat :

— Ce ciudat !

Nu a mai adăugat nimic. Nici eu nu l-am întrebat. Becul răspîndea o lumină galbenă.

Mihael a fost foarte tăcut în zilele care au urmat morţii tatălui său. Casa întreagă era tăcută. Aveam impresia uneori că sîntem cu toţii în aşteptarea unei veşti. Cînd Mihael îmi spunea cîte ceva mie sau copilului, vorbea blînd, de parcă eu aş fi fost în doliu. În timpul nopţilor îl doream cu pasiune. Sentimentul era penibil. De atîţia ani de cînd eram căsătorită, niciodată nu simţisem în ce măsură această dependenţă poate fi umilitoare.

Într-o seară, soţul meu îşi puse ochelarii şi-şi sprijini mîinile de birou. Stătea adus de spate, cu capul plecat. Intrînd în cameră am văzut în soţul meu pe Yehezkel Gonen. M-am cutremurat. Aplecat, cu umerii căzuţi, cu un aer şubred, Mihael părea să-l încarneze pe tatăl său. Mi-a venit în minte ziua nunţii noastre. Ceremonia de pe terasa acoperiş a clădirii vechiului rabinat din faţa librăriei Steimatzky. Şi atunci Mihael semănase atît de mult cu tatăl său, încît l-am confundat pe unul cu celălalt. N-am uitat.

Mihael îşi petrecea dimineţile stînd în balcon şi urmărind din ochi pisicile care se fugăreau pe jos, prin curte. Totul era calm. Nu-l mai văzu-

sem niciodată stînd atît de liniştit. Totdeauna era grăbit să ajungă la zi cu anumite rămîneri în urmă. Vecini pioşi veneau să-i prezinte condoleanţe. Mihael îi primea cu politeţe rece. Ca un profesor sever care priveşte pe un elev ce l-a decepţionat, fixa prin ochelari pe cei din familia Kamnitzer sau pe domnul Glick, făcînd să le rămînă cuvintele de simpatie în gît.

Doamna Zeldin veni codindu-se. Dorea să ne propună să-l lăsăm pe Yair la ea pînă vor trece zilele de doliu. Un surîs amar tremură în jurul gurii lui Mihael.

— De ce? spuse el. Doar n-am murit eu.

— Doamne fereşte. Nici să nu pomenim de aşa ceva, se sperie vizitatoarea. M-am gîndit că poate......

— Poate ce? i-o tăie Mihael scurt.

Bătrîna învăţătoare se fîstîci. Îşi luă grăbită rămas bun, scuzîndu-se de parcă ne-ar fi ofensat.

Domnul Kadishman sosi îmbrăcat într-un costum din serj negru, cu o expresie solemnă pe faţă. Ne anunţă că avusese plăcerea să-l cunoască puţin pe decedat, datorită domnişoarei Leah Ganz. În afară de unele divergenţe politice, avusese întotdeauna adînc respect pentru defunct. Fusese unul dintre puţinii oameni oneşti din mişcarea muncitorească. Nu unul dintre ipocriţi, ci unul din cei induşi în eroare.

— Nu s-a pierdut. A plecat doar mai înainte.

— Că nu s-a pierdut este sigur, conveni Mihael rece.

Mi-am înăbuşit un zîmbet.

Soţul prietenei lui Mihael din Tirat Yaar veni pînă la uşă, refuză să intre din delicateţe, dar

mă rugă să-i comunic lui Mihael că a trecut pe la noi şi că ia parte la durerea noastră. Şi din partea Liorei, bineînţeles.

În cea de a patra seară, veniră în vizită profesorul de geologie şi doi asistenţi. Se aşezară pe divanul din salon, cu faţa spre fotoliul lui Mihael. Şedeau cu spatele drept şi genunchii lipiţi, considerînd că nu se face să se sprijine de spătar. M-am aşezat pe un scăunel lîngă uşă. Mihael m-a rugat să fac cafea pentru oaspeţii noştri, iar pentru el un ceai fără lămîie, ca să nu-i dea arsuri la stomac. Se interesă apoi de rezultatele cercetărilor făcute la Nahal Arugot în Neghev. Cînd unul dintre cei doi tineri începu să vorbească, îşi întoarse deodată faţa spre fereastră, cu un spasm violent, de parcă un resort s-ar fi rupt în interiorul său. Umerii îi tremurau. M-am alarmat, avînd senzaţia că izbucnise în hohote de rîs pe care nu şi le putea stăpîni. Îşi întoarse apoi din nou capul. Faţa îi era obosită şi goală de orice expresie. Se scuză şi-i rugă să continue.

— Vă rog nu omiteţi nimic. Vreau să aud totul.

Tînărul care începuse să vorbească reluă fraza de acolo de unde o lăsase. Mihael îmi aruncă o privire cenuşie, de parcă ar fi fost mirat de un amănunt în aspectul meu pe care nu-l observase înainte. Briza nopţii făcea să se lovească obloanele de zidul casei. Se părea că timpul vrea să îmbrace forme vizibile. Lumina electrică, tablourile, mobila, umbra aruncată de mobilă, linia tremurătoare dintre petecele de lumină şi de umbră.

Profesorul prinse dintr-odată viață și-l întrerupse pe asistent.

— Schițele pe care le-ai desenat pentru noi la începutul lunii nu ne-au decepționat, Gonen. Faptele confirmă ipotezele tale. Iată de ce sentimentele noastre sînt împărțite. Sîntem dezamăgiți de rezultatele sondajului, dar impresionați de competența ta.

Mai adăugă apoi o observație complicată despre ingratitudinea cercetărilor aplicate, în comparație cu cele teoretice. Accentuă importanța intuiției creatoare pentru ambele categorii de cercetare.

Mihael observă placid :

— Curînd vine iarna. Nopțile au devenit mai lungi. Mai lungi și mai reci.

Cei doi asistenți schimbară o privire, apoi se uitară pe furiș spre profesor. Bătrînul clătină energic din cap, vrînd să le arate că a priceput sugestia. Se ridică și spuse solemn :

— Noi toți îți împărtășim durerea, Gonen. Așteptăm cu nerăbdare să te avem din nou printre noi. Încearcă să fii tare și...... fii tare, Gonen.

Musafirii își luară rămas bun. Mihael îi întovărăși pe culoar. Se grăbi să-l ajute pe profesor să-și îmbrace paltonul. Mișcările îi erau neîndemînatice și se simți obligat să-și ceară scuze, cu un surîs slab. De la începutul serii, îl găsisem tot timpul impresionant, dar micul lui surîs m-a întristat. Politețea lui izvora din respect și nu din simpatie. Conduse oaspeții pînă la ușă. După plecarea lor se întoarse în cameră. Stătea tăcut, cu fața spre fereastra întunecată și cu spa-

tele spre mine. În cele din urmă vorbi, fără să-și răsucească umerii.

— Încă un pahar cu ceai, te rog, Hanna, și n-ai vrea să stingi lumina mare ? Cînd tata ne-a rugat să punem băiatului un nume cam demodat, ar fi trebuit să-i respectăm dorința. La zece ani am avut o anghină cu temperatură foarte ridicată. Toată noaptea, noapte de noapte, tata a stat lîngă patul meu. Schimba mereu compresa rece pe care mi-o punea pe frunte și cînta iarăși și iarăși singurul cîntec de leagăn pe care îl știa. Cîntecul suna așa :

> E timpul de dormit
> Căci ziua s-a sfîrșit.
> Soarele în mare a apus
> Stele lucesc pe boltă sus.
> Dormi pui iubit (bis)

Ți-am povestit vreodată, Hanna, că tanti Jenia și-a dat toată silința să găsească o a doua soție pentru tata. Foarte rar trecea pe la noi fără să fie însoțită de vreo prietenă sau cunoștință. Infirmiere între două vîrste, emigrante poloneze, văduve slabe. Femeile începeau prin a-mi face mie avansuri ; mă îmbrățișau, mă sărutau, îmi aduceau cutii cu bomboane, mă alintau. Tata se prefăcea că nu înțelege intențiile mătușii Jenia. Era politicos. Începea să vorbească despre decretele înaltului comisar și de-al de astea. Cînd am făcut anghina, aveam febră mare și toată noaptea curgea sudoarea din mine. Așternutul era ud. Tot la două ore tata schimba cearșafurile, cu mare grijă. Își dădea silința să nu mă scuture, dar de fiecare

dată întrecea măsura. Mă trezeam şi plîngeam. Înainte de revărsatul zorilor, tata spăla toate cearşafurile în baie şi apoi ieşea pe întuneric să le întindă pe frînghia de rufe din faţa blocului nostru. Te-am rugat să nu-mi pui lămîie în ceai, din cauza arsurilor de stomac care s-au înrăutăţit, Hanna. Cînd a scăzut febra, tata s-a dus şi mi-a cumpărat un joc de dame, pe care l-a obţinut cu preţ redus din prăvălia vecinului nostru Globerman. Se străduia să piardă de cîte ori jucam. Ca să mă facă fericit, se văita, îşi prindea capul în mîini, şi mă numea „Micul meu geniu, micul meu profesor, micul meu bunic Zalman". Mi-a spus odată povestea familiei Mendelssohn şi în glumă s-a comparat pe sine cu Mendelssohn cel din mijloc care fusese fiul unui om mare şi tatăl altui om mare. Îmi prevestea un viitor strălucit. Îmi aducea tot timpul cîte o ceaşcă de lapte fierbinte cu miere, fără spumă. Dacă mă încăpăţînam şi refuzam să beau, recurgea la ispite şi şantaj. Îmi măgulea bunul simţ. Aşa m-am făcut bine. Fii bună, Hanna, te rog şi adu-mi pipa. Nu, nu aceea, pe cea englezească. Cea mai mică. Da, asta este. Mulţumesc. M-am vindecat şi tata s-a molipsit de la mine şi s-a îmbolnăvit foarte grav. A zăcut trei săptămîni în spitalul unde lucra tanti Jenia. Cît timp a fost bolnav, s-a oferit mătuşa Leah să aibă grijă de mine. După două luni m-au anunţat că a scăpat de la moarte, printr-un noroc sau un miracol. Tata făcea o mulţime de glume pe această temă. Cita un proverb care spune că oamenii deosebiţi mor tineri şi spunea că din fericire el este un om obişnuit. Am jurat în faţa imaginei lui

Herzl din sufragerie că, dacă s-ar întîmpla să moară tata pe neaşteptate, am să găsesc şi eu o cale să mor ; mai bine moartea decît să fiu dus la un orfelinat sau la tanti Leah. Săptămîna viitoare, Hanna, îi cumpărăm lui Yair un tren electric. Unul mare ca cel pe care l-am văzut în vitrina magazinului de pantofi Freimann şi Bein, de pe bulevardul Jaffa. Yair iubeşte mult maşinăriile. Îi dau şi ceasul deşteptător care nu mai funcţionează. Am să-l învăţ să-l demonteze şi apoi să-l pună la loc. Poate va deveni inginer. Ai observat cum îl fascinează motoarele şi resorturile şi maşinile ? Ai mai auzit ca un copil de patru ani şi jumătate să poată pricepe în linii mari cum funcţionează un aparat de radio ? Eu nu m-am considerat niciodată deosebit de inteligent, ştii bine asta. Nu sînt un geniu sau ceea ce îşi închipuia tata. Sau spunea că îşi închipuie. Nu sînt decît un om obişnuit, Hanna. Dar tu va trebui să-ţi dai toată silinţa şi să-l iubeşti pe Yair. Va fi mai bine şi pentru tine dacă o vei face. Nu, nu vreau să spun că neglijezi copilul. Astea-s prostii. Dar am impresia că nu te dai în vînt de dragul lui. Şi trebuie s-o faci, Hanna. E nevoie uneori chiar să întreci măsura. Ceea ce vreau să spun este că mi-ar place să începi...... nu ştiu cum să-ţi explic ceea ce simt. Hai mai bine să lăsăm asta. Cîndva, cu ani în urmă, tu şi cu mine stăteam într-o cafenea şi te-am privit şi m-am privit şi mi-am spus că nu sînt croit să fiu Făt Frumos sau cavaler în şa, cum se spune. Tu eşti frumoasă, Hanna. Eşti foarte frumoasă. Ţi-am povestit ce mi-a spus tata săptămîna trecută la Holon ? A spus că i se pare

că ești poetă, deși nu scrii versuri. Nu știu de ce îți spun toate acestea. Tu taci, nu scoți o vorbă. De ce ți-oi fi spunînd acum toate acestea? Nu ca să te ofensez, sau să te rănesc, asta-i sigur. N-ar fi trebuit să ne încăpățînăm să-l numim Yair. La urma urmelor un nume nu ar fi afectat atitudinea noastră față de copil. Și am călcat în picioare un sentiment foarte delicat. Într-o zi, Hanna, va trebui să te întreb de ce m-ai ales pe mine dintre toți bărbații interesanți pe care trebuie să-i fi întîlnit. Dar acum e prea tîrziu și eu vorbesc prea mult și tu ești probabil mirată. Vrei să începi să faci patul, Hanna? Vin într-o clipă să te ajut. Să mergem la culcare. Tata e mort. Sînt eu însumi tată. Toată rînduiala aceasta a lucrurilor îmi pare deodată un joc stupid de copii. Mi-aduc aminte cum ne jucam pe vremuri, la capătul orașului, pe un teren viran, de unde începea nisipul: ne așezam într-un șir lung și cel din cap arunca mingea și se așeza în coadă și continuam astfel, pînă cînd primul devenea cel din urmă și ultimul cel dintîi și tot așa mereu. Nu-mi amintesc ce urmărea jocul. Nu-mi amintesc cine îl cîștiga. Nici măcar nu-mi amintesc dacă era vreo regulă, sau dacă era vreo ordine în toată nebunia aceea. Ai lăsat lumina aprinsă în bucătărie.

27

ZILELE DE DOLIU SE SFÎRȘISERĂ. Stăteam din nou unul în fața celuilalt la masa din bucătărie, luînd micul dejun atît de liniștiți

și de binevoitori, încît un străin s-ar fi putut înșela crezîndu-ne cu sufletul împăcat. Ridic ibricul. Mihael îmi întinde două cești. Torn cafeaua. Mihael taie pîine. Pun zahăr în cele două cești de cafea și amestec și amestec, pînă ce vocea lui mă oprește.

— E destul, Hanna. S-a amestecat. Doar nu forezi o sondă.

Îmi beau cafeaua neagră. Lui Mihael îi place cu puțin lapte. Număr patru, cinci, șase picături de lapte în ceașca lui.

Iată cum sîntem așezați: Eu mă sprijin cu spatele de o latură a frigiderului și am în față dreptunghiul de un albastru strălucitor care este fereastra bucătăriei. Mihael stă cu spatele spre fereastră și ochii lui sînt liberi să se plimbe peste sticlele goale de deasupra frigiderului, peste ușa bucătăriei, o parte din coridor și ușa băii. Radioul ne împresoară cu muzică distractivă de dimineață. Cîntece ebraice care mie îmi amintesc de copilărie, iar lui Mihael că se face tîrziu. Se ridică fără un cuvînt, se duce la chiuvetă, își spală ceașca și farfurioara. Iese din bucătărie. În coridor își scoate papucii, își pune pantofii. Îmbracă o jachetă cenușie. Își ia pălăria din cuier. Cu pălăria pe cap și servieta lui veche, neagră sub braț, se întoarce în bucătărie să mă sărute pe frunte și să-mi spună la revedere. Să nu uit să cumpăr la amiază niște petrol. E pe sfîrșite. El își notează într-un carnețel să treacă pe la serviciul apelor ca să plătească nota și să verifice dacă nu s-a strecurat o mică greșeală.

Mihael pleacă și mie mi se pune un nod în gît. Mă întreb de unde îmi vine această tristețe.

Din ce punct, din ce vizuină blestemată s-a strecurat la mine, să-mi tulbure pacea dimineții albastre. Ca un funcționar într-un birou, scot un teanc de frînturi de amintiri. Verific fiecare cifră dintr-o lungă coloană. Pe undeva se ascunde o gravă eroare. Să fie o iluzie ? Mi s-a părut că undeva am dibuit o greșeală.

Radioul a încetat să cînte. A început brusc să vorbească despre izbucnirea unor anumite tulburări la sate. Tresar ; e ora opt. Timpul nu se odihnește niciodată și nu te lasă să te odihnești. Apuc zorită poșeta. Nu-i nevoie să-l grăbesc pe Yair care e gata înaintea mea. Mînă în mînă, mergem spre grădinița de copii a Sarei Zeldin.

Dimineața strălucește pe străzile Ierusalimului. Un birjar bătrîn cîntă cît îl ține gura, tolănit pe scaunul său. Băieții de la școala religioasă Tachkemoni poartă beretele pe o parte. Stau pe trotuarul de vis-a-vis, bătîndu-și joc de bătrînul birjar ca să-l provoace. Birjarul flutură mîna, ca și cum ar răspunde la un salut. Zîmbește și cîntă mai departe. Fiul meu începe să-mi explice că pe linia autobuzului 3 B circulă două feluri de mașini, Ford și Fargo. Fordul are un motor mult mai puternic, Fargo e mai slab și mai încet. Deodată i se trezește bănuiala că nu-i urmăresc explicațiile. Mă pune la încercare. Sînt pregătită.

— Am auzit tot ce mi-ai spus, Yair. Ești un băiat inteligent. Te ascult.

O dimineață senină și albastră domnește peste Ierusalim. Pînă și pietrele cenușii ale bărăcilor Schneller își dau toată silința să nu apară posomorîte. O vegetație puternică și viguroasă a năpădit terenurile virane : mărăcini, volbură, ciulini și o armată de alte plante sălbatice ale căror denumiri nu le cunosc și care sînt de obicei numite buruieni. Mă opresc dintr-odată, ca trăsnită.

— Am încuiat ușa de la bucătărie, cînd am plecat de acasă, Yair ?

— A încuiat-o tata ieri seara și azi nu a mai deschis-o nimeni. Ce-i cu tine astăzi, mămico ?

Trecem pe lîngă porțile grele de fier ale bărăcilor Schneller. N-am pus niciodată piciorul în interiorul acestor ziduri lugubre. Pe cînd eram copil, aici era instalată armata britanică și țevile mitralierelor ieșeau prin crenele. Cu mulți ani în urmă fortăreața era numită Orfelinatul Sirian, nume straniu care în felul lui părea că mă amenință.

O santinelă blondă stă în fața porților, suflîndu-și în pumni să și-i încălzească. Cînd trecem prin dreptul lui, tînărul soldat privește în jos spre picioarele mele, la porțiunea goală dintre fustă și șosetele albe. Mă gîndesc să-i surîd. El îmi aruncă o privire înfocată, un amestec de jenă, dorință, dor și scuze. Mă uit la ceas. Opt și un sfert. Este opt și un sfert dimineața, e o zi senină și albastră, iar pe mine m-a și cuprins oboseala. Vreau să dorm. Dar numai cu condiția ca visele să mă lase în pace.

În fiecare marți, în drum spre casă, Mihael se oprește în centru să cumpere bilete la agenția Kahana pentru al doilea spectacol la cinematograf. Cît sîntem plecați, Yoram, fiul fami-

liei Kamnitzer, are grijă de copil. Cînd ne-am întors de la film am găsit o coală de hîrtie în romanul care stătea pe noptiera mea. Yoram îmi lăsase ultimul său poem, ca să-mi dau părerea. În poezia lui Yoram era vorba despre un băiat şi o fată care se plimbau prin livadă, în amurg. Dintr-odată trece pe lîngă ei un călăreţ ciudat. Un călăreţ negru, pe un armăsar negru, ţinînd o lance de foc negru. Cu trecerea lui, un văl întunecat se aşterne peste pămînt şi peste îndrăgostiţi. În paranteză, în partea de jos a paginii, Yoram mă lămurea că negrul cavaler e Noaptea. Yoram nu prea avea încredere în mine.

Ziua următoare, cînd l-am întîlnit pe Yoram Kamnitzer pe scări, i-am spus că mi-a plăcut poemul său şi că poate ar trebui să-l trimită unei reviste pentru tineret. Yoram se apucă strîns de balustradă. Îmi aruncă pentru o clipă o privire împanicată şi apoi lăsă să-i scape un rîs slab şi îndurerat :

— Totu-i o minciună, doamnă Gonen, murmură el.

— Tu eşti cel care minţi acum, i-am ripostat zîmbind.

Se întoarse şi se năpusti în sus pe scări. Se opri brusc, privi în urmă şi îngînă speriat scuze, de parcă s-ar fi ciocnit în goana lui de mine.

Ajun de Sabat. Seara coboară peste Ierusalim. În vîrful colinei Romema castelul de apă este prins în revărsarea amurgului. Ace de lumină se filtrează printre frunzele copacilor, de parcă oraşul este în flăcări. O ceaţă joasă se

întinde încet la răsărit, lunecînd cu degete pale peste ziduri de piatră şi grilaje de fier. A fost trimisă să aducă alinare. Jur împrejur, toate par să se topească în tăcere. Un dor arzător se instalează nevăzut peste oraş. Stîncile uriaşe cedează căldura şi se predau degetelor reci ale ceţei. O briză uşoară suflă prin grădini. Ridică bucăţele foşnitoare de hîrtie, apoi le abandonează, găsindu-le lipsite de interes. Vecinii în haine de Sabat, în drum spre locul de rugăciuni. Alintarea unei maşini în depătare cade purpuriu peste pinii care şoptesc : „Opreşte-te, opreşte-te o clipă. Întoarce-te şi lasă-mă să-ţi văd chipul".

Am pus o faţă de masă albă. Într-un vas, un buchet de crăiţe galbene. O sticlă cu vin roşu. Mihael taie pîinea albă, împletită. Yair cîntă trei cîntece de Sabat învăţate la grădiniţă. Servesc peşte copt la cuptor. Nu aprindem lumînări, căci Mihael găseşte că ar fi o ipocrizie pentru nişte oameni care s-au hotărît să nu urmeze tradiţiile religiei.

Mihael povesteşte lui Yair despre răscoalele din 1936. Copilul ascultă vrăjit. Pune o întrebare inteligentă, adăugînd la sfîrşit „Am terminat". Poziţia lui vădeşte o atenţie încordată. Mai este şi o fetiţă drăguţă, într-o rochie albastră, care încearcă să mă cheme prin fereastra închisă şi de aceea bate în geam cu pumnii slabi. Teama i se citeşte pe faţă. E la doi paşi de disperare. Buzele ei rostesc ceva ce nu pot înţelege. În curînd va tăcea şi n-am să-i mai văd decît obrazul, iar apoi nimic. Bietul meu tată Josef obişnuia să binecuvînteze vinul şi pîinea de fie-

care Sabat. Aprindeam totdeauna şi luminări. Tata nu ştia ce adevăr ascund tradiţiile religioase, de aceea le păstra. Doar cînd fratele meu Emanuel s-a înscris într-o mişcare socialistă de tineret, am abandonat toate obiceiurile de Sabat. Respectul nostru pentru tradiţie era foarte şubred. Tata era un om nehotărît.

Un tren obosit urcă colina pe care se află colonia germană, la sud de Ierusalim. Locomotiva geme şi gîfîie. Se prăbuşeşte în braţele platformelor deşarte. Ultimul suflu de abur scapă cu un şuierat neputincios. Împotrivindu-se tăcerii, locomotiva scoate un ţipăt final. Dar tăcerea este prea puternică. Locomotiva se dă bătută, se stinge, se răceşte. Ajun de Sabat. O vagă aşteptare. Pînă şi păsările sînt tăcute. Picioarele lui au ajuns poate la porţile Ierusalimului. În livezile din Siloam sau dincolo de Muntele Sfatului Rău. Oraşul se întunecă.

— *Shabbat Shalom.* Sabat paşnic, spun eu de departe.

Fiul şi soţul meu rîd, Mihael spune :

— Cît eşti de ceremonioasă în seara asta, Hanna, şi cît de bine îţi şade rochia nouă verde.

La începutul lunii septembrie, vecina noastră cea isterică de la etaj, doamna Glick, a fost internată într-un sanatoriu. Crizele deveneau din ce în ce mai frecvente. Între crize avea obiceiul să rătăcească prin curte şi pe stradă, cu o expresie absentă pe faţă. Era o femeie corpolentă, înzestrată cu acea frumuseţe matură şi voluptuoasă pe care o au uneori femeile fără copii spre

patruzeci de ani. Umbla tot timpul cu rochiile descheiate, de parcă atunci s-ar fi dat jos din pat. Într-o zi, în curtea din spate, l-a atacat pe Yoram, sfiosul adolescent, l-a pălmuit, i-a rupt cămaşa, numindu-l „codoş, desfrîntat, scîrbos".

Într-o vineri seara, la începutul lui septembrie, doamna Glick înhăţă cele două lumînări aprinse pentru Sabat şi le aruncă în capul soţului ei. Domnul Glick se refugie la noi în apartament. Se prăbuşi într-un fotoliu, cu umerii cutremurîndu-i-se de suspine. Mihael puse jos pipa, stinse aparatul de radio şi se duse la farmacie să telefoneze autorităţilor. O oră mai tîrziu veniră infirmierii în halate albe, o conduseră cu blîndeţe, de ambele braţe în jos spre ambulanţă. Ea cobora ca la braţul unui iubit, fredonînd tot timpul un cîntec vesel în idiş. Ceilalţi chiriaşi priveau tăcuţi, din uşile apartamentelor lor. Yoram Kamnitzer coborî şi se opri alături de mine.

— Doamnă Gonen, doamnă Gonen, mă striga el în şoaptă, palid ca un mort.

Am întins mîna spre braţul lui, dar m-am oprit la mijlocul drumului.

— E Sabat azi, e Sabat, striga doamna Glick, ajungînd la ambulanţă.

Soţul ei se oprise alături şi-i vorbea cu vocea sfîşiată :

— Nu te necăji, Duba, nu-i nimic. O să treacă, nu-i decît o toană. Totul o să fie bine.

Domnul Glick purta o haină boţită de Sabat pe trupul lui mic. Mustaţa rară îi tremura de parcă îşi avea viaţa ei proprie.

Înainte de a pleca ambulanța, domnul Glick a fost rugat să semneze o declarație: un formular detaliat și plicticos. La lumina farurilor, Mihael citi punct cu punct, ba chiar semnă de două ori în locul domnului Glick, ca să nu fie el silit să profaneze Sabatul. Îl sprijini apoi pînă se goli strada și-l aduse la noi în apartament pentru o ceașcă de cafea.

Aceasta poate explică faptul că domnul Glick a devenit un oaspete obișnuit al casei noastre.

— Am aflat de la vecinii noștri, domnule doctor Gonen, că colecționați timbre. Printr-o fericită coincidență am sus o cutie plină cu timbre de care nu am nevoie și aș fi încîntat să vi le dăruiesc. Ce ați spus? Nu aveți încă titlul de doctor. Ei și ce! Toți fiii lui Israel sînt egali în fața celui Atotputernic, în afară de cei care nu-i sînt pe plac. Doctor, caporal, artist, cu toții avem multe în comun și diferențele sînt neglijabile. Să ne întoarcem la subiectul nostru. Biata mea soție Duba are un frate și o soră, primul în Antwerp și cealaltă în Johannesburg. Ne trimit o mulțime de scrisori, lipind pe ele timbre frumoase. Dumnezeu nu m-a găsit vrednic să-mi dăruiască și mie copii, astfel că timbrele nu-mi sînt de nici un folos. Aș fi fericit să vi le fac cadou, domnule doctor Gonen. În schimb v-aș ruga frumos să-mi îngăduiți să vin din cînd în cînd în apartamentul dumneavoastră ca să citesc Enciclopedia Ebraică. Dați-mi voie să vă explic. Sînt însetat, în momentul de față, de a cunoaște, și am intenția să citesc Enciclopedia Ebraică. Nu într-o singură ședință, bine înțeles. Cîteva pagini de fiecare dată. În ce mă privește, vă garantez că n-am să vă supăr și n-am să vă fac nici un deranj și n-am să aduc noroi în casă. Am să mă șterg bine pe picioare de cîte ori intru în casă.

Astfel vecinul nostru a început să ne viziteze des apartamentul. În afară de timbre, i-a dat lui Mihael suplimentul de sfîrșit de săptămînă a ziarului religios Hatsofeh, deoarece conținea o pagină științifică. Iar eu, m-am bucurat de o reducere specială la merceria Glick, din Strada David Yelin. Fermoare, inele metalice de prins perdele, nasturi, catarame și ață de brodat, toate acestea mi le oferea în dar. Și nu eram în stare să-l refuz.

— Ani de zile am respectat cu evlavie obiceiurile religioase. Și adevărul este că de cînd cu nenorocirea bietei mele soții Duba, am fost năpădit de îndoieli. Îndoieli serioase. Intenționez să-mi lărgesc cunoștințele și să studiez enciclopedia. Am și ajuns la rubrica Atlas și am descoperit că în afară de mătase lucitoare și album de hărți, Atlas este și numele unui gigant grec care ține pe umeri tot globul. Am făcut o mulțime de descoperiri în ultima vreme și cui trebuie să-i mulțumesc? Cui altcuiva decît mărinimoasei familii Gonen care a fost atît de bună cu mine? Vreau să plătesc gentilețea cu gentilețe și nu știu cum aș putea s-o fac, dacă nu consimțiți să acceptați acest loto uriaș cu animale pe care l-am cumpărat pentru fiul vostru Yair.

Am consimțit să-l acceptăm.

Prietenii care obișnuiau să ne viziteze erau următorii:

Prietena mea cea mai bună Hadassa și soțul ei Abba. Abba era un funcționar foarte activ în Ministerul Comerțului și Industriei. Hadassa lucra ca telefonistă la același minister. Intenționau să pună bani deoparte ca să-și cumpere un apartament în Rehavia și numai după aceea să aibă un copil. Îi aduceau lui Mihael informații politice care nu se publicau în ziare. Hadassa și cu mine depănam amintiri din anii de școală și din timpul mandatului britanic.

Mai veneau asistenți politicoși de la facultatea de geologie care glumeau cu Mihael despre imposibilitatea de a avansa la universitate, cît timp nu murea unul dintre cei bătrîni. Ar trebui stabilite legi care să asigure și tinerilor posibilitatea de a obține ceea ce merită.

Din cînd în cînd ne vizita Liora de la kibuțul Tirat Yaar, singură sau cu soțul și fiicele ei. Venea la Ierusalim pentru cumpărături, sau ca să mănînce o înghețată și treceau și pe la noi ca să vadă dacă mai sîntem în viață. Ce perdele frumoase, ce bucătărie, curată ! E voie să arunce o privire și în baie ? Au de gînd să construiască noi locuințe în kibuț și le-ar place să-și facă o părere ca să poată compara. Din partea comitetului cultural l-au invitat pe Mihael să țină într-o vineri seara o conferință despre structura geologică a Muntelui Iudaic. Admirau viața oamenilor de știință.

— Activitatea academică nu-i îngrădită de plictiselele rutinei, spuse Liora. Îmi amintesc de Mihael pe vremea cînd activa în mișcarea de tineret. Era un tînăr serios și cu simțul responsabilității. Nu va trece mult pînă să ajungă mîndria clasei noastre. Cînd va ține conferința la Tirat Yaar trebuie să veniți cu toții. Este o invitație generală. Avem atîtea amintiri în comun.

Domnul Avraham Kadishman venea la fiecare zece zile. Făcea parte dintr-o familie stabilită de multă vreme la Ierusalim, avea un magazin renumit de încălțăminte și era vechi prieten cu tanti Leah. El fusese cel care se interesase despre familia mea și liniștise mătușile, înainte ca ele să mă fi întîlnit, spunîndu-le că mă trag dintr-o familie respectabilă.

Cînd venea la noi, își scotea pardesiul în hol și surîdea spre Mihael de parcă ar fi adus aer din lumea mare cu el, iar noi, de cînd ne vizitase ultima dată, n-am făcut decît să-l așteptăm să vină din nou. Băutura lui preferată era cacao. Discuta cu Mihael în special despre guvern. Domnul Kadishman se număra printre membrii activi ai Partidului național de dreapta din Ierusalim. Anumite subiecte reveneau cu regularitate în conversația dintre el și Mihael : asasinarea liderului socialist Arlozoroff, dezbinările din mișcarea clandestină antibritanică, scufundarea vaporului Altalena de către guvern. Nu înțeleg ce găsea Mihael în compania domnului Kadishman. Poate era pasiunea lor comună pentru fumatul pipei sau jocul de șah, sau refuzul lui Mihael de a părăsi un biet bătrîn teribil de singur. Domnul Kadishman obișnuia să compună mici versuri despre fiul nostru Yair, ca de pildă :

Gonen Yair va fi
Şef de mare renume
Neamului său va şti
Temerile să-i curme.

Făceam ceai, cafea sau cacao. Împingeam masa rulantă din bucătărie în salonul încețoşat de fum. Domnul Glick, soțul meu şi domnul Kadishman stau în jurul mesei ca nişte copii la o zi onomastică. Domnul Glick mă priveşte cu coada ochiului şi apoi clipeşte des ca şi cum s-ar teme că am de gînd să-l insult. Ceilalți stau aplecați asupra tablei de şah. Tai o prăjitură în felii şi pun cîte o porție în fiecare farfurie. Oaspeții laudă gospodina. Pe față îmi apare un surîs politicos care nu-i izvorît din inimă. Conversația se desfăşoară cam în acest fel :

— Pe vremuri oamenii obişnuiau să spună : „Cînd vor pleca englejii, va sosi Mesia", domnul Glick începe şovăielnic. Ei bine, englejii au plecat, dar mîntuirea se lasă aşteptată.

Domnul Kadishman :

— Asta-i din cauză că țara e condusă de oameni mici. Alterman al tău spune undeva că Don Quijote luptă plin de curaj dar cel care cîştigă este întotdeauna Sancho.

Soțul meu :

— N-are rost să reducem totul la eroi şi lichele. În politică există factori obiectivi şi tendințe obiective.

Domnul Glick :

— În loc să fim un exemplu pentru celelalte națiuni, am devenit doar una dintre națiuni. Şi

cine poate spune dacă-i mai bine sau mai rău astfel ?

Domnul Kadishman :

— Pentru că cel de al treilea regat al Israelului este condus de mici funcționari. În loc de regele Mesia, avem nişte bieți casieri de kibuț. Poate cînd va creşte generația înzestratului nostru prieten Yair Gonen, ea va şti să insufle poporului simțul demnității.

Cît despre mine, împing zaharnița cînd spre unul, cînd spre celălalt musafir şi rostesc absentă ceva ca de pildă :

— Unde o să ne ducă toate ideile astea la modă ?

Sau altădată :

— Trebuie să te ții în pas cu vremea.

Sau :

— Fiecare problemă are două fețe.

Spun aceste lucruri ca să nu stau mută toată seara şi să par nepoliticoasă. Mă străfulgeră brusc durerea : de ce am fost exilată aici ? Nautilus. Dragon. Insulele arhipelagului. Vino, o, vino, Rahamim Rahamimov, frumosul meu şofer de taxi din Buchara. Sună tare din claxonul tău. Domnişoara Yvonne. Azulai e gata de drum. E gata şi aşteaptă. Nu are nici măcar nevoie să se schimbe. E absolut gata de plecare. Acum.

28

APĂSĂTOAREA MONOTONIE a zilelor. Nu pot uita nimic. Refuz să cedez chiar şi o fărîmitură degetelor reci ale timpului. Mi-e silă.

Ca și canapeaua, fotoliile și perdelele, și zilele nu sînt decît variații subtile pe o temă într-o singură culcare. O fată drăguță și deșteaptă în manta albastră, o instructoare amărîtă, cu varice la grădinița de copii, iar între ele un geam de sticlă care devine tot mai opac în ciuda eforturilor disperate de a-l curăți. Yvonne Azulai a fost lăsată în urmă. A fost înșelată de un seducător de rînd. Prietena mea cea mai bună, Hadassa, mi-a povestit odată ce s-a întîmplat cînd directorul liceului nostru a aflat că sufere de cancer. După ce doctorul i-a comunicat diagnosticul, a izbucnit furios :

— Totdeauna mi-am plătit la timp cotizațiile pentru asistența medicală, iar în timpul războiului m-am angajat voluntar în serviciul sanitar, în ciuda vîrstei mele. Ca să nu mai amintim de gimnastica pe care o tot fac de ani de zile ! Și dieta ! N-am băgat o țigară în gură de cînd mă știu și am mai scris și o carte despre elementele gramaticii ebraice !

Argumente patetice. Dar înșelătoria este și ea patetică și urîtă. Nu am pretenții exagerate. Nu doresc decît ca sticla să rămînă transparentă. Asta e tot.

Yair crește. La anul îl vom trimite la școală. Yair este unul dintre acei copii care nu se plîng niciodată de plictiseală. Mihael spune :

— E un copil care se complace perfect în singurătate.

În groapa cu nisip din grădină, construiesc tunele împreună cu Yair. Mîinile mele sapă în direcția mînuțelor lui, pînă ne întîlnim pe sub

nisip. Atunci își ridică obrazul inteligent spre mine și spune încetișor :

— Ne-am întîlnit.

Odată m-a întrebat :

— Mămico, să presupunem că eu aș fi Aron și Aron ar fi în locul meu. Cum ai ști pe care dintre băieți să-l iubești ?

Yair se poate juca o oră sau chiar două în camera lui, fără să scoată un sunet. Surprinsă brusc de atîta tăcere, alerg la el înspăimîntată. Vreun accident ? Curentul electric ? Ridică spre mine un obrăjor liniștit și întreabă cu prudentă mirare :

— Ce s-a întîmplat, mămico ?

Un copil curat și atent. Un copil echilibrat.

Uneori vine acasă bătut și învinețit. Refuză să ne dea explicații. Ochi întunecați. După multe rugăminți și amenințări cedează.

— Ne-am bătut. S-au certat. Și eu. Nu-mi pasă, nu mă doare. Uneori ne mai certăm. Asta-i tot.

Copilul seamănă cu fratele meu Emanuel, cu umerii lui largi, capul masiv și mișcări lente. Dar nu are nimic din entuziasmul sincer și exuberant al fratelui meu. De cîte ori îl sărut tresare, de parcă și-a impus să rabde și să sufere în tăcere. De cîte ori încerc să-i spun ceva care să-l facă să rîdă, mă fixează cu o privire cercetătoare, piezișă, vioaie, inteligentă, serioasă. Ca și cum s-ar întreba ce m-a determinat să aleg tocmai această glumă. Găsește că obiectele sînt mult mai interesante decît oamenii sau decît cuvintele. Arcuri. Robinete. Șuruburi. Prize. Chei.

Monotonia zilelor. Mihael pleacă la serviciu și se înoarce la ora trei. Tanti Jenia i-a adus o servietă nouă, căci cea dăruită de tatăl său ca dar de nuntă se făcuse ferfeniță. Pe partea de jos a feței i-au apărut riduri. Îi dau un aer de ironie rece și amară care nu-l caracterizează. Lucrarea lui de doctorat avansează încet dar sigur. În fiecare seară, între buletinul de știri de la ora nouă și cel de la unsprezece, Mihael dedică două ore tezei sale. Dacă nu avem musafiri și nu-i nimic interesant la radio, îl rog pe Mihael să-mi citească cîteva pagini din lucrarea lui. Calmul vocii sale egale. Lampa de birou. Ochelarii. Poziția relaxată a trupului său în fotoliu, în timp ce vorbește despre erupții vulcanice, despre răcirea scoarței cristaline. Cuvintele acestea vin din visele pe care le visez și se vor întoarce în acele vise. Soțul meu este neschimbător și stăpînit. Cîteodată îmi amintesc de un pisoi mic și cenușiu pe care îl numeam „Fulgulet". Salturile stîngace ale pisoiului ca să prindă un fluturaș care se afla pe tavan.

Amîndoi am început să avem mici necazuri cu sănătatea. Mihael nu a fost bolnav nici o zi de la paisprezece ani, iar eu n-am avut niciodată ceva mai serios decît o simplă răceală. Dar acum, pe Mihael îl supăra adesea arsurile la stomac și doctorul Urbach i-a interzis mîncărurile prăjite. Eu sufăr de contracții dureroase în gît. De mai multe ori mi-am pierdut vocea pentru cîteva ore.

Uneori ne mai certăm cîte puțin. Urmează un calm neîntrerupt. La început ne acuzăm unul pe

altul, apoi, brusc, se acuză fiecare pe sine. Zîmbim unul la altul ca doi străini care s-au ciocnit din întîmplare pe niște scări prost luminate: stînjeniți, dar foarte politicoși.

Am cumpărat o pliță cu gaz. Vara viitoare vom avea o mașină de spălat. Am și făcut comanda și am achitat prima rată. Mulțumită domnului Kadishman vom beneficia de o reducere substanțială. Am zugrăvit în albastru camera lui Yair. Mihael a mai instalat cîteva rafturi de cărți în biroul său, fostul balcon pe care l-am închis. În același timp am pus și în camera copilului o etajeră pentru cărți.

Mătușa Jenia a venit să petreacă anul nou cu noi. A rămas patru zile deoarece s-a făcut punte între sărbători și Sabat. A îmbătrînit și s-a înăsprit. Pe față i s-a instalat o expresie urîtă de tristețe. Fumează mult, deși are dureri serioase în dreptul inimii. Destinul unui doctor e dur într-o țară caldă și agitată.

Eu și cu Mihael am luat-o la plimbare pe Muntele Herzl și pe Muntele Sion. Am mai vizitat și colina pe care urmează să se construiască noul complex universitar. Mătușa Jenia adusese cu ea de la Tel Aviv un roman polonez, cu coperte cafenii, pe care îl citea în pat toată noaptea.

— De ce nu dormi, tanti Jenia? Ar trebui să profiți din plin de vacanță și să dormi bine și adînc.

— Nici tu nu dormi, Hanka. La vîrsta mea este îngăduit, la a ta, nu.

— Ţi-aş putea face nişte ceai de mentă. Te linişteşte şi te ajută să dormi.

— Somnul nu-mi aduce linişte, Hanka. Dar oricum îţi mulţumesc.

La sfîrşitul vacanţei, mătuşa Jenia ne întrebă :

— Dacă aţi hotărît să nu vă mutaţi din apartamentul ăsta îngrozitor, de ce nu mai faceţi un copil ?

Mihael reflectă o clipă, apoi zîmbi :

— Ne-am gîndit şi noi. Poate cînd îmi termin teza......

L-am întrerupt :

— Nu, nu am renunţat la ideea de a ne muta. Vom avea un apartament nou şi frumos. Şi avem de gînd să călătorim în străinătate.

Mătuşa Jenia, într-o izbucnire de tristeţe amară :

— Timpul trece. Ştiţi bine. Timpul trece. Voi doi trăiţi de parcă viaţa ar sta pe loc să vă aştepte. Vreau să vă atrag atenţia că timpul nu se opreşte în loc. Timpul nu aşteaptă pe nimeni.

Două săptămîni mai tîrziu, în timpul sărbătorii Sucos am împlinit douăzeci şi cinci de ani. Sînt mai tînără cu patru ani decît soţul meu. Cînd Mihael va fi de şaptezeci de ani, eu voi avea şaizeci şi şase. Mihael mi-a adus în dar de ziua mea un patefon, cu trei discuri clasice : Bach, Beethoven, Schubert. A fost primul pas spre o discotecă. Îmi va prinde bine, spunea Mihael, să colecţionez discuri. A citit undeva că muzica te relaxează. Iar a colecţiona este în sine o îndeletnicire odihnitoare. Şi el, dealtfel, colecţiona pipe şi timbre pentru Yair. Avea oare nevoie şi el de relaxare ? Am vrut să-l întreb. Nu aveam chef de surîsul lui. Deci nu l-am întrebat.

Yoram Kamnitzer auzi de la Yair că este ziua mea. Veni trimis de mama lui să împrumute scîndura de călcat. Pe neaşteptate întinse stîngaci braţul şi îmi puse în mînă un pachet învelit în hîrtie cafenie. L-am deschis ; o carte de poezii de Jacob Fichmann. Înainte de a apuca să-i mulţumesc, Yoram o pornise în sus pe scări. Scîndura de călcat îmi fu restituită a doua zi de sora lui mai mică.

Cu o zi înainte de sărbătorire, m-am dus la coafor şi mi-am tăiat părul scurt de tot, ca băieţii. Mihael a spus :

— Ce te-a apucat, Hanna ? Nu pot înţelege ce te-a apucat.

Mama mi-a trimis de ziua mea un pachet de la Nof Harim. Conţinea două feţe de masă verzi, brodate fiecare de mama cu cîte o ghirlandă de siclamene violete. Broderia era foarte fină.

În timpul săptămînii de Sucos ne-am dus să vizităm grădina zoologică biblică.

Grădina zoologică se află doar la zece minute de casa noastră. Şi totuşi te-ai fi crezut pe alt continent. Animalele trăiesc într-o pădure, pe panta unei coline stîncoase. La poalele dealului se întinde un teren necultivat. Şuvoaie de apă şerpuiesc nestăvilite. Vîntul mîngîie vîrfurile pinilor. Am văzut păsări întunecate plutind într-un deşert de azur. Le-am urmărit cu privirea. Pentru o clipă mi-am pierdut cumpătul. Mi-am închi-

puit că sînt în locul păsărilor. Că plutesc şi cad, cad mereu. Un paznic mai bătrîn mă atinse îngrijorat pe umăr :

— Pe aici, doamnă. Luaţi-o pe aici.

Mihael explica fiului său obiceiurile animalelor de noapte. Folosea cuvinte simple şi evita adjectivele. Yair punea cîte o întrebare inteligentă. Mihael răspundea. Mi-au scăpat cuvintele, dar nu şi sunetele. Glasul vîntului şi strigătele maimuţelor din cuştile lor. În lumina ameţitoare, maimuţele erau absorbite de jocurile lor lascive. Nu puteam rămîne indiferentă la acest spectacol. Trezea în mine o plăcere indecentă ca aceea pe care o simt uneori cînd în visele mele îşi bat joc de mine nişte oameni străini. Un bătrîn, în manta cenuşie, cu gulerul ridicat se oprise cu faţa spre cuşca maimuţelor. Mîna lui osoasă se sprijinea într-un baston sculptat. Tînără şi zveltă, în rochia mea de vară, am trecut anume între el şi cuşcă. Omul privea mai departe, de parcă aş fi fost transparentă şi împreunarea maimuţelor s-ar fi continuat prin carnea mea. „La ce priviţi, domnule?“ „De ce îmi puneţi această întrebare, doamnă?“ „M-aţi jignit, domnule.“ „Sînteţi prea sensibilă, doamnă.“ „Plecaţi, domnule?“ „Plec acasă.“ „Unde e acasă?“ „De ce mă întrebaţi? Nu aveţi dreptul să o faceţi. Eu îmi am locul meu, îl aveţi pe al dumneavoastră. S-a întîmplat ceva? Drept cine mă luaţi?“ „Iertaţi-mă, domnule. V-am bănuit pe nedrept.“ „Sînteţi obosită, dragă doamnă. Am impresia că vorbiţi de una singură. Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi. Mi-e teamă că nu vă simţiţi bine.“ „Aud o muzică în depărtare, domnule. Cîntă vreo orchestră undeva, departe.“ „N-aş putea spune ce se petrece dincolo de arbori. E greu să te încrezi într-o tînără doamnă străină care nu se simte bine.“ „Aud o melodie, domnule.“ „Nu-i decît o iluzie, fata mea. Sînt doar maimuţele care urlă de plăcere ; strigăte indecente.“ „Nu, domnule, refuz să cred ceea ce îmi spuneţi. Mă amăgiţi. Este o paradă dincolo de pădure şi de clădiri, în strada Regii Israelului. Tinerii noştri mărşăluiesc cîntînd. Poliţişti solizi, călare pe cai falnici, o fanfară militară în uniforme albe sclipitoare, cu galoane de aur. Mă amăgiţi, domnule. Intenţionaţi să mă izolaţi pînă voi rămîne pustiită. Nu aparţin încă nimănui şi nu mai sînt aceeaşi. N-am să vă îngădui, amabilul meu domn, să mă ademeniţi cu vorbe dulci. Şi dacă lupi slabi, cenuşii, dau tîrcoale neobosiţi în cuşca lor, umblînd pe labe moi, cu fălci căscate şi boturi umede, cu blăni mînjite de noroi şi de salivă, pe noi ne ameninţă, cu siguranţă, noi sîntem ţinta întregii lor furii, acum. Da, chiar acum !

29

SUMBRA MONOTONIE a zilelor. Va veni toamna. După-amiaza soarele bate în ferestrele dinspre vest, gravînd modele de lumină pe covor şi pe husele fotoliilor. La fiecare freamăt din creştetul copacilor de afară, modelele se desfac într-o legănare blajină. Mişcarea este continuă, complexă. În fiecare seară, crengile din vîrf ale smochinului izbucnesc în flăcări. Vocile co-

piilor care se joacă pe afară sugerează locuri sălbatice, îndepărtate. Va veni toamna. Mi-l amintesc pe tata spunînd odată, pe cînd eram copil, că toamna oamenii par mai liniştiţi şi mai înţelepţi.

Să fii liniştit şi înţelept: ce plictiseală!

Într-o seară veni la noi Yardena, prietena lui Mihael din vremea studenţiei. Aducea cu ea un torent de veselie molipsitoare. Ea şi cu Mihael au început să studieze în acelaşi timp şi acum, harnicul Mihael a ajuns atît de departe, pe cînd ea, îi era şi ruşine să mai spună, tot se mai canoneşte cu afurisita de lucrare de diplomă.

Yardena avea şolduri mari şi era înaltă. Purta o fustă scurtă şi strîmtă. Ochii tot verzi, iar părul blond şi bogat i se revărsa pe spate. Venise să ceară ajutor de la Mihael. Avea greutăţi cu lucrarea. Ştiuse cît e de deştept Mihael din prima zi în care îl întîlnise. Trebuia s-o salveze.

Yardena îl numea afectuos pe Yair „puştiule", iar mie îmi spunea „drăguţo".

— Drăguţo, nu te superi dacă îţi fur soţul pentru o jumătate de oră, sau cam aşa ceva? Nu? Dacă nu-mi explică chiar acum pe blestematul ăla de Davis, jur să mă arunc de pe acoperiş. M-a adus în pragul nebuniei.

În timp ce vorbea, mîngîia capul lui Mihael de parcă ar fi fost al ei. Îi mîngîia capul cu mîna ei mare şi palidă, cu degete cu unghii ascuţite, împodobite cu două inele uriaşe.

M-am întunecat la faţă. Imediat mi-a fost ruşine de mine însămi. Am încercat să-i răspund pe acelaşi ton:

— Iaţi-l. Îţi aparţine. Cu Davis cu tot.

— Drăguţo, îmi spuse Yardena şi un surîs crud îi tremură pe buze. Drăguţo, nu mai vorbi aşa că o să-ţi pară rău. Nu-mi face impresia că eşti chiar aşa de tare cum ai dori să pari.

Mihael găsi de cuviinţă să zîmbească şi pe cînd zîmbea îi tremurau colţurile gurii. Îşi aprinse pipa şi o invită pe Yardena la el în birou. Timp de o jumătate de oră, o oră, stătu împreună cu ea. Vocea lui era profundă şi gravă. În vocea ei tremurau tot timpul chicote de rîs înăbuşit. Cînd am împins înăuntru măsuţa rulantă ca să-i servesc cu cafea şi prăjituri, capetele lor, unul blond şi altul cenuşiu, păreau că plutesc peste nori de fum.

— Drăguţo, spuse Yardena. Nu s-ar părea că eşti prea impresionată că ai pus mîna pe un mic geniu. În locul tău l-aş înghiţi de viu. Dar tu, drăguţo, nu pari să fii un tip lacom. Nu, să nu-ţi fie frică de mine. Sînt dintre acelea care latră mai mult decît muşcă şi acum, dacă ne dai voie o să continuăm lecţia, ca să-ţi pot restitui mieluşelul tău deştept şi nevinovat. Puştiul, copilul ăsta al vostru, stă acolo tăcut în colţ şi se zgîieşte la mine, ca un bărbăţel. Are exact privirea lui taică-său, sfioasă, dar ascuţită. Ia-l de aici pînă nu se întîmplă o nenorocire.

Am plecat la bucătărie. La ferestre erau perdele albastre. Pe perdele erau imprimate flori. Pe balconul de la bucătărie atîrna un lighean. Era ligheanul în care spăl rufele, pînă cînd vom primi maşina noastră de spălat, vara viitoare. Pe marginea balconului stătea un ghiveci cu o plantă uscată în el şi o lampă de petrol, afumată. În Ierusalim sînt adesea pene de curent electric.

„De ce mi-am tăiat părul scurt?" îmi zic eu printre dinți. Yardena este înaltă și trupeșă. Vocea îi este caldă și sonoră. E timpul să pregătesc cina.

Am dat o fugă la zarzavagiu. Persanul Elijah Mossiah era gata să-și închidă prăvălia. Dacă soseam cu două minute mai tîrziu, mi-a spus el vesel, îl găseam plecat. Am cumpărat roșii, castraveți, pătrunjel, ardei verzi și roșii. Zarzavagiul rîdea într-una văzîndu-mă zăpăcită și neîndemînatică. Am apucat coșul cu ambele mîini și am luat-o în goană spre casă. Brusc m-am oprit, cuprinsă de panică. Nu aveam cheia. Uitasem să iau cheia.

Ei și ce! Mihael și musafira lui sînt acasă. Ușa nu-i încuiată. Și dealtfel am lăsat o cheie de la apartament sus la familia Kamnitzer, pentru cazuri neprevăzute.

Graba mea a fost inutilă. Yardena ieșise pe scări și-și lua încă odată rămas bun de la Mihael. Își odihnea un picior sculptural pe barele balustradei. Un miros confuz de sudoare și parfum, invadase scările. Îmi pierdusem răsuflarea din cauza fugii și a panicii că n-am luat cheile.

Yardena spuse:

— Soțul ăsta al tău, timid, a lămurit într-o jumătate de oră o problemă care m-a ținut în loc jumătate de an. Nu știu cum să-ți mulțumesc. Să vă mulțumesc la amîndoi.

Pe cînd vorbea, întinse dintr-odată două degete cu unghii bine îngrijite ca să-mi ia de pe bărbie o scamă, sau un fir rătăcit de păr.

Mihael își scoase ochelarii și arboră un surîs calm. Brusc l-am luat de braț și am rămas sprijinită de el. Yardena plecă rîzînd. Am intrat amîndoi în casă. Mihael deschise aparatul de radio. Eu am pregătit o salată.

Ploaia o ținea întruna. Un frig biciuitor traversa orașul. Soba electrică ardea toată ziua în apartamentul nostru. Soarele era din nou bandajat într-o ceață umedă. Fiul meu desenează cu degetul forme pe geamul ferestrei. Stau uneori în spatele lui și privesc, dar nu deslușesc niciodată nimic.

Într-o vineri seara, Mihael s-a urcat pe o scară și a coborît hainele noastre de iarnă, urcînd totodată pe cele de vară. Îmi era silă de toate hainele mele din iarna trecută. Rochia cu talia înaltă îmi părea acum potrivită pentru o femeie bătrînă.

După Sabat m-am dus în oraș să fac cumpărături. Ca într-o criză de isterie cumpăram din ce în ce mai multe lucruri. Într-o singură dimineață am cheltuit salariul nostru pe o lună. Mi-am cumpărat un mantou verde, o pereche de cizme îmblănite, pantofi de antilopă, trei rochii cu mîneci lungi și un pulovăr sport, oranj, cu fermoar. Pentru Yair am luat un costum marinar călduros din lînă de Shetland.

Apoi, mergînd spre vest, în lungul bulevardului Jaffa, am trecut pe lîngă magazinul de aparate electrice care aparținuse, cu mulți ani în urmă, tatălui meu. Mi-am pus jos pachetele, după ce am intrat înăuntru. Am rămas încremenită în fața unui om străin. Omul mă întrebă ce doresc. Avea o voce calmă și în inima mea îi eram recunoscătoare pentru asta. Chiar cînd

se văzu silit să repete întrebarea, nu ridică vocea. În penumbra din fundul magazinului, puteam vedea intrarea la camera din spate spre care coborau două trepte. În camera aceea tata obişnuia să facă reparaţiile mai mici. În zilele în care veneam în vizită la prăvălie, acolo stăteam şi eu şi citeam cărţi pentru băieţi. Tot acolo tata îşi fierbea cîte un ceai de două ori pe zi, la zece dimineaţa şi la cinci după-masa. Timp de nouăsprezece ani tata şi-a fiert acolo ceaiul, de două ori pe zi, la zece şi la cinci, vara şi iarna.

O fetiţă urîtă ieşi din camera din spate, purtînd o păpuşă cheală. Ochii îi erau roşii de plîns.

— Cu ce vă pot fi de folos? întrebă omul pentru a treia oară.

Vocea lui nu trăda nici o mirare. Ceea ce doream era o maşină de ras electrică, bună, ca să-l scutesc pe soţul meu de chinul bărbieritului. Soţul meu se rade ca un adolescent, insistînd cu briciul pînă dă sîngele şi totuşi lăsîndu-şi ţepi sub bărbie. Cel mai bun şi mai scump aparat de bărbierit pe care îl aveţi. Vreau să-i fac o surpriză.

Pe cînd număram banii care îmi mai rămăseseră în pungă, faţa fetiţei urîte se lumină: I se păruse că mă recunoaşte. Nu eram eu doamna doctor Kopperman de la dispensarul din Katamon? Nu, draga mea. Te înşeli. Numele meu este domnişoara Yvonne Azulai şi joc în echipa de tenis. Mulţumesc şi la revedere. Ar trebui să puneţi aici o sobă. E frig. Prăvălia e umedă.

Mihael a rămas înmărmurit văzînd toate pachetele pe care le-am adus acasă.

— Ce te-a apucat, Hanna? Nu pot să înţeleg ce te-a apucat.

I-am spus:

— Îţi aduci desigur aminte de povestea Cenuşăresei. Prinţul a ales-o pentru că avea cele mai mici picioare din împărăţie, cît despre ea, dorea să se mărite cu prinţul ca să facă în ciudă mamei ei vitrege şi surorilor ei urîte. Nu eşti de acord că Prinţul şi Cenuşăreasa au hotărît să se ia din motive frivole şi copilăreşti? Picioare mici! Ţi-o spun eu, Mihael, Prinţul era complet nebun, iar Cenuşăreasa îşi pierduse minţile. Iată de ce erau făcuţi unul pentru altul şi au trăit fericiţi pînă la sfîrşitul zilelor.

— Asta mă depăşeşte, se plînse Mihael cu un zîmbet rece. Parabola asta a ta e prea profundă pentru mine. Literatura nu este specialitatea mea. Nu mă pricep să interpretez simboluri. Te rog, repetă ce ai să-mi spui, dar fă-o prin cuvinte simple. Dacă are într-adevăr importanţă.

— Nu, Mihael dragă, nu are într-adevăr importanţă. Nu ştiu nici eu exact ce voiam să-ţi spun. Nu sînt sigură. Am cumpărat toate hainele astea noi ca să fiu fericită şi să mă bucur de ele. Iar ţie, ţi-am cumpărat aparatul electric de ras ca să te fac fericit.

— Cine spune că nu sînt fericit? întrebă Mihael încet. Cît despre tine, Hanna, tu nu eşti fericită? Ce te-a apucat, Hanna? Nu pot înţelege ce te-a apucat.

— Este un cîntecel pentru copii, am spus eu, în care fata întreabă: „Micul clovn, micul clovn, va dansa cu mine?“, iar cineva răspunde „Micul şi drăguţul clovn, dansază cu oricine“. Crezi Mi-

hael că răspunsul acesta lămurește întrebarea fetei?

Mihael începu să spună ceva. Se răzgîndi și rămase tăcut. Desfăcu pachetele și puse toate lucrurile la locul lor. Intră în birou. După scurt timp ieși, nehotărît. Datorită mie, îmi spuse el, va trebui să roage un prieten, poate pe Kadishman, să-i împrumute niște bani ca s-o putem scoate la capăt pînă la sfîrșitul lunii. Și asta pentru ce? Asta încerca el să priceapă. Care era motivul? Cu siguranță că trebuie să existe un motiv undeva, în cer sau pe pămînt.

— Oamenii trebuie să fie foarte prudenți cînd folosesc cuvîntul motiv. Nu m-ai învățat chiar tu asta, Mihael, în urmă cu mai puțin de șase ani?

30

TOAMNĂ ÎN IERUSALIM. Ploaia se lăsă așteptată. Culoarea cerului este albastru închis, asemeni culorii pe care o are marea calmă. Un frig uscat te pătrunde pînă la oase. Nori rătăciți sînt purtați spre est. Dis-de-dimineață, norii coboară și hoinăresc printre case, într-o cavalcadă tăcută. Aruncă un văl întunecat peste cupolele de piatră înghețate. După-amiază devreme se lasă ceața peste oraș. Pe la cinci sau cinci și un sfert domnește întunericul. În Ierusalim nu sînt multe felinare pe străzi. Lumina lor este galbenă și slabă. Prin curți și alei dansează frunzele căzute. Un anunț de deces, scris într-un stil înflorit, a fost lipit pe strada noastră: „Nahum Hanun, părinte al co-

munității bokariene, a plecat spre veșnica odihnă, la adînci bătrînețí". M-am trezit meditînd melancolic asupra numelui Nahum Hanun a expresiilor „veșnică odihnă" și „adînci bătrîneți".

Domnul Kadishman își făcu apariția, întunecat, agitat, înfășurat într-o blană rusească. Spuse:

— Va fi război.

Curțile pietruite sînt acoperite cu un covor de ace uscate de pini. Toamna e țeapănă și grasă. Vîntul mătură frunzele moarte din curte în curte. În zori, plăcile de tablă de pe balcoanele din cartierul Mekor Baruch cîntă o melodie. Mișcarea timpului se aseamănă cu o substanță în efervescență, într-o eprubetă: clară, radiantă și fatală. În noaptea dinspre zece octombrie, spre dimineață, am auzit în depărtare huruit de motoare grele. Era ca un tunet înăbușit ce părea să acopere cu violență o energie în creștere. Dincolo de zidurile cazărmii Schneller, din apropierea noastră, se puseră în mișcare tancurile. Bubuiau greoaie pe șenilele lor. Mi le închipuiam ca pe niște cîini murdari, furioși, care trag violent de lanțurile ce-i împiedică.

Vîntul intră și el în joc. Vîntul culege bucăți de gunoi de pe stradă, le rotește în vîrtejuri murdare și le aruncă în obloanele vechi. Saltă bucăți îngălbenite de ziar și formează fantome în întuneric. Scutură felinarele din stradă și face să danseze umbre macabre. Trecătorii merg aplecați sub violența rafalelor de vînt care, din cînd în cînd, se prind de cîte o ușă abandonată și o trîntesc pînă cînd se aud zăngănind de departe cioburi de sticlă. Soba noastră rămîne aprinsă toată ziua. Ba o lăsăm deschisă și noaptea. Crai-

nicii de la radio au vocile severe și solemne. O tensiune amară și prelungită, pe punctul de a izbucni în furie violentă.

La mijlocul lunii octombrie, zarzavagiul nostru persan Elijah Mossiah a fost mobilizat. În absența sa vindea în prăvălie fiica lui Levana. Fața ei era palidă și vocea foarte scăzută. Era o fată sfioasă. Îmi plăcea efortul ei timid de a place. Era atît de agitată încît își mesteca coada de păr blond. Gestul era mișcător. Noaptea, l-am visat pe Michael Strogoff. Se afla în fața unor tătari nobili, cu țeasta rasă, a căror față avea o expresie de cruzime brutală. Îndura torturile în tăcere și nu-și trăda secretul. Gura lui bine strînsă era minunată. În ochi îi scăpăra oțel albastru.

În timpul prînzului Mihael comentă știrile de la radio : Există o regulă bine cunoscută, fixată — dacă nu-l înșeală memoria — de Bismarck, cancelarul de fier al Germaniei, conform căreia, cînd ești atacat de o alianță a forțelor dușmane, trebuie să ataci și să-i zdrobești pe cei mai tari. Așa se va întîmpla și de data aceasta, declara soțul meu cu convingere.

Priveam spre soțul meu de parcă începuse dintr-odată să vorbească în sanscrită.

31

Toamnă în Ierusalim.

În fiecare dimineață mătur frunzele moarte de pe balconul bucătăriei. Alte frunze cad și le iau locul. Se fac pulbere între degetele mele, pocnind uscat.

Ploaia se lasă așteptată. O dată sau de două ori am crezut că văd căzînd primii stropi. Am coborît în grabă să adun rufele de pe frînghie. Dar ploaia nu a început. Era doar un vînt umed care îmi înfiora pielea. Am răcit și mă durea gîtul. Mă durea în special dimineața. Se simțea o anumită tensiune în oraș. O liniște nouă pusese stăpînire pe lucrurile obișnuite.

Conservele, lumînările și lămpile de gaz se evaporară din magazine. Am cumpărat și eu o cutie mare cu biscuiți.

În cartierul Sanhedria, gărzile trăgeau noaptea cu puștile. Unități de artilerie erau postate în pădurile Tel Arza. Am privit cum niște rezerviști întind plase de camuflaj pe un cîmp, dincolo de grădina zoologică biblică. Prietena mea cea mai bună, Hadassa, veni să-mi spună că aflase de la soțul ei că ședința de cabinet ținuse pînă la ziuă și, la plecare, miniștrii păreau agitați. Noaptea, trenuri ticsite cu soldați soseau la Ierusalim. La Cafeneaua Allanby, pe strada Regele George, am văzut patru ofițeri francezi frumoși. Purtau chipiuri și epoleți de un purpuriu strălucitor. Numai în filme mai văzusem așa ceva. În strada David Yelin, întorcîndu-mă acasă împovărată de cumpărături, m-am încrucișat cu trei parașutiști în costume de camuflaj. De umeri le atîrnau mitraliere. Așteptau la autobuzul numărul cincisprezece. Unul dintre ei, bun și zvelt, strigă după mine „păpușico". Toți începură să rîdă. Mă desfăta rîsul lor.

Miercuri dimineaţa, odată cu prima lumină, pătrunse în casă un val îngheţat. Nu mai fusese încă atît de frig în iarna aceea. M-am sculat şi m-am dus în picioarele goale să-l acopăr pe Yair. Îmi plăcea să simt sub tălpi frigul muşcător. Mihael ofta din greu prin somn. Masa şi fotoliile formau blocuri de umbră. M-am oprit la fereastră. Îmi aminteam cu plăcere atacul de difterie de care am suferit pe cînd eram copil de nouă ani. Puterea de a face visele să mă poarte dincolo de bariera somnului. Stăpînirea rece. Jocul formelor într-o serie de nuanţe cenuşii de la palid la întunecat.

Stăteam la fereastră, tremurînd de bucurie şi speranţă. Printre storuri priveam soarele înfăşurat în nori roşietici, silindu-se să străbată un strat de ceaţă strălucitoare. După un timp, soarele izbuti să-şi facă loc, incendiind coroanele copacilor şi ligheanele de tablă care atîrnau pe balcoanele din spatele caselor. Eram vrăjită. Desculţă, în cămaşa de noapte, stăteam cu fruntea lipită de sticlă. Pe geam se formaseră flori de gheaţă. O femeie în halat ieşi să deşarte lada de gunoi. Părul ei, ca şi al meu, era nepieptănat.

Sună ceasul deşteptător.

Mihael îndepărtă cuvertura. Ochii îi erau lipiţi. Faţa îi părea mototolită. Vorbi singur, cu voce spartă.

— E frig ! Ce zi scîrboasă !

Apoi, cînd i se deschiseră ochii fu uluit văzîndu-mă.

— Ţi-ai ieşit din minţi, Hanna ?

M-am întors spre el dar n-am putut vorbi. Îmi pierdusem din nou vocea. Am încercat să-i

spun aceasta, dar tot ce putea gîtul meu produce, era o durere cumplită. Mihael mă trase de braţ împingîndu-mă cu forţa în pat.

— Ţi-ai ieşit din minţi, Hanna ? repetă el îngrozit. Nu te simţi bine ?

Buzele lui îmi atinseră uşor fruntea şi adăugă :

— Mîinile îţi sînt reci ca gheaţa şi fruntea îţi arde. Nu te simţi bine, Hanna ?

Sub pătură, continuam să tremur violent. Dar în acelaşi timp ardeam de o emoţie înflăcărată pe care n-o mai simţisem de cînd eram copil. Mă cuprinsese bucuria febrei. Rîdeam şi rîdeam fără să scot un sunet. Mihael se îmbrăcă. Îşi puse cravata în carouri şi o fixă cu o mică clamă. Se duse în bucătărie să-mi încălzească un pahar cu lapte. Îl îndulci cu două linguri de miere. Nu puteam înghiţi. Îmi ardea gîtul. Era o durere nouă. O savuram pe măsură ce se intensifica.

Mihael lăsă laptele pe un scăunel tras alături de pat. Buzele mele îi zîmbeau. Îmi închipuiam că sînt o veveriţă care aruncă conuri de pin într-un urs murdar. Durerea cea nouă era a mea şi voiam s-o probez. Mihael se duse să se radă. Puse radioul mai tare ca să poată auzi ştirile prin bîzîitul pe care îl făcea maşina de ras electrică. Suflă apoi în maşină s-o curăţe şi stinse aparatul de radio. Coborî la farmacie să cheme pe doctorul nostru Urbach, care locuia în strada Alfandari. Cînd se întoarse, îl îmbrăcă repede pe Yair şi îl trimise la grădiniţă. Mişcările îi erau precise ca acelea ale unui soldat bine instruit. Spuse :

— E groaznic de frig afară. Te rog nu te da jos din pat : Am sunat-o şi pe Hadassa. S-a ofe-

rit să ne trimită femeia ei de serviciu să stea cu tine și să gătească. Doctorul Urbach a promis să vină pe la nouă, sau nouă jumătate. Hanna, mai încearcă odată, te rog, să bei laptele pînă nu se răcește.

Soțul meu se ținea drept în fața mea ca un chelner tînăr, și ceașca nu-i tremura în mînă. Am împins ceașca și l-am apucat de cealaltă mînă. I-am sărutat degetele. Nu voiam să mă opresc din rîsul meu interior. Mihael mă sfătui să iau o aspirină. Am clătinat din cap. Ridică din umeri — gest foarte bine studiat — acum și-a pus haina și pălăria. La plecare mi-a spus:

— Adu-ți aminte, Hanna, nu te scoli din pat pînă nu vine doctorul Urbach. Am să încerc să mă întorc devreme. Trebuie să stai liniștită. Ai răcit, Hanna, asta-i tot. E frig în casa asta. Am să aduc radiatorul mai aproape de pat.

Abia a ieșit soțul meu pe ușă, închizînd-o în urma lui, că am și sărit desculță din pat și m-am dus la fereastră. Copil sălbatic și neascultător! Mi-am forțat coardele vocale, cîntînd și strigînd ca un om beat. Durerea și plăcerea se înflăcărau una pe alta. Durerea era delicioasă și înviorătoare. Mi-am umplut plămînii cu aer. Am urlat, am zbierat, am imitat glasul păsărilor și al animalelor, așa cum nu ne mai săturam să facem eu și cu Emanuel în copilărie. Dar totuși nu se auzea nici un sunet. Era pură vrăjitorie. Mă simțeam transportată de valul violent al plăcerii și al durerii. Eram rece, dar fruntea îmi ardea. Stăteam desculță și goală în baie, ca o fetiță pe o zi toridă. Am deschis robinetul la maximum.

M-am bălăcit în apa rece ca gheața. Am împroșcat apa peste tot, pe dalele smălțuite, pe pereți, pe plafon, pe ștergare și pe halatul de baie al lui Mihael, agățat pe dosul ușii. Mi-am umplut gura cu apă și am scuipat-o spre fața mea care se reflecta în oglindă. Mă învinețisem de frig. Durerea umedă mi se scurgea pe spate, picura în jos pe șira spinării. Sfîrcurile sînilor mi se întăriseră. Degetele de la picioare erau ca de piatră. Doar capul îmi ardea și nu m-am oprit deloc din cîntat, deși nu scoteam nici un sunet. O dorință violentă se răspîndi în toate lăcașurile trupului meu, în cele mai sensibile încheieturi și în străfunduri care sînt ale mele deși nu le voi vedea pînă la moarte. Aveam un trup care îmi aparținea mie și care palpita, se înfiora și era plin de viață. Ca o nebună rătăceam din cameră în cameră, prin bucătărie, prin coridor și apa picura peste tot. Goală și udă, am căzut în pat și am îmbrățișat pernele și așternutul cu brațele și genunchii. Mulțimi prietenoase se întindeau să mă atingă. Cînd degetele lor îmi atingeau pielea, mă spăla o undă arzătoare. În tăcere, gemenii mi-au prins brațele ca să le lege la spate. Poetul Saul se apleacă să mă amețească cu mustața și cu mirosul lui puternic. Rahamim Rahamimov, frumosul șofer de taxi, veni să mă cuprindă de mijloc ca un sălbatic. În frenezia dansului îmi ridica trupul sus în aer. Muzica ce se dezlănțuia în depărtare, urla. Trupul îmi era presat de multe mîini. Mă frămîntau. Mă striveau. Mă cercetau. Rîdeam și strigam cu toată forța fără un sunet. Soldații se adunau, îngrămădindu-se în jurul meu în costumele lor de luptă, camuflate.

Dinspre ei se degaja în valuri un miros violent, viril. Eram toată a lor. Eram Yvonne Azulai. Yvonne Azulai, opusul Hannei Gonen. Eram rece, inundată. Bărbații sînt născuți pentru apă. Să se reverse reci și violenți în adîncurile cîmpurilor, în stepele deschise și înzăpezite, printre stele. Bărbații sînt născuți pentru zăpadă. Să fie și nu să se odihnească, să strige și nu să șoptească, să atingă nu să privească, să se reverse nu să tînjească. Sînt făcută din gheață, orașul meu este de gheață și supușii mei trebuie să fie și ei de gheață. Cu toții. A poruncit Prințesa. Grindina se va abate peste Danzig și va distruge întregul oraș, grindina violentă, cristalină și clară. Jos cu voi, cetățeni răzvrătiți! Jos! Frecați-vă nasurile în zăpadă! Trebuie toți să fiți limpezi, toți albi, căci eu sînt o prințesă albă. Trebuie să fim cu toții albi și limpezi și reci, căci altfel ne sfărîmăm. Tot orașul se va cristaliza. Nici o frunză nu va mai cădea. Nici o pasăre nu va pluti. Nici o femeie nu va tremura. Am zis.

Era noapte la Danzig. Zăpada acoperise Tel Arza și pădurile ei. O stepă nesfîrșită se întindea peste Mahane Yehuda, Agrippa, Sheikh Bader, Rehavia, Beit Hakerem, Kiryat Shmuel Talpiot, Givat Shaul pînă la colinele satului Kfar Lifta. Stepe, ceață și întuneric. Acesta era Danzigul meu. O insulă încolțită în mijlocul lacului, în capul străzii Mamillah. Pe ea se afla statuia Prințesei. În interiorul pietrei mă aflam eu.

Dar între zidurile cazarmei Schneller se uneltea un complot tainic. Răzvrătirea înăbușită plutea în aer. Cele două distrugătoare întunecate,

Dragonul și Tigroaica ridicau ancora. Nobilele lor prore despicau crusta de gheață. Un marinar încotoșmănat, se urcase în cuibul de cioară, din vîrful catargului care se clătina. Trupul lui era de zăpadă, ca și al Înaltului Comisar făcut din zăpadă de Halil, Hanna și Aziz, în zăpada mare din iarna lui patruzeci și unu.

Tancuri bondoace se rostogoleau greoaie, în întuneric, pe panta înghețată a străzii Geula spre cartierul Mea Shearim. La poarta cazărmii Schneller, un grup de ofițeri, în bluze groase de vînt, conspirau pe șoptite. Nu eu comandasem această mișcare. Ordinele mele cereau înghețul. Era un complot. Comenzi urgente erau transmise într-un murmur încordat. Fulgi ușori pluteau în aerul negru. Răsunau împușcături scurte, stridente. Și, în vîrful mustăților groase, străluceau țurțuri.

Masive și eficiente, tancurile bondoace pătrundeau în mahalalele orașului meu adormit. Eram singură. Venise momentul în care gemenii se strecurau în cartierul rusesc. Se apropiau desculți, în tăcere. Fără un zgomot, străbătură ultima parte a drumului tîrîndu-se. Să înjunghie pe la spate gardienii pe care îi pusesem să păzească închisoarea. Toată pleava orașului era eliberată și un strigăt violent izbucni din gîtlejurile lor. Mulțimea clocotea pe străzile înguste. Răsuflarea grea a unui rău care clocește.

Între timp, ultimele cuiburi de rezistență erau distruse. Punctele cheie erau ocupate. Credinciosul meu Strogoff fusese luat. Dar în suburbii mai îndepărtate, disciplina rebeliunii începuse să se destrame. Soldați mătăhăloși și beți, unii lo-

iali, alții răzvrătiți, spărgeau casele cetățenilor, ale negustorilor. Ochii le erau injectați de sînge. Mîini în mănuși de piele se întindeau să siluiască și să prade. Orașul căzuse în mîinile unor forțe mîrșave. Poetul Saul era întemnițat în pivnița stației de radio din strada Melisanda. Era batjocorit de gloată. Nu puteam îndura. Plîngeam.

Tunuri remorcate lunecau pe roți de cauciuc, dincolo de cartierele înalte. Am văzut un rebel cu capul gol, cățărîndu-se și schimbînd în tăcere drapelul de pe clădirea Terra Sancta. Buclele îi erau desfăcute. Era un rebel frumos, triumfător.

Prizonierii eliberați rîdeau galben. S-au răspîndit prin oraș în uniformele lor vărgate. Cuțitele ieșeau la iveală. Invadau mahalalele ca să încheie o crudă socoteală. Savanți eminenți fură aruncați în locul lor la închisoare. Pe jumătate adormiți, nedumeriți și indignați, protestau în numele meu. Aminteau de relațiile lor importante. Își apărau drepturile. S-au găsit cîțiva care au și început să facă plecăciuni și să se jure că m-au urît de multă vreme. Cu lovituri de pușcă, în spate, erau împinși înainte sau făcuți să tacă. O forță nouă, josnică domnește asupra orașului.

Tancuri împresoară palatul Prințesei. Conform unui plan stabilit în secret dinainte. Sapă cicatrici adînci în zăpada moale. Prințesa stă în fereastră și-l strigă cu toată forța pe Strogoff și pe căpitanul Nemo. Dar vocea i-a fost luată și numai buzele i se mișcă mecanic, de parcă ar încerca să amuze trupele care o aclamă. Nu puteam ghici gîndurile ofițerilor din garda mea personală. Poate făceau și ei parte din complot. Se tot uitau la ceas. Așteptau poate un moment fixat dinainte.

Dragonul și Tigroaica erau la porțile palatului. Tunurile lor pivotau încet pe afeturile masive. Ca degetele unui monstru, mitralierele arătau spre fereastra mea. Spre mine. „Nu mă simt bine“, încercă să șoptească Prințesa. Putea să vadă scăpărări roșietice la est, dincolo de muntele Sion, spre deșertul Iudaic. Primele focuri de artificii ale unei serbări care nu este dată în onoarea ei. Cei doi asasini se apleacă nerăbdători spre ea. În ochii lor Prințesa vede mila, pofta și batjocura. Sînt amîndoi atît de tineri. Bronzați și periculos de frumoși. Mîndră și tăcută, am încercat să-i înfrunt, dar trupul meu m-a trădat și el. În cămașa străvezie de noapte, Prințesa se tîrăște peste dalele înghețate. Expusă privirilor lor arzătoare. Gemenii schimbă un zîmbet. Dinții lor strălucesc albi. Un tremur care nu prevestește nimic bun le străbate trupurile, ca zîmbetele strîmbe ale unor tineri ce privesc fusta unei femei, ridicată brusc de vînt.

În împrejurimile orașului, patrulează o mașină blindată, cu un magnetofon. O voce limpede, liniștită, anunță pe scurt ordinele noului regim. Avertizează că vor fi procese fulger și execuții fără milă. Oricine rezistă va fi împușcat ca un cîine. Domnia nebunei Prințese de gheață s-a încheiat pentru totdeauna. Nu va scăpa nici măcar balena albă. Orașul a intrat într-o eră nouă.

Nu aud decît pe jumătate: brațele asasinilor s-au întins spre mine. Amîndoi scot gemete răgușite ca niște animale priponite care mormăie. Ochii le lucesc de poftă. Fiorul durerii palpită, inundă, clocotește, în jos pe spatele meu, pînă în vîrful degetelor de la picioare, răspîndind scîn-

tei arzătoare și frisoane senzuale în spinare, în ceafă, în umeri, pretutindeni. Țipătul izbucnește în interior, tăcut. Degetele soțului meu îmi ating ușor obrazul. Vrea să deschid ochii. Nu vede cît de larg sînt deschiși ? Vrea să-l ascult. Cine poate fi mai atent decît mine ? Îmi scutură și-mi tot scutură umerii. Îmi atinge fruntea cu buzele. Eu tot mai aparțin gheții, dar o forță dușmană a și început să mă înhațe.

32

DOCTORUL NOSTRU URBACH, de pe strada Alfandari, era micuț și delicat ca o figurină de porțelan. Avea umerii obrajilor înalți și privirea din ochii lui era tristă și prietenoasă. Pe cînd te examina, obișnuia să-ți țină un mic discurs :

— Peste o săptămînă vom fi bine. Bine de tot, din nou. Nu-i decît o răceală și faptul că am făcut ceea ce n-ar fi trebuit să facem. Trupul încearcă să se vindece, mintea poate ne mai întîrzie. Raportul dintre minte și trup nu-i ca a șoferului cu automobilul, ci mai degrabă ca vitaminele din hrană, am putea spune. Scumpa mea doamnă Gonen, adu-ți aminte că ești și mamă. Te rog să ții seamă de copilul care e încă mic. Avem nevoie de odihnă completă pentru trup, dar și pentru nervi și pentru minte. Aceasta în primul rînd. Putem lua cîte o aspirină de trei ori pe zi. Pentru gît e bună mierea. Și căldura în camera unde dormim. Și mai trebuie să nu o contrazicem deloc pe doamna noastră. Să-i răspundem da, da, da, mereu. Avem nevoie de odihnă, de relaxare. Fiecare discuție poate aduce complicații și suferință psihică. Te rog să vorbești cît mai puțin posibil. Folosește doar cuvinte neutre și elementare. Nu sîntem liniștite. Nu sîntem liniștite deloc. Poți să-mi spui imediat la telefon dacă se ivește vreo complicație. Dar dacă sînt semne de isterie, atunci e nevoie să rămînem liniștiți și să așteptăm cu răbdare. Nu trebuie să încurajăm drama. Un public pasiv ucide drama, întocmai cum antibioticele ucid virușii. Avem nevoie de calm complet. De calm interior. Vă doresc sănătate. Vă rog.

Spre seară m-am simțit mai ușurată. Mihael îl aduse pe Yair în cameră, să-mi spună noapte bună, de la distanță. M-am silit să șoptesc „noapte bună la amîndoi". Mihael își puse degetele pe buze :

— Nu trebuie să vorbești. Nu-ți obosi corzile vocale.

Îi dădu copilului să mănînce și îl puse în pat. Se întoarse apoi la noi în cameră. Aprinse radioul. Un crainic emoționat vorbea despre un ultimatum dat de președintele Statelor Unite. Cerea ambelor părți să facă concesii și să evite incidentele. Circulau vești neconfirmate despre trupe irachiene care intrau în Iordan. Un comentator politic se arăta sceptic. Guvernul făcea apel la vigilență și calm. Experții militari ezitau. Cabinetul lui Guy Mollet, din Franța, se reunise de două ori. O binecunoscută actriță se sinucisese. La Ierusalim era din nou prevăzut îngheț.

Mihael spuse :
— Simcha, femeia Hadassei, vine mîine din nou. Iar eu am să-mi iau zi liberă. Îți vorbesc, Hanna, dar nu-mi răspunde, căci tu nu trebuie să vorbești.
— Nu-mi vine greu, Mihael. Nu mă doare, am șoptit eu.
Mihael se ridică din fotoliu și veni să se așeze pe marginea patului. Îndepărtă grijuliu colțul așternutului și se așeză pe saltea. Clătină de cîteva ori din cap, ca și cum reușise în cele din urmă să rezolve în minte o ecuație dificilă și acum controla calculul. Privi un timp spre mine. Apoi își ascunse fața între mîini. În cele din urmă spuse, mai mult pentru sine :
— Tare m-am mai speriat, Hanna, cînd m-am întors acasă la prînz și te-am găsit în halul ăsta.
Mihael tresări vorbind, de parcă cuvintele l-ar fi lovit. Se ridică, întinse cearșaful, stinse lampa de pat și o aprinse pe cea din tavan. Îmi luă mîna în mîna lui. Potrivi acele ceasului meu brățară care se oprise în cursul dimineții. Întoarse ceasul. Degetele îi erau calde, unghiile boante. Degetele lui erau făcute din tendoane, carne, nervi, mușchi, oase și vase cu sînge. Pe cînd studiam literatura am trebuit să învăț pe de rost o poezie de Ibn Gabirol care spunea că sîntem făcuți din umoare putredă. Cît de pură, prin comparație, este otrava chimică : cristale albe, clare. Pămîntul nu-i decît o crustă verde care acopere un vulcan înăbușit. Am apucat în amîndouă mîinile degetele soțului meu. Gestul aduse un zîmbet pe fața lui, de parcă îmi ceruse iertare și o obținuse. Am izbucnit în lacrimi. Mihael îmi mîngîie obrajii. Își

mișca buzele. Se hotărî să nu spună nimic. Mă mîngîia, întocmai cum mîngîia adesea capul lui Yair. Comparația mă întrista, fără un motiv pe care să-l pot explica, poate fără nici un motiv.
— Cînd te faci sănătoasă, plecăm undeva departe, spuse Mihael. Poate în kibuțul Nof Harim. Am putea lăsa copilul acolo cu mama și cu fratele tău, iar noi putem merge împreună la o casă de odihnă. Poate la Eilat. Sau la Nahariya. Noapte bună, Hanna. Sting lumina și scot soba pe coridor. Se pare că am greșit cu ceva și nu știu cu ce. Vreau să spun, ce ar fi trebuit să fac ca să evit ce s-a întîmplat, sau ce nu ar fi trebuit să fac ca să nu te aduc în starea aceasta. La școală la Holon aveam un profesor de gimnastică numit Yehiam Peled care mă poreclise „Ganz cel bleg“, deoarece reflexele mele erau cam încete. Eram foarte bun la engleză și matematică, dar la educație fizică eram Ganz cel bleg. Fiecare își are punctele lui tari și slabe. Ce-am vrut să-ți spun, Hanna, este că în ceea ce mă privește sînt bucuros că m-am căsătorit cu tine și nu cu altcineva și mă străduiesc cît pot să mă adaptez nevoilor tale. Te rog, Hanna, nu mă mai speria niciodată așa cum ai făcut-o azi, cînd am venit la prînz și te-am găsit astfel. Te rog, Hanna. Nu sînt făcut din fier, la urma urmei. Vezi, iar am spus ceva răsuflat. Noapte bună. Mîine duc eu rufele la spălătorie. Dacă îți trebuie ceva la noapte, nu striga ca să nu-ți facă rău la gît, poți să bați în perete. Eu sînt în birou și vin imediat. Am pus un termos cu ceai fierbinte aici pe scăunel. Iar aici este un somnifer. Nu-l lua dacă poți adormi fără el. E mult mai bine pentru tine să adormi

fără somnifer. Te rog, Hanna, ți-o cer eu. Nu-ți cer prea des să faci ceva. Și acum, pentru a treia oară, ce pisălog bătrîn am devenit așa deodată, noapte bună.

A doua zi dimineață Yair m-a întrebat:

— Mămico, e adevărat că dacă tăticu ar fi rege, eu aș fi duce? Am surîs și am șoptit răgușit:

— „Dacă bunica aripi ar avea, vultur ar fi și ar putea zbura."

Yair tăcu. Poate încerca să-și reprezinte conținutul acestui vers, traducîndu-l în imagini. Respingînd imaginile. În cele din urmă declară calm:

— Nu, o bunică cu aripi e tot bunică, nu-i vultur. Spui lucruri fără să te gîndești. Așa cum mi-ai spus și despre Scufița Roșie că au scos-o pe bunica ei din burta lupului. O burtă de lup nu-i o cămară și lupii mestecă și digeră cînd mănîncă. Pentru tine totul e cu putință. Tăticul are grijă cînd vorbește să nu spună lucruri din imaginație, numai din creier.

Mihael, mai tare decît fluieratul ceainicului care fierbea pe foc:

— Yair, pleacă în bucătărie, chiar în clipa asta, te rog. Stai jos și începe să mănînci. Mama e bolnavă. N-o mai plictisi. Te rog. Ți-am mai atras atenția.

Femeia de serviciu a Hadassei, Simcha, pusese așternutul pe fereastră la aerisit. Eu stăteam în fotoliu. Părul îmi era nepieptănat. Mihael plecă spre băcănie cu o listă de cumpărături pe care i-o făcusem: pîine, brînză, măsline, smîntînă.

Își luase o zi liberă de la serviciu. Yair stătea la oglinda din coridor, ciufulindu-și părul, pieptănîndu-l și zbîrlindu-l din nou. În cele din urmă începu să se schimonosească privindu-se.

Simcha bate saltelele. Privind, văd un nor de firicele aurii dansînd pe o rază de soare, într-un colț al ferestrei. O moleșeală delicioasă a pus stăpînire pe trupul meu. Nici o suferință, nici un dor. Un gînd leneș, tulbure: să cumpăr în curînd un covor persan mare și frumos.

Sună la ușă. Yair răspunde. Poștașul refuză să-i înmîneze scrisoarea deoarece e recomandată și are nevoie de o semnătură. Între timp Mihael urcă scările cu coșul de cumpărături. Ia ordinul de chemare de la poștaș și semnează recipisa. Fața lui, cînd intră în cameră, e solemnă și serioasă.

Cînd își va pierde omul ăsta stăpînirea de sine? De l-aș vedea măcar odată în panică! Strigînd de bucurie. Dezlănțuindu-se.

Mihael explică succint că nici un război nu pare posibil să dureze mai mult de trei săptămîni.

— Vorbim despre un război restrîns, local, bineînțeles. Timpurile s-au schimbat. Nu va mai fi un alt 1948. Echilibrul dintre puterile mari este foarte nesigur. Acum că America se află în vîltoarea alegerilor, momentul este propice. Nu, războiul nu va trena, e sigur. Dealtfel, eu sînt la transmisiuni. Nu sînt pilot și nici parașutist și atunci de ce plîngi? Mă reîntorc după cîteva zile. De ce plîngi? Cînd mă întorc, plecăm în vacanță, cum ți-am promis. Mergem în Galilea

de sus. Sau la Eilat. Ce-ţi vine să jeleşti după mine? Mă voi reîntoarce aproape înainte de a pleca. Poate că am tras concluzii greşite. S-ar putea să fie doar manevre generale şi nicidecum război. Dacă am ocazia, îţi trimit o scrisoare din drum. Totuşi n-aş vrea să te decepţionez. Mai bine îţi spun de pe acum că nu prea mă pricep la scrisori. E timpul să-mi pun uniforma şi să-mi prepar rucsacul. Vrei să telefonez la Nof Harim şi s-o rog pe mama ta să vină şi să aibă grijă de tine cît sînt plecat? Mă simt ciudat în uniformă cachi. Nu m-am îngrăşat deloc în toţi aceşti ani. Îţi aduci aminte, Hanna, cum arăta tata cînd şi-a pus uniforma de sentinelă peste pijama şi se juca de-a războiul cu Yair? O, îmi pare rău! Ce prost sînt să amintesc despre asta tocmai acum! Ţi-am făcut rău şi ţie şi mie. Dar nu trebuie să vînăm prevestiri în fiecare cuvinţel rătăcit. Cuvintele sînt doar cuvinte şi nimic mai mult. Uite, îţi las aici o sută de lire, în sertar. Şi mi-am scris numărul matricol şi unitatea. Am pus hîrtia sub vas. Am plătit apa, lumina şi gazul la începutul lunii. Războiul n-o să dureze mult. Cel puţin aceasta este părerea mea chibzuită! Uite, americanii ... dar n-are importanţă. Hanna, nu te mai uita aşa la mine. Tu faci să-ţi vină şi mai greu. Şi mie la fel. Simcha, femeia Hadassei o să lucreze aici pînă mă întorc. Am să-i telefonez Hadassei. Şi Sarei Zeldin. Iar te uiţi aşa la mine. Nu-i vina mea, Hanna. Aminteşte-ţi, nu sînt pilot şi nici paraşutist. Ce-ai făcut cu puloverul meu? Mulţumesc. O da, cred că-i bine să iau şi un fular. Poate să fie frig noaptea. Spune-mi drept, Hanna, cum arăt în uniformă? Nu arăt ca un profesor deghizat? Caporalul Ganz cel bleg, corpul de trasmisiune. Glumesc, Hanna, ar trebui să rîzi şi nu să plîngi din nou. N-o ţine tot timpul aşa, într-un plîns. Ştii bine că nu plec în vacanţă. Nu plînge. Nu foloseşte la nimic. Eu ... eu am să mă gîndesc la tine. Am să-ţi scriu dacă funcţionează serviciul poştal. Am să-mi port de grijă. Şi tu ... nu, Hanna, nu-i ăsta momentul să vorbim despre sentimente. Ce rost au declaraţiile? Sentimentele nu te fac decît să suferi. Şi eu ... nu-s pilot sau paraşutist. Am mai spus asta de cîteva ori. Cînd mă întorc sper să te găsesc bine şi fericită. Îmi place să sper că n-o să gîndeşti rău despre mine, cît timp sînt departe. Eu am să mă gîndesc cu drag la tine. În felul acesta nu vom fi complet despărţiţi. Şi în orice caz ...

Ca şi cum n-aş fi fost decît o nălucire a imaginaţiei lui. Cum poate cineva să se aştepte să fie mai mult decît o nălucire a imaginaţiei cuiva? Sînt reală, Mihael. Nu sînt doar o nălucire a imaginaţiei tale.

33

SIMCHA SPALĂ VASELE în bucătărie. Fredonează încet un cîntec de Shoshana Damari: „Sînt dintr-acelea ce iubesc, o blîndă căprioară! Pe cer luceşte o stea, şacalul plînge-n codru. Întoarce-te iubirea mea, Hephzibah te aşteaptă."

Stau în pat ţinînd în mînă un roman de John Steinbeck pe care mi l-a adus prietena mea cea mai bună, Hadassa, cînd a venit să mă vadă

ieri seara. Nu citesc. Picioarele ca gheaţa se cuibăresc lîngă o sticlă cu apă caldă. Sînt liniştită şi complet trează. Yair a plecat la grădiniţă. Despre Mihael nu am nici o veste ; nici n-ar fi fost timp să primesc vreuna. Negustorul de gaz trece pe stradă în căruţa lui, tot sunînd clopoţelul. Ierusalimul este treaz. O muscă se loveşte de geam. O muscă, nu un semn sau o prevestire. Doar o muscă. Nu mi-e sete. Observ că romanul pe care îl ţin în mînă a fost mult citit. Coperta este lipită cu scoci. Vasul stă la locul lui obişnuit. Dedesubtul lui se găseşte bucăţica de hîrtie pe care Mihael şi-a scris numărul matricol şi al unităţii. Nautilus stă culcat la mare adîncime, sub stratul de gheaţă, în strîmtoarea Bering. Domnul Glick stă la el în prăvălie citind un jurnal religios. În oraş bate un vînt rece de toamnă. Linişte.

O alee deşartă în Beit Yisrael, la capătul Ierusalimului, respiră acum un aer nou. Aleea este pavată cu pietre. Pietrele sînt crăpate, dar foarte lustruite. Arcade grele protejează aleea de norii joşi. Aleea este înfundată. Un paznic adormit, un civil mai bătrîn mobilizat pentru apărarea pasivă, stă proptit de zid. Case cu obloanele trase. Ecoul repetă în surdină dangătul unui clopot din depărtare. Dinspre munţi coboară vîntul. Se fărîmiţează şi se învolburează în aleea şerpuită. În timp ce se roteşte în lungul aleei, atinge obloanele de fier şi porţile de fier închise cu zăvoare ruginite. Un băiat habotnic stă la fereastră, cu perciunii atîrnînd în lungul obrajilor palizi. În mînă ţine un măr. Priveşte păsările de pe ramu-

rile plopului din curte. Băiatul stă nemişcat. Bătrînul paznic încearcă să-i prindă privirea prin sticlă. În singurătatea care îl apasă, surîde spre băiat. Nimic nu se topeşte. Băiatul e al meu. O lumină albastră cenuşie a căzut în cursă, în buclele plopului. În depărtare munţii, iar aici linişte adîncă şi dangăte ce se sting. Tăcerea a cuprins păsările şi pisicile din alee. Trăsuri spaţioase vor veni, vor trece, vor călări departe. Dacă aş fi de piatră. Tare şi liniştită. Rece şi prezentă.

Poate s-a înşelat şi Înaltul comisar britanic. În palatul Înaltului comisar, pe colina Sfatului Rău, la sud-est de Ierusalim o şedinţă secretă se prelungeşte pînă la ziuă. Stenografii se schimbă tot la două ore. Gardienii sînt obosiţi şi agitaţi.

Michael Strogoff purtînd un mesaj secret pe care l-a învăţat pe de rost. Singur şi hotărît, îşi croieşte drum în noapte, la ordinele Înaltului comisar. Regele şi puternicul Michael Strogoff e înconjurat de sălbatici brutali. Strălucitoarea fulgerare a pumnalelor. Un rîs dezlănţuit. Fără cuvinte. Ca şi cum Aziz şi Yehuda Gottlieb din strada Ussishkin s-ar bate pe terenurile virane. Eu sînt arbitru. Şi răsplata. Amîndoi au feţele încruntate. Ochii inundaţi de o ură statornică. Ţintesc spre pîntece căci este mai moale. Lovesc sălbatic. Dau cu piciorul. Muşcă. Unul dintre ei se întoarce şi fuge. În plină goană se răsuceşte să continue. Ia de jos un pietroi, îl aruncă şi aproape nimereşte. Adversarul său scuipă cu furie vehementă. Se tăvălesc împreună, se luptă scîrşnind din dinţi, peste un colac ţepos de sîrmă ghimpată, ruginită. Se zgîrie unul pe altul. Sîngerează. Se întind să-şi apuce duşmanul de gît

sau de părțile intime. Înjurînd printre buzele strînse. Brusc, cad epuizați, amîndoi ca unul singur. O clipă dușmanii zac unul în brațele celuilalt ca doi îndrăgostiți. Ca doi îndrăgostiți care gîfîie. Aziz și Yehuda Gottlieb stau să-și tragă sufletul. În clipa următoare o energie sumbră gonește din nou prin ei. Se bat cap în cap. Ghearele caută ochii. Pumn în bărbie. Genunchi în stinghie. Spatele sfîșiat de ghimpii ruginiți ai sîrmei. Dinți încleștați. Fără un zgomot. Nu se aude nici un strigăt. Nici un suspin. Pașnic și liniștit. Dar plîng amîndoi fără un sunet. Plîng la unison. Obrajii le sînt uzi. Eu sînt arbitru și eu sînt răsplata. Rîd cu răutate. Mi-e sete de sînge, de țipăte sălbatice. În Emek Refaim fluieră un marfar. Furtuna și furia se vor topi împreună. Și lacrimile.

Foarte tîrziu va veni și ploaia. O ploaie care nu-i făcută din cuvinte va biciui tancurile britanice. În josul aleei, în amurg, se strecoară teroriștii, furișîndu-se pe lîngă arcadă în Mousrara. Se furișează prin întuneric, frecîndu-se de zidurile de piatră, stingînd felinarele singuratice de pe stradă, înșurubînd focosul detonatorului. Dar percutorul nu este decît un capăt de fier rece, o scînteie electrică va izbucni și vulcanul stă ascuns adînc sub suprafața de pulbere și gresie și granit. E frig.

Ploaia va veni.

Neguri ușoare vor rătăci în împădurita Vale a Crucii. Pe muntele Scopus o pasăre va striga. Un vînt aprig va biciui vîrfurile pinilor pînă îi va supune. Pămîntul nu se va mai reține, nimic nu va mai împiedica pămîntul. La răsărit este deșertul. Din marginea cartierului Talpiot se pot vedea locuri pe care ploaia nu le poate atinge. Muntele Moab, Marea Moartă departe jos. Torente de ploaie vor bate Arnona din fața satului cenușiu Sur Baher. Șuvoaie nestăvilite vor asalta minaretele. Iar în Bethlehem jucătorii se vor închide în cafenele, vor deschide cutiile de table și din fiecare colț se va auzi muzica tînguitoare a postului de radio Amman. Cei ce joacă sînt atenți și tăcuți. Veșminte largi specifice deșertului și mustăți stufoase. Cafea clocotită. Fum. Gemeni în ținută de luptă, înarmați cu mitraliere.

După ploaie, o grindină transparentă. Cristale fine, ascuțite. Negutătorii ambulanți din Mahane Yehuda se vor îngrămădi tremurînd la adăpostul balcoanelor. În munții, Abu Ghosh, în Kiryat Yearim, în Neve Ilan, în Tirat Yaar păduri dese, pini împletiți sînt învăluiți de pîcla albă. Acolo se refugiază fugarii ca să scape de lege. Dezertorii posaci se înfundă în cărările mocirloase, rătăcind prin ploaie.

Cerul greu a coborît peste Marea Nordului unde Dragon și Tigroaica patrulează alături, printre ghețari masivi plutitori, căutînd în ecranul radar monștrii marini Moby Dick sau Nautilus. Ahoe, ahoe, va striga un marinar încotoșmănat, din vîrful catargului. Ahoe, căpitane, un corp neidentificat în ceață, la șase leghe spre est, la patru noduri marine, la două grade în stînga stelei polare anunță operatorul radio cu o voce metalică, printr-un transmițător ascuns adînc sub ape. Și Palestina se va întuneca pentru că plouă și este ceață pe Muntele Hebron pînă sus la Talpiot, pînă la muntele Augusta Victoria, pînă la mar-

ginea deșertului pe care ploaia nu-l va traversa niciodată, pînă la palatul Înaltului Comisar.

Singur, în fereastra care se întunecă, înalt și șubred, stă Înaltul Comisar britanic. Deșirat, cu mîinile la spate, o pipă între dinți, ochi albaștri și tulburi. Toarnă în două cupe o băutură limpede și arzătoare, un pahar pentru el, altul pentru Michael Strogoff cel scurt și îndesat, trimis să-și croiască drum în noapte prin teritoriul dușman blocat de hoarde sălbatice, pînă la țărm, apoi peste ocean, pînă la Insulele Misterioase unde, scrutînd orizontul mării cu ochi de vultur, așteaptă fără să cunoască disperarea inginerul Cyrus Smith, cu un binoclu puternic în mînă. Am crezut că sîntem singuri aici, pe insula deșartă. Cu siguranță simțurile ne-au indus în eroare. Nu sîntem singuri. Cineva lugubru stă la pîndă în adîncul munților. Am cercetat întreaga insulă foarte amănunțit și sistematic și n-am descoperit cine este cel care ne pîndește din întuneric, cu un zîmbet palid pe față. O prezență tăcută, veghind nesimțit în spatele nostru doar urmele pașilor lui apar pe cărarea mlăștinoasă, în zori, pîndind și stînd în așteptare în umbra mohorîtă, pe ceață, pe ploaie, pe furtună în codru întunecat, ascuns sub pămînt, ascuns la pîndă în spatele zidului mînăstirii din satul Ein Kerem, un străin ne pîndește fără răgaz. Lasă-l să vină însuflețit, rînjind la mine, să mă arunce la pămînt și, înfipt în trupul meu, să mormăie și eu să țip drept răspuns într-un extaz de groază și de încîntare, de groază și înfiorare, am să țip, am să ard și am să sug ca un vampir, ca și o navă nebună care se învîrte năucă în întuneric

voi fi cînd va veni la mine, cîntînd, clocotind, plutind voi fi inundată, voi fi o iapă înspumată lunecînd prin noapte în ploaie, torenții se vor abate să inunde Ierusalimul, cerul va coborî și un vînt sălbatic va devasta orașul.

34

— BUNĂ DIMINEAȚA, doamnă Gonen.

— Bună dimineața, domnule doctor Urbach.

— Tot mai sîntem deprimată, doamnă Gonen ?

— Febra a trecut. Sper ca în cîteva zile să-mi revin la normal.

— Normal, doamnă Gonen, este o expresie relativă, într-un anumit sens. Domnul Gonen nu este acasă ?

— Soțul meu a fost mobilizat. Soțul meu este, se pare, în deșertul Sinai. Nu am primit încă nici o veste de la el.

— Trăim zile importante, doamnă Gonen. Zile hotărîtoare. În niște zile ca acestea este greu să eviți gîndirea biblică. Gîtul mai este inflamat ? Ia să privim și să ne lămurim. A fost greșit, foarte greșit doamnă dragă, să faci duș rece în timpul iernii, ca și cum s-ar putea potoli mintea chinuindu-ți trupul. Dacă îmi permiți să te întreb, care este specialitatea doctorului Gonen ? Biologia ? A, geologia. Te rog să mă scuzi, m-am înșelat. Astăzi știrile de război sînt optimiste.

Și totuși, doamnă Gonen, există ceva faustian în războiul acesta. Cea care se afla cel mai aproape de adevăr era mica Gretchen. Și cît era

de credincioasă și deloc naivă cum este reprezentată de obicei. Te rog, doamnă Gonen, dă-mi acum brațul ca să-ți controlez tensiunea arterială. O simplă verificare. Nu doare deloc. Acum trebuie să-ți cer mii de scuze, dar sînt obligat să-ți pun o întrebare destul de intimă. Ai observat, în ultimul timp, vreo neregularitate în ciclul menstrual ? Nu ? Asta-i semn bun. Semn foarte bun. Dovedește că trupul n-a început și el să participe la dramă. Deci soțul e geolog nu antropolog. Ne-am înșelat puțin. Și acum va trebui să ne mai odihnim cîteva zile. Odihnă, absolută. Să nu ne obosim cu tot felul de gînduri. Somnul este cel mai bun remediu. Somnul, într-un anumit sens, este cea mai naturală condiție a ființei omenești. Iar durerile de cap nu trebuie să ne sperie. Ne vom înarma cu aspirină împotriva migrenelor. Migrena nu este o boală în sine. Dealtfel, ființa omenească nu moare atît de ușor cum s-ar tinde să se creadă într-un moment de criză. Îți urez sănătate.

Doctorul Urbach plecă și Simcha sosi. Își scoase haina și se opri lîngă foc să-și încălzească mîinile. Mă întrebă cum mă simt. Am întrebat-o și eu ce mai e nou în casa prietenei mele Hadassa.

Simcha a trecut la bucătărie. Mi-a încălzit puțin lapte. Apoi a deschis un geam în birou să se aerisească. Un aer rece ca gheața a năvălit în casă. Simcha curăți ferestrele cu ziare vechi. Șterse praful de pe mobilă. Se duse la cumpărături.

Tot trupul meu se simte bine astăzi. Sînt bolnavă. Nu trebuie să mă concentrez. Un vas arde în flăcări pe mare — toate acestea s-au întîmplat și mai înainte, într-un trecut îndepărtat. Nu se petrec acum pentru întîia oară.

— Sînteți foarte palidă astăzi, doamnă, observă Simcha. Domnul mi-a spus înainte de plecare să nu vorbesc prea mult, ca să nu vă obosesc.

— Ba să-mi vorbești, Simcha, am rugat-o eu, Povestește-mi despre tine. Vorbește mereu. Nu te opri.

— Nu sînt căsătorită, doamnă, dar sînt logodită. Cînd omul meu o să vină din armată, vrem să cumpărăm un apartament în blocurile noi din Beit Mazmil. O să facem nunta la primăvară. Bechor, omul meu, are o mulțime de bani puși deoparte. Lucrează ca șofer de taxi la firma „Kesher". E puțin timid, dar are educație. Am observat ceva, cele mai multe prietene ale mele se mărită cu bărbați care seamănă cu tații lor. Și Bechor seamănă cu tata. Cred că dacă iubești pe cineva, vrei să fie măcar puțin ca cel pe care l-ai iubit la început. Ce caraghios ! Tot așteptam să se încălzească fierul și nici nu mi-a trecut prin cap că s-a tăiat curentul la Ierusalim.

Mă gîndeam :

Un tînăr dintr-o nuvelă de Somerset Maugham sau de Stefan Zweig a venit dintr-un orășel de provincie să joace la ruletă într-un cazinou internațional. De la începutul serii a pierdut două treimi din banii pe care îi avea. Suma care îi mai rămăsese, calculată cu grijă, ar fi fost sufi-

cientă să-şi plătească hotelul şi să-şi cumpere un bilet de tren ca să poată pleca onorabil din oraş. Este ora două dimineaţa. Poate oare tînărul să se ridice şi să plece acum ? Roata puternic luminată se mai învîrteşte încă, sub candelabrele scînteietoare. Poate cîştigul hotărîtor îl aşteaptă tocmai la sfîrşitul rotirii următoare. Fiul şeicului din Hadhramaut care şade în faţa lui tocmai adună zece mii pe care îi cîştigase dintr-o rotire de ruletă. Nu, nu se poate ridica să plece acum. Cu atît mai mult cu cît bătrîna englezoaică care îl fixase cu ochi de bufniţă toată seara prin lornion, e în stare să-i arunce o privire ironică şi rece. Iar afară, în întuneric, zăpada cade cît poţi să vezi cu ochii. Şi de afară se aude mugetul surd al mării. Nu, tînărul nu se poate ridica să plece. Cumpără jetoane cu ultimii săi bani. Închide strîns ochii, apoi îi deschide. Deabia i-a deschis că şi începe să clipească ca orbit de lumină. Afară marea se frămîntă în noapte, cu un muget surd şi zăpada cade în tăcere.

Sîntem căsătoriţi de peste şase ani. Dacă ai treabă la Tel Aviv, te întorci în aceeaşi seară. N-am fost niciodată despărţiţi mai mult de două nopţi din ziua în care ne-am luat. De şase ani sîntem căsătoriţi şi am trăit în acest apartament şi eu tot nu am învăţat cum să deschid şi să închid obloanele de la balcon, deoarece aceasta este îndatorirea ta. Acum că te-au luat în armată, obloanele stau deschise zi şi noapte. M-am gîndit la tine. Ştiai dinainte că eşti chemat la război şi nu la manevre. Că războiul va fi de scurtă durată. Toate acestea le-ai dedus cu ajutorul unui

mecanism interior bine echilibrat, datorită căruia tu elaborezi neîntrerupt idei judicioase. Trebuie să-ţi prezint o ecuaţie de a cărei soluţionare depind eu, în felul în care un om aflat la marginea unei prăpăstii depinde de rezistenţa parapetului.

Azi dimineaţă stăteam în fotoliu şi schimbam nasturii de la costumul tău negru ca să-l mai modernizez. Pe cînd coseam m-am întrebat ce să fie acest clopot impenetrabil de sticlă care a căzut asupra noastră ca să ne despartă vieţile de obiecte, locuri, oameni, opinii. Bineînţeles, Mihael, primim vizite, vin să ne vadă prieteni, colegi, vecini, rude. Dar cînd stau în salon şi îi aud vorbind, cuvintele lor sînt totdeauna nedesluşite din cauza acestui clopot care nici măcar nu este transparent. Doar din expresiile lor mai ghicesc cîte ceva din ce vor să spună. Uneori siluetele lor pălesc : mase vagi fără contur. Obiecte, locuri, oameni, opinii, am nevoie de ele şi nu pot merge înainte fără ele. Ce se întîmplă cu tine, Mihael ? Eşti mulţumit sau nu ? Cum aş putea să aflu ? Uneori pari trist. Eşti mulţumit sau nu ? Ce s-ar întîmpla dacă aş muri ? Sau dacă ai muri tu ? Nu fac decît să-mi bîjbîi drumul într-o prefaţă, tot mai învăţ şi repet un rol complicat pe care îl voi avea de jucat în zilele ce vor să vină. Fac bagajele. Mă pregătesc. Exersez. Cînd va începe călătoria, Mihael ? M-am săturat să tot aştept întruna. Îţi odihneşti braţele pe volan. Ai adormit, sau te gîndeşti ? Nu-mi dau seama ; eşti întotdeauna atît de calm şi stăpînit. Porneşte, Mihael, dă-i drumul ; de ani de zile sînt gata şi aştept.

35

SIMCHA L-A ADUS pe Yair de la grădiniță. Degetele îi erau vinete de frig. În stradă întîlniseră poștașul care le dăduse o carte poștală militară. Fratele meu Emanuel mă vestește că se simte bine și că face și vede mari minunății. Speră că toate-s bune pe la noi, pe la Ierusalim. Nu l-a întîlnit pe Mihael : deșertul este nesfîrșit ; în comparație cu el, Neghevul pare o carieră de nisip. Mai țineam eu minte o excursie pe care o făcusem cu tata la Ierichon, cînd eram copii ? Sărută-l pe Yair din partea mea", scria el la sfîrșit." Să auzim de bine și multă dragoste, al vostru Emanuel".

De la Mihael nici un cuvînt.

O imagine :

La lumina radioului de campanie, trăsăturile lui trudite sugerează sarcini apăsătoare. Umerii îi sînt gîrboviți. Buzele strînse. Stă aplecat spre aparat. Cu spatele întors, fără îndoială, spre luna nouă care răsare palidă și firavă îndărătul lui.

Doi prieteni au venit să vadă cum mă mai simt în astă seară.

Domnul Kadishman se întîlnise după-amiază cu domnul Glick în strada Haturim. De la domnul Glick, aflase domnul Kadishman că doamna Gonen este bolnavă și domnul Gonen mobilizat. Imediat au hotărît amîndoi să treacă în aceeași seară pe la mine și să vadă dacă nu-mi pot fi de folos cu ceva. Au venit deci împreună : dacă ar fi venit unul singur s-ar fi putut isca vorbe.

Domnul Glick spuse :

— Trebuie să-ți vină foarte greu, doamnă Gonen. Sînt vremuri grele, e frig și ai rămas singură.

Domnul Kadishman între timp pipăise ceașca cu ceai de lîngă patul meu, cu degetele lui mari, cărnoase.

— Rece, anunță el jalnic. Rece ca gheața. O să-mi permiți, dragă doamnă, să-ți invadez bucătăria, invadez între ghilimele, bine înțeles și să-ți fac un ceai proaspăt.

— Nici gînd, am răspuns eu. Am voie să mă dau jos din pat. Îmi pun halatul și vă fac eu la amîndoi cîte o ceașcă de cafea sau cacao.

— Ferească Dumnezeu, doamnă Gonen. Ferească Dumnezeu.

Domnul Glick clipi des din ochi ca și cum i-aș fi lezat simțul pudoarei. Gura îi tresări nervos. Ca un iepure care tresare la un zgomot neobișnuit.

Domnul Kadishman manifestă interes :

— Ce scrie prietenul nostru de pe front ?

— N-am primit încă nimic de la el, am spus, surîzînd.

— Luptele s-au terminat, spuse grăbit domnul Kadishman, strălucind de fericire.

— Pot să vă rog să aprindeți lumina ? l-am întrebat. E în partea stîngă. De ce să stăm în întuneric ?

Domnul Glick își prinse buza de jos între degetul mare și arătător. Ochii lui păreau să urmărească traseul curentului electric de la comutator pînă la becul din tavan. Poate simțea că este inutil. Întrebă :

— Pot şi eu să vă ajut cu ceva ?

— Mulţumesc foarte mult, domnule Glick, dar nu am nevoie de nici un ajutor.

Îmi veni în minte, pe loc, să adaog :

— Trebuie să vă fie şi dumneavoastră greu, domnule Glick, fără soţie şi ... singur de tot.

Domnul Kadishman întîrzie o clipă lîngă comutator, de parcă se îndoise de rezultatul acţiunii sale şi nu-i venea să creadă în succesul deplin. Apoi se întoarse şi se aşeză. Cînd se mişca, părea foarte greu, ca acele animale preistorice cu trupuri gigantice şi cranii foarte mici. Am observat dintr-odată ceva mongoloid în structura feţei domnului Kadishman, umerii obrajilor laţi şi turtiţi iar trăsăturile şi groase şi uimitor de rafinate în acelaşi timp. O faţă de tătar. Ca a celui care îl interoga viclean pe Michael Strogoff. I-am zîmbit.

Între timp domnul Glick reuşise să formuleze răspunsul la întrebarea pe care eu, care o pusesem, o şi uitasem aproape.

— Sărmana mea Duba, o tratează cu şocuri electrice. Spun că tot mai este speranţă. Că nu trebuie să disperăm. Dacă Dumnezeu vrea ...

Mîinile lui mari striveau şi frămîntau o pălărie ponosită. Mustăţile subţiri îi tremurau ca un mic animal viu. Vocea îngrijorată pleda pentru o clemenţă pe care nu o merita. Disperarea este un păcat de moarte.

— O să fie totul bine, îl încurajai eu.

Domnul Glick :

— Amin. Amin Selah. O, ce nenorocire ! Şi toate astea pentru ce ?

— Dar de ce nu v-aţi scos paltoanele ? Mă scol şi dau drumul la foc. Vă pregătesc ceva de băut. Vă rog, dezbrăcaţi-vă.

Domnul Glick se grăbi să se scoale în picioare ca şi cum ar fi fost mustrat.

— Vă rog, nu, doamnă Gonen. Nu vă daţi jos din pat. Nu este nevoie. Noi am trecut doar... să vedem cum vă simţiţi. Trebuie să plecăm imediat. Vă rog, nu vă sculaţi. Nu-i nevoie să aprindeţi focul.

Domnul Kadishman :

— Şi eu trebuie să-mi iau rămas bun. Am intrat o clipă, în drum spre o şedinţă de comitet, să văd dacă nu pot să vă fiu de ajutor.

— De ajutor, domnule Kadishman ?

— În caz că aveţi nevoie de ceva. Vreo intervenţie la vreun birou, sau poate.....

— Mulţumesc pentru bunele dumneavoastră intenţii, domnule Kadishman. Faceţi parte din rasa pe cale de dispariţie a gentlemenilor adevăraţi.

Trăsăturile lui sauriene se iluminară.

— Voi mai trece mîine, sau poimîine să aflu ce are de spus prietenul nostru cînd va scrie, făgădui el.

— Vă rog chiar să veniţi, -am spus eu în bătaie de joc.

Mă uimea alegerea soţului meu cînd era vorba de prieteni.

— Acum că aţi avut amabilitatea să mă invitaţi, voi veni negreşit.

— Vă urez însănătoşire grabnică şi completă, spuse domnul Glick şi dacă este ceva ce aş putea face eu, vreo cumpărătură, sau alt comision ... Dacă aveţi nevoie de ceva ...

— Sînteţi prea amabil, domnule Glick, am răspuns eu.

Privi fix spre pălăria lui ponosită. Se lăsă tăcere. Cei doi bătrîni se aflau acum în capătul opus al camerei, lăsînd o distanţă cît mai mare între ei şi patul meu. Domnul Glick zări un fir alb pe spatele hainei domnului Kadishman şi-l îndepărtă. Afară vîntul se potolise. Dinspre bucătărie se auzea motorul frigiderului de parcă prinsese brusc viaţă. Din nou m-a copleşit acelaşi sentiment calm şi lucid că în curînd voi fi moartă. Ce gînd sumbru. O femeie echilibrată nu este indiferentă la gîndul morţii. Moartea şi cu mine ne tratăm cu indiferenţă. Aproape şi totuşi îndepărtate. Vagi cunoştinţe care abia se salută. Am simţit că trebuie să spun imediat ceva. Că nu trebuie să-i las pe prietenii mei să-şi ia rămas bun şi să plece. Poate la noapte va cădea prima ploaie. Doar nu sînt încă bătrînă. Mai pot fi atrăgătoare. Trebuie să mă scol. Să-mi pun halatul. Să pregătesc cafea şi cacao, să le ofer prăjituri, să-i ţin de vorbă, să par interesată şi să fiu interesantă. Doar sînt şi eu cultivată. Şi eu am păreri şi idei. Ceva mă strînge în gît.

— Vă grăbiţi chiar atît de mult, am întrebat.

— Din păcate trebuie să plec. Domnul Glick poate să mai rămînă, dacă doreşte.

Domnul Glick îşi înfăşura un fular gros în jurul gîtului.

Nu plecaţi încă, bătrîni prieteni. Nu trebuie să o lăsaţi singură. Staţi jos în fotolii. Scoteţi-vă paltoanele. Vom discuta politică şi filozofie. Vom schimba păreri despre religie, credinţă şi dreptate. Vom fi vorbăreţi şi prietenoşi. Vom bea ceva împreună. Nu plecaţi. Se teme să rămînă singură în casă. Mai staţi. Nu plecaţi.

— Vă doresc însănătoşire grabnică, doamnă Gonen şi noapte bună.

— Plecaţi aşa curînd. Probabil că vă plictisesc.

— Doamne fereşte. Nici vorbă de aşa ceva, răspunseră ei în cor, tulburaţi.

Amîndoi făceau gesturi stîngace, fiind singuratici şi nemaifiind tineri. Nici unul nu avea obiceiul să viziteze bolnavi.

— Strada este pustie, spusei eu.

— Vă doresc însănătoşire grabnică, replică domnul Kadishman.

Îşi trase pălăria pe frunte ca şi cum ar fi închis, dintr-o mişcare, o ferestruică pe acoperiş.

Plecînd, domnul Glick spuse :

— Vă rog, nu fiţi neliniştită, doamnă Gonen, nu are rost să vă necăjiţi. Va fi bine. Totul, absolut totul se va termina cu bine, cum se spune. Da, zîmbiţi ! Ce plăcut este să vă vedem zîmbind.

Musafirii au plecat,

Am aprins imediat radioul. Am netezit aşternutul. Sufăr oare de o boală contagioasă ? De ce au uitat prietenii mei să dea mîna cu mine la plecare ca şi la venire ?

În cartierul Sanhedria, chiparoşii bătuţi de vînt se apleacă şi se îndreaptă, se îndreaptă şi

se apleacă. După umila mea părere orice flexibilitate este magică. Curge, e rece și odihnitoare în același timp. În urmă cu cîțiva ani, într-o zi de iarnă, la colegiul Terra Sancta, am notat cîteva observații ale profesorului de literatură ebraică, observații încărcate de tristețe: de la Abraham Mapu la Peretz Smolenskin, iluminismul ebraic a trecut printr-o transformare dureroasă. O criză de decepție și dezamăgire. Cînd visele se spulberă, oamenii sensibili nu se pleacă, ci sînt distruși. „Cei care te-au doborît și te-au despuiat, ți-o vor lua înainte." Acest vers a lui Isaia are două implicații, spunea profesorul: mai întîi întreaga mișcare a iluminismului ebraic a hrănit la sînul ei ideile care apoi au dus-o la pierzanie. Ceva mai tîrziu, multe elemente valoroase, „au luat-o înainte" ca să se adape la izvoare străine. Criticul Abraham Uri Kovner a fost o figură tragică. Era ca scorpionul care, cînd este încercuit de flăcări își înfige acul înveninat în propria lui spinare. Prin anii șaptezeci și optzeci ai secolului trecut se răspîndise sentimentul apăsător al unui cerc vicios. Dacă n-ar fi existat cîțiva visători și luptători, realiști răzvrătiți împotriva realității, nu ne-am mai fi ridicat și am fi fost virtual sortiți pieririi. Dar visătorii sînt întotdeauna cei care înfăptuiesc lucruri mari, a conchis profesorul. Nu am uitat. Ce sarcină lungă mă așteaptă. Toate acestea trebuiesc traduse în propria mea limbă. Nu vreau să mor. Doamna Hanna Greenbaum — Gonen: inițialele H. G. înseamnă în ebraică „sărbătoare". Numai dacă întreaga ei viață ar putea fi o lungă sărbătoare. Prietenul meu, bibliotecarul cel amabil de la

Terra Sancta, care purta tichie și glumea cu mine, era mort de multă vreme. Au rămas doar cuvintele. Sînt sătulă de cuvinte. Momeală ieftină!

36

DOCTORUL URBACH avea ceva de anunțat. Zîmbi, cu zîmbetul său trist și înțelegător și ridică de două ori din umerii micuți cu dispreț, parcă, pentru ceea ce avea de spus.

— De azi înainte avem permisiunea să umblăm prin cameră și să lucrăm puțin. Cu condiția de a evita orice efort al minții și de a ne cruța gîtul. Și cu condiția de a trăi în pace cu realitatea obiectivă. Vă doresc însănătoșire grabnică.

Pentru prima dată de la plecarea lui Mihael, m-am sculat și am ieșit din casă. A însemnat o schimbare. De parcă un sunet ascuțit și pătrunzător se oprise deodată. De parcă un motor care bîzîise afară toată ziua, fusese închis la căderea nopții. Sunetul trecuse neobservat în cursul zilei, dar odată oprit, se făcuse simțit. O bruscă tăcere. A existat și acum s-a oprit. S-a oprit și deci a existat.

Am lăsat femeia să plece. Am scris o scrisoare ca să le liniștesc pe mama și pe cumnata mea din Nof Harim. Am făcut o prăjitură cu brînză. La prînz am telefonat la biroul de informații militare din Ierusalim. Am vrut să știu unde staționează batalionul lui Mihael. Și-au cerut politicos scuze: cea mai mare parte a armatei

era încă în mişcare. Legăturile poştale nu funcţionau prea bine. Nu exista motiv de nelinişte. Numele Mihael Gonen nu figura pe nici o listă.

Efort inutil. Întorcîndu-mă de la farmacie, am găsit o scrisoare de la Mihael în cutie. Data de pe timbru arăta că scrisoarea sosise cu întîrziere, Mihael începea cu întrebări îngrijorate despre sănătatea mea, despre Yair şi despre casă. Mă informa apoi că el e sănătos, cu excepţia arsurilor de stomac care erau agravate de mîncarea proastă şi-l mai supăra faptul că din prima zi îşi spărsese ochelarii. Mihael se conformase instrucţiunilor cenzurii militare şi nu mă informa unde se găseşte batalionul, dar reuşea să mă lase să înţeleg, în mod indirect, că unitatea lui nu luase parte deloc la lupte ci fusese însărcinată cu asigurarea securităţii în interiorul ţării. La sfîrşit, îmi aducea aminte că Yair trebuie să meargă la dentist, pentru tratament, într-o anumită zi de joi.

Joi, adică mîine.

A doua zi l-am dus pe Yair la Centrul Medical Strauss, unde se afla clinica dentară. Yoram Kamnitzer, fiul vecinului nostru, ne însoţi o parte din drum, deoarece clubul mişcării de tineret din care făcea parte se afla lîngă clinică. Yoram îmi spuse stîngaci că fusese îngrijorat auzind că sînt bolnavă şi încîntat să mă vadă din nou pe picioare.

Ne-am oprit la o gheretă unde se vindea porumb fiert şi m-am oferit să cumpăr cîte unul pentru fiecare. Yoram găsi de cuviinţă să refuze. Refuzul lui a fost atît de slab, încît de-abia s-a auzit. Am fost rea cu el. L-am întrebat de ce

pare atît de visător şi absent. Se îndrăgostise de vreo fată de la el din clasă ?

Întrebarea mea aduse broboane mari de transpiraţie pe fruntea lui Yoram. Ar fi vrut să-şi şteargă faţa, dar nu putea deoarece mîinile îi erau murdare şi lipicioase de la porumbul pe care i-l cumpărasem. M-am uitat stăruitor la el ca să-i măresc stînjeneala. Umilirea şi disperarea îl făcură să aibă o ieşire de îndrăzneală nervoasă. Întoarse spre mine o faţă sumbră şi chinuită şi murmură :

— Nu am de-a face cu nici o fată din clasa mea, doamnă Gonen şi nici cu vreo altă fată. Îmi pare rău, n-aş vrea să fiu nepoliticos, dar zău, n-ar trebui să-mi puneţi astfel de întrebări. Eu nu le-aş pune. Iubirea şi lucrurile de acest fel sînt... personale.

În Ierusalim domnea toamna. Cerul nu era înnorat, dar nici clar. Avea culoarea toamnei, albastră cenuşie, ca drumul sau construcţiile de piatră. O nuanţă care se asorta. Am simţit încă o dată că ceea ce se petrecea nu era nicidecum pentru prima dată. Am mai fost aici, am mai fost acum şi altcîndva..

Am spus :

— Iartă-mă, Yoram, am uitat o clipă că frecventezi o şcoală religioasă. A fost curiozitate din partea mea. N-ai nici un motiv să-mi destăinuieşti mie secretele. Tu ai şaisprezece ani şi eu douăzeci şi şapte. E natural ca în ochii tăi să par o zgripţuroaică bătrînă.

Băiatul trecea acum prin chinuri mai cumplite. O făcusem intenţionat. Privea în altă parte. În zăpăceala lui se ciocni de Yair, făcîndu-l aproape

să-şi ia zborul. Începu să vorbească, nu reuşi să găsească cuvintele potrivite şi în cele din urmă, renunţă.

— Bătrînă ? Dumneavoastră bătrînă ? Dimpotrivă, doamnă Gonen, dimpotrivă. Ce am vrut să spun era că... Vă interesaţi de problema mea şi... cu dumneavoastră pot uneori... Nu, cînd încerc să pun ceva în cuvinte iese totul pe dos. N-am vrut să spun decît...

— Linişteşte-te, Yoram. Nu-i nevoie să spui.

Era al meu. Al meu pe de-a-ntregul. Era la cheremul meu. Puteam înscrie orice expresie aş fi dorit pe obrazul lui, ca pe o foaie de hîrtie. De ani de zile nu mai jucasem jocul acesta crud. Am împins jocul mai departe, savurînd în sorbituri prudente rîsul care izvora în interiorul meu.

— Nu, Yoram, nu-i nevoie s-o spui. Poţi să-mi scrii o scrisoare. În orice caz ai şi mărturisit aproape totul. Şi, pentru că veni vorba, ţi-a spus vreodată cineva că ai ochi frumoşi ? Dacă ai fi mai sigur de tine, ai zdrobi multe inimi. Dacă aş fi de o seamă cu tine şi nu o zgripţuroaică bătrînă, nu ştiu cum m-aş putea opri să nu mă îndrăgostesc de tine. Eşti un băiat drăguţ.

Nu mi-am desprins privirea nici o clipă de pe obrazul lui. Am sorbit uimirea, dorul, suferinţa, speranţa nebună. Eram beată.

Yoram se bîlbîi :

— Vă rog, doamnă Gonen.

— Hanna. Poţi să-mi spui Hanna.

— Eu... îmi treziţi mult respect... nu, respect nu este cuvîntul potrivit... consideraţie şi... interes.

— De ce te scuzi, Yoram ? Îmi placi. Nu-i un păcat să placi cuiva.

— Mă faceţi să regret, doamnă Gonen, Hanna. Nu mai spun nimic ca să nu regret mai tîrziu. Îmi pare rău, doamnă Gonen.

— Vorbeşte, Yoram. Nu sînt atît de sigură că vei regreta.

În momentul acela interveni Yair. Exclamă cu gura plină, mîncînd porumbul.

— Regret... englejii sînt cei care regretă.

Yoram spuse :

— Aici o iau la dreapta, doamnă Gonen. Retrag tot ce am spus şi vă cer iertare.

— Aşteaptă o clipă, Yoram. Aş vrea să te rog ceva.

— Cînd eram la Holon, cînd trăia bunicul Zalman, el mi-a spus că englejii au sîngele rece ca şerpii.

— Da, doamnă Gonen. Ce pot face pentru dumneavoastră ?

— Mămico, ce înseamnă că şerpii au sînge rcee ?

— Înseamnă că sîngele lor nu este cald. Ceea ce voiam să te rog...

— Dar de ce nu-i sîngele şerpilor cald ? Şi de ce au oamenii sînge cald în afară de engleji ?

— Spuneţi-mi că nu sînteţi supărată pe mine, doamnă Gonen. Poate am spus o prostie.

— La unele animale inima pompează sîngele şi îl încălzeşte. Nu-ţi pot explica exact. Nu te mai chinui, Yoram. Cînd eram de vîrsta ta aveam multă forţă de a iubi. Mi-ar plăcea să mai stăm de vorbă. Astăzi sau mîine. Fii liniştit o clipă, Yair, nu ne mai sîcîi. De cîte ori nu ţi-a spus

tatăl tău să nu întrerupi pe oameni cînd vorbesc? Astăzi sau mîine. Asta voiam să te rog. Mi-ar plăcea să stau de vorbă cu tine. Să-ţi dau cîteva sfaturi.

— Eu nu v-am întrerupt. Poate numai după ce m-a întrerupt Yoram pe mine cînd vorbeam.

— Între timp nu te mai chinui fără rost. La revedere, Yoram. Nu sînt supărată pe tine şi nu te supăra nici tu pe tine. Yair, ţi-am răspuns la întrebare. Aşa se petrec lucrurile. Nu pot să-ţi explic tot ce se întîmplă pe lume. Cum, de ce, unde, cînd? „Dacă bunica aripi ar avea, vultur ar fi şi ar putea zbura." Cînd se întoarce tata, o să-ţi explice el, pentru că e mai deştept decît mine şi ştie totul.

— Tata nu ştie totul, dar cînd nu ştie ceva, spune că nu ştie. Nu spune că ştie şi nu poate să explice. Asta nu-i posibil. Dacă ştii ceva, poţi să-l şi explici. Am terminat.

— Mulţumesc cerului pentru asta, Yair.

Yair zvîrli coceanul de porumb pe care îl mîncase. Îşi şterse atent mîinile cu batista. Înghiţi ofensa. Tăcu. Chiar cînd l-am întrebat, brusc împanicată, dacă am închis gazul înainte de plecare, n-a scos nici un cuvînt. Detestam mîndria lui încăpăţînată. Ajunşi la clinică l-am împins cu forţa în scaunul dentar, deşi nu opusese nici o rezistenţă. De cînd Mihael îi explicase cum cariile atacă rădăcinile dinţilor, se arătase înţelegător şi foarte dispus să colaboreze. Dentiştii erau întotdeauna uimiţi de cuminţenia lui. Ba mai mult, polizorul şi toate celelalte instrumente dentare trezeau în copil un interes

viu, pe care eu îl găseam revoltător: un copil de cinci ani fascinat de o carie dentară va deveni, crescînd, o creatură dezgustătoare. Gîndul acesta făcea să-mi fie silă de mine, dar nu-l puteam îndepărta din minte.

În timp ce doctorul se ocupa de dinţii lui Yair, stăteam pe un scăunel scund în coridor şi preparam în gînd lucrurile pe care intenţionam să i le spun lui Yoram Kamnitzer.

În primul rînd voiam să-i smulg mărturisirea care îl apăsa. Ştiam că nu-mi va fi greu să reuşesc şi astfel mă voi desfăta încă o dată de puterile pe care nu le pierdusem încă pe de-a întregul, deşi timpul le ataca, le răvăşea, le altera şi le sfărîma cu degete palide şi precise.

Apoi, cînd voi fi reuşit să-l subjug aşa cum doream, intenţionam să-l fac să-şi aleagă o cale prăpăstioasă în viaţă. Adică să-l încurajez să fie poet, în loc să predea Biblia. Deci să-l împing pe ţărmul celălalt. Să supun pentru ultima dată, un ultim Michael Strogoff, voinţei unei prinţese detronate, să-l pun în slujba ei.

Nu intenţionam să-i ofer nimic mai mult decît un pumn de cuvinte prietenoase, exprimate în termeni destul de generali, deoarece era băiat blajin şi nu descoperisem în el darul magic al flexibilităţii sau torente de energie revărsată în adîncuri.

Toate planurile mele au fost zadarnice. Băiatul nu-şi ţinu făgăduiala chinuită de a veni să mă vadă. Probabil am trezit în el o panică mai mare decît fiinţa lui.

La sfîrşitul lunii o revistă obscură publică un poem de iubire de Yoram. Spre deosebire de poeziile sale anterioare, de data aceasta îndrăznea să spună pe nume unor părţi din trupul femeii. Femeia era soţia lui Putifar care îşi dezvăluia părţi ale trupului ca să-l ademenească pe Iosif cel drept.

Domnul şi doamna Kamnitzer au fost imediat convocaţi la o conferinţă cu directorul liceului religios. S-au hotărît să nu facă scandal, cu condiţia ca Yoram să termine ultimul său an de liceu la un kibuţ religios, în sudul ţării. Am aflat amănuntele abia mai tîrziu. Tot mai tîrziu am citit şi poemul său îndrăzneţ despre chinurile lui Iosif cel drept. Mi-a fost trimis prin poştă, într-un plic obişnuit pe care numele meu era scris cu litere de tipar. Poemul era înflorat şi bombastic: strigătul unui trup torturat, lansat printr-un văl de descurajare.

Mi-am acceptat înfrîngerea. Deci Yoram va intra la universitate. Va sfîrşi predînd Biblia şi ebraica. Nu va fi poet. S-ar putea să mai compună versuri pedante, ocazionale, de pildă pe felicitările pe care ni le va trimite de Anul Nou, la care noi, familia Gonen, vom răspunde trimiţînd tot o felicitare lui Yoram şi tinerei sale familii. Timpul va fi veşnic de faţă, o prezenţă înaltă, rece şi transparentă, ostilă lui Yoram, ostilă mie şi neprevestind nimic bun.

De fapt totul fusese hotărît de doamna Glick, vecina noastră isterică, care îl atacase pe Yoram în curte, puţin înainte de a fi internată. Îi rupsese cămaşa. Îl pălmuise şi-l numise codoş, desfrînat, scîrbos.

Dar înfrîngerea îmi revenea mie. A fost ultima mea încercare. Prezenţa ameninţătoare era mai puternică decît mine. De acum înainte îmi voi îngădui să plutesc în jos, dusă de curent, într-un repaos pasiv.

37

ÎN SEARA URMĂTOARE, pe cînd îl îmbăiam pe Yair şi-l spălam pe cap, o siluetă slabă şi prăfuită stătea în cadrul uşii. Din cauza apei care curgea şi a lui Yair care vorbea, nu-l auzisem intrînd. Stătea în ciorapi în pragul camerei de baie. Stătuse acolo, privind în tăcere, poate cîteva minute, pînă cînd eu să-l observ şi să scot un mic strigăt de spaimă şi surpriză. Îşi scosese pantofii în hol, ca să nu aducă noroi în apartament.

— Mihael, am vrut eu să spun, cu un zîmbet tandru, dar cuvîntul ţîşni şuierat din gîtlej, cu un suspin.

— Yair, Hanna, bună seara la amîndoi. Ce bine că vă găsesc sănătoşi. M-am întors.

Batalionul de rezervă din care făcuse parte Mihael nu fusese demobilizat, dar îl lăsaseră pe Mihael acasă mai devreme, deoarece fuseseră mobilizaţi doi telefonişti în plus, deoarece ochelarii lui sparţi îl făceau complet inutil lîngă emiţător, deoarece, în orice caz, batalionul urma să fie demobilizat peste două zile şi pentru că el era şi puţin bolnav.

— Tu, bolnav ? am ridicat eu vocea de parcă l-aş fi mustrat.

— Am spus „puţin bolnav." Nu-i nevoie să strigi, Hanna. Vezi bine că sînt pe picioare, că vorbesc şi respir. Doar puţin bolnav. Un fel de intoxicaţie, se pare.

— A fost doar emoţia, Mihael. Am să încetez imediat. Am şi încetat. Uite. Fără lacrimi. Mi-a trecut. Mi-ai lipsit. Cînd ai plecat eram bolnavă şi prost dispusă. Acum nu mai sînt bolnavă şi am să încerc să fiu mai drăguţă cu tine. Mi-e dor de tine. Cît te speli, îl culc pe Yair. Am să-ţi pregătesc o cină demnă de un rege. Cu faţa de masă albă. O sticlă de vin. Şi asta-i numai începutul. Ce proastă sînt ! Am stricat efectul surprizei.

— Nu cred că-i bine să beau vin astă-seară, se scuză Mihael şi un surîs calm i se aşternu pe faţă. Nu prea mă simt bine.

După ce se spălă, Mihael îşi despachetă rucsacul, puse rufele murdare la coş, aranjă toate la locul lor. Se înveli într-o pătură groasă. Dinţii îi clănţăneau. Mă rugă să-l iert că strică prima seară acasă cu necazul lui.

Faţa lui părea străină. Fără ochelari îi era greu să citească ziarul. Stinse lumina şi se întoarse cu faţa spre perete. De cîteva ori, în timpul nopţii, m-am trezit părîndu-mi-se că Mihael geme, sau poate numai rîgîie. L-am întrebat dacă vrea să-i fac un ceai. Îmi mulţumi şi refuză. M-am sculat totuşi şi am fiert un ceai. L-am rugat să-l bea. M-a ascultat şi l-a dat pe gît. Scoase din nou un sunet care nu era nici geamăt, nici rîgîit. Părea pradă unui acces violent de greaţă.

— Te doare, Mihael ?

— Nu mă doare. Culcă-te, Hanna. Vorbim despre asta mîine.

A doua zi l-am trimis pe Yair la grădiniţă şi l-am chemat pe doctorul Urbach. Doctorul veni cu paşi de chinez, zîmbi trist şi declară că trebuie să mergem la spital pentru o consultaţie urgentă. Termină folosind obişnuita lui frază de consolare :

— Oamenii nu mor atît de uşor, cum s-ar crede poate în momente de panică. Vă doresc numai bine.

În taxi, în drum spre spitalul Shaare Zekde, Mihael încercă să-mi risipească neliniştea cu o glumă :

— Mă simt aproape ca un erou de război dintr-un film. Aproape.

Apoi, după o pauză, mă rugă să-i telefonez mătuşii Jenia la Tel Aviv, dacă se va simţi mai rău şi să-i spun că este bolnav.

Îmi mai aduc aminte. Cînd aveam treisprezece ani, tatăl meu Josef căzu la pat, cu boala lui din urmă. A murit de o tumoare malignă. În ultimele săptămîni de viaţă, trăsăturile i s-au degradat progresiv. Pielea i s-a zbîrcit şi i s-a îngălbenit, obrajii îi atîrnau, părul îi cădea în smocuri, dinţii i se cariară, părea să se împuţineze oră de oră. Lucrul cel mai înspăimîntător era gura care i se surpase, dînd impresia unui surîs viclean, permanent. Ca şi cum boala lui era o glumă care îi

reuşise bine. Dealtfel, în ultimele zile, tata a afişat o veselie forţată. Ne-a spus că, încă de tînăr, de la Cracovia, fusese obsedat de problema supravieţuirii după moarte. Odată scrisese o scrisoare în germană profesorului Martin Buber ca să-i pună această întrebare. Şi altădată dăduse peste un răspuns la problema care îl preocupa în pagina de corespondenţă a unuia dintre ziarele principale. Iar acum, peste cîteva zile, va rezolva misterul vieţii de dincolo de moarte avînd acces la o sursă autoritară şi demnă de încredere. Tata avea în posesia sa un răspuns scris în germană de mîna profesorului Buber în care acesta îi spunea că viaţa noastră se continuă prin copiii şi prin operele noastre.

— Nu pot să mă laud cu nici o operă, spusese el zîmbind cu gura lui prăbuşită. Dar am copii, Hanna, te simţi ca o continuare a sufletului sau a trupului meu ?

Adăugase imediat :

— Am glumit, doar. Sentimentele tale sînt numai ale tale. La întrebări de acest fel strămoşii noştri au spus cu mult timp în urmă că nu cunosc răspunsul.

Tata a murit acasă. Doctorii nu au crezut că-i drept să-l ducă la spital, deoarece nu mai erau speranţe şi el ştia aceasta, iar ei ştiau că el ştia. Doctorii îi prescriseră medicamente ca să-l cruţe de durere şi fuseseră uimiţi de calmul pe care îl desfăşurase în ultimele lui zile. Tata se pregătise toată viaţa pentru ziua morţii. Petrecu ultima dimineaţă stînd în fotoliu, în halatul lui cafeniu şi dezlegînd din ziarul de limbă

engleză „Palestine Post“ cuvintele încrucişate pentru care se ofereau premii. La prînz se duse la cutia poştală să expedieze rezolvarea. La reîntoarcere se retrase în camera lui şi închise uşa fără să o încuie. Se întoarse cu spatele spre camera, se sprijini de pervazul ferestrei şi se stinse. Intenţia lui fusese să cruţe pe cei iubiţi de un spectacol penibil. În vremea aceea fratele meu Emanuel se găsea într-un kibuţ foarte îndepărtat de Ierusalim. Mama şi cu mine eram la coafor. Conform unor veşti neconfirmate sosite de pe front, în mersul războiului survenise o schimbare foarte importantă, în urma luptei de la Stalingrad. Prin testamentul său, tata îmi lăsa trei mii de lire pentru ziua căsătoriei. Jumătate din această sumă ar fi revenit fratelui meu, dacă se hotăra să renunţe la viaţa în kibuţ. Tata fusese un om econom. Mai lăsase şi un dosar conţinînd vreo duzină de scrisori de la personalităţi mondiale care binevoiseră să răspundă întrebărilor lui în diverse domenii teoretice. Două sau trei dintre ele erau scrise chiar de mîna unor oameni celebri. A mai lăsat şi un carnet cu însemnări. La început, mi-am imaginat că avea obiceiul să-şi noteze în taină gîndurile şi observaţiile. Mai tîrziu mi-am dat seama că erau de fapt fraze auzite în cursul anilor de la diverşi oameni importanţi. Odată, de pildă, conversase cu binecunoscutul Menahem Ussishkin cu care călătorise în acelaşi compartiment de tren de la Ierusalim la Tel Aviv şi pe care îl auzise spunînd : „Deşi este necesar ca în orice acţiune să practicăm îndoiala, trebuie totuşi să acţionăm de parcă îndoiala nu ar exista.“ Am găsit cuvintele acestea

notate în carnetul tatălui meu, cu sursa, data și prilejul însemnat în paranteză. Tata era o persoană atentă, totdeauna în căutare de semne și prevestiri. Nu considera sub demnitatea lui să-și petreacă viața prosternîndu-se în fața unor forțe a căror natură îi era ascunsă. L-am iubit pe tata mai mult decît pe oricare om din lume.

⁂

Mihael rămase trei zile la spitalul Shaare Zedek. Prezenta primele simptome ale unei maladii de stomac. Datorită doctorului Auerbach, diagnosticul a fost pus într-o fază incipientă. De acum înainte, anumite alimente îi vor fi interzise. Într-o săptămînă, putea să-și reînceapă lucrul.

Într-una din vizitele noastre la spital, Mihael reuși să-și țină promisiunea și să-i povestească lui Yair despre război. Ne vorbi despre patrule, ambuscade și alarme. Nu, nu putea da răspunsuri în legătură cu lupta propriu-zisă.

— Din păcate, tăticu nu a fost nici măcar parașutat lîngă canalul de Suez. Tăticu nu e pilot nici parașutist.

Yair se arătă înțelegător.

— Nu te-ai simțit prea bine. De aceea te-au lăsat în urmă.

— Cine crezi că se simte destul de bine pentru război, Yair ?

— Eu.

— Tu ?

— Cînd am să cresc. Am să fiu soldat mare și puternic. Sînt mai puternic decît o mulțime de copii mai mari decît mine din curte. Nu-i

bine să fii slab. Nu-i bine să fii slab nici chiar la noi în curte. Am terminat.

Mihael spuse :

— Trebuie să fii cuminte, Yair.

Yair cîntări această afirmație în tăcere. Compară, analiză, făcu legătura. Era serios. Gînditor. În cele din urmă declară :

— Cuminte nu-i opusul lui puternic.

Am intervenit :

— Oamenii puternici și cuminți sînt preferații mei. Mi-ar plăcea să întîlnesc odată un bărbat puternic și cuminte.

Mihael răspunse bineînțeles cu un zîmbet. Și tăcere.

Prietenii noștri nu precupețiră nici un efort. Aveam dese vizite. Domnul Glick. Domnul Kadishman. Geologii. Prietena mea cea mai bună Hadassa și soțul ei numit Abba. Și, în sfîrșit, Yardena, prietena cea blondă a lui Mihael. Veni întovărășită de un ofițer din forțele de intervenție ale Națiunilor Unite. Era un canadian uriaș și nu-mi puteam lua ochii de la el, deși Yardena îmi surprinse de două ori privirea și îmi zîmbi. Se aplecă deasupra patului, sărută mîna subțire a lui Mihael, de parcă ar fi fost pe moarte și spuse :

— Dă-o încolo, Mișa ! Nu ți se potrivește boala asta. Mă surprinde din partea ta. Nu știu dacă mă poți sau nu crede, dar am predat teza și m-am înscris la examenul de absolvire. Încet, dar sigur, asta sînt eu. Tu o să fii un înger, nu-i așa, Mișa și o să mă ajuți să-mi pregătesc examenul ?

— Sigur, răspunse Mihael, rîzînd. Bineînțeles că am să te ajut. Sînt încîntat pentru tine, Yardena.

Yardena spuse :

— Mișa este grozav. N-am întîlnit niciodată pe cineva atît de inteligent și de drăguț ca tine. Fii băiat bun și fă-te bine.

Însănătoșit, Mihael își reîncepu activitatea. Reluă, după o lungă pauză și teza sa de doctorat. Din nou silueta lui se mișcă noaptea, dincolo de geamul mat care desparte biroul lui de camera în care dorm eu. La ora zece îi duc un pahar de ceai fără lămîie. La unsprezece întrerupe cîteva minute lucrul ca să asculte ultimul buletin de știri. După aceasta, umbrele dansează și se zvîrcolesc pe perete cu fiecare mișcare a sa în noapte : Deschiderea unui sertar. Întoarcerea unei pagini. Odihnirea capului pe brațe. Întinderea brațului ca să-și ia o carte.

Ochelarii lui Mihael au venit de la reparat. Mătușa Leah i-a trimis o pipă nouă. Fratele meu Emanuel a trimis o ladă cu mere de la Nof Harim. Mama mi-a împletit un șal roșu. Și zarzavagiul persan domnul Elijah Mossiah s-a întors din armată.

În sfîrșit, spre mijlocul lunii noiembrie, a venit mult așteptata ploaie. Din cauza războiului, întîrziase anul acesta. Cădea cu violență și mînie. Orașul era închis. Jur împrejur totul era moale și umed. Gîlgîirea melancolică a streșinilor. Grădina din spatele casei noastre udă și deșartă. Rafale de vînt scuturau obloanele noaptea. Bătrînul smochin stătea posomorît și gol, în fața balconului de la bucătărie. Dar pinii au înverzit și s-au îmbogățit. Șușoteau senzual. Niciodată nu m-au lăsat în pace. Fiecare mașină care trecea pe stradă scotea un fîșîit prelung pe asfaltul ud.

De două ori pe săptămînă merg la cursurile de engleză pentru avansați, organizate de Asociația Femeilor Muncitoare. În pauza dintre averse, Yair lansează nave de război și distrugătoare în bălțile din fața casei. În ultima vreme a fost cuprins de o ciudată pasiune pentru mare. Cînd sîntem forțați să stăm în casă, din cauza ploii, covorul și fotoliul servesc de ocean și port. Pietrele de domino sînt flota lui. La noi în salon se dau mari bătălii marine. Un distrugător arde în flăcări pe mare. Puștile scuipă foc. Căpitanul ia o hotărîre.

Uneori, dacă termin mai devreme preparatul cinei, iau și eu parte la joc. Pudriera ține loc de submarin. Eu sînt dușmanul. Odată, pe neașteptate, l-am strîns în brațe pe Yair cu afecțiune. I-am acoperit capul cu sărutări violente, pentru că, timp de o clipă, Yair mi-a părut un veritabil căpitan de navă. În consecință, am fost, fără întîrziere, izgonită din joc și din cameră. Fiul meu și-a dezvăluit încă odată mîndria lui posacă : pot lua parte la joc numai atîta timp cît rămîn distantă și indiferentă.

Poate m-am înșelat. Yair dă semne de autoritate rece. Nu a moștenit-o de la Mihael. Și nici de la mine. Memoria lui mă uluiește în repetate rînduri. Încă își mai aduce aminte de banda lui Hassan Salame și de atacul orașului Holon de pe Tel Arish, despre care îi povestise bunicul său, în urmă cu un an și jumătate, cînd mai trăia încă Yehezkel.

Peste cîteva luni, Yair va trece de la grădiniță la școală. Am hotărît să-l trimitem la școala Beit Hakerem și nu la școala religioasă de băieți Tachkemoni care este mai aproape de locuința noastră. Mihael este decis să dea fiului său o educație progresistă.

Vecinii noștri de sus, soții Kamnitzer, mă tratează cu ostilitate politicoasă. Au condescendența să-mi răspundă la salut, dar nu-și trimit fetița jos la noi să mă roage să le împrumut fierul de călcat sau o tavă de copt.

Domnul Glick ne vizitează cu regularitate odată la cinci zile. Cu lectura Enciclopediei Ebraice a progresat pînă la articolul despre Belgia. Fratele sărmanei sale soții Duba este negustor de diamante la Anvers. Doamna Glick este și ea mai bine. Doctorii au promis s-o trimită acasă în aprilie sau mai. Recunoștința vecinului nostru nu cunoaște limite. În afară de suplimentul săptămînal al ziarului religios Hatsofeh, ne mai dăruiește cu regularitate plicuri cu ace, clame, etichete și timbre străine.

Mihael a reușit în cele din urmă să trezească în Yair un interes activ pentru colecționarea timbrelor. În fiecare sîmbătă dimineața se dedică colecției. Yair pune timbrele la muiat, le dezlipește cu grijă de hîrtie, le pune la uscat pe o sugativă mare pe care domnul Glick i-a făcut-o cadou. Mihael sortează timbrele uscate și le lipește în album. Între timp eu pun un disc, mă cuibăresc într-un fotoliu, cu bietele mele picioare obosite strînse sub mine, împletesc și ascult muzică. Mă odihnesc. Prin fereastră urmăresc cu

privirea cum femeia de alături își întinde așternutul la aerisit, pe balustrada balconului. Nu gîndesc și nu simt. Timpul este o prezență puternică. Îl ignor anume ca să-l zăpăcesc. Îl tratez exact în felul în care, în tinerețe, reacționam la privirile obraznice ale unor bărbați prost crescuți : nu-mi feresc privirea și nu-mi întorc spatele. Îl fixez cu un zîmbet disprețuitor, evit să intru în panică sau să mă simt stingherită, ca și cum aș spune :

— Ei și ce ?

Știu și recunosc : este o apărare jalnică. Dar decepția este și ea jalnică și urîtă. Nu am pretenții mari : vreau doar ca geamul să rămînă transparent. O fetiță deșteaptă și drăguță, în rochie albastră. O educatoare vestejită la grădinița de copii, cu varice care i se întind pe coapse. Între ele Yvonne Azulai plutește pe o mare fără țărm. Ca geamul să rămînă transparent. Nimic mai mult.

38

IERUSALIMUL IARNA cunoaște sîmbete luminoase, scăldate în soare, cînd cerul capătă o nuanță care nu este albastră ca cerul, ci un albastru adînc, închis, concentrat, ca și cum marea s-ar fi înălțat și s-ar fi întins cu fața în jos, deasupra orașului. O claritate de o puritate radioasă, împodobită cu coruri de păsări nepăsătoare, muiate în lumină. Obiecte depărtate, dealuri, clădiri, poduri, par să scînteieze necontenit.

Fenomenul este cauzat de umezeala care se evaporează, mi-a explicat Mihael.

În sîmbetele de acest fel, de obicei luăm micul dejun devreme și plecăm într-o lungă plimbare. Lăsăm cartierele religioase în urmă și mergem pînă la Talpiot, Ein Kerek sau Malha, la Givat Shaul. La prînz ne așezăm jos într-o pădure și mîncăm ce am adus cu noi. Ne reîntoarcem la căderea nopții, cu primul autobuz de după sabat. Asemenea zile sînt calme. Uneori îmi imaginez că Ierusalimul se desfășoară în fața mea cu toate ascunzișurile lui luminate. Nu uit că lumina albastră nu-i decît o iluzie trecătoare. Că păsările vor pleca. Dar am învățat să ignor toate acestea. Să plutesc mai departe. Să nu opun rezistență.

În una din expedițiile noastre de sîmbătă, ne-am întîlnit din întîmplare cu bătrînul profesor cu care am studiat literatura ebraică în tinerețe. Cu un efort mișcător, reuși să mă recunoască și să potrivească chipului meu un nume. Întrebă :

— Ce surpriză ne pregătești în taină, scumpă doamnă ? Un volum de poezii ?

Am negat.

Profesorul medită cîteva clipe, apoi zîmbi amabil și remarcă :

— Ce oraș minunat este Ierusalimul !

Am încuviințat. Ne-am despărțit cu o strîngere de mînă. Mihael ură toate cele bune bătrînului. Profesorul se înclină ușor și-și flutură pălăria în aer. Am fost fericită de această întîlnire.

Culegem mănunchiuri de flori sălbatice : piciorul cocoșului, narcise, ciclamene, anemone. În

drumul nostru traversăm parcele părăsite. Ne odihnim în umbra umedă a unei stînci cenușii. Privim în depărtare cîmpia de coastă, munții Hebron, deșertul Iudaic. Uneori ne jucăm de-a ascunselea sau de-a prinsul. Lunecînd și rîzînd. Mihael e vesel și cu inima ușoară. Din cînd în cînd are ieșiri entuziaste, spunînd, de pildă :

— Ierusalimul e cel mai mare oraș din lume. Este destul să traversezi două, trei străzi și te afli într-un alt continent, altă generație, chiar alt climat.

Sau :

— Cît este de frumos, Hanna, și cît ești tu de frumoasă, fată tristă a Ierusalimului.

Pe Yair îl interesează în mod special două subiecte : luptele din războiul de independență și rețelele serviciului public de autobuze.

În ce privește primul subiect, Mihael este un izvor de informații. Arată cu degetul, identifică trăsături din peisaj, desenează hărți în praf, demonstrează cu ajutorul unor crengi și pietre : ei erau aici, noi eram aici. Încercau să pătrundă aici. Noi i-am atacat prin surprindere pe la spate.

Mihael consideră că este bine să povestească copilului și despre socotelile greșite, erori de strategie, eșecuri. Și eu ascult și învăț. Ce puțin am știut despre Ierusalim ! Vila care aparținuse lui Rashid Shahada, tatăl gemenilor, fusese predată Organizației Sănătății care o transformase într-o clinică pre și post natală. Pe terenul viran s-au construit locuințe. Germanii și grecii au părăsit coloniile germane și grecești. Alți oameni

au venit și le-au luat locul. Alți bărbați, femei, copii s-au mutat în Ierusalim.

Sînt uimită de darul pe care îl are Mihael de a-i explica lui Yair lucruri complicate, într-un limbaj simplu, fără să folosească aproape nici un adjectiv. Sînt de asemenea surprinsă de întrebările judicioase și inteligente pe care le pune uneori copilul.

Băiatul își imaginează războiul ca pe un joc extrem de complex, care desfășoară o gamă fascinantă de sisteme de logică. Atît soțul cît și fiul meu văd timpul ca pe o succesiune de pătrățele egale, pe o coală de hîrtie de calcul, care îți pune la dispoziție o structură menită să susțină linii și forme.

Rețeaua Societății de autobuze îl fascina și ea pe fiul nostru, din cauza legăturilor complexe care există între diferite destinații. Filigranul ramificațiilor îi procura o plăcere rece : Distanța dintre opriri, suprapunerea diferitelor itinerarii, convergența spre centrul orașului, dispersarea în exterior.

În acest subiect Yair ne putea lămuri pe amîndoi. Mihael îi prevesti un viitor de controlor al Societății de autobuze. Se grăbi să adauge că nu face decît să glumească, bineînțeles.

Yair cunoștea pe dinafară marca autobuzelor care circulă pe fiecare linie. Îi făcea plăcere să explice motivut pentru care erau folosite diferitele fabricații : aici era un deal abrupt, dincolo o curbă strînsă, sau un drum prost. Felul de a explica al copilului se asemăna îndeaproape cu cel al tatălui său. Amîndoi foloseau des cuvinte ca : „astfel“, „cu toate că“, „în concluzie“, și de asemenea „rare posibilități“.

Mă străduiam să-i ascult pe amîndoi, liniștită și atentă.

O imagine :

Fiul și soțul meu revărsați asupra unei hărți uriașe, întinsă pe o masă mare. Mai multe semne răspîndite pe hartă. Ace de gămălie cu capul colorat, înfipte conform unui plan conceput de ei, dar care mie îmi pare haos curat. Discută politicos în germană. Poartă amîndoi haine gri și cravate sobre fixate cu clame. Și eu sînt acolo, îmbrăcată într-o cămașă de noapte subțire și ponosită. Sînt complet absorbiți de îndeletnicirea lor. Scăldați în lumina albă, dar fără să lase umbre. Atitudinea lor sugerează concentrare și un simț prudent de responsabilitate. Îi întrerup făcînd cîte o observație sau cerîndu-le ceva. Sînt amîndoi binevoitori și afabili, nu se enervează de întreruperea mea. Sînt la dispoziția mea. Încîntați să-mi fie de folos. N-aș putea să mai aștept doar cinci minute ?

Există și expediții de sîmbătă mai deosebite. Trecem prin cea mai elegantă parte a orașului, Rehavia sau Beit Hakerem. Ne alegem o casă. Inspectăm clădiri pe jumătate terminate. Discutăm avantajele și dezavantajele diferitelor tipuri de apartamente. Ne împărțim camerele între noi. Hotărîm locul fiecărui lucru : jucăriile lui Yair vor sta aici. Acesta va fi biroul. Canapeaua aici. Bibliotecile, fotoliile, covoarele. Mihael spune :

— Ar trebui să începem să economisim, Hanna. Nu putem trăi la infinit de pe o zi pe alta.

Yair sugerează :

— Am putea face ceva bani vînzînd patefonul și discurile. Avem destulă muzică la radio. Și afară de asta m-am săturat să-l ascult.

Eu :

— Mi-ar face plăcere o călătorie în Europa. Să avem telefon. Să ne cumpărăm o mașină mică, ca să putem pleca la mare la sfîrșit de săptămînă. Cînd eram copil, aveam un vecin numit Rashid Shahada, un arab foarte bogat. Acum a ajuns probabil într-un lagăr de refugiați. Avea o casă în Katamon. O vilă construită în jurul unei curți. Curtea era împrejmuită complet de casă. Puteai să stai afară în curte și totuși să nu te vadă nimeni, să fii la tine acasă. Mi-ar plăcea o casă întocmai ca aceea. Într-o regiune de stînci și pini. Așteaptă o clipă, Mihael, n-am încheiat lista. Aș dori să am o femeie de serviciu și o grădină mare.

— Și un șofer în livrea, zîmbi Mihael.

— Și un submarin particular, îl completă Yair, trudind cu pași mărunți și devotați în spatele lui.

— Și un soț prinț-poet-boxer-pilot, adăugă Mihael.

Fruntea lui Yair se încrețește ca a tatălui său, cînd elaborează un gînd complicat. Face o pauză de o clipă sau două, apoi exclamă :

— Eu aș vrea un frățior. Aron este exact de vîrsta mea și are doi frați. Aș merita să am și eu un frate.

Mihael spune :

— Un apartament aici în Rehavia sau în Beit Hakerem costă o mică avere în zilele noastre.

Dar dacă am începe să economisim în mod sistematic, am putea împrumuta ceva de la tanti Jenia, ceva de la Fondul asistenței universitare, ceva de la domnul Kadishman. Nu-i pe de-a-ntregul în aer.

— Nu, am spus eu, nu-i pe de-a-ntregul în aer. Dar ce părere ai de noi ?

— Ce-i cu noi ?

— Noi sîntem în aer, Mihael. Și nu numai eu. Și tu. Și nu doar în aer. Tu ești chiar dincolo, în spațiu. Toți în afară de Yair, micul nostru realist.

— Hanna, ești pesimistă.

— Sînt obosită, Mihael. Hai acasă. Mi-am adus aminte că am de călcat. Mă așteaptă un maldăr de rufe. Și mîine vin zugravii.

— Tăticule, ce este un realist ?

— E un cuvînt cu multe înțelesuri, băiete. Mămica se gîndește la cineva care este totdeauna rezonabil și nu trăiește într-o lume de vise.

— Dar și eu visez, noaptea.

L-am întrebat cu un surîs palid :

— Ce fel de visuri ai tu, Yair ?

— Visuri.

— Ce fel ?

— De toate felurile.

— Ca de pildă ?

— Visuri și gata.

În noaptea aceea am terminat de călcat. A doua zi tot apartamentul a fost zugrăvit. Prietena mea Hadassa mi-a împrumutat din nou pe femeia ei Simcha pentru cîteva zile. Spre mijlocul săptămînii, ploaia de iarnă a început. Stre-

șinile bodogăneau. Muzica lor era tristă și furioasă. Aveam dese și lungi pene de curent electric. Pe străzi mult noroi.

După zugrăvit și curățenie, am luat patruzeci și cinci de lire din portofelul lui Mihael. În intervalul dintre două ploi torențiale m-am dus în oraș. Am cumpărat lustre pentru toată casa. De acum voi avea în salon un candelabru de cristal strălucitor. Cristal. Îmi place cuvîntul și îmi place și cristalul.

39

ZILELE SE ASEAMĂNĂ între ele și eu mă asemăn cu mine însămi. Ceva totuși nu mai este la fel. Nu pot să-i dau un nume.

Soțul meu și cu mine sîntem ca doi străini care s-au întîlnit, din întîmplare, ieșind de la o clinică, unde li s-a aplicat un tratament fizic dezagreabil. Sînt amîndoi jenați, își ghicesc gîndurile, sînt conștienți de o intimitate apăsătoare și penibilă și bîjbîie în căutarea tonului potrivit cu care să se adreseze unul altuia.

Teza de doctorat a lui Mihael se apropia de capitolele finale. Pentru anul viitor, avea speranțe temeinice de avansare pe scara academică. La începutul verii 1957, a petrecut zece zile în Neghev, făcînd anumite observații și experiențe esențiale cercetărilor sale. Ne-a adus o sticlă plină cu nisipuri de diferite culori.

De la un coleg al lui Mihael am aflat că după ce va susține teza de doctorat, soțul meu intenționează să se prezinte la un concurs, pentru o bursă de studii de lungă durată care îi va permite să studieze geologia teoretică într-o universitate americană. Mihael a preferat să nu-mi vorbească despre această intenție, deoarece îmi cunoaște slăbiciunea. Nu a vrut să-mi dea prilej de visuri noi. Visurile pot fi spulberate. Ar putea urma o decepție.

În Mekor Baruch au intervenit gradat schimbări în decursul anilor. Spre vest, au fost construite blocuri noi. Străzile au fost pavate. Clădirilor din perioada turcească li s-au adăugat etaje într-un stil modern. Pe străzile secundare municipalitatea a pus bănci și lăzi de gunoi. S-a deschis încă o grădină publică. Pe locurile virane acoperite mai demult cu buruieni, au răsărit ateliere și poligrafii.

Locuitorii mai în vîrstă au părăsit treptat cartierul. Funcționarii din ministere și Agenție s-au mutat în Rehavia și Kiryat Shmuel. Casierii și conțopiștii și-au cumpărat apartamente ieftine în blocurile construite de stat, în partea de sud a orașului. Negustorii de textile și de mărunțișuri s-au mutat la Romema. Am fost lăsați în urmă, de strajă străzilor în agonie. Un fel de descompunere continuă și insesizabilă. Obloanele și balustradele de fier forjat ruginesc treptat pînă la distrugere. Un antreprenor de construcții a săpat fundații peste drum de casa noastră, a descărcat movile de nisip și pietriș și apoi a abandonat dintr-odată proiectul. Poate s-a răzgîndit,

poate a murit. Familia Kamnitzer a plecat din casă şi din Ierusalim şi s-a dus să trăiască într-o suburbie din Tel Aviv. Yoram a venit acasă în concediu special, din armată, ca să ajute la mutat. Mi-a făcut semn cu mîna de departe. Mi s-a părut bronzat şi voinic în uniforma lui. Nu i-am putut vorbi, căci tatăl său nu se dezlipea de lîngă el. Dealtfel ce-mi mai rămăsese să-i spun lui Yoram... acum ?

În nenumăratele apartamente libere din împrejurime se mutară familii habotnice. Printre ei erau şi noi sosiţi care reuşiseră să-şi facă o mică situaţie. Schimbarea se petrecea treptat. Din ce în ce mai multe frînghii de rufe erau întinse de la un balcon la altul, de pe o parte pe cealaltă a străzii. Noaptea auzeai strigăte într-o limbă guturală. Zarzavagiul nostru persan, domnul Elijah Mossiah şi-a vîndut prăvălia unor fraţi veşnic prost dispuşi. Chiar băieţii de la şcoala religioasă Tachkemoni îmi păreau mai sălbatici şi mai violenţi decît în trecut.

La sfîrşitul lunii mai, prietenul nostru, domnul Kadishman, muri de o boală de rinichi. Lăsă moştenire o mică sumă de bani Partidului Naţional cu sediul la Ierusalim. Lui Mihael şi mie ne lăsă toate cărţile sale : operele lui Herzl, Nordau, Jabotinsky şi Klausner. Prin testament îl ruga pe avocat să treacă pe la noi şi să ne mulţumească pentru atmosfera călduroasă cu care l-am primit întotdeauna pe defunct. Domnul Kadishman fusese un om singuratic.

Tot în vara anului 1957 muri şi Sara Zeldin de la grădiniţa de copii, lovită de un camion militar, în strada Malachi. Grădiniţa fu închisă.

Mi-am găsit o jumătate de normă ca secretară la Ministerul Comerţului şi Industriei. Abba, soţul prietenei mele Hadassa, fusese cel care îmi găsise serviciul. În aceeaşi toamnă mai muriră alţi trei prieteni de-ai părinţilor mei, de pe cînd eram copil. Nu i-am menţionat mai demult, deoarece uitarea a reuşit să-mi străpungă apărarea. Nici cel mai mare efort nu-i poate rezista. Am intenţionat să scriu totul. Este cu neputinţă să scriu totul. Majoritatea lucrurilor scapă şi pier în tăcere.

În septembrie fiul nostru Yair a început să meargă la şcoala primară Beit Hakerem. Mihael i-a cumpărat un ghiozdan cafeniu. Eu i-am luat un penar, o ascuţitoare, creioane şi o riglă. Mătuşa Leah i-a trimis o cutie enormă cu culori de apă. De la Nof Harim a sosit *Cuore* a lui d'Amicis, frumos legată.

În octombrie, vecina noastră, doamna Glick a fost trimisă acasă de la clinică. Manifesta o resemnare tăcută. Părea mai liniştită şi mai împăcată. Îmbătrînise şi se îngrăşase mult. Pierduse frumuseţea aceea abundentă şi matură cu care fusese compensată pentru că nu avea copii. N-am mai auzit niciodată ieşirile isterice şi plînsetele deznădăjduite. După un lung tratament, doamna Glick revenise apatică şi resemnată. Stătea ore în şir pe zidul scund de la poarta de intrare, privind în stradă. Privea şi rîdea în tăcere, de parcă strada noastră devenise un loc fericit şi amuzant.

Mihael o compara pe doamna Glick cu actorul Albert Crispin, cel de al doilea soț al mătușii Jenia. Ca și ea, avusese o depresiune nervoasă, din care ieșise complet apatic. De șaisprezece ani locuia într-o pensiune din Nahariya, unde nu făcea altceva toată ziua decît să doarmă, să mănînce și să privească în gol. Mătușa Jenia plătea și acum întreținerea lui.

În urma unei certe violente, mătușa Jenia părăsise serviciul pe care îl avea în sectorul de pediatrie al unui spital. După mai multe încercări, reușise să găsească de lucru ca medic într-o clinică particulară din Ramat Gan, în care erau îngrijiți bătrîni suferinzi de maladii cronice.

Cînd a venit să stea cu noi, în timpul sărbătorii Sucos, tanti Jenia m-a îngrozit. Fumatul exagerat îi îngroșase vocea. De cîte ori aprindea o țigară se înjura singură în poloneză. Cînd o scutura o criză de tuse, mormăia cu gura strînsă pungă: „Taci, idioato, să te ia holera". Părul îi devenise rar și cărunt. Fața îi era ca aceea a unui bătrîn cîrcotaș. De multe ori nu reușea să găsească cîte un cuvînt în ebraică. Aprindea o țigară nouă, cu un gest înfrigurat, cînd sufla să stingă chibritul parcă scuipa, mormăia în idiș și se înjura într-o poloneză șuierătoare. Mă acuza că mă îmbrac în haine care nu cadrau cu poziția socială a soțului meu. Îl acuza pe Mihael că îmi făcea pe voie în toate, de parcă n-ar fi fost bărbat ci o păpușă de cîrpă. Yair, după părerea ei, era grosolan, insolent și prost. Am visat-o după ce a plecat și figura ei se confunda cu cea a bătrînelor stafii ale Ierusalimului, negustori și meseriași ambulanți, mucegăiți de bătrînețe. Mi-era teamă de ea. Teamă că voi muri tînără și teamă că voi muri bătrînă.

Doctorul Urbach își exprimă îngrijorarea în privința coardelor mele vocale. Mi-am pierdut de mai multe ori vocea pentru cîteva ore. Doctorul m-a sfătuit să-mi fac un tratament prelungit care implica lucruri fizic umilitoare.

Tot mă mai deșteptam înaintea zorilor, trează la vocile nefaste și la coșmarele care se repetau în forme neobosit de variate. Uneori război. Alteori inundații. Un dezastru feroviar. Mă pierdeam. Întotdeauna eram ajutată de oameni puternici care mă salvau doar ca să mă înșele și să-și bată joc de mine.

Îl trezeam pe soțul meu din somn. Mă ascundeam sub cuvertura lui. Mă strîngeam lîngă el cu toată puterea. Storceam din trupul lui siguranța după care tînjeam. Nopțile noastre deveniră mai sălbatice ca oricînd. L-am făcut pe Mihael să se minuneze de trupul meu și de al lui. L-am condus pe căi colorate despre care citisem în romane. Căi întortocheate, sugerate doar de filme. Tot ce auzisem în tinerețea mea șoptit de eleve printre chicote de rîs. Tot ce știam sau ghiceam despre visele cele mai nebune și mai torturate ale bărbaților. Tot ce mă învățaseră propriile mele vise. Străfulgerări de extaz înfrigurat. Torente de convulsii arzătoare în adîncurile unui lac înghețat. Delicios de dulci prăbușiri.

Și totuși evadam de lîngă el. Luam contact doar cu trupul lui, cu mușchii, cu mădularele, cu părul. În inima mea știam că-l înșel tot timpul.

Cu propriul lui trup. O săritură oarbă în adîncurile unui hău cald. Nu mai era altă ieşire. În curînd şi aceasta va fi blocată.

Mihael nu ştia să ţină piept acestor furtuni violente şi arzătoare ce se abăteau asupra lui în zorii zilei. În general ceda de la primele mele mişcări. Simţea oare Mihael, dincolo de revărsarea senzaţiilor sălbatice, toată înjosirea la care îl supuneam ? Odată a îndrăznit să mă întrebe în şoaptă dacă m-am îndrăgostit de el din nou. Întreba cu o teamă atît de evidentă, încît am ştiut că nu mai este nimic de adăugat.

Dimineaţa, Mihael nu dădea nici un semn. Afecţiunea lui reţinută, ca de obicei. Părea nu atît un bărbat care fusese umilit în timpul nopţii, cît mai degrabă un tînăr calin care face pentru prima dată curte unei fete experimentate şi orgolioase. Vom muri oare, Mihael, tu şi cu mine, fără să ne atingem cel puţin o singură dată ? Să ne atingem. Să ne cufundăm. Să ne contopim. Să creştem unul în celălalt. Să ne întrepătrundem iremediabil. Nu pot să mă exprim. Pînă şi cuvintele sînt împotriva mea. Ce dezamăgire, Mihael ! Ce capcană abjectă ! Sînt istovită. O, să dorm, să tot dorm !

Odată am propus un joc : fiecare dintre noi să povestească totul despre prima sa iubire.

Mihael refuza să înţeleagă : eu am fost prima şi ultima lui iubire.

Încercam să-i explic. Trebuie să fi fost şi tu copil. Adolescent. Ai citit romane. Erau fete la tine în clasă. Vorbeşte. Spune-mi ceva. Niciodată nu spui nimic. Încetează să tot taci şi să ticăi zi

de zi ca un ceas deşteptător şi încetează să mă înnebuneşti.

În cele din urmă o înţelegere a apărut în silă în ochii lui Mihael.

A început să-mi descrie cu vorbe alese cu grijă, fără adjective, o tabără de vară de mult uitată la kibuţul Ein Harod. Prietena lui Liora care acum trăieşte în kibuţul Tirat Yaar. Înscenarea unui proces în care el era acuzatorul şi Liora apărătorul. O insultă voalată. Un bătrîn profesor de gimnastică Yehiam Peled care îl poreclise pe Mihael Ganz cel bleg, din cauza reflexelor lui încete. O scrisoare. O explicaţie între patru ochi dată conducătorului din mişcarea de tineret. Iarăşi Liora. Scuze. Şi aşa mai departe.

Toată povestirea a fost mizerabilă. Dacă eu aş fi fost însărcinată să ţin o conferinţă de geologie, tot nu m-aş fi încurcat atît de rău. Ca mai toţi optimiştii, Mihael considera prezentul drept o substanţă moale şi informă, din care se poate modela viitorul, muncind cu zel şi simţul responsabilităţii. Privea trecutul cu suspiciune. O pacoste. Ceva mai degrabă inutil. Pentru Mihael trecutul era asemenea unor coji de portocală, de care trebuie să scapi, fără să le arunci pe drum ca să nu faci murdărie ; trebuie adunate şi distruse. Să fii liber şi neîmpovărat. Să nu-ţi asumi decît responsabilitatea planurilor fixate pentru viitor.

— Răspunde-mi la o întrebare, Mihael, am spus eu fără să-mi dau osteneala de a-mi ascunde dezgustul. Pentru ce naiba crezi tu că trăieşti ?

Mihael nu răspunse imediat. Examină întrebarea. Între timp adună nişte firimituri de pe masă şi făcu o grămăjoară în faţa lui. Declară în cele din urmă :

— Întrebarea ta nu are rost. Oamenii nu trăiesc pentru ceva anume. Ei trăiesc şi cu asta punct. Fiecare are punctele lui tari şi slabe. Vei numi poate aceasta o observaţie răsuflată. Pe bună dreptate. Dar răsuflat nu-i opusul adevărului. De două ori doi fac patru, ce poate fi mai banal. Şi totuşi...

— Şi totuşi, Mihael, răsuflat este opusul adevărului şi într-una din zilele astea am să-mi iau cîmpii ca Duba Glick şi o să fie vina ta, doctore Ganz cel bleg.

— Linişteşte-te, Hanna, spuse Mihael.

Seara ne-am împăcat. Fiecare dintre noi se considera vinovat pentru ceartă. Am spus amîndoi că ne pare rău şi ne-am dus împreună să-i vizităm pe Abba şi pe Hadassa în apartamentul lor cel nou din Rehavia.

Trebuie să mai notez şi următoarele :

Mihael şi cu mine mergem jos în curte să scuturăm cuvertura de pat. Reuşim, nu după mult, să ne coordonăm mişcările ca să scuturăm în acelaşi timp. Praful se ridică.

Împăturim apoi cuvertura. Mihael vine spre mine cu braţele desfăcute, de parcă s-ar fi hotărît brusc să mă îmbrăţişeze. Îmi întinde cele două colţuri. Se dă înapoi. Apucă celelalte colţuri care s-au format după prima pliere. Desface braţele. Se apropie. Mi le întinde. Se dă înapoi. Apucă. Vine spre mine. Mi le întinde.

— Destul, Mihael, am terminat.

— Da, Hanna.

— Mulţumesc, Mihael.

— Nu-i nevoie să-mi mulţumeşti, Hanna. Cuvertura ne aparţine la amîndoi.

Întunericul se lasă peste curte. E seară. Primele stele. Un urlet surd în depărtare — o femeie care ţipă, sau o melodie la radio. E frig.

40

NOUA MEA SLUJBĂ la Ministerul Comerţului şi Industriei mi se potriveşte mult mai bine decît cea pe care am avut-o înainte, la grădiniţa de copii a Sarei Zeldin. Stau jos de la nouă la unu în clădirea care fusese înainte hotelul Palace. Camera mea e fostul vestiar pentru femeile de serviciu. Pe biroul meu sînt aduse rapoarte asupra unor diferite proiecte, de pe tot cuprinsul ţării. Sarcina mea este să extrag anumite informaţii din aceste rapoarte, să le compar cu alte informaţii din nişte fişe care sînt într-un raft la îndemîna mea, să notez rezultatul comparaţiei, să copiez observaţiile privitoare la rapoarte pe formulare speciale care apoi sînt trimise la un alt serviciu.

Îmi place ceea ce fac, în special din cauza unor termeni nesfîrşit de fascinanţi ca „proiect de construcţie experimentală“, „conglomerat chimic“, „şantier naval“, „uzine de metalurgie grea“, „consorţii pentru montarea construcţiilor de oţel“.

Aceşti termeni poartă pentru mine mărturie că există o anumită realitate solidă. Nu cunosc şi nu doresc să cunosc întreprinderile acelea îndepărtate. Sînt mulţumită cu certitudinea palpabilă că ele există undeva departe. Există. Funcţionează. Suportă prefaceri. Calcule. Materii prime. Rentabilitate. Planificare. Un şuvoi puternic de obiecte, locuri, oameni. opinii. Ştiu : sînt foarte departe. Dar nu de cealaltă parte a curcubeului, nu pierdute într-o lume de vis.

În ianuarie 1958 ne-am instalat telefon în apartament. Mihael, fiind cadru universitar, s-a bucurat de prioritate. Legătura noastră cu Abba ne-a fost de asemeni folositoare. Ne-a ajutat să ne mutăm într-un apartament nou. A aranjat să fim puşi printre primii pe lista locatarilor unui cartier construit de stat. Vom locui într-o suburbie modernă, care urmează să fie construită pe o colină, dincolo de Bayit Vagan, de unde se vede Bethlehemul şi capătul străzii Emek Refaim. Am plătit un avans, iar restul îl vom achita în rate. Conform contractului, urmează să primim cheile noului nostru apartament în 1961.

În seara aceea, Mihael a adus o sticlă de vin roşu. Mi-a cumpărat şi un buchet mare de crizanteme. Umplu pe jumătate două pahare cu vin şi spuse :

— Să bem pentru noi, Hanna. Sînt sigur că noul cartier va avea un efect liniştitor asupra ta. Mekor Baruch este un loc lugubru.

— Da, Mihael, am admis eu.

— Toţi anii aceştia am visat să ne mutăm într-un cartier nou. Vom avea trei camere separate şi un mic birou. Mă aşteptam să fii fericită în seara aceasta, Hanna.

— Sînt fericită, Mihael, am răspuns. Vom avea un apartament cu trei camere separate. Totdeauna am visat să ne mutăm. Mekor Baruch este un loc lugubru.

— Dar asta-i exact ce-am spus eu, exclamă Mihael mirat.

— Este exact ce ai spus, am zîmbit eu. După opt ani de căsătorie, oamenii ajung să gîndească la fel.

— Timpul şi munca stăruitoare ne vor aduce tot ce dorim. Ai să vezi, Hanna. Cu timpul ne vom putea permite să călătorim în Europa, sau chiar mai departe. Cu timpul ne vom putea cumpăra o mică maşină. Cu timpul te vei simţi mai bine.

— Cu timpul şi cu muncă stăruitoare totul va fi bine, Mihael. Ţi-ai dat seama că este tatăl tău cel care vorbeşte prin tine ?

— Nu, nu mi-am dat seama. Dar nu este cu neputinţă. De fapt e normal. La urma urmei sînt fiul tatălui meu.

— Absolut. Nu-i imposibil. E natural. Eşti fiul lui. E oribil, Mihael ! E oribil !

— Ce-i aşa oribil în asta ? întrebă Mihael trist. Nu-i frumos din partea ta să-ţi baţi joc de tata. Era un suflet curat. E urît să vorbeşti astfel. N-ar trebui să o faci.

— Nu m-ai înţeles, Mihael. Nu faptul că eşti fiul tatălui tău e oribil, dar că ai început să vorbeşti ca el. Şi ca bunicul Zalman. Şi ca bunicul meu. Şi ca tata. Şi ca mama. Şi după noi va fi Yair. Noi toţi. De parcă n-am fi decît nişte

rebuturi. Un om după altul. Se recopiază model după model și fiecare la rîndul lui e respins și mototolit și aruncat la coș, ca să fie înlocuit cu o versiune nouă, ușor îmbunătățită. Parte totul atît de zadarnic. Atît de plictisitor. Ce glumă fără rost!

Mihael acordă un moment de gîndire observațiilor mele. Luă absent un șervețel de hîrtie, îl împături cu atenție formînd o bărcuță, îl examină atent și îl puse cu deosebită grijă pe masă. În cele din urmă declară că eu consider viața dintr-un punct de vedere foarte fantezist. Tatăl său își exprimase odată părerea că Hanna i se părea poetă, deși nu scrie versuri.

Apoi Mihael îmi arătă planul noului apartament care îi fusese dat în aceeași dimineață, cînd semnase contractul. Mi-l explică în felul său limpede și precis. L-am rugat să-mi lămurească un amănunt. Mihael repetă explicația. Pentru o clipă m-a cuprins senzația ciudată că nu se întîmplă totul pentru prima dată. Cunoscusem momentul și locul acesta cu mult timp în urmă. Toate cuvintele fuseseră rostite într-un trecut îndepărtat. Pînă și barca de hîrtie nu era nouă Nici chiar fumul pipei care se înălța spre bec. Bîzîitul frigiderului. Mihael. Eu însămi. Totul. Erau toate departe și totuși limpezi ca cristalul.

În primăvara anului 1958 ne-am luat o femeie de serviciu. De acum înainte altcineva îmi va purta grija bucătăriei. Nu va mai fi nevoie, cînd mă reîntorc obosită de la serviciu, să deschid într-o grabă nebună conserve, să rad legume, să

contez pe bunăvoința lui Mihael și Yair că nu vor bombăni din cauza monotoniei meniului.

În fiecare dimineață îi dau Fortunei o listă cu instrucțiunile mele. Le șterge cu o linie, pe măsură ce le termină. Sînt mulțumită de ea : e harnică, cinstită și mărginită.

Totuși, o dată sau de două ori, am observat pe fața lui Mihael o expresie nouă pe care nu o mai văzusem în toți anii de cînd eram căsătoriți. Privind trupul fetei, fața lui exprima un fel de încordare jenată. Gura îi atîrna ușor deschisă, își înclina capul, iar cuțitul și furculița îi înțepeneau pentru o clipă în mînă. Avea un aer total idiot, de o prostie desăvîrșită, ca un copil care crede că a fost prins copiind. În consecință n-am mai permis Fortunei să mănînce la masă cu noi. Îi dădeam ceva de călcat, o puneam să șteargă praful sau să strîngă niște rufe. Lua masa singură, după ce terminasem noi.

Mihael remarcă :

— Îmi pare rău să văd, Hanna, că te porți cu Fortuna în felul în care doamnele obișnuiau să trateze slujnicele. Fortuna nu este o servitoare. Nu ne aparține nouă. E o femeie care muncește. Întocmai ca și tine.

L-am luat în bătaie de joc.

— Ehehei, domnule! *Molodietz*[1].

Mihael spuse :

— Acum chiar că nu ești rezonabilă.

I-am spus :

— Fortuna nu-i servitoare și nu ne aparține. Este o femeie care muncește. Dar nu-i rezonabil

[1] Viteazul meu, în rusește.

din partea ta să stai aici în fața mea și a copilului și să te desfeți privindu-i trupul cu ochi holbați de vițel. Nu-i rezonabil și-i complet idiot.

Mihael rămase năucit. Păli. Începu să spună ceva. Se răzgîndi și tăcu. Deschise o sticlă cu apă minerală și turnă atent în trei pahare.

Într-o zi, cînd mă întorceam de la clinica unde mi se făcea un tratament al gîtului și al coardelor vocale, Mihael îmi ieși înainte. Ne-am întîlnit în fața prăvăliei care fusese a lui Eliyah Mossiah, unde vindeau acum doi frați tot timpul supărați. Pe chipul lui se citea că are vești proaste. I se întîmplase o mică nenorocire, spuse el.

— O nenorocire, Mihael ?

— O mică nenorocire.

Tocmai văzuse în ultimul număr al revistei oficiale publicate de Societatea Geografică Regală din Marea Britanie un articol semnat de un binecunoscut profesor de la Cambridge care expunea o teorie nouă și surprinzătoare despre eroziune. Anumite supoziții care erau fundamentale pentru teza lui Mihael fuseseră combătute în mod strălucit.

— Dar e minunat, am spus eu. Ți se oferă o mare ocazie. Mergi înainte, Mihael Gonen. Dă-i o lecție englezului. Fă-l praf ! Nu te lăsa.

— Nu pot, ripostă Mihael rușinat. Nici nu poate fi vorba. Are dreptate. Sînt convins.

Ca cei mai mulți studenți în litere, mi-am imaginat întotdeauna că orice fapt este susceptibil de interpretări diferite și că un interpret hotărît și inteligent le poate oricînd adapta și

modela după voia sa. Cu condiția de a fi destul de energic și agresiv. Am spus :

— Deci te dai bătut fără luptă, Mihael. Mi-ar fi plăcut să văd că te lupți și cîștigi. Aș fi fost foarte mîndră de tine.

Mihael zîmbi. Nu răspunse nimic. Dacă aș fi fost Yair, și-ar fi bătut capul să-mi dea un răspuns. M-am simțit jignită și l-am luat în rîs.

— Bietul Mihael ! Acum va trebui să rupi totul și să o iei de la capăt.

— Asta-i de fapt puțin exagerat. Situația nu-i chiar atît de disperată cum o prezinți tu. Am stat de vorbă cu profesorul meu azi dimineață. Va trebui să scriu din nou capitolele de la început și să schimb trei paragrafe din mijlocul lucrării. Partea finală tot nu este încă terminată și cînd o voi scrie, voi putea ține seama de noua teorie. Capitolele descriptive nu sînt afectate și vor rămîne cum sînt. Am nevoie de un an în plus, poate chiar mai puțin. Profesorul a consimțit imediat să-mi acorde o amînare.

Mă gîndeam în sinea mea : „Cînd Strogoff a fost capturat de tătarii cei cruzi, ei plănuiau să-i străpungă ochii cu fiare înroșite. Strogoff era om aspru, dar totodată plin de iubire. Din cauza iubirii ochii i se umplură de lacrimi. Aceste lacrimi de iubire l-au salvat, pentru că au răcit fiarele înroșite. Puterea voinței și șiretenia l-au făcut în stare să simuleze orbirea, pînă cînd a adus la îndeplinire misiunea ce-i fusese încredințată de Țar la Petersburg. Atît misiunea cît și înfăptuitorul ei au fost salvați de iubire și forță.

Și poate, din depărtare, el putea auzi un slab ecou al unei melodii continue. Sunetele vagi puteau fi sesizate numai cu un efort de concentrare. O fanfară îndepărtată cînta necontenit dincolo de păduri, dincolo de munți, dincolo de cîmpii. Tineri cîntînd în marș. Polițiști voinici, pe cai puternici, bine dresați. Fanfara militară în uniforme albe, cu trese aurii. O prințesă. O ceremonie. Foarte departe.

În mai m-am dus la școala Beith Hakerem să mă întîlnesc cu învățătoarea lui Yair. Era tînără, blondă, cu ochi albaștri, drăgălașă ca o prințesă dintr-o carte de povești cu poze. Era studentă. Ierusalimul părea dintr-odată plin de fete frumoase. Cunoscusem și eu, pe vremea studenției mele, cu zece ani în urmă, cîteva fete drăguțe. Eram și eu una dintre ele. Dar generația nouă avea ceva deosebit, ceva aerian, o frumusețe luminoasă și firească. Nu-mi erau pe plac. Nu-mi plăcea nici felul lor copilăros de a se îmbrăca.

De la învățătoarea lui Yair am aflat că tînărul Gonen era înzestrat cu o minte ascuțită și sistematică și cu o mare putere de a memoriza și a se concentra. Dar era lipsit de sensibilitate. De pildă, au vorbit în clasă despre exodul din Egipt și cele zece plăgi. Ceilalți copii au fost impresionați de suferințele evreilor. Gonen, însă, a pus în discuție relatarea Bibliei în legătură cu despărțirea Mării Roșii. A dat o explicație rațională bazată pe flux și reflux. De parcă nu-l interesa nici un alt aspect.

Tînăra învățătoare răspîndea în jurul ei o veselie proaspătă și ușoară. Zîmbea descriindu-l pe micul Zalman. Și cînd zîmbea, fața i se lumina toată, de parcă n-ar fi existat nici o părticică din ea care să nu împărtășească surîsul. A început brusc să-mi fie silă de rochia cafenie pe care o purtam.

Mai tîrziu, pe stradă, două fete au trecut pe lîngă mine. Erau studente. Rîdeau voioase și erau amîndouă de o frumusețe amețitoare, irezistibilă. Purtau fuste despicate adînc într-o parte și poșete de pai. Am găsit vulgar rîsul lor sonor. De parcă tot Ierusalimul le aparținea. Trecînd pe lîngă mine una spuse :

— Sînt nesăbuiți. Mă scot din sărite.

Prietena ei rîse :

— Trăim într-o țară liberă. N-au decît să facă ce le place. Cît despre mine, pot să se arunce cu capul în baltă.

Ierusalimul se întinde și se dezvoltă. Șosele, canalizare, construcții publice. Există chiar cîteva locuri care îți dau impresia unui oraș obișnuit : alei drepte, pavate, punctate cu bănci. Dar nu-i decît o impresie fugară. Dacă întorci capul, poți vedea în mijlocul acestor construcții rigide un cîmp stîncos. Măslini. Întinderi pustii. Văi năpădite de vegetație. Cărări întretăiate, roase de pașii miriadelor de picioare. În jurul biroului nou construit al primului ministru, pășunează turme. Pasc oi pașnice. Un păstor bătrîn stă nemișcat pe o stîncă în fața lor. Și jur împrejur munții. Ruinele. Vîntul printre ramurile pinilor. Locuitorii.

În strada Herzl am văzut un muncitor gol pînă la brîu, săpînd un șanț de-a curmezișul drumului, cu un excavator. Era leoarcă de sudoare. Pielea îi lucea ca arama. Umerii îi tremurau tot timpul, odată cu trepidațiile mașinii, ca și cum nu-și mai putea stăpîni fluxul de energie și curînd va începe să bubuie și să sară. Un anunț de deces lipit pe zidul azilului de bătrîni de la capătul bulevardului Iaffa mă înștiința de moartea doamnei Tarnopoler care îmi fusese gazdă înainte de a mă căsători. Doamna Tarnopoler mă învățase să-mi fac ceai de mentă drept balsam pentru un suflet tulburat. Mi-a părut rău să aud că a murit. Îmi părea rău pentru mine. Și pentru sufletele zbuciumate.

I-am spus lui Yair la culcare o istorioară pe care o învățasem pe de rost în îndepărtata mea copilărie. Povestea fermecătoare a micului David care era ordonat și tot timpul curat. Îmi plăcea povestirea aceasta. Doream să-l fac și pe fiul meu s-o iubească.

Vara ne-am dus cu toții la Tel Aviv să petrecem vacanța la mare. Am stat din nou în apartamentul mătușii Leah, dintr-o casă veche, pe bulevardul Rothschild. Cinci zile. În fiecare dimineață ne-am dus pe plajă la sud de Tel Aviv, la Bat Yam. După-masa ne înghesuiam printre ceilalți la grădina zoologică, la parcul de distracții, la cinematograf. Într-o seară tanti Leah ne-a tîrît la operă. Era plin de doamne poloneze în vîrstă, încărcate de bijuterii. Pluteau cu o încetineală regală, ca niște vapoare masive de război.

Mihael și cu mine ne-am evaporat într-o pauză. Am coborît la mare. Am mers spre nord, pe nisip, pînă am ajuns la zidul portului. Am fost brusc inundată de dorință pînă în vîrful degetelor de la picioare. Ca de o durere. Ca de un frison. Mihael m-a refuzat, încercînd să-mi explice de ce. Nu i-am dat ascultare. Cu o forță care mă uluia, i-am rupt cămașa de pe el. L-am aruncat jos pe nisip. O mușcătură. Un suspin. Îl apăsam la pămînt cu toate părțile trupului meu de parcă aș fi fost mai grea decît el. Așa avea obiceiul să se lupte fetița cu haină albastră, cu ani în urmă, în pauza dintre lecții, cu băieți care erau mult mai voinici decît ea. Rece și aprinsă. Plîngînd și zeflemisindu-i.

Marea participa. Și nisipul. O plăcere aspră mă pătrundea, biciuia, ardea. Mihael era speriat.

— Nu te mai recunosc, murmura el.

Îi păream străină și nu-i plăceam astfel. Mă bucuram că-i par străină. Nu doream să-i plac.

Cînd ne-am întors acasă la tanti Leah, la miezul nopții, Mihael, roșu la față, s-a văzut obligat să-i explice mătușii sale speriate de fața lui zgîriată și cămașa ruptă.

— Ne-am dus să ne plimbăm și niște derbedei au încercat să ne atace... a fost destul de neplăcut.

Tanti Leah spuse :

— Trebuie să-ți amintești totdeauna de poziția ta socială, Mișa. Un om ca tine nu trebuie să fie amestecat în nici un scandal.

Am izbucnit în rîs. Am rîs așa, în tăcere, pînă în zori.

A doua zi l-am luat pe Yair la circ, la Ramat Gan. La sfîrşitul săptămînii am plecat acasă. Mihael află că prietena sa Liora de la kibuţul Tirat Yaar şi-a părăsit soţul. Luînd copiii s-a dus să trăiască, tînără divorţată, într-un kibuţ din Neghev, kibuţul format după războiul de independenţă de colegii ei şi ai lui Mihael. Vestea aceasta l-a impresionat puternic pe Mihael. O teamă prost mascată îi apăru pe faţă. Era supus şi tăcut. Mai mult chiar ca de obicei. La un moment dat, sîmbătă după-masa, pe cînd schimba apa într-un vas, a manifestat o anumită ezitare. O mişcare prea înceată urmată de una pripită. Am sărit şi am prins vasul din zbor. A doua zi m-am dus în oraş şi i-am cumpărat cel mai scump toc rezervor pe care l-am putut găsi.

41

ÎN PRIMĂVARA ANULUI 1959, trei săptămîni înainte de paşti, teza lui Mihael fu gata. Era un studiu temeinic al efectelor eroziunii în deşertul Paran. Lucrarea a fost concepută în acord cu ultimele teorii despre eroziune a oamenilor de ştiinţă din toată lumea. Structura morfotectonică a regiuni era analizată în amănunt. Structurile de falii în trepte, elementele exogenice şi endogenice, efectele climei şi a factorilor tectonici erau toate studiate. Capitolele finale sugerau chiar cîteva aplicaţii practice ale rezultatelor. Lucrarea era bine documentată. Mihael dovedea că stăpîneşte un subiect complex. Consacrase patru ani cercetărilor făcute. Teza era scrisă cu mult simţ de răspundere. Nu fusese cruţat de amînări şi obstacole, dificultăţi inerente, cît şi probleme personale.

După paşti, Mihael va da manuscrisul unei dactilografe, să-l bată frumos la maşină. Apoi îşi va supune lucrarea judecăţii geologilor de frunte. Va trebui să-şi apere concluziile în cursul unei expuneri urmate de discuţii libere, în cadrul ştiinţific obişnuit. Intenţiona să-i dedice lucrarea memoriei iubite a răposatului Yehezkel Gonen, un om serios, drept şi modest, în amintirea speranţelor, a iubirii şi a devotamentului său.

Tot în această perioadă mi-am luat rămas bun de la prietena mea cea mai bună Hadassa şi de la soţul ei. Abba era trimis în Elveţia ca ataşat comercial, pentru doi ani. Ne mărturisi că, în adîncul inimii sale, aşteaptă cu nerăbdare ziua în care i se va oferi o poziţie oficială importantă care să-i permită să locuiască permanent în Ierusalim şi nu să tot alerge prin capitale străine ca un comis-voiajor. Nu abandonase totuşi intenţia de a părăsi ministerul şi de a-şi croi drumul său propriu în lumea marii finanţe.

Hadassa spuse :

— Şi voi veţi fi fericiţi într-o bună zi, Hanna. Sînt sigură. Într-o bună zi vă veţi atinge ţelul. Mihael e un tînăr muncitor şi tu ai fost întotdeauna fată deşteaptă.

Plecarea Hadassei şi cuvintele ei de bun rămas m-au mişcat. Am plîns cînd am auzit-o spunînd că, într-o bună zi, ne vom atinge şi noi ţelul. Este oare posibil ca toţi în afară de mine să se fi

împăcat cu timpul, menirea, perseverența, efortul, ambiția, realizările? Nu folosesc cuvintele singurătate, disperare. Mă simt deprimată. Umilită. Am fost înșelată. Bietul meu tată m-a prevenit cînd aveam treisprezece ani împotriva ticăloșilor care ademenesc femeile cu vorbe dulci și apoi le lasă pradă destinului. Își formulase afirmația, de parcă însăși existența a două sexe diferite era cauza unei dezordini care sporește suferința în lume și oamenii ar trebui să facă tot ce le este în putință ca să atenueze rezultatele acestei dezordini. Nu fusesem sedusă de un bărbat desfrînat și grosolan. Nici nu mă opun existenței a două sexe diferite. Dar am fost înșelată și este umilitor. Mergi cu bine, Hadassa. Să scrii des Hannei la Ierusalim, într-un Israel îndepărtat. Lipește pe plic timbre frumoase pentru soțul și fiul meu. Scrie și povestește-mi despre munți, despre zăpadă, despre hanuri. Despre cabane părăsite, risipite prin văi. Cabane vechi ale căror uși sînt bătute de vînt pînă cînd balamalele încep să scîrțîie. Nu-mi pasă, Hadassa. Nu există mare în Elveția. Dragonul și Tigroaica sînt într-un șantier naval al unui port din insulele St. Pierre și Miquelon. Echipajul lor mișună prin văi în căutare de fete noi. Nu sînt geloasă. Nu mă privește. Sînt liniștită. E mijlocul lui martie. În Ierusalim tot mai burează.

Vecinul nostru, domnul Glick s-a stins din viață cu zece zile înainte de paști. A murit de o hemoragie internă. Mihael și cu mine am luat parte la funeralii. Negustorii habotnici din strada David Yelin discutau într-un idiș furibund despre

deschiderea unei măcelării necușer în Ierusalim. Cantorul care fusese angajat, slab, în mantaua lui neagră, citea slujba lîngă groapa deschisă și cerul răspundea printr-o ploaie torențială. Doamna Duba Glick găsea amuzant amestecul de rugăciune și ploaie. Izbucni într-un rîs răgușit. Domnul Glick și soția lui Duba nu aveau familie. Mihael nu le datora nimic. Dar avea datoria să rămînă credincios principiilor și caracterului defunctului său tată Yezehkel. Din acest motiv își asumă sarcina de a organiza înmormîntarea. Și datorită intervenției mătușii Jenia, reuși să o interneze pe doamna Glick într-un azil de bătrîni care sufăr de boli cronice. Era aceeași instituție în care lucra acum mătușa Jenia.

Ne-am dus să petrecem sărbătorile în Galilea. Am fost invitați să petrecem paștele la kibuțul Nof Harim, cu mama și cu familia fratelui meu. Departe de Ierusalim. Departe de străzile lăturalnice. Departe de babele bigote, ieșite la soare pe scaune mici și care scrutau orizontul cu ochii, de parcă ar fi privit o vastă cîmpie și nu un oraș înghesuit.

Era primăvară. Flori sălbatice creșteau pe marginea șoselei. Stoluri de păsări migratoare se scurgeau prin spațiul albastru. Chiparoși rigizi și eucalipți frunzoși umbreau pașnic drumul. Se vedeau sate cu casele văruite. Nu se mai zăreau clădiri din piatră mohorîtă și balcoane în ruină, cu balustrade de fier ruginit. Era o lume albă. Verde. Roșie. Drumurile erau întesate de oameni care călătoreau în toate direcțiile. Pasagerii din autobuzul nostru cîntau întruna. Era un grup de

tineri dintr-o mişcare de tineret. Rîdeau şi cîntau cîntece traduse din ruseşte, despre dragoste şi cîmpii deschise. Şoferul ţinea volanul cu o mînă. Cu cealaltă apucase perforatorul de bilete şi bătea măsura pe tabloul de bord. Ritmul era vesel. Din cînd în cînd, îşi răsucea mustaţa şi deschidea difuzorul. Spunea călătorilor istorioare comice. Era înzestrat cu o voce însufleţită şi guturală.

Tot drumul am fost scăldaţi în lumina caldă a soarelui. Razele făceau să lucească fiecare bucăţică de metal şi să scînteieze orice ciob de sticlă. Nuanţa de verde şi albastrul cerului se contopeau la marginea vastei cîmpii. La fiecare staţie, unii coborau şi alţii se urcau, purtînd geamandane, rucsacuri, puşti de vînătoare, buchete de ciclamene, anemone, margarete, orhideee. Cînd am ajuns la Ramla, Mihael ne-a cumpărat fiecăruia îngheţată de lămîie. La răspîntia Beit Lod am cumpărat limonadă şi alune. De ambele părţi ale drumului, cîmpurile erau străbătute în lung şi în lat de conducte de irigaţie. Lumina caldă a soarelui le incendia, transformîndu-le în panglici de lumină orbitoare.

Munţii erau la mari depărtări, albaştri, învăluiţi într-o ceaţă tremurătoare. Aerul era cald şi umed. Mihael şi fiul său au vorbit tot drumul despre bătăliile din războiul pentru independenţă şi despre planul de irigaţii al guvernului. Am arborat cel mai atrăgător surîs al meu. Eram pe deplin convinsă că guvernul va realiza toate marile lucrări de irigare pe care le proiectase. Curăţam portocală după portocală pentru fiul şi

soţul meu, separînd feliile, înlăturînd pieliţele albe, ştergînd gura lui Yair cu o batistă.

În satele din Wadi Ara, locuitorii stăteau la marginea drumului şi ne făceau cu mîna. Mi-am scos fularul de mătase verde şi l-am fluturat spre ei, pînă cînd oamenii nu s-au mai văzut şi nici atunci nu m-am oprit.

În Afula se sărbătorea o dată importantă. Oraşul era decorat cu steaguri albastre şi albe. Becuri colorate erau agăţate de-a latul străzilor. O poartă de fier, împodobită, fusese ridicată la intrarea dinspre vest a oraşului şi o banderolă, urînd bun venit, flutura în vînt. Şi părul meu flutura.

Mihael cumpără ediţia de paşti a ziarului. Conţinea cîteva veşti politice favorabile. Mihael ni le explică. Mi-am petrecut braţul în jurul umerilor lui şi am suflat în părul lui tuns scurt. Între Afula şi Tiberias, Yair a aţipit pe genunchii noştri. Priveam capul pătrat al fiului meu, linia fermă a maxilarului şi fruntea înaltă şi palidă. Am ştiut pentru o clipă, prin valurile de lumină albastră, că fiul meu va deveni, cu timpul, un bărbat frumos şi puternic. Uniforma de ofiţer îi va sta bine ajustată pe trup. Un puf auriu îi va acoperi antebraţele. Mă voi sprijini de braţul lui pe stradă şi nu va fi mamă mai mîndră ca mine în tot Ierusalimul. De ce Ierusalim ? Vom locui în Ashkelon. În Netanya. La mare, privind peste valurile înspumate. Vom locui într-o căsuţă albă, cu acoperiş de ţiglă roşie şi patru ferestre identice. Mihael va fi mecanic. În faţa casei vom avea un strat de flori. În fiecare dimineaţă ne

vom duce și vom culege scoici de pe plajă. Briza sărată va sufla toată ziua prin ferestre. Vom fi bronzați și sărați tot timpul. Razele calde ale soarelui ne vor mîngîia zi de zi. Și radioul nu va înceta să cînte în toate încăperile casei.

La Tiberias șoferul anunță o oprire de jumătate de oră. Yair se trezi. Am mîncat un *falafel* și am coborît lîngă lac. Toți trei ne-am scos pantofii și ne-am înmuiat picioarele în apă. Era caldă. Lacul strălucea și scînteia. Vedeam pești înotînd tăcuți în adîncul apei. Niște pescari trîndăveau sprijiniți de balustrada debarcaderului. Erau bărbați solizi, cu brațe puternice, păroase. Am fîlfîit spre ei fularul meu de mătase verde și nu zadarnic. Unul dintre ei m-a remarcat și mi-a strigat „păpușico".

În continuare, călătoria noastră ne-a purtat printre văi înverzite, flancate de munți abrupți. La dreapta drumului eleșteele de pești străluceau ca niște pătrate albastre-cenușii de lumină. Imaginea reflectată a munților înalți tremura în apă. Un tremur blînd și potolit, cum tremură trupurile în dragoste. Stînci negre de bazalt erau risipite împrejur. Așezări străvechi radiau o liniște cenușie : Migdal, Rosh Pinah, Yisud Hamaalah, Mahanayim. Întreaga țară se rotea și se desfășura amețită, debordînd parcă o nebunie interioară rodnică.

Înainte de Kiryat Shmoneh un controlor de bilete mai bătrîn, arătînd ca un pionier de prin anii treizeci, se urcă în autobuz. Era, se pare, vechi prieten cu șoferul. Vorbeau voioși despre o vînătoare de cerbi în munții Naphtali, plănuită pentru sărbătorile paștelui. Toți șoferii din

vechea gardă vor fi invitați să ia parte. Toți cei din vechea gardă care se mai țineau bine. Chita, Abu Masri, Moskovitch, Zambezi. Soțiile nu erau admise. Trei zile și trei nopți. Cu participarea unui celebru cunoscător de urme, din regimentul de parașutiști. O vînătoare cum n-a mai pomenit lumea. Din Manarah, trecînd prin Bar-'am, pînă în Hanita și Rosh Hanikrah. Trei zile grozave. Fără neveste și fără copii plîngăreți. Numai vechea gardă. Puștile erau pregătite și corturile de tip american. Și cine nu va fi printre ei ! Toți lupii și leii care mai aveau încă putere în vine. Ca în vremurile mărețe de altădată. „Toți vor fi prezenți, dar chiar toți. Pînă la ultimul om. Vom alerga și vom sări peste munții ăia bătrîni, de-o să scapere scîntei."

De la Kiryat Shmobeh autobuzul începu să urce în munții Naphtali. Drumul era îngust și desfundat. Viraje strînse tăiate în stînca muntelui. Eram cuprinși într-un viraj amețitor. Autobuzul răsuna de țipete de bucurie și frică. Șoferul sporea emoția întorcînd volanul în plină viteză, la un pas de marginea prăpastiei. Apoi se prefăcea că ne aruncă de peretele muntelui. Am țipat și eu de bucurie și frică.

Am ajuns la Nof Harim odată cu lumina amurgului. Lumea, în haine curate, ieșea de la dușuri, cu părul umed, proaspăt pieptănat. Pe brațe purta fiecare cîte un șervet. Copii cu părul blond se rostogoleau pe pajiște. Mirosea a iarbă proaspăt cosită. Stropitoare automate răspîndeau jeturi de picături. Lumina amurgului licărea în

stropi, făcîndu-i să apară ca o revărsare de perle de culoarea curcubeului.

Kibuţul Nof Harim este adesea poreclit „cuibul de vultur". Casele sînt agăţate de vîrful abrupt, de parcă ar pluti în aer. La poalele muntelui se vede întinzîndu-se valea împărţită în cîmpuri pătrate. Privind în jos m-a fermecat peisajul. Printre păduri şi heleşteie puteam să văd sate îndepărtate. Întinderi neîntrerupte de livezi. Drumuri înguste mărginite de chiparoşi. Turnuri albe de apă. În depărtare munţii erau de un albastru intens.

Membrii kibuţului, contemporani cu fratele meu, aveau în majoritate cam treizeci şi cinci de ani. Formau un grup exuberant, ascunzînd semnele unui serios simţ al răspunderii sub o faţadă veselă. Dădeau impresia de soliditate şi reţinere. Păreau că se amuză şi că glumesc tot timpul în urma unei hotărîri de neclintit pe care o luaseră. Îmi plăceau. Îmi plăcea înălţimea unde locuiau.

Apoi casa mică a lui Emanuel, de unde se vedea gardul kibuţului care era totodată şi graniţa spre Liban. Un duş rece. Suc de portocale şi prăjituri făcute de mama. O rochie de vară. Puţină odihnă. Atenţia surîzătoare pe care ne-o arăta cumnata mea Rina. Emanuel imitînd urşii spre a-l distra pe fiul meu Yair. Era aceeaşi imitaţie stîngace pe care Emanuel o executa pe cînd eram copii, făcîndu-ne să rîdem pînă la lacrimi. Nici acum nu ne mai opream din rîs.

Nepotul meu Yosi se oferi să-l distreze pe Yair. Plecară mînă în mînă să vadă vacile şi oile. Era ora la care umbrele sînt lungi şi lumina

scăzută. Ne-am întins pe pajişte. Cînd se lăsă întunericul Emanuel aduse un bec electric prins într-un fir şi îl atîrnă de o ramură de copac. Între fratele şi soţul meu exista o uşoară diferenţă de opinii care se rezolvă curînd şi căzură aproape complet de acord.

Apoi fericirea înlăcrimată a mamei mele Malca. Sărutările ei. Îmbrăţişările ei. Ebraica stîlcită în care îl felicita pe Mihael, pentru că îşi terminase teza de doctorat.

Mama suferise în ultima vreme de o gravă tulburare circulatorie. Avea aerul că se apropie de sfîrşit. Ce puţin loc ocupa mama în gîndurile mele. Era soţia tatei, nimic mai mult. În rarele ocazii în care a ridicat vocea împotriva tatei, am urît-o. În afară de aceasta, nu-i făcusem alt loc în inima mea. Eram conştientă că va trebui odată să-i vorbesc despre mine. Despre persoana ei. Despre tinereţea tatei. Şi mai ştiam că nu voi aborda subiectul de data aceasta. Şi mai ştiam că s-ar putea să nu mai am alt prilej, deoarece mama avea aerul că se apropie de sfîrşit. Gîndurile mele însă nu-mi tulburau fericirea. Fericirea se ridica în mine, de parcă ar fi avut propria ei viaţă, independentă.

N-am uitat. Petrecerea din ajunul paştelui. Lumina lampioanelor. Vinul. Corul kibuţului. Ceremonia snopului de grîu scuturat în faţa celor prezenţi. Mielul pascal, fript la focul de tabără, spre dimineaţă. Dansul. Nu mi-a scăpat nici un dans. Am cîntat. Am învîrtit în jurul meu dansatori zdraveni. Ba chiar l-am tîrît pe Mihael, alarmat, în mijlocul cercului. Ierusalimul era de-

parte şi nu mă putea hăitui şi aici. Poate fusese cucerit între timp de duşmani care îl îngrădiseră pe trei laturi. Poate că în sfîrşit se prefăcuse în pulbere. Aşa cum merita. Nu-mi era drag Ierusalimul cînd mă aflam departe de el. Îmi voia răul. I-l voiam şi eu. Am petrecut o noapte tumultuoasă, însufleţită, la kibuţul Nof Harim. Sala de mese era plină de miresme, de fum, de transpiraţie şi de tutun. Muzicuţa n-a încetat deloc să cînte. Eram în culmea veseliei. În al nouălea cer. Eram de-a lor.

Dar în zori am ieşit şi am stat singură în balconul căsuţei lui Emanuel. Am văzut ghemuri de sîrmă ghimpată. Tufişuri întunecate. Cerul se lumina. Priveam spre nord. Puteam distinge siluetele munţilor : frontiera libaneză. Lumini ostenite luceau galbene în străvechile sate zidite din piatră. Văi inaccesibile. În depărtare, vîrfuri înzăpezite. Pe crestele munţilor clădiri însingurate, mănăstiri sau fortăreţe. O întindere stîncoasă, crestată de văi abrupte. Sufla un vînt rece. Tremuram. Doream să plec. Un dor irezistibil.

Pe la ora cinci a izbucnit soarele. A răsărit înfăşurat într-o negură groasă. Tufişuri joase se întindeau înceţoşate pe suprafaţa pămîntului. Pe panta din faţa mea se vedea un tînăr păstor arab înconjurat de capre cenuşii care rumegau furios. Puteam să aud clinchetul clopoţeilor clipocind în depărtare ca şi cum un alt Ierusalim se înălţa dintr-un vis melancolic. Era o viziune tristă şi înfricoşătoare. Ierusalimul mă hăituia. De pe un drum care nu se vedea, luminau farurile unui automobil. Arbori mari, bătrîni, solitari, creşteau

viguroşi. Fîşii rătăcite de ceaţă hoinăreau prin văile deşarte. Spectacolul era îngheţat şi tulbure. O ţară străină, spălată de o lumină rece.

42

AM SCRIS PE UNDEVA, prin paginile acestea că „există o alchimie în lucruri care este şi melodia interioară a vieţii mele". Sînt tentată să suprim această expresie pentru că este prea pompoasă. „Alchimie". „Melodie interioară". Ceva s-a întîmplat în sfîrşit în mai 1959, dar într-un fel destul de ieftin. O parodie jalnică şi ridicolă.

La începutul lui mai am rămas însărcinată. A trebuit să mă supun unei consultaţii medicale, din cauza uşoarei complicaţii de care am suferit în timpul primei mele sarcini. M-a examinat doctorul Lombrozo, deoarece medicul familiei noastre, doctorul Urbach, murise de un atac de inimă la începutul iernii trecute. Noul medic nu a descoperit nici un motiv de îngrijorare. Totuşi, a spus el, o femeie de treizeci de ani nu este tot una cu o fată de douăzeci. Trebuie să evit eforturile excesive, mîncarea prea condimentară şi contactul fizic cu soţul meu, de acum şi pînă la sfîrşitul sarcinei. Vinele de la picioare începură din nou să mi se umfle. În jurul ochilor îmi apărură din nou cearcăne negre. Şi ameţeala. Oboseală permanentă. De mai multe ori în cursul lunii mai am uitat unde pusesem diverse obiecte sau articole

de îmbrăcăminte. Am interpretat aceasta drept un semn. Pînă atunci nu uitasem niciodată nimic.

Între timp Yardena s-a oferit să bată la mașină teza de doctorat a lui Mihael. El, în schimb, i-a propus s-o pregătească pentru examenul de absolvire pe care îl tot amînase pînă la ultimul termen îngăduit. Prin urmare, în fiecare seară, Mihael, curat și îngrijit, se ducea în camera Yardenei de la capătul cetății universitare.

Recunosc : toată situația era mai curînd ridicolă și, în adîncul ființei mele, mă așteptam demult la așa ceva. Nu m-a tulburat. În timpul cinei, Mihael mi se părea nervos și distrat. Își tot aranja cravata, cravata lui serioasă, fixată cu o clamă de argint. Surîsul îi era evaziv și vinovat. Pipa refuza să i se aprindă. Tot timpul mă copleșea cu atenții, oferindu-se mereu să mă ajute : să care, să scuture, să măture, să servească. Nu mai simțeam nevoia să mă torturez căutînd semne.

Ca să fiu sinceră, nu cred că Mihael a depășit limita speculațiilor și a unor gînduri timide. Nu văd din ce motiv Yardena i s-ar fi dat lui. Pe de altă parte, nu văd nici un motiv pentru care l-ar fi refuzat. Dar cuvîntul „motiv“ nu are nici un înțeles pentru mine. Nu știu și nici nu doresc să știu. Sînt mai dispusă să mă amuz în sinea mea, decît să fiu geloasă. Mihael este asemenea pisoiului nostru Fulgulet care odată s-a muncit, făcînd salturi patetice, să prindă musca aceea care zbura aproape de tavan. Cu zece ani în urmă, am văzut împreună cu Mihael un film cu Greta Garbo la cinematograful Edison.

Eroina filmului și-a sacrificat trupul și sufletul unui om de nimic. Îmi amintesc că suferința ei și nimicnicia lui mi s-au părut doi termeni într-o ecuație matematică simplă și-mi mai amintesc că nu mi-am dat osteneala să rezolv ecuația. Am privit ecranul dintr-o parte, pînă cînd imaginile au început să danseze, devenind o succesiune de diferite tonuri între alb și negru, predominînd nuanțele cenușii. Tot așa și acum nu-mi dau osteneala să dezvăluiesc sau să rezolv. Privesc dintr-o parte. Doar că acum sînt mult mai obosită. Și totuși ceva s-a schimbat, cu siguranță, după toți acești ani mohorîți.

De mai mulți ani Mihael se odihnește cu mîna pe volan, gîndind sau dormitînd. I-am urat drum bun. Nu-mi pasă. Am renunțat. Cînd eram fetiță de opt ani, îmi imaginam că dacă mă port exact ca un băiat, cînd voi crește voi deveni bărbat și nu femeie. Ce efort zadarnic ! Nu are rost să mă reped și să gîfîi ca o nebună. Mi s-au deschis ochii. Drum bun, Mihael. Am să stau la fereastră, să desenez forme cu degetul pe geamul aburit. N-ai decît să crezi că-ți fac semne cu mîna. Nu te voi dezamăgi. Nu sîntem împreună. Sîntem doi oameni, nu unul singur. Nu poți continua să fii mereu fiul meu mai mare și mai cuminte. Mergi cu bine. Poate că nu-i prea tîrziu să-ți spun că nimic nu a depins de tine. Sau de mine. Ai uitat, Mihael, cum mi-ai spus odată, cu mulți ani în urmă, cînd stăteam împreună la cafeneaua Atara, că ar fi plăcut dacă părinții noștri s-ar întîlni ? Încearcă să ți-i imaginezi acum. Părinții noștri morți. Josef. Yehezkel. Te

rog, Mihael, renunţă la surîsul tău măcar o dată. Fă un efort. Concentrează-te. Încearcă să-ţi închipui tabloul : tu şi cu mine ca frate şi soră. Există legături de atîtea feluri. Mamă şi fiu. Deal şi pădure. Piatră şi apă. Lac şi barcă. Mişcare şi umbră. Pin şi vînt.

Dar mi-a rămas şi altceva în afară de cuvinte. Sînt încă în stare să trag zăvorul greu. Să dau în lături porţile de fier. Să pun în libertate doi fraţi gemeni care se vor strecura în adîncul nopţii să înfăptuiască ce le poruncesc. Eu îi voi îmboldi.

La căderea nopţii se vor ghemui la pămînt să-şi pregătească echipamentul. Două rucsacuri militare spălăcite. O cutie cu explozibil. Detonatori. Fitile. Muniţii. Grenade de mînă. Cuţite sclipitoare. În coliba părăsită domneşte întunericul de nepătruns. Halil şi Aziz, frumoasa pereche pe care eu o strigam Haziz. Nu vor avea cuvinte. Degete suple şi puternice. Trupurile li se potrivesc. Se ridică siguri şi liniştiţi ca palmierii. Cîte o mitralieră atîrnată de umăr. Umărul pătrat şi brun. Merg pe tălpi de cauciuc. Uniforme cachi, bine ajustate pe corp. Capetele dezgolite în vînt. Cu ultima licărire a amurgului, ei se vor înălţa ca unul singur. Din colibă, vor aluneca pe panta abruptă. Tălpile lor vor găsi o cărare pe care ochiul nu o vede. Limbajul lor se reduce la simple semne, atingeri uşoare, murmure reţinute. Ca un bărbat şi o femeie cînd se iubesc. Degetul la umăr. Mîna la gît. Un ţipăt de pasăre. Un şuierat tainic. Spini înalţi în văgăună. Umbra bătrînilor măslini. Pămîntul se supune în tăcere. Slabi şi vînjoşi de speriat, se strecoară printre meandrele văgăunii. Încordarea stă la pîndă, înfigîndu-şi adînc colţii. Mişcările lor unduioase şi arcuite, ca nişte vlăstari gingaşi, legănaţi de vînt. Noaptea îi va înhăţa, îi va învălui şi-i va înăbuşi între faldurile ei. Un ţîrîit de greier. Un urlet îndepărtat de vulpe. Un drum traversat printr-un salt. Înaintarea lor seamănă unei lunecări uşoare. Freamătul codrilor întunecaţi. Sîrmă ghimpată, tăiată de foarfeci furioşi. Stelele le sînt părtaşe. Scăpărarea lor le arată drumul. În depărtare munţii, ca nişte mase întunecate de nori. Satele licăresc jos în cîmpie. Murmurul apei într-o ţeavă întortocheată. Stropitoarele mecanice împroaşcă. Ei simt zgomotele cu pielea, cu tălpile şi cu palmele, cu rădăcinile părului. În tăcere dau ocol capcanei tăinuite în colţurile văgăunei. Îşi taie drum pieziş printre livezi negre ca păcura. O pietricică se rostogoleşte. Este un semn. Aziz sare înainte. Halil se ghemuieşte în spatele unui zid scund de piatră. Un şacal ţipă strident, apoi tace. Mitralierele încărcate, cocoşul tras. Un pumnal ascuţit luceşte. Un geamăt înăbuşit. Nesupus. Fiori de sudoare sărată. Revărsare tăcută.

La o fereastră luminată. o femeie obosită se apleacă, închide şi dispare. Un paznic somnoros tuşeşte răguşit. Ei se tîrăsc în zig zag printre tufişuri ţintuite. Dinţi albi, dezgoliţi, să muşte acul unei grenade. Paznicul răguşit rîgîie. Se întoarce. Pleacă.

Uriaşul turn de apă se odihneşte greoi pe picioarele lui de ciment. Colţurile lui se înmoaie în întuneric, rotunjindu-se în umbră. Patru braţe mlădioase se întind. Se potrivesc ca într-un dans. Ca în dragoste. Ca şi cum toate răsar din acelaşi

trunchi. Cablu. Dispozitiv pentru efect întîrziat. Percutor. Detonator. Aprindere. Siluete alunecă în josul muntelui cu paşi uşori şi, pe panta care se află mai jos de linia cerului, o fugă furişă, o mîngîiere plină de dor. Vegetaţia se turteşte şi se îndreaptă la trecerea lor. Ca o barcă uşoară care alunecă tăcută peste o apă calmă. Pămînt stîncos. Gura văgăunei. Ocolesc capcana. Chiparoşi negri, tremurători. Livadă. Cărare şerpuită. Se agaţă iscusiţi de suprafaţa stîncii. Nările se dilată şi adulmecă. Degetele pipăie după un punct de sprijin. În depărtare greieri melancolici. Umezeala brumei şi vîntul. Apoi, pe neaşteptate, sau nu pe neaşteptate, sunetul surd al exploziei. Spre sud, un fulger de lumină zburdă pe linia orizontului. Frînturi de ecou răsună prin hăurile munţilor.

Izbucneşte un rîs. Violent şi gutural şi înăbuşit. O strîngere rapidă de mînă. Umbra unui roşcov singuratic pe colină. Coliba. O lampă afumată. Primele cuvinte. Un strigăt de bucurie. Apoi somnul. Noaptea afară e violetă. O revărsare grea de rouă în toate văile. O stea. Şirul masiv al munţilor.

Le spun să plece. Spre zori se vor întoarce iar la mine. Vor veni zdrobiţi de oboseală şi înfierbîntaţi. Răspîndind miros de sudoare şi de spumă.

Un vînt paşnic atinge şi înfioară pinii. Cerul îndepărtat păleşte încet. Şi peste spaţiul vast coboară o linişte rece.